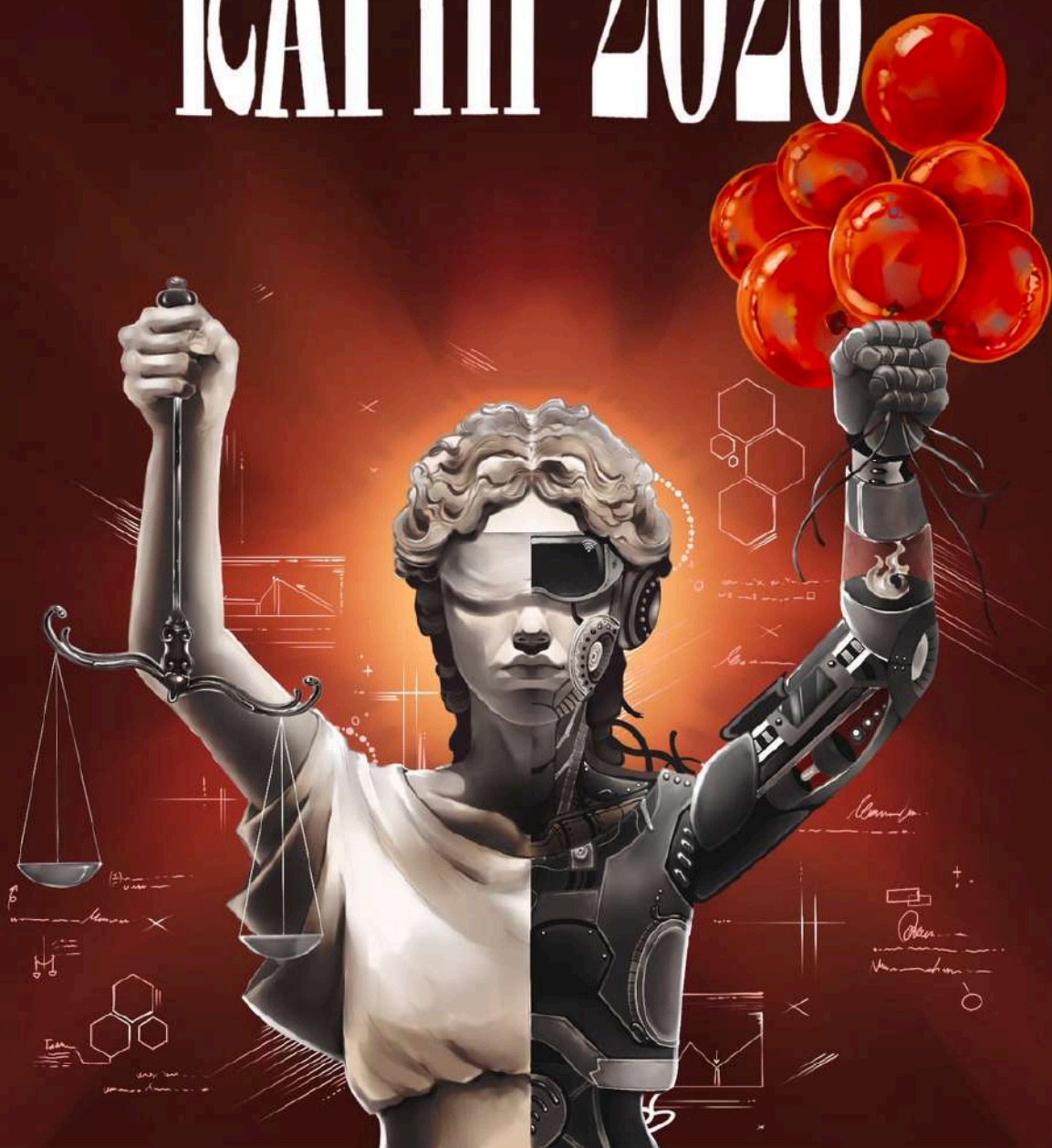

RAPHI 2026

ยุวชนนิติศาสตร์
สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ชื่อหนังสือ : หนังสือรฟพัฒนศักดิ์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

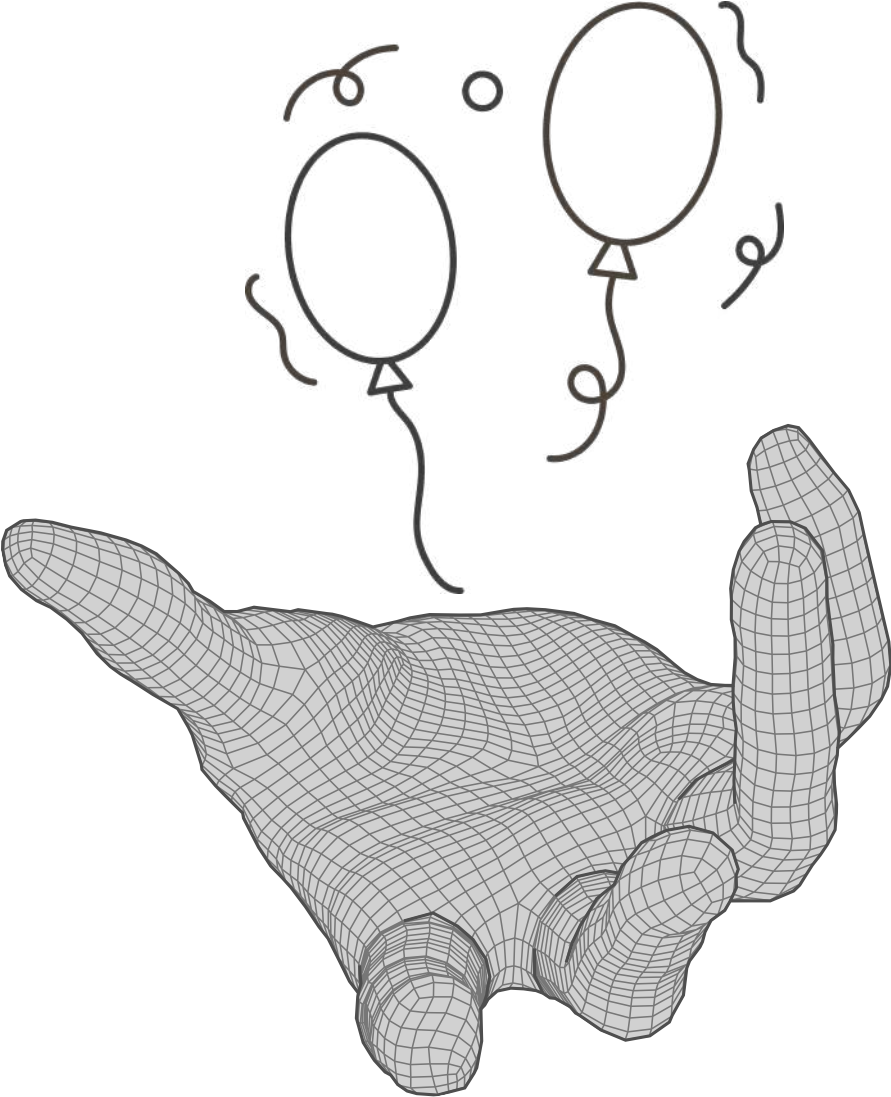
ประจำปี พ.ศ. 2569

ภาพปกโดย : ธนกร ธนานิมิตกิจ

ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. 2569

จัดพิมพ์โดย : องค์กรยุวชนนิติศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

พิมพ์ที่ : Mini E2

สารนายกสภานายความ

ความยุติธรรมเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุขและเป็นระเบียบ ทุกคนล้วนต้องการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ได้รับการคุ้มครองสิทธิ และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน ในกระบวนการดังกล่าว "ทนายความ" ถือเป็นบุคคลที่สำคัญที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับกฎหมาย เพื่อให้การใช้สิทธิ และการรักษาสิทธิเสรีภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ทนายความมิได้มีบทบาทเพียงการว่าความในศาลเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ช่วยป้องกันข้อพิพาท ช่วยไกล่เกลี่ยความขัดแย้งและส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนตามกฎหมาย การให้คำแนะนำที่ถูกต้องตั้งแต่ต้น สามารถช่วยลดปัญหาที่อาจลุกลามไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดีได้ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระของกระบวนการยุติธรรมและสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ

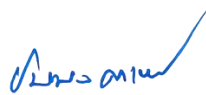
ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และรูปแบบการใช้ชีวิต กฎหมายจึงมีความซับซ้อนมากขึ้น ประชาชนจำนวนมาก อาจประสบปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลทางกฎหมายที่ถูกต้อง บทบาทของทนายความ จึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในการเป็นผู้ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และช่วยให้ประชาชน สามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

นอกจากนี้ ทนายความยังมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และหลักนิติธรรม โดยยืนหยัดปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบของกฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ที่กำลังเผชิญข้อพิพาทในรูปแบบใดก็ตาม หลักการสำคัญของวิชาชีพทนายความ คือ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และปกป้องสิทธิของประชาชนภายใต้กฎหมาย

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวิชาชีพทนายความให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และมาตรฐานทางจริยธรรม การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยในการทำงาน การพัฒนาระบบบริการ

ทางกฎหมายออนไลน์ และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ประกอบวิชาชีพ จะช่วยให้ทนายความสามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุด ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์เมื่อทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาชน และผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ทนายความไม่เพียงทำหน้าที่เป็นผู้แทนทางกฎหมายของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ยึดมั่นในหลักนิติธรรม ความเสมอภาค และความเป็นธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

(ดร.ธนพล คงเจียง)

นายกสภาทนายความ

สารจากคณบดี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

นิติศาสตร์ถือเป็นศาสตร์สำคัญที่มีบทบาทต่อการดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ความสงบเรียบร้อย และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษากฎหมายจึงได้มีหน้าที่เพียงเรียนรู้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น หากแต่ต้องตระหนักถึงเจตนารมณ์ คุณธรรม และจริยธรรมแห่งวิชาชีพ เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคม และประเทศชาติอย่างแท้จริง

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ถูกก่อตั้งขึ้นมา และดำเนินการ ภายใต้ปณิธานที่ว่า “รู้กฎหมายเป็นศาสตร์ ผดุงธรรม เป็นผู้นำ เป็นเสาหลัก ค้ำจุนชน” อันเป็นปณิธานที่สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของสำนักวิชา ที่ไม่เพียงแต่จะเป็น สถานที่ในการบ่มเพาะผู้มีความรู้กฎหมายแต่เป็นสถานที่ที่มุ่งบ่มเพาะผู้ที่จะกลายเป็น กำลังหลักในการรับใช้สังคมภายใต้ความรับผิดชอบแห่งวิชาชีพอีกด้วย เพื่อให้ เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผลได้จริง สำนักวิชานิติศาสตร์ ได้ดำเนินการเผยแพร่หนังสือ รพีพัฒนศักดิ์ขึ้นเป็นประจำทุกปี ส่วนหนึ่งก็เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมาย ที่ประชาชนให้ความสนใจ ณ ช่วงเวลานั้น ๆ และอีกส่วนหนึ่ง เพื่อฝึกฝนว่าที่นักกฎหมาย ในอนาคตผ่านการเปิดโอกาสให้ได้ร่วมทำ หนังสือทางวิชาการที่มีคุณค่า และได้รับการ ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการอันจะเป็นประโยชน์ต่อการ ศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการพัฒนางานกฎหมายไทยต่อไป

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือรฟพัฒนศกดีฉบับนี้จะเป็นประโยชน์
แกผู้อ่าน ทั้งในดานองคความรูทางกฎหมาย มุมมองทางวิชาการ และการต่อยอด
ความคิดเชิงสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง และสังคมส่วนรวมในอนาคต
ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าในนามคณบดี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
มีความเชื่อมั่นว่าท่านผู้อ่านทั้งหลายจะได้รับความรู้ในทางกฎหมายอันเป็นประโยชน์
อย่างยิ่งจากหนังสือรฟพัฒนศกดี ฉบับนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม)

คณบดีสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

สารจากประธานศาลรัฐธรรมนูญ

วันที่ ๗ สิงหาคมของทุกปี เป็นวันสำคัญที่นักกฎหมายไทยต่างพร้อมใจกัน น้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ทรงได้รับการถวายพระสมัญญานามว่า “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย” จากพระวิสัยทัศน์และพระปรีชาสามารถที่ทรงอุทิศ เพื่อการวางรากฐานระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้ทันสมัย ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ ด้วยทรงเห็นว่ากฎหมายเป็นกลไกสำคัญ ในการบริหารราชการแผ่นดินและการสร้างความเป็นธรรมในสังคม จึงได้พัฒนาสถาบัน ทางกฎหมายของไทย อาทิ การปรับปรุงองค์กรศาล การส่งเสริมการศึกษาวิชานิติศาสตร์ ตลอดจนการวางหลักเกณฑ์และแนวทางในการอำนวยความสะดวกให้สอดคล้อง กับหลักสากล พระกรณียกิจดังกล่าวเป็นคุณูปการอันทรงคุณค่าที่สืบทอดมาจนถึง ปัจจุบัน นอกจากนี้พระอัจฉริยภาพด้านกฎหมายแล้ว พระองค์ยังทรงเป็นแบบอย่าง ของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายที่ยึดมั่นในความสุจริต เทียงธรรม และการอุทิศตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ด้วยพระปณิธานที่ยึดถือการรับใช้ประเทศชาติเป็นสำคัญดังกล่าว เป็นเครื่องเตือนใจให้นักกฎหมายตระหนักว่าการใช้ความรู้ทางกฎหมายต้องควบคู่ ไปกับการมีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม

วันรพีจึงมิได้เป็นเพียงวันแห่งการรำลึกถึงพระเกียรติคุณของพระองค์เท่านั้น หากยังเป็นโอกาสสำคัญที่ผู้ศึกษาและผู้ประกอบวิชาชีพด้านกฎหมายจะได้ทวนกลับ ทบทวนถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในการพิทักษ์รักษาความยุติธรรม ค้ำครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน และธำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมอันเป็นรากฐานสำคัญของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

กระผมขอแสดงความชื่นชมต่อผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ และผู้มีส่วน เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ได้ร่วมกันจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของประชาชนผู้สนใจ ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่ง ในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านกฎหมายของประเทศให้ก้าวหน้า

ทั้งนี้ กระผมขอเชิญชวนให้ทุกท่านร่วมกันน้อมนำแบบอย่างแห่งความวิริยะอุตสาหะ ความซื่อสัตย์สุจริต และอุดมการณ์ในการรับใช้สังคมของพระบิดาแห่งกฎหมายไทย มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ พร้อมทั้งรักษาหลักนิติธรรม ความยุติธรรม และประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้สังคมไทยดำรงอยู่ด้วยความสงบสุข มั่นคง และก้าวหน้าสืบไป

(ศาสตราจารย์ ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์)

ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

สารจากประธานศาลฎีกา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ทรงเป็นบุคคลสำคัญผู้สร้างคุณูปการอันยิ่งใหญ่ ต่อวงการนิติศาสตร์และกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ด้วยพระปรีชาสามารถ และพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล พระองค์ทรงปฏิรูปกิจการศาล วางระเบียบแบบแผน การบริหารงานยุติธรรม ตลอดจนทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายอันเป็นจุดเริ่มต้น ของการพัฒนาและผลิตบุคลากรทางกฎหมาย อันเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ ต่อประเทศชาติสืบมาจนถึงปัจจุบัน

แม้บริบทของสังคม เศรษฐกิจ และกฎหมายจะเปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าของโลก แต่หลักการและอุดมคติแห่งความยุติธรรมที่พระองค์ ทรงวางไว้อย่างคงเป็นรากฐานสำคัญของระบบยุติธรรมไทย ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย นักศึกษา และประชาชนทุกภาคส่วน จึงควรร่วมกันน้อมรำลึกในพระกรุณาธิคุณ ด้วยการน้อมนำพระปณิธาน “My Life is Service” มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ประกอบวิชาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ และอุทิศตนเพื่อประโยชน์ ของประเทศชาติและประชาชน

เนื่องในโอกาสที่สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จัดพิมพ์ หนังสือรพีพัฒนศักดิ์ ประจำปี ๒๕๖๙ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบิดาแห่งกฎหมายไทย และเผยแพร่ความรู้ทางนิติศาสตร์ ผมขอชื่นชมผู้บริหาร คณาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกท่านที่ได้ร่วมกันจัดทำหนังสือเล่มนี้ด้วยความมุ่งมั่นในการสืบสานพระเกียรติคุณ และเจตนารมณ์แห่งการรับใช้สังคมผ่านองค์ความรู้ทางกฎหมาย

ผมเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางส่งต่อ
องค์ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อ่านทุกท่าน ตลอดจนเฉลิมพระเกียรติคุณ
ของพระองค์ให้ปรากฏอยู่ในสังคมไทยตราบนานเท่านาน

(นายอดิศักดิ์ ตันติวงศ์)

ประธานศาลฎีกา

สารประธานศาลปกครองสูงสุด

“คนเราควรจะให้ แต่ไม่ควรจะขออะไรจากคนอื่น ควรจะกินพอประมาณ ไม่ควรจะมีมากเกินไปถึงกับท้องกาง ควรช่วยเหลือคนอื่น ไม่ใช่เพียงเหยียบย่ำ ควรจะรับใช้ ไม่ควรคิดเป็นนายคน” คติพจน์ของชาวอังกฤษชื่อ “Kingsley” ที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ หรือพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ทรงยึดถือเป็นหลักประจำพระองค์ เป็นการเน้นย้ำและแสดงให้เห็นถึงพระวิริยอุตสาหะในการทรงงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการปฏิบัติตนอย่างพอเหมาะของพระองค์ ซึ่งพระกรณียกิจของพระองค์เป็นที่ประจักษ์แก่ทางการกฎหมายไทย ทั้งในการปฏิรูประบบงานยุติธรรมทั้งระบบเพื่อให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ การปรับปรุงกฎหมาย และการสถาปนาโรงเรียนสอนกฎหมาย

ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงได้ดำเนินการจัดทำหนังสือรพีพัฒนศักดิ์มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ นี้ นอกจากจะเป็นการรำลึกถึงคุณูปการของพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ที่ทรงมีต่อราชการบ้านเมืองและการศึกษาวิชากฎหมายแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้มีการนำเสนอผลงานทางวิชาการด้านนิติศาสตร์และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทางนิติศาสตร์ ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจและมีคุณค่าทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ อันจะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทางกฎหมายต่อไป สมดังพระปณิธานของพระบิดาและปฐมาจารย์แห่งนักกฎหมายไทย

(นายประสิทธิ์ศักดิ์ มีลาภ)

ประธานศาลปกครองสูงสุด

สารจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

วันวิสาขบูชา ถือเป็นวันสำคัญที่นักกฎหมายไทยต่างร่วมกันน้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ทรงอุทิศพระองค์เพื่อวางรากฐานกระบวนการยุติธรรมและการศึกษากฎหมายของประเทศไทย ให้มีความมั่นคง ทนสมัย และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

วันที่ 7 สิงหาคมของทุกปี จึงมิใช่เพียงวันแห่งการรำลึกถึงวันสิ้นพระชนม์ หากแต่เป็นวันที่สะท้อนถึงคุณค่าของความยุติธรรม อันเป็นหัวใจสำคัญของวิชาชีพกฎหมาย ตลอดจนเตือนให้นักกฎหมายทุกคนตระหนักถึงหน้าที่ ความรับผิดชอบ และจริยธรรม ในการใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคม

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หลักการ แนวคิด และพระปณิธานของพระองค์ ยังคงเป็นรากฐานที่ทรงคุณค่าต่อการพัฒนากฎหมายไทยทั้งในด้านการศึกษา การพิจารณาคดี และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อันนำมาซึ่งความเชื่อมั่นต่อระบบยุติธรรมของประเทศ

เนื่องในโอกาสวันวิสาขบูชา ประจำปี พ.ศ. 2569 สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จึงร่วมสืบสานเจตนารมณ์แห่งวิชาชีพกฎหมาย ผ่านการเผยแพร่องค์ความรู้ทางนิติศาสตร์ และการส่งเสริมคุณธรรมของนักกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นธรรมและพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มัทธมา นราวิศว์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

สารจากอัยการสูงสุด

ผมขอแสดงความยินดีที่สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้จัดทำและเผยแพร่ “หนังสือรื้อฟื้นคัมภีร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙” ซึ่งมีเนื้อหาความรู้ทั้งในภาควิชาการและภาคปฏิบัติด้านนิติศาสตร์สู่สาธารณชน

กฎหมายเปรียบเสมือนเสาหลักในการรักษาความยุติธรรม คัมภีร์ของสิทธิเสรีภาพ และขับเคลื่อนสังคมให้ดำเนินไปอย่างสงบสุขและเป็นธรรม การสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการและการรวบรวมองค์ความรู้ภาคปฏิบัติในด้านกฎหมายออกมาเป็นรูปเล่มในครั้งนี้นี้ ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญ ความมุ่งมั่น และศักยภาพของคณาจารย์ บุคลากรในสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และบุคคลภายนอกผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังถือเป็นการสร้างผลงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการเป็น "คลังปัญญา" เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และอ้างอิงให้แก่นักศึกษา นักกฎหมาย ตลอดจนประชาชนทั่วไป

การเผยแพร่ความรู้ในครั้งนี้ ถือเป็นก้าวสำคัญที่ช่วยยกระดับความรู้ความเข้าใจด้านนิติศาสตร์ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล สมดังปณิธานของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงในการสร้างคนที่มีคุณภาพ

ในโอกาสนี้ ขอแสดงความชื่นชมในความอุตสาหะและการร่วมแรงร่วมใจของคณะผู้จัดทำทุกท่าน และขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ได้โปรดดลบันดาลประทานพรให้สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าในทุกประการ

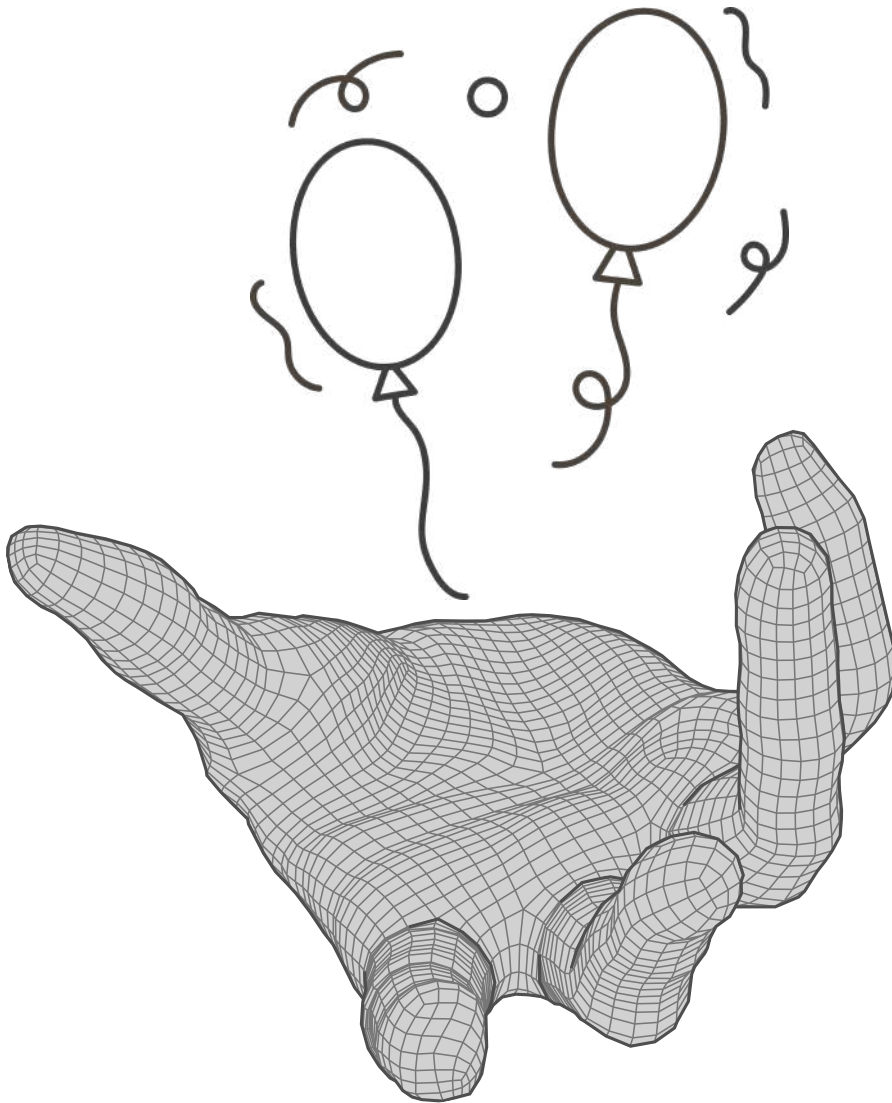
(นายอิทธิพร แก้วทิพย์)

อัยการสูงสุด

รพ็องค์ทรงธรรมอันเลิศล้ำ
วางรากฐานนิติศาสตร์คู่ธานี
ยุติธรรมทรงดำรงเป็นหลักมัน
พระเกียรติคุณจรัสสล้ำบารมี

ทรงนำพาประชาไทยให้สุขศรี
เกียรติขจรไพรีทั่วแผ่นดิน
หล่อหลอมขวัญประชาทั่ววิถี
ชนเปรมปรีดิ์เทิดพระนามองค์พี่

Echoes of Biased Data

พระประวัติ

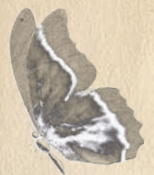
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๑๔ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาตลับ

พระองค์ประสูติเมื่อ
วันพุธ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีจอ จุลศักราช ๑๒๓๖
ตรงกับวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๑๗

พระองค์มีพระเชษฐภคินีร่วมพระชนนีเดียวกัน คือ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัจฉรพรณีรัชกัญญา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
ทรงดำเนินการปฏิรูปศาลไทย พระกรณียกิจ
ในการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล
ทำให้ทรงได้รับยกย่องว่าเป็น
“พระบิดาแห่งกฎหมายไทย”

เมื่อทรงพระเยาว์

พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ทรงได้รับการศึกษาวิชาภาษาไทยเบื้องต้น
กับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) โดยใช้เก๋งทรงนกภายใน
พระบรมมหาราชวัง เป็นที่ทรงพระอักษร

เมื่อทรงศึกษาภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาจบแล้ว
ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ ในสำนักของครูรามซามี
ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดเกล้าฯ ให้ทรงเข้าศึกษาในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์
ทรงเข้าพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๗

ทรงเข้าพิธีผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรสไปศึกษา
ต่างประเทศ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เป็นหนึ่งในพระราชโอรสกลุ่มแรกที่ทรงไปศึกษาต่อ

ในทวีปยุโรป เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๘ พร้อมกัน ๔ พระองค์ คือ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประวิตรวัฒโนดม

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมาย

ที่วิทยาลัยไครสต์เชิร์ช มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

ขณะที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุ ๑๗ พรรษา จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๓๗

ทรงสามารถสอบไล่ผ่านทุกวิชาและได้ปริญญาเกียรตินิยมทางกฎหมาย

(ปี.เอ.อี.เอกซอน) เมื่อพระชนมายุ ๒๐ พรรษา โดยใช้เวลาศึกษาเพียง 3 ปี

เหตุที่ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมายเนื่องจากช่วงเวลานั้น ในสยามมีศาลกงสุลฝรั่งเศส

ชาวยุโรปและอเมริกา มีอำนาจสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งยากแก่การปกครอง

จึงทรงมีพระทัยตั้งมั่นที่จะพยายามขอยกเลิกอำนาจศาลกงสุลต่าง ๆ

เพื่อให้ประเทศไทยจะได้มีเอกราชทางการศาลอย่างแท้จริง

ปี พ.ศ. ๒๔๓๗ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ทรงเสด็จนิวัติกลับสยาม
หลังจากทรงสำเร็จการศึกษา ทรงเป็นอธิบดีผู้จัดการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
เพื่อสอนความรู้เบื้องต้นสำหรับผู้เข้ารับราชการฝ่ายพลเรือนในกระทรวงต่าง ๆ
ต่อมา พระองค์ทรงเริ่มรับราชการในสำนักเลขาธิการ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรี
ทรงประกอบพระกรณียกิจอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการกฎหมาย และปฏิรูปกิจการศาลไทย

ด้วยพระปรีชาของพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จึงทรงเรียกพระองค์ว่า “เฉลียวฉลาดรพี”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เป็นข้าหลวงพิเศษสำหรับ
จัดการศาลยุติธรรมในมณฑลกรุงเก่า ทรงชำระสะสางคดีความต่าง ๆ โดยทรงนั่งชำระความวันละ ๕ ชั่วโมง
และแยกเป็นนั่งพิจารณาคดี ๒ ศาล คือ ศาลแพ่งและศาลอาญา การชำระความที่รวดเร็วเช่นนี้ เป็นที่พอใจของ
ประชาชนเป็นอย่างยิ่งและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นแบบแผนดี สมควรที่จะเป็นตัวอย่างแก่มณฑลอื่น ๆ
ในการจัดศาล ด้วยเหตุนี้ ทรงได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดี กระทรวงยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ.

๒๔๓๙ ในขณะนั้นทรงมีพระชนมายุ ๒๒ พรรษา

พระราชกรณียกิจของพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ
การจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในกระทรวงยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงประสาทความรู้ ทางกฎหมายและการ
อบรมจริยธรรมตุลาการให้แก่ผู้พิพากษาเก่าและใหม่ ตลอดจนนักเรียน กฎหมายที่จะเป็นผู้พิพากษาต่อไปในภาย
หน้าด้วยพระองค์เอง และเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๐ พระองค์ทรงเปิดให้มีการสอบไล่เนติบัณฑิตโดยใช้ศาลา
การเปรียญใหญ่ วัดมหาธาตุ มีผู้สอบไล่ได้ทั้งหมด ๙ คน ผู้สอบไล่ได้ลำดับที่ ๑ ในครั้งนั้น คือ เจ้าพระยามหิธร
(ล่อ ไกรฤกษ์) ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นเนติบัณฑิตคนแรกของเมืองไทย

พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ทรงพระนิพนธ์ตำรากฎหมายไว้จำนวนมาก เช่น พระราชบัญญัติในปดฺยบัน เล็กเซอร์กฎหมายที่ดิน กฎหมายราชบุรี การตั้งโรงเรียนกฎหมายและพระนิพนธ์ทางกฎหมายของพระองค์ เป็นรากฐานของการก่อตั้งการศึกษา วิชานิติศาสตร์ขึ้นในประเทศไทย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมโดยมีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า

“พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์”

นอกจากนี้ พระกรณียกิจในการปฏิรูปการศาล ทรงปรับปรุงความเป็นอิสระของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร ซึ่งถือกันทั่วไปในบรรดาอารยประเทศว่าเป็นหลักประกันความยุติธรรมในศาลอันเป็นที่พึงสูงสุด และที่พึงสุดท้ายของประชาชน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระดำริว่า “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอยู่ได้อุ้งมือฝ่ายตุลาการนั้นใช้ไม่ได้ มิแต่จะเกิดภัยขึ้นเสมอ ๆ”

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงดำริจัดตั้ง “กองพิมพ์ลายนิ้วมือ” สำหรับตรวจลายนิ้วมือผู้ต้องหาในคดีอาญา เพื่อใช้เป็นหลักฐานลงโทษผู้กระทำความผิดซ้ำ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการตรวจพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล และจัดให้มีการพิมพ์ลายพิมพ์นิ้วมือของนักโทษที่จะพ้นโทษเก็บไว้เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการยืนยันตัวบุคคล ว่าได้เคยกระทำความผิดมาก่อน ดังนั้น พระองค์จึงเปรียบเสมือน “บิดาวิชาพิมพ์ลายนิ้วมือ” ด้วยเช่นกัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ

จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๒

พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงพระประชวรด้วยโรควัณโรคที่พระวักกะ (ไต) ด้วยเหตุนี้ ทรงขอลาพักราชการในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ เพื่อรักษาพระองค์ แต่พระอาการมิได้ทุเลาลง ต่อมา จึงเสด็จไปรักษาพระองค์ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส แต่พระโรคที่พระวักกะ (ไต) ยังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเกินที่แพทย์ จะเยียวยาได้ จนกระทั่ง คราสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ เวลาประมาณ ๒๑ นาฬิกา สิริพระชันชาวม ๔๕ ปี ๙ เดือน ๑๓ วัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ
ให้เอกอัครราชทูตสยามประจำประเทศฝรั่งเศสจัดการถวายพระเพลิง
ณ กรุงปารีส ตามที่กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์รับสั่งไว้ หลังจากนั้นหม่อมเจ้าไชยแสงรพี รพีพัฒน์
เสด็จไปรับและอัญเชิญพระอัฐิของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์มาถึงประเทศไทย
ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2463

พระองค์เจ้ารพี ทรงดำรงพระอิสริยยศสุดท้ายเป็น
พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

บทสัมภาษณ์

ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ในมิติทางเศรษฐกิจ

(อาจารย์ ดร.ปริญญากรณ์ แพงศรี)

เส้นแบ่งแห่งแรงบันดาลใจ เมื่อสไตล์ และอัตลักษณ์ของศิลปินถูกท้าทาย

ด้วยปัญญาประดิษฐ์

(ผศ. ดร.จรรยา หะตะโยธิน)

ปัญญาประดิษฐ์มีผลกระทบต่อระบบลิขสิทธิ์ในปัจจุบันอย่างไร

(ผศ. ดร.วลัยวรรณ มธุสปริชากุล)

ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ในมิติทางเศรษฐกิจ

(คุณณดา หงส์ขยางกูร)

การเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจ คุณค่าศิลปะ และทิศทางอาชีพ

ในยุคปัญญาประดิษฐ์

(รศ. วราวุฒิ โตอูรวงศ์)

บทความวิชาการ

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา

(นายพงศ์พิทักษ์ เสวตวงษ์ และ นางสาวแพรวฤทัย ศรีใจปลูก)

ปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่สร้างด้วยปัญญาประดิษฐ์
ภายใต้กฎหมายไทย
(นายวัทธิกร ดรณพันธ์)

การคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์ส่วนบุคคลจากเทคโนโลยี Deepfake
(อาจารย์ ดร.อนุเทพ สุขศรีวงศ์)

ความรับผิดชอบและมาตรการทางกฎหมายขององค์กร ธุรกิจในการบริหาร
จัดการความเสี่ยงจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงาน
(อาจารย์นิตยา ลิ้มเรืองกุล)

กฎหมาย (ลิขสิทธิ์) กับศิลปะปัญญาประดิษฐ์ : ปัญหาและความท้าทาย
ตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ข้อมูลสู่การคุ้มครองผลลัพธ์และข้อเสนอแนะ
ทางนโยบายสำหรับประเทศไทย
(นายศีกษิต สุวรรณเนตร)

ตัวอย่างข้อสอบเก่า

วิชากฎหมายมหาชน

วิชากฎหมายอาญา 1

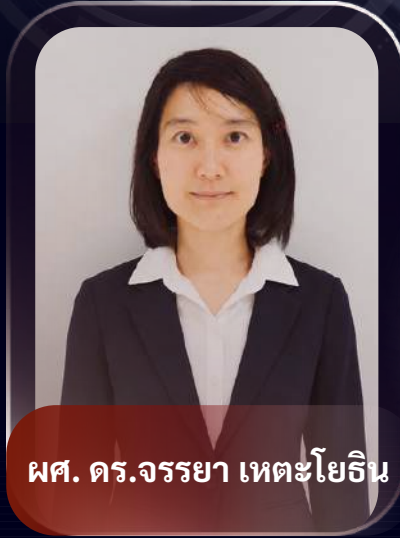
วิชานิติกรรมและสัญญา

วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

บทสัมภาษณ์

ดร.ปริญญากรณ์ แพงศรี

ผศ. ดร.จรรยา หะทะโยธิน

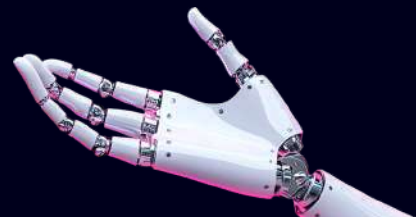
ผศ. ดร.วัลยารณ มธรสปริชากุล

คุณญาดา หงส์ชยางกูร

รศ. วราวุฒิ โตอรวงค์

AI KNOWS WHAT WE TEACH

$$\int x^n dx = \frac{x^{n+1}}{n+1} + C$$

บทสัมภาษณ์

ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ในมิติทางเศรษฐกิจ

อาจารย์ ดร.ปริญญากรณ์ แพงศรี

รองคณบดีสำนักวิชาการจัดการ

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

อาจารย์ ดร.ปริญญากรณ์ แพงศรี
รองคณบดีสำนักวิชาการจัดการ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

สัมภาษณ์โดย	นายกนกพล	เกตุสัตบรรณ	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นางสาวกรรข	แก้วเมืองเพชร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นายภูริณัฐ	นิมิตร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 หากประเทศหนึ่งออกกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เข้มงวดมากเพื่อปกป้องครีเอเตอร์ แต่อีกประเทศหนึ่งเปิดเสรีให้ปัญญาประดิษฐ์ ท่านคิดเห็นอย่างไรหากประเทศที่เข้มงวดจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขันด้านนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ไปในระดับโลก

การประเมินประเด็นนี้ไม่ควรมองเป็นทางเลือกเพียงสองด้านว่า หากเลือกปกป้องครีเอเตอร์แล้วจะต้องเสียเปรียบด้านปัญญาประดิษฐ์ หรือหากต้องการแข่งขันด้านปัญญาประดิษฐ์ก็ต้องยอมลดการคุ้มครองครีเอเตอร์เพราะในทางปฏิบัติความสามารถในการแข่งขันด้านปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มงวดหรือการเปิดเสรีด้านลิขสิทธิ์เพียงปัจจัยเดียวแต่ขึ้นอยู่กับการออกแบบกติกาและระบบนิเวศด้านที่เกี่ยวข้องโดยรวมด้วย สิ่งสำคัญที่ต้องเน้นย้ำ คือ เรื่องการสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ เพราะกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ดีไม่ควรมีเป้าหมายเพียงแค่การคุ้มครองผลงานเก่า แต่ต้องส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ต่อไปได้ ดังนั้นหากครีเอเตอร์รู้สึกว่าผลงานของตนถูกนำไปใช้โดยไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆ ในระยะยาวอาจทำให้แรงจูงใจในการลงทุนสร้างผลงานใหม่ลดลง และอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณหรือคุณภาพของผลงานสร้างสรรค์ใหม่ซึ่งจะย้อนกลับมาเป็นผลกระทบต่อปัญญาประดิษฐ์โดยตรง เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์จะขาดแคลนวัตถุดิบข้อมูลใหม่ และข้อมูลที่มีคุณภาพสูงในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานต่อไป นอกจากนี้ หากกฎหมายมีความเข้มงวดมากเกินไปจนต้องดำเนินการจัดการสิทธิในทุกกรณีก่อนจะใช้

ปัญญาประดิษฐ์จะทำให้ต้นทุนในการทำธุรกรรมสูงขึ้น เนื่องจากโมเดลปัญญาประดิษฐ์รุ่นใหม่ที่มีขนาดใหญ่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจำนวนมาก หากต้องเจรจาสัญญากับเจ้าของสิทธิเป็นรายชิ้นต้นทุนดังกล่าวอาจสูงจนไม่คุ้มค่า หรือแพงกว่ามูลค่าของผลงานจากปัญญาประดิษฐ์ กฎเกณฑ์ที่ตั้งใจจะช่วยเหลือครีเอเตอร์จึงอาจไม่ได้ช่วยได้อย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ

ในแง่ของความสามารถในการแข่งขันนั้น มีประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ การแข่งขันด้านปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้พึ่งพาปัจจัยด้านข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการทรัพยากรอื่น ๆ เช่น บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ โมเดลพื้นฐานที่ดี และระบบนิเวศที่รองรับ ด้วยเหตุนี้ แม้ประเทศหนึ่งจะมีกฎหมายลิขสิทธิ์ค่อนข้างเข้มงวด แต่หากมีบุคลากรที่มีทักษะสูง มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ดี และระบบนิเวศที่สนับสนุนนวัตกรรม ประเทศนั้นก็ยังสามารถแข่งขันได้ อย่างไรก็ตาม มีงานศึกษาบางส่วนพบความสัมพันธ์ว่า ประเทศที่มีกฎหมายเอื้อต่อการนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อพัฒนาปัญญาประดิษฐ์มีแนวโน้มเห็นการเติบโตของงานวิจัย การจดสิทธิบัตร และการเกิดธุรกิจใหม่ที่สูงกว่าประเทศอื่น แม้ว่าสถิติในปัจจุบันอาจจะยังดูไม่ใหญ่นัก แต่สำหรับอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ความแตกต่างเพียงเล็กน้อยในภาพรวมย่อมส่งผลกระทบมากเช่นกัน ยิ่งเมื่อมองในระดับโลกที่พบว่าการลงทุนด้านปัญญาประดิษฐ์กำลังเกิดการกระจุกตัว ยิ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศที่มีระบบนิเวศที่ดีนั้น ไม่ได้เกิดจากกฎหมายที่เปิดกว้างเพียงอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านร่วมกัน

สรุปความในประเด็นนี้ คือ ปัญหาดังกล่าวไม่ใช่การเลือกระหว่างการปกป้องครีเอเตอร์กับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ แต่คำถามสำคัญ คือ จะออกแบบกติกาอย่างไรให้การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์และแรงจูงใจของครีเอเตอร์สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นประเทศที่จะได้เปรียบในการแข่งขันระยะยาวจึงไม่ใช่ประเทศที่บังคับใช้กฎหมายเข้มงวดที่สุดหรือเปิดเสรีมากที่สุด แต่เป็นประเทศที่สามารถออกแบบกติกาได้ดี มีการเชื่อมโยงมิติด้านลิขสิทธิ์และมิติด้านการแข่งขันเข้าด้วยกัน โดยไม่แยกแก้ปัญหาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง

คำถามข้อที่ 2 การปล่อยให้บริษัทปัญญาประดิษฐ์เข้าถึงจากการใช้ข้อมูลลิขสิทธิ์เสรี ถือเป็นประโยชน์สาธารณะที่คุ้มค่าหรือไม่ เมื่อเทียบกับความเสี่ยงที่จะทำลายแรงจูงใจ และรายได้ของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระยะยาว เพราะเหตุใด

ประเด็นนี้นับเป็นหัวใจสำคัญของข้อถกเถียงเรื่องปัญญาประดิษฐ์กับลิขสิทธิ์ ซึ่งสามารถพิจารณาแยกออกเป็นสองมิติหลัก ดังนี้ มิติแรก ในแง่ของประโยชน์ สาธารณะนั้นงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ปัญญาประดิษฐ์สามารถช่วยลดระยะเวลา ในการทำงานบางประเภทได้อย่างมีนัยสำคัญ เช่น งานเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และงานบริการลูกค้า ส่งผลให้มูลค่ารวมที่ผู้บริโภคและสังคมได้รับนั้น สูงกว่ารายได้ ที่บริษัทปัญญาประดิษฐ์จัดเก็บจริง จึงสะท้อนให้เห็นว่าสังคมโดยรวมได้รับประโยชน์ อย่างแท้จริง

มิติที่สอง ในแง่ของครีเอเตอร์ ผลการวิจัยพฤติกรรมในตลาดอิสระออนไลน์ บ่งชี้ว่า หลังจากที่ปัญญาประดิษฐ์เริ่มแพร่หลาย รายได้ต่อเดือนและโอกาสในการจ้างงาน ของกลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์ (Freelance) ก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสะท้อนว่าแม้จะมี ประสิทธิภาพหรือประวัติการทำงานที่ดี ก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่ได้รับผลกระทบ หากลักษณะงานของตนมีส่วนที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถทดแทนได้ ผลดังกล่าวเป็นสัญญาณ ว่าปัญญาประดิษฐ์ได้ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อกลุ่มงานที่ใช้ความรู้ (Knowledge Work) บางประเภทอีกด้วย ไม่จำกัดอยู่เฉพาะงานที่ใช้ทักษะเชิงปฏิบัติเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความเป็นธรรมที่มักถูกมองข้าม โดยจากการสำรวจกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพศิลปิน (Artist) พบว่า ความกังวลไม่ได้อยู่ที่ เรื่องค่าตอบแทนเป็นหลัก แต่ให้ความสำคัญกับประเด็นที่ว่า ใครคือผู้ที่นำผลงาน ของพวกเขาไปสร้างผลกำไร ปัญหาในปัจจุบันจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของตัวเงิน แต่เป็นเรื่องของ ความรู้สึกของเจ้าของผลงานเมื่อผลงานของตนถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยไม่มีทางเลือก ซึ่งหากครีเอเตอร์เกิดความรู้สึกดังกล่าว ก็อาจส่งผลให้การผลิตผลงานลดลงตามมา ในทางเศรษฐศาสตร์ ปรากฏการณ์นี้อาจพิจารณาได้ว่าเป็นผลกระทบภายนอก เนื่องจากบริษัทปัญญาประดิษฐ์สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องแบกรับ

ต้นทุนการผลิตที่ครีเอเตอร์เป็นผู้จ่ายและเมื่อส่งผลกระทบต่อรายได้โดยตรง ก็อาจทำให้แรงจูงใจในการลงทุนสร้างผลงานใหม่ลดลงตามไปด้วย ท้ายที่สุด จึงอยู่ที่สังคมจะออกแบบระบบอย่างไรเพื่อรองรับปัญหานี้ ทั้งนี้ มีแนวคิดที่น่าสนใจว่า หากในตลาดปัจจุบันยังมีข้อมูลเก่าให้เลือกใช้เป็นจำนวนมาก การเปิดกว้างให้เข้าถึงข้อมูลก็อาจจะเป็นสิ่งที่พอร์รับได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อใดก็ตามที่ข้อมูลคุณภาพดีเริ่มขาดแคลน หากไม่มีระบบชดเชยที่เหมาะสมให้แก่ครีเอเตอร์ ความเสียหายจะเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายพร้อมกัน นั่นคือครีเอเตอร์จะขาดรายได้ ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์ก็จะขาดแคลนวัตถุดิบและข้อมูลที่ใหม่และมีคุณภาพสำหรับการพัฒนา

ดังนั้น การอนุญาตให้ปัญญาประดิษฐ์เข้าถึงข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์ แม้จะสามารถสร้างประโยชน์สาธารณะได้จริง แต่ไม่ควรเป็นการเปิดให้เข้าถึงอย่างเสรีโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทางออกที่สมมูล คือ การสร้างระบบที่ช่วยให้ปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเพียงพอต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควบคู่ไปกับการรักษาความโปร่งใส รวมถึงการมีระบบชดเชยที่เหมาะสม เพื่อสร้างหลักประกันว่าครีเอเตอร์รายย่อยจะไม่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในระบบเศรษฐกิจยุคใหม่

คำถามข้อที่ 3 ปัจจุบันบริษัทแพลตฟอร์มปัญญาประดิษฐ์รายใหญ่เริ่มทำสัญญาผูกขาดกับสำนักข่าวและคลังข้อมูลระดับโลก ท่านเห็นว่า สิ่งนี้จะนำไปสู่การผูกขาดทั้งในส่วนของข้อมูลและผลผลิตจนทำลายกลไกการแข่งขันที่เสรีหรือไม่ เพราะเหตุใด

ประเด็นความเสี่ยงเรื่องการผูกขาดนี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 มิติหลัก ได้แก่ มิติด้านการผูกขาดในส่วนของข้อมูล และมิติด้านการที่ปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเปลี่ยนกติกาของอินเทอร์เน็ตโดยรวม ในมิติด้านข้อมูลนั้น ปัจจุบันเกิดข้อตกลงการใช้สิทธิการใช้งาน (Licensing Deal) ขนาดใหญ่ระหว่างบริษัทปัญญาประดิษฐ์กับสำนักข่าว ซึ่งบางข้อตกลงมีมูลค่าสูงถึงหลายล้านดอลลาร์สหรัฐ ในทางเศรษฐศาสตร์ ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลคุณภาพสูงได้กลายเป็นสินทรัพย์เชิงกลยุทธ์ หมายความว่า บริษัทที่มีเงินทุนสูงมีความได้เปรียบในการพัฒนาโมเดลปัญญาประดิษฐ์ที่มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งจะสร้างรายได้

กลับมาให้บริษัทสามารถนำไปทำข้อตกลงซื้อสิทธิข้อมูลใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้เล่นรายใหม่ในตลาดเข้ามาแข่งขันได้มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ส่วนอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้กัน คือ การที่ปัญญาประดิษฐ์กำลังเปลี่ยนแปลงระบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บนอินเทอร์เน็ต ในอดีตเมื่อผู้ใช้ค้นหาข้อมูลระบบจะนำเนื้อหาบางส่วนจากสำนักข่าวมาแสดงพร้อมแนบลิงก์เพื่อให้เกิดการกดเข้าชม ซึ่งสำนักข่าวสามารถนำยอดการเข้าชมดังกล่าวไปเปลี่ยนเป็นรายได้จากการโฆษณาได้ แต่ระบบปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบันช่วยให้ผู้ใช้ได้รับคำตอบภายในระบบทันทีโดยไม่ต้องกดเข้าไปยังแหล่งข้อมูลต้นทาง มีผู้ใช้ประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้นที่กดลิงก์ไปยังแหล่งข้อมูลต้นฉบับอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ผู้ใช้ส่วนที่เหลือมีแนวโน้มกดลิงก์ดังกล่าวน้อยมากหรือไม่กดเลย ปรากฏการณ์นี้หมายความว่า ต่อให้ไม่มีข้อตกลงแบบผูกขาด ปัญญาประดิษฐ์ก็สามารถดึงเอามูลค่า (Value) ออกจากระบบของผู้สร้างสรรค์ผลงานโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ยิ่งหากมีการทำข้อตกลงแบบผูกขาดเอกสิทธิ์ร่วมด้วยก็จะยิ่งสร้างความได้เปรียบให้แก่ผู้เล่นรายใหญ่บางราย ในขณะที่ผู้ผลิตเนื้อหารายอื่นที่ไม่มีอำนาจต่อรองจะต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การผูกขาดจริง แต่ก็ยังไม่ควรด่วนสรุปว่าการผูกขาดจะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ในทุกภาคส่วน เนื่องจากยังมีปัจจัยบางประการที่ช่วยสร้างความสมดุลในตลาด เช่น การมีโมเดลแบบโอเพนซอร์ส (Open Source) ซึ่งช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เล่นรายเล็กสามารถเข้าสู่ตลาดและร่วมแข่งขันได้ นอกจากนี้สำนักข่าวและครีเอเตอร์เริ่มมีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายพันธมิตรสื่อเพื่อเพิ่มอำนาจในการเจรจาต่อรองและมีการจัดสรรส่วนแบ่งรายได้ให้แก่เจ้าของเนื้อหาตามระบบการใช้งานจริง การดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่ฝั่งเจ้าของลิขสิทธิ์เนื้อหา

สรุปความในประเด็นนี้ คือ ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล หากข้อมูลคุณภาพสูงถูกจำกัดสิทธิ์ไว้กับบริษัทเพียงไม่กี่ราย ขอบเขตของการแข่งขันในตลาดก็มีแนวโน้มจะแคบลงและผู้เล่นรายใหม่อาจเข้าสู่ตลาดได้ยากขึ้น ทางออกของปัญหานี้จึงไม่ใช่การห้ามทำสัญญาซื้อขายสิทธิ์ทั้งหมด แต่เป็นการควบคุม

และส่งเสริมให้เกิดการซื้อขายสิทธิในข้อมูลอย่างเป็นธรรม โปร่งใสและไม่ปล่อยให้ข้อตกลงเหล่านี้กลายเป็นเครื่องมือที่กีดกันผู้เล่นรายใหม่ในการเข้าสู่ตลาด

คำถามข้อที่ 4 หากในอนาคต โลกมีบรรทัดฐานทางกฎหมายที่เข้มงวดมาก โดยบังคับให้บริษัทปัญญาประดิษฐ์ต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ข้อมูลทุกชิ้นก่อนนำไปเทรน ในเชิงเศรษฐศาสตร์ สิ่งนี้จะกลายเป็นการสร้างอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดที่เอื้อประโยชน์ให้เฉพาะบริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่ จะทำลายโอกาสการแข่งขันของบริษัทเกิดใหม่ (Startup) หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) หรือไม่

การผลักดันนโยบายและการออกกฎเพื่อบูมสร้างคามยุติธรรมและคุ้มครองเครือข่าย อีกด้านหนึ่งอาจกลายเป็นการสร้างกำแพงให้แก่ตลาดแทน หากมีการบังคับให้จ่ายค่าลิขสิทธิ์ข้อมูลทุกชิ้นก่อนนำไปพัฒนาโมเดลปัญญาประดิษฐ์รุ่นใหม่ที่มีขนาดใหญ่ และจำเป็นต้องใช้ข้อมูลมหาศาล สิ่งที่น่ากังวล คือ ภาระด้านต้นทุนของแต่ละบริษัท เนื่องจากบริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่จะได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด เพราะมีเงินทุนที่มากมาย ระบบจัดการข้อมูล และมีอำนาจต่อรองที่สูงกว่า จึงสามารถรับภาระด้านการเจรจา การตรวจสอบสิทธิและการปฏิบัติตามกฎหมายได้ดีกว่าผู้เล่นรายเล็ก ในทางตรงกันข้าม บริษัทเกิดใหม่ (Startup) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ยังมีเงินทุนและทรัพยากรที่จำกัด กฎหมายในลักษณะนี้อาจช่วยเครือข่ายได้เพียงบางส่วน เนื่องจากผลประโยชน์จากระบบดังกล่าวอาจไปถึงเจ้าของสิทธิรายใหญ่ได้มากกว่ารายย่อย

สิ่งที่สำคัญประการต่อมา คือ แม้จะไม่มีประเด็นเรื่องใบอนุญาตข้อมูลลิขสิทธิ์ กลุ่มบริษัทเกิดใหม่ (Startup) หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ก็ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดธุรกิจปัญญาประดิษฐ์ที่สูงมากอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนด้านทรัพยากร การประมวลผลที่ต้องใช้เงินทุนมหาศาล การต้องพึ่งพาโมเดลพื้นฐานจากบริษัทรายใหญ่ ตลอดจนการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญระดับสูง และช่องทางการเข้าถึงผู้ใช้บริการที่กระจุกตัวอยู่ในแพลตฟอร์มรายใหญ่เพียงไม่กี่ราย ข้อมูลทั้งด้านการลงทุนและการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในองค์กรพบว่า ทรัพยากรและผลตอบแทนจากปัญญาประดิษฐ์กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประเทศและองค์กรที่มี

ความพร้อมสูง โดยบริษัทที่มีความพร้อมทั้งด้านเงินทุน ข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน จะเป็นผู้ได้เปรียบอย่างชัดเจน เมื่อบริษัทขนาดใหญ่ไม่กีรายสามารถควบคุมทั้งข้อมูล ทรัพยากร และอำนาจการเข้าถึงตลาด ก็อาจเกิดการใช้อำนาจดังกล่าวในการกีดกันคู่แข่ง ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำข้อตกลงทางการค้าแบบผูกขาด หรือการซื้อข้อมูลของกลุ่มบริษัทเกิดใหม่ (Startup) เพื่อรวบรวมข้อมูล

อย่างไรก็ดี ปัญหานี้ยังมีทางออกที่ไม่จำเป็นต้องบังคับให้จ่ายค่าลิขสิทธิ์ผลงาน ทุกชิ้น แต่สามารถเปลี่ยนมาใช้วิธีลดต้นทุนในการทำธุรกรรมให้อยู่ในระดับที่ต่ำ เพียงพอให้กลุ่มบริษัทเกิดใหม่ (Startup) หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(SMEs) สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ เช่น การกำหนดอัตราค่าตอบแทนกลางที่ทุกบริษัทสามารถเข้าถึงได้ในราคามาตรฐานหรือระบบกลางที่ช่วยลดภาระการเจรจากับเจ้าของสิทธิเป็นราย ๆ แต่อาจจะต้องมีข้อถกเถียงและพิจารณาร่วมกันต่อไปว่าจะกำหนดเกณฑ์ราคาที่เป็นธรรม อย่างไร ทั้งนี้ หากสามารถออกแบบกติกาที่ช่วยลดต้นทุนธุรกรรม สร้างความโปร่งใส และเปิดช่องทางให้บริษัทรายเล็กเข้าถึงข้อมูลหรือโมเดลปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเป็นธรรม การคุ้มครองสิทธิของครีเอเตอร์ก็ย่อมจะสามารถขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการส่งเสริม นวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างยั่งยืน

คำถามข้อที่ 5 กฎหมายลิขสิทธิ์ในอดีตช่วยปกป้องรายได้ระยะยาวของแรงงานทักษะสูงแต่เมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถเรียนรู้จากงานที่มีลิขสิทธิ์เหล่านั้นและเปลี่ยนเป็นทักษะ อัตโนมัติ ท่านคิดว่าสิ่งนี้กำลังทำให้ทุนมนุษย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ของแรงงานกลุ่มนี้ เสื่อมมูลค่าลงอย่างรวดเร็วเกินไป หรือไม่ และตลาดแรงงานควรปรับตัวอย่างไร สิทธิในการ ปฏิเสธการเข้าถึงข้อมูลเพื่อฟื้นฟูประสิทธิภาพของกลไกตลาด และการจัดสรรทรัพยากร อย่างเป็นธรรม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันถือเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของทุนมนุษย์ อย่างมีนัยสำคัญ ในอดีต บุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์สะสมมาอย่างยาวนาน จะได้รับค่าตอบแทนจากความเชี่ยวชาญเฉพาะทางผ่านค่าจ้าง มูลค่าของผลงาน หรือค่าลิขสิทธิ์ ทว่าเมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถเรียนรู้จากผลงานจำนวนมหาศาล

และผลิตงานบางประเภทได้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วยต้นทุนที่ต่ำลง ตลาดจึงมีแนวโน้มที่จะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ทักษะดั้งเดิมของมนุษย์น้อยลง สมการดังกล่าวจึงสะท้อนการลดลงของมูลค่าทักษะบางประเภท แต่ไม่ได้หมายความว่าคุณค่าของมนุษย์โดยรวมจะลดลงตามไปด้วย ทั้งนี้ แรงงานทักษะสูงก็ไม่ได้อยู่นอกขอบเขตของผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์เพราะงานย่อยบางส่วนในอาชีพที่ต้องใช้ความรู้และการศึกษาสูงก็สามารถถูกทำให้เป็นอัตโนมัติหรือได้รับการเสริมด้วยปัญญาประดิษฐ์ได้เช่นกัน หากพิจารณาในบริบทที่กว้างขึ้นงานที่มีความเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแรงงานรายได้ต่ำ เพราะอาชีพที่ใช้การศึกษาและทักษะสูง เช่น งานคอมพิวเตอร์ งานวิเคราะห์และงานด้านธุรกิจหรือการเงิน ก็มีโอกาสได้รับผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์สูงเช่นกัน สำหรับประเทศไทย ข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ระบุว่า มีแรงงานไทยเกือบ 9 ล้านคน หรือประมาณ 1 ใน 5 ของแรงงานทั้งหมด กำลังได้รับผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์ โดยกลุ่มที่เสี่ยงต่อการถูกทดแทน มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

แม้จะมีงานวิจัยยืนยันว่า ปัญญาประดิษฐ์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ โดยทำหน้าที่เหมือนเครื่องมือถ่ายทอดจากพนักงานรุ่นเก่าไปสู่พนักงานใหม่ แต่อีกด้านหนึ่งก็มีประเด็นที่ต้องระมัดระวังเพราะเมื่อความรู้หรือทักษะบางประเภทถูกถ่ายทอดผ่านปัญญาประดิษฐ์ได้ง่ายขึ้นความจำเป็นในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงอาจลดลง และอาจทำให้แรงงานรุ่นใหม่มีโอกาสน้อยลงในการพัฒนาทักษะเชิงลึกด้วยตนเอง หากไม่มีมาตรการรองรับที่เพียงพอในการรักษาทักษะและพัฒนาทักษะเชิงลึกเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของแรงงานในระยะยาว ส่วนในมิติด้านการปรับตัวของตลาดแรงงาน ความเสี่ยงอาจไม่ใช่การที่แรงงานทักษะสูงจะถูกทดแทนไปทั้งหมด แต่เป็นช่องว่างระหว่างบุคคลที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อยกระดับประสิทธิภาพงานกับบุคคลที่ถูกปัญญาประดิษฐ์ทดแทนในงานย่อย ปัจจุบันตลาดแรงงานให้ความสำคัญกับทักษะในลักษณะผสมผสาน คือมีทั้งความเชี่ยวชาญในสาขางาน และความสามารถในการใช้ การกำกับดูแลและตรวจสอบปัญญาประดิษฐ์

ด้วยเหตุนี้ ตลาดแรงงานจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาทักษะ จากเดิมที่มุ่งเน้นการทำซ้ำไปสู่ทักษะในการใช้การกำกับดูแล เข้าใจขีดความสามารถ และข้อจำกัดของปัญญาประดิษฐ์อย่างมีวิจารณญาณ โดยในภาคการศึกษาต้องปรับปรุง กระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการคิด มิใช่เพียงแค่การใช้ปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้ได้คำตอบที่รวดเร็วเท่านั้น ขณะที่ภาคธุรกิจควรออกแบบโครงสร้างงานให้ยังคง มีพื้นที่สำหรับงานระดับเริ่มต้น (Entry-level jobs) เพราะงานเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้น ของการเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ หากปัญญาประดิษฐ์เข้ามาทดแทนงานระดับนี้ มากเกินไปอาจทำให้เส้นทางการพัฒนาจากแรงงานใหม่ไปสู่ผู้เชี่ยวชาญขาดความ ต่อเนื่องได้

บทสรุปในประเด็นนี้ คือ ปัญญาประดิษฐ์ส่งผลให้แรงงานมนุษย์บางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มงานทักษะที่สามารถทำซ้ำและแปลงเป็นชุดข้อมูลได้เสื่อมมูลค่าลง อย่างรวดเร็ว แต่ในทางกลับกัน ปัญญาประดิษฐ์ก็ช่วยให้ทุนมนุษย์บางประเภทมีมูลค่าสูงขึ้น โดยเฉพาะทักษะด้านการตรวจสอบ การตัดสินใจ และการวิเคราะห์ผลลัพธ์ ดังนั้น การกำหนดนโยบายและการกำกับดูแลของภาครัฐจึงไม่ใช่การสกัดกั้นเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านด้านแรงงานโดยต้องมีมาตรการคุ้มครอง และส่งเสริมที่ไม่ทอดทิ้งทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่และกลุ่มครีเอเตอร์

คำถามข้อที่ 6 เมื่อกฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิมไม่สามารถตอบสนองต่อพลวัตทางเศรษฐกิจ ในยุคปัญญาประดิษฐ์ ท่านเห็นว่ามีคามจำเป็นและความเป็นไปได้เพียงใดในการนิยามสิทธิ ในทรัพย์สินรูปแบบใหม่ เช่น สิทธิในอัลกอริทึมเชิงสร้างสรรค์ หรือสิทธิในการปฏิเสธ การเข้าถึงข้อมูล เพื่อฟื้นฟูประสิทธิภาพของกลไกตลาด และการจัดสรรทรัพยากร อย่างเป็นธรรม

กฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิมในอดีตถูกออกแบบขึ้นในบริบทที่การสร้างสรรค การคัดลอกและการเรียนรู้ของมนุษย์มีขอบเขตที่แตกต่างจากการประมวลผลข้อมูล โดยปัญญาประดิษฐ์ โดยมองว่ากระบวนการที่มนุษย์อ่านหนังสือ ชมภาพถ่ายหรือฟังเพลง แล้วเกิดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ผ่านประสบการณ์ของตนเอง

ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่ไม่เข้าข่ายการละเมิดลิขสิทธิ์ ทว่าการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ทำให้เส้นแบ่งดังกล่าวซับซ้อนขึ้นมากเพราะการเรียนรู้ของปัญญาประดิษฐ์เกิดขึ้นในระดับขนาดและความเร็วที่แตกต่างจากการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งนักวิชาการบางส่วนเห็นว่า การเรียนรู้ของปัญญาประดิษฐ์มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์สามารถอ่านงานได้ทีละชิ้นและต้องใช้ระยะเวลานานในการผลิตผลลัพธ์ แต่ปัญญาประดิษฐ์สามารถประมวลผลข้อมูลได้จำนวนมหาศาลพร้อมกัน และผลิตผลลัพธ์ออกมาได้ในระยะเวลาอันสั้นด้วยต้นทุนที่ต่ำ ความแตกต่างในลักษณะดังกล่าวเป็นประเด็นที่กฎหมายเดิมไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับ จากคดีความที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ความไม่ชัดเจนของข้อกฎหมายได้สร้างความไม่แน่นอน ทั้งแก่ผู้พัฒนาและเจ้าของผลงาน โดยเฉพาะประเด็นข้อถกเถียงที่ว่า การนำข้อมูลจากแหล่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไปใช้ฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์จะสามารถนับเป็นหลักการใช้งานที่เป็นธรรม (Fair Use) ได้หรือไม่ ซึ่งความไม่แน่นอนดังกล่าวสร้างต้นทุนแก่ทั้งเจ้าของผลงานและผู้พัฒนา เพราะแต่ละฝ่ายไม่สามารถประเมินสิทธิ ภาระและความเสี่ยงทางกฎหมายได้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณากลไกสิทธิรูปแบบใหม่บางส่วน แต่ไม่ควรริบขยายสิทธิให้กว้างเกินไปโดยไม่คำนึงถึงต้นทุน และผลต่อการแข่งขัน โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางที่น่าสนใจ 3 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ การรับรองสิทธิเพิ่มเติมให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในการอนุญาตหรือเรียกเก็บค่าตอบแทนสำหรับการนำผลงานไปฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์โดยเฉพาะ เนื่องจากสิทธิดั้งเดิมไม่ได้ครอบคลุมกระบวนการนี้อย่างชัดเจน ซึ่งแนวคิดนี้จะช่วยสร้างกลไกตลาดให้สามารถดำเนินต่อไปได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการตัดสินของศาลเพียงอย่างเดียว รูปแบบที่สอง คือ ระบบการเลือกให้สิทธิรับหรือปฏิเสธ ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าของผลงานสามารถแสดงเจตนาได้ว่าจะอนุญาต ไม่อนุญาต หรืออนุญาตภายใต้เงื่อนไขใดให้นำผลงานไปใช้พัฒนาโมเดลปัญญาประดิษฐ์หรือไม่ แนวทางนี้จะช่วยลดต้นทุนในการทำธุรกรรมได้มาก สอดคล้องกับทิศทางของสหภาพยุโรป (EU) ที่เพิ่มภาระด้านความโปร่งใสเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ฝึกโมเดลและพัฒนาไกลให้เจ้าของสิทธิสามารถแสดงเจตนาได้ชัดเจนขึ้น และรูปแบบที่สาม คือ ระบบการจัดสรรส่วนแบ่งรายได้ โดยคำนวณว่า ข้อมูลของครีเอเตอร์รายใดมีส่วนช่วยในการสร้างผลลัพธ์

หรือสร้างรายได้ให้แก่ระบบมากน้อยเพียงใด แล้วจึงแบ่งรายได้กลับคืนไปตามสัดส่วนนั้น แม้แนวทางนี้จะมีความน่าสนใจ แต่ในทางปฏิบัติยังทำได้ยากเนื่องจากข้อมูลมีปริมาณมหาศาลและมีความซับซ้อนสูง

บทสรุปของประเด็นนี้ คือ แนวทางทั้งสามรูปแบบข้างต้น การจะนำไปสู่ข้อปฏิบัติที่ได้ผลจริงอาจต้องรอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับใหม่ เพื่อกำหนดให้เป็นมาตรฐานอุตสาหกรรมร่วมกัน (Industry Standard) ควบคู่ไปกับการทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย จึงจะสามารถสร้างข้อยุติที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพสูงสุดได้

คำถามข้อที่ 7 ในทางเศรษฐศาสตร์ เมื่อผลงานนั้นไม่ได้สร้างด้วยความพยายามหรือความประณีตมากพอ และเมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างผลงานที่เคยต้องใช้ทรัพยากรอย่างมากในการสร้างสรรค์นั้นกลับสามารถสร้างให้เสร็จได้ในทันทีโดยไม่ต้องพึ่งพาทรัพยากรเท่ากับแรงงานของมนุษย์ ท่านคิดว่าพฤติกรรมการซื้อขายของผู้บริโภคจะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ยอมจ่ายเงินน้อยลงให้กับผลงานของมนุษย์หรือไม่ และจะทำลายโครงสร้างราคาของชิ้นงานศิลปะในตลาดอย่างไร

ในปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างสรรค์ผลงานภาพที่มีความสวยงามได้ภายในระยะเวลาไม่กี่วินาที โดยที่ผู้ใช้บริการไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากให้แก่ศิลปิน ในทางเศรษฐศาสตร์ ราคาของสินค้าและบริการจะถูกกำหนดจากการรับรู้ข้อมูลและคุณค่าของผู้บริโภคที่มีต่อสิ่งนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับต้นทุนในกระบวนการผลิตเสมอไป การก้าวเข้ามาของปัญญาประดิษฐ์จึงกำลังเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของมนุษย์ในมิตินี้ ทั้งนี้ ปัจจุบันพบว่า ปริมาณการสร้างงานศิลปะจากปัญญาประดิษฐ์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ ลดลงราวร้อยละ 30 หลังจากมีคำตัดสินที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์คุ้มครองลิขสิทธิ์ของงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนว่า อัตราการผลิตงานจากปัญญาประดิษฐ์เริ่มชะลอตัวลง เนื่องจากก่อนหน้านี้มีการผลิตงานออกมาเป็นจำนวนมากและทำได้ง่าย อย่างไรก็ตาม หลักฐานยังคงชี้ให้เห็นว่า ผู้ว่าจ้างบางส่วนได้เริ่มหันไปใช้ปัญญาประดิษฐ์ทดแทนการจ้างแรงงานมนุษย์ในการผลิตงานบางประเภทแล้ว

หากพิจารณาในภาพรวมที่กว้างขึ้น ตลาดงานสร้างสรรค์สามารถจำแนกออกได้อย่างน้อยสองกลุ่ม กลุ่มแรก คือ งานสร้างสรรค์ที่มีมาตรฐาน เช่น ภาพถ่ายสำเร็จรูปสำหรับจำหน่าย บทความ งานปรับแต่งเว็บไซต์เพื่อเพิ่มอันดับในการค้นหา (SEO) ข้อความโฆษณา หรือการออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) งานในกลุ่มนี้กำลังเผชิญกับแรงกดดันด้านราคาอย่างหนัก เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์สามารถผลิตได้รวดเร็วกว่ามาก และเมื่อมีสินค้าทดแทนที่มีราคาถูกกว่าเข้าสู่ตลาด ก็อาจลดราคาของงานบางประเภทลง โดยเฉพาะงานที่มีลักษณะทดแทนกันได้ง่าย ส่วนงานกลุ่มที่สอง คือ งานที่มุ่งเน้นการสะท้อนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นงานที่มูลค่าเกิดขึ้นจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของผู้สร้าง มีมิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างกับผู้รับ รวมถึงมีบริบทที่ไม่สามารถทำซ้ำได้ งานในกลุ่มนี้จะยังคงสามารถรักษาคุณค่าหรืออาจสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากขึ้น เนื่องจากความหายากของงาน ศิลปะประเภทนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความยากง่ายในเชิงเทคนิคการผลิต แต่ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้สร้างสรรค์ ผลิตขึ้น ณ สถานที่ใด และมีความหมายอย่างไรต่อผู้รับ ยิ่งในยุคที่ทุกคนสามารถเข้าถึงปัญญาประดิษฐ์ได้ง่าย ผลงานที่สร้างสรรค์โดยมนุษย์อย่างแท้จริง ที่มีที่มาอย่างชัดเจน จะยังมีความโดดเด่นเป็นที่ต้องการและสร้างมูลค่าเพิ่มจากความแท้จริง (Authenticity Premium) ได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการสำรวจกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพศิลปิน (Artist) ซึ่งพบว่าร้อยละ 80 ต้องการให้มีการเปิดเผยว่าผลงานชิ้นนั้น ๆ มีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการฝึกฝนหรือร่วมผลิตหรือไม่ ข้อมูลนี้จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดมูลค่าและความเหมาะสมของราคา ซึ่งผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับมิตินี้ ยินดีที่จะจ่ายเงินในราคาที่สูงกว่าเนื่องจากรับรู้ถึงแหล่งที่มา และสามารถตรวจสอบความโปร่งใสได้

บทสรุปในประเด็นนี้ คือ พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคจะแตกต่างกันชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยผู้บริโภคกลุ่มหนึ่งจะยอมจ่ายเงินน้อยลงสำหรับงานทั่วไปที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถทดแทนได้ ในขณะที่ผู้บริโภคอีกกลุ่มหนึ่งกลับยินดีที่จะจ่ายเงินเพิ่มขึ้นให้แก่ผลงานที่มีคุณค่าความเป็นมนุษย์และความหายาก ดังนั้นปัญญาประดิษฐ์จึงไม่ได้ทำลายโครงสร้างราคาจนทำให้งานศิลปะของมนุษย์หมดมูลค่า

ไปทั้งหมด แต่เป็นปัจจัยที่ทำให้ตลาดเกิดการคัดกรองและแยกแยะคุณค่าของผลงาน
แต่ละประเภทออกจากกันได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นว่ามูลค่าที่แท้จริงของงานชิ้นนั้น
เกิดจากปัจจัยใด

บทสัมภาษณ์

เส้นแบ่งแห่งแรงบันดาลใจ เมื่อสไตล์ และอัตลักษณ์ของศิลปิน

ถูกท้าทายด้วยปัญญาประดิษฐ์

ผศ. ดร.จรรยา หะทะโยธิน

อาจารย์ประจำ ภาควิชาทัศนศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา หะโยธิน
ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์โดย	นายกนกพล	เกตุสัตบรรณ	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นางสาวกรกช	แก้วเมืองเพชร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นายภูริณัฐ	นิมิต	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 ท่านมีมุมมองความต่างระหว่างแรงบันดาลใจกับการละเมิดผลงาน โดยปัญญาประดิษฐ์อย่างไร

หากเราใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างผลงานขึ้นมา เพื่อที่เราจะนำมาใช้อ้างอิง (reference) หรือพัฒนาเป็นผลงานใหม่ที่มีความเป็นอิสระ ดิฉันมองว่าเป็นเรื่องของ การหาแรงบันดาลใจ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกรณีนี้สามารถเป็นทั้งการช่วยค้นหาข้อมูล สืบค้นแนวคิด สร้างภาพอ้างอิง ซึ่งเราสามารถนำไปพัฒนางานต่อได้ トラバิดที่เรายังเป็นผู้ตีความ คัดเลือก และสร้างความหมายใหม่ด้วยตนเอง การใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในลักษณะนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแสวงหาแรงบันดาลใจ

ในส่วนของการละเมิดผลงานนั้น เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์เรียนรู้จากชุดข้อมูล (datasets) ที่มาจากหลายแหล่ง มาประมวลผลและสร้างผลงานออกมา จึงเกิดคำถาม ตามมาว่า แล้วใครคือเจ้าของผลงานนั้น ดังนั้น ประเด็นเรื่อง การละเมิดผลงานจึงถูก ตั้งแง่กับการสร้างงานด้วยปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าประเด็นนี้เป็นที่ถกเถียงกัน อยู่อย่างเข้มข้น ทั้งนี้ ดิฉันมองว่าการจะพิจารณาว่าละเมิดหรือไม่ ควรดูว่ามีการใช้ ลักษณะเฉพาะของผลงานเดิมจนก่อให้เกิดความเสียหายหรือสร้างความสับสนหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าโดยไม่ได้รับอนุญาต ยกตัวอย่างเช่น หากมีการจงใจป้อนคำสั่งโดยใช้เอกลักษณ์ของงานศิลปินท่านอื่น เพื่อสร้างผลงานสำหรับนำไปใช้เชิงพาณิชย์หรือสร้างความเข้าใจผิดว่านั่นคือผลงาน ของศิลปินและหาประโยชน์จากผลงานนั้น อาจเข้าข่ายละเมิดสิทธิของศิลปิน และในบางกรณีอาจนำไปสู่ข้อพิพาททางกฎหมาย

คำถามข้อที่ 2 หากไม่ได้คัดลอก (Copy) ผลงานโดยตรงแต่นำสไตล์ แนว หรือจิตวิญญาณของผลงานไป ท่านมีความคิดเห็นว่าคุณหมายควรขยายคำว่า “ทำซ้ำ” หรือไม่

เนื่องจากดิฉันไม่ได้มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายโดยตรงจึงไม่อาจให้ข้อคิดเห็นเชิงกฎหมายในคำถามนี้ อย่างไรก็ตาม ดิฉันมองว่า การจะขยายความคำว่า “ทำซ้ำ” นั้นเป็นเรื่องที่ยาก และหากมีการขยายความคำว่า ทำซ้ำ อาจนำไปสู่การจำกัดการสร้างสรรค์ หรือการพัฒนาผลงานศิลปะในอนาคตได้อีกเช่นกัน หากพิจารณาการทำซ้ำในเชิงปรัชญา นักปรัชญาอย่าง ฌีลส์ เดอเลซ (Gilles Deleuze) ได้กล่าวว่า ทุกการทำซ้ำนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น อีกทั้งในประวัติศาสตร์ศิลปะการทำซ้ำถือเป็นกระบวนการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งมาโดยตลอด ตัวอย่างเช่น การผลิตซ้ำ (Reproduction) งานคัดลอกผลงานของศิลปินระดับมาสเตอร์เพื่อศึกษาเทคนิคการใช้เส้น การใช้สี หรือวิธีการจัดองค์ประกอบ หรือการนำสไตล์มาทำซ้ำเพื่อนำเสนอแนวคิดที่ต่างออกไป ดิฉันจึงมองว่าการนำสไตล์มาใช้ซ้ำควรพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการใช้งานมากกว่าเพราะไม่ได้หมายความว่าเป็นการนำความหมายของผลงานเดิมมาด้วยเสมอไป เมื่อการใช้ซ้ำอยู่ในบริบทใหม่ ความหมายที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างจากต้นฉบับได้ ความเป็นต้นฉบับจึงเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทนั้นด้วย ดิฉันมองว่าสไตล้นั้นไม่ใช่สิ่งที่กฎหมายสามารถใช้เป็นหลักในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้โดยตรง

นอกจากนี้ สไตล์แตกต่างจากจิตวิญญาณของผลงาน ดิฉันขอแยกคำว่า “สไตล์” กับ “จิตวิญญาณ” ออกจากกัน เพราะทั้งสองคำนี้ไม่ได้มีความหมายเหมือนกันเสียทีเดียว ดิฉันมองว่า แก่นของศิลปะร่วมสมัย คือ เนื้อหา ความคิด และแนวคิดมากกว่าสไตล์ สไตล์อาจไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่สุด อีกทั้งมนุษย์มิได้เกิดมาพร้อมกับความเป็นต้นฉบับ (Original) หากแต่ศิลปินจำนวนมากล้วนเริ่มต้นจากการวาดหรือฝึกปฏิบัติตามผลงานที่ตนชื่นชอบ ดังนั้นการใช้สไตล์ที่ใกล้เคียงไม่ได้หมายความว่าเนื้อหาหรือความหมายของผลงานจะเหมือนต้นฉบับเสมอไป เพราะแต่ละคนมีพื้นฐานทางวัฒนธรรม ประสบการณ์ และวิธีคิดที่แตกต่างกันจนท้ายที่สุด “สไตล์” อาจเป็นเพียงเสื้อผ้าชั้นนอกของงานเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่เนื้อหาและแก่นคิดของงานนั้นแตกต่างโดยสิ้นเชิง

สำหรับเรื่องของ “จิตวิญญาณ” ดิฉันมองว่าเป็นเรื่องที่มีลักษณะอัตวิสัยและค่อนข้างเป็นนามธรรม ในทางกฎหมาย การวินิจฉัยว่ามีการนำ “จิตวิญญาณ” ของงานสร้างสรรค์ไปใช้หรือไม่นั้น จึงเป็นเรื่องที่ยากต่อการตีความ อย่างไรก็ตามในสายงานศิลปะภาพเคลื่อนไหว ยกตัวอย่างงานภาพยนตร์ หากเราพูดถึงองค์ประกอบของงานอย่างเป็นรูปธรรม เช่น โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง และหากมีการนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาใช้โดยตรง เช่น การคัดลอกโครงเรื่องทั้งหมด แต่เปลี่ยนเพียงสไตลงาน ดังที่ภาพยนตร์ที่สร้างด้วยปัญญาประดิษฐ์หลายเรื่องทำอยู่ในปัจจุบัน กรณีนี้อาจเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายได้เช่นกัน หากสามารถระบุองค์ประกอบที่ถูกทำซ้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะสำหรับอุตสาหกรรมภาพยนตร์ แก่นสำคัญคือ “การเล่าเรื่อง” ไม่ว่าสไตลภาพจะเป็นแบบใดก็ตาม หากผู้ชมรับชมแล้วรู้สึกถึงภาพยนตร์หรือผลงานเรื่องอื่น ๆ นั้น อาจเป็นเพราะมีการนำเนื้อเรื่องหรือรูปแบบการเล่าเรื่องมาใช้ แม้อาจไม่ถึงขั้นเป็นกรณีที่ถูกฟ้องร้องโดยตรง แต่ผู้ชมอาจไม่รู้ลึกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผลงานนั้น

คำถามข้อที่ 3 หากกฎหมายยังมองว่าแนว หรือสไตล ไม่สามารถจดรับรองลิขสิทธิ์ ท่านมีความเห็นว่าการปรับเปลี่ยกฎหมายเพื่อคุ้มครองเอกลักษณ์เฉพาะตัวหรือไม่

ดิฉันยังไม่เห็นว่าควรแก้กฎหมายให้คุ้มครอง “เอกลักษณ์เฉพาะตัว” โดยตรง เพราะเอกลักษณ์เป็นแนวคิดที่เป็นนามธรรมและเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอื่น ๆ นอกจากนี้ การกำหนดสิทธิในสิ่งดังกล่าวอาจกระทบต่อหลักความแน่นอนของกฎหมาย และอาจจำกัดเสรีภาพในการสร้างสรรค์ของศิลปินรายอื่น อย่างไรก็ตาม กฎหมายควรคุ้มครององค์ประกอบที่สามารถระบุได้อย่างเป็นรูปธรรมแทน เอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นเรื่องนามธรรม และประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย ไม่ใช่เรื่องของสไตลเพียงอย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้น เอกลักษณ์เฉพาะตัวยังสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ยกตัวอย่าง ศิลปินระดับมาสเตอร์ เช่น ปาโบล ปิกัสโซ

(Pablo Picasso) ผลงานของเขาในแต่ละยุคสมัยก็มีความแตกต่างกันมาก โดยสรุปคือเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขามีการเคลื่อนตัวไปตามช่วงเวลา

ในกรณีศิลปะร่วมสมัยด้วยเช่นกัน การทำงานศิลปะร่วมสมัยมักมีการเคลื่อนตัวตลอดเวลา ศิลปินมีกระบวนการทำงานที่ไม่ยึดติดกับสื่อ (Medium) ไม่จำเป็นต้องยึดติดสไตล์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น งานของอาจารย์อารยา ราษฎร์จำเริญสุข หากพิจารณาจะพบว่ามีความหลากหลายมาก ดังนั้น ในศิลปะร่วมสมัย เอกลักษณ์ของศิลปินบางรายอาจไม่ได้อยู่ที่สไตล์หรือรูปแบบภายนอก แต่อยู่ที่วิธีคิด แนวคิด นอกจากนี้ เอกลักษณ์เฉพาะตัวอาจรวมไปถึงกระบวนการทำงาน ดินชื่อย่อยกตัวอย่างกรณีคุณวิจิต นงนวล ที่ได้จำลองผลงานชิ้นมาจากการถอดกระบวนการทำงานของคุณจ่าง แซ่ตั้ง ที่มีลักษณะแสดงอารมณ์เชิงนามธรรม (Abstract Expressionism) คุณวิจิตสะท้อนกระบวนการทำงานอย่างชัดเจน ยอมรับว่าใช้ทั้งแนวทางที่ลอกเลียนอย่างตรงไปตรงมา ตลอดจนสร้างผลงานของคุณจ่างขึ้นมาใหม่จากความทรงจำ กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การนำกระบวนการทำงานหรือวิธีคิดของศิลปินอื่นมาใช้ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการละเมิดโดยอัตโนมัติ การทำซ้ำในกรณีของคุณวิจิตไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อแทนที่หรือแอบอ้างความเป็นต้นฉบับของศิลปินเดิม แต่เป็นการสร้างพื้นที่สนทนาระหว่างศิลปินผ่านกระบวนการสร้างสรรค์

ขอสรุปจากที่ได้อธิบายไปแล้วว่า เอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรมอย่างมากไม่ใช่เพียงแต่เรื่องของสไตล์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแต่ยังมีองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด เนื้อหา กระบวนการทำงาน รูปแบบ ตลอดจนความหมายที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้น อีกทั้งแต่ละองค์ประกอบสามารถมีเอกลักษณ์เฉพาะจุดได้ หากนำเอกลักษณ์เฉพาะตัวจุดใดจุดหนึ่งมาทำซ้ำ แต่องค์ประกอบอื่น ๆ โดยรวมเกิดการผันแปร และทำให้เกิดการสร้าง ความหมายใหม่ที่ต่างจากเดิม อาจถือได้ว่าเป็นการสร้างงานใหม่ในเชิงศิลปะ แต่ในทางกฎหมายยังต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดถูกนำมาใช้และอยู่ในขอบเขตการคุ้มครองหรือไม่ ดินันเห็นว่ากฎหมายจะคุ้มครองในส่วนที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เช่น เอาไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ใด และจะส่งผลกระทบอย่างไร หากไปคุ้มครองส่วนที่เป็นนามธรรม

ที่ไม่สามารถกำหนดขอบเขตสิทธิได้ชัดเจนจะตีความได้ยาก และอาจจะสร้างความชอบธรรมได้ลำบาก อย่างไรก็ตาม ในบริบทของปัญญาประดิษฐ์ ประเด็นสำคัญอาจไม่ใช่การคุ้มครองสไตล์ แต่คือการสร้างกลไกความรับผิดชอบต่อการนำผลงานและกระบวนการสร้างสรรค์ของมนุษย์ไปใช้ เช่น ความโปร่งใสของชุดข้อมูล การเปิดเผยแหล่งที่มา เป็นต้น

คำถามข้อที่ 4 ในฐานะศิลปิน ท่านคิดว่าเราสามารถแยกแยะลายเซ็นทางศิลปะ (Artistic Signature) ของมนุษย์ ออกจากงานที่ปัญญาประดิษฐ์ลอกเลียนสไตล์ได้อย่างไรและมีมติไหนที่ปัญญาประดิษฐ์ยังไม่สามารถทำได้เท่ากับมนุษย์

แม้เรื่องของลายเซ็นทางศิลปะจะเป็นเรื่องทางอัตวิสัย อย่างไรก็ตาม ดิฉันเชื่อว่าเราสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างลายเซ็นทางศิลปะของมนุษย์และปัญญาประดิษฐ์ได้ เพราะลายเซ็นทางศิลปะไม่ใช่แค่เรื่องของสไตล์ สืบเนื่องจากคำตอบในข้อ 3 ลายเซ็นทางศิลปะประกอบด้วยองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด กระบวนการทำงานที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิต หลอมรวมเป็นโครงสร้างการสร้างความหมาย ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหรือเป็นลายเซ็นทางศิลปะในงานชิ้นนั้น ๆ ของศิลปิน

แม้ปัญญาประดิษฐ์จะสามารถลอกเลียนสไตล์ได้ขั้นสูงและทำได้รวดเร็วในเชิงเทคนิค แต่ในเชิงแนวคิดและการสร้างความหมาย ทั้งหมดนี้ยังเป็นมิติที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ มิติด้านประสบการณ์ การสะท้อนคิด ซึ่งเกิดจากการตีความและการให้ความหมายต่อประสบการณ์นั้น เราจึงสามารถแยกแยะลายเซ็นทางศิลปะของศิลปิน ออกจากงานปัญญาประดิษฐ์ที่ลอกเลียนสไตล์ได้จากความต่อเนื่องของแนวคิด กระบวนการทำงาน บริบทของผลงาน ประสบการณ์ชีวิต และจุดยืนของศิลปินที่สะท้อนออกมาเป็นเสียง (Voice) ของศิลปิน แม้ปัญญาประดิษฐ์จะสามารถลอกเลียนรูปแบบที่ใกล้เคียงได้ แต่ไม่สามารถมีประสบการณ์ชีวิตของตนเองในฐานะผู้สร้างสรรค์

หากนำงานลอกเลียนสไตล์ของปัญญาประดิษฐ์ กับภาพที่สร้างสรรค์ของมนุษย์มาวางคู่กันโดยไม่บอกข้อมูล การแยกแยะลายเซ็นทางศิลปะอาจไม่สามารถ

อาศัยการพิจารณารูปแบบของภาพหรือสไลด์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาร่วมกับบริบทกระบวนการสร้างสรรค์ และความต่อเนื่องของการปฏิบัติทางศิลปะของศิลปินนั้น ๆ ประกอบด้วยกัน

คำถามข้อที่ 5 ถ้าในอนาคตมีระบบที่ระบุได้ว่าปัญญาประดิษฐ์ชิ้นนี้เทรนมาจากงานของท่าน ท่านคิดว่าการแบ่งส่วนแบ่งรายได้ (Royalty Fee) จากผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ให้ศิลปินต้นฉบับ ควรมีรูปแบบอย่างไร

ดิฉันเห็นว่า ควรมีการจัดสรรส่วนแบ่งรายได้ให้แก่ศิลปิน โดยรูปแบบการจ่ายค่าตอบแทนสามารถเป็นไปได้หลายแนวทาง ดังนี้ แนวทางแรก คือ รูปแบบการอนุญาตและจ่ายค่าลิขสิทธิ์ล่วงหน้า โดยผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์จะต้องติดต่อขออนุญาตศิลปิน และจ่ายค่าลิขสิทธิ์ก่อนจะนำผลงานเข้าสู่การเทรน หรือการนำไปใช้ในปัญญาประดิษฐ์ มิเช่นนั้นอาจเกิดกรณีพิพาท เช่น กรณีที่สมาคมเพื่อการเผยแพร่คอนเทนต์ในต่างประเทศของญี่ปุ่น (Content Overseas Distribution Association: CODA) และสตูดิโอจีบลิ ได้ส่งหนังสืออย่างเป็นทางการถึง OpenAI โดยเรียกร้องให้บริษัทหยุดนำผลงานที่มีลิขสิทธิ์ของสมาชิกไปใช้ฝึกระบบสร้างวิดีโอด้วยปัญญาประดิษฐ์ Sora 2 โดยไม่ได้รับอนุญาต โดยให้เหตุผลว่าแนวทาง “Opt-Out” ของ OpenAI ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าของสิทธิ์ต้องมาคัดค้านภายหลังนั้นขัดกับหลักการพื้นฐานของกฎหมายลิขสิทธิ์ญี่ปุ่นซึ่งกำหนดว่าต้องได้รับความยินยอมล่วงหน้าก่อน ไม่ใช่อนุญาตให้มีการคัดค้านภายหลังการนำผลงานไปใช้แล้ว จากกรณีดังกล่าวหากผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ติดต่อเพื่อขอทำความร่วมมือกับทางสตูดิโอจีบลิอย่างเป็นทางการ และทำข้อตกลงให้เรียบร้อยก่อน ข้อพิพาทดังกล่าวอาจไม่เกิดขึ้น เมื่อมีการตกลงเรื่องลิขสิทธิ์ก่อนจะนำผลงานเข้าสู่ชุดข้อมูลเสริม ก็จะทำให้ศิลปินได้รับค่าตอบแทนหรืออย่างน้อยได้รับเป็นการให้เครดิต อย่างไรก็ตาม แนวทางนี้อาจมีช่องว่างในแง่ของอำนาจต่อรอง กล่าวคือ ศิลปินหรือสตูดิโอที่มีชื่อเสียงโด่งดังย่อมสามารถเรียกร้องค่าตอบแทนได้สูง ในขณะที่ศิลปินที่ยังไม่มีชื่อเสียงอาจได้รับค่าตอบแทนน้อยหรืออาจได้รับเพียงรูปแบบของการให้เครดิตเพื่อสร้างชื่อเสียงแทน

แนวทางที่สอง คือ รูปแบบการจ่ายค่าตอบแทนตามความสำเร็จของผลงาน สืบเนื่องจากข้อจำกัดในแนวทางแรก หากในระยะแรกผลงานของศิลปินท่านหนึ่งอาจยังไม่เป็นที่รู้จักและได้ค่าลิขสิทธิ์ในราคาต่ำ แต่ในเวลาต่อมาผลงานที่สร้างจากปัญญาประดิษฐ์โดยใช้สไตล์ของศิลปินท่านนั้นกลับได้รับความนิยมและสร้างรายได้จำนวนมาก ผู้พัฒนาจึงควรจัดสรรค่าตอบแทนให้แก่ศิลปินตามสัดส่วนความสำเร็จของระบบ แนวทางนี้จะมีความคล้ายกับระบบลิขสิทธิ์เพลงที่ศิลปินจะได้รับส่วนแบ่งตามเปอร์เซ็นต์ทุกครั้งที่มีการนำผลงานไปใช้หรือสร้างรายได้ ซึ่งช่วยให้ศิลปินเจ้าของลิขสิทธิ์มีรายได้เข้ามาอย่างต่อเนื่อง

แนวทางสุดท้าย คือ การจัดตั้งกองทุนกลางหรือองค์กรอิสระเพื่อจัดสรรรายได้ให้ศิลปิน รูปแบบนี้จะมีลักษณะคล้ายกับห้องสมุดที่รวบรวมผลงานของศิลปิน โดยมีระบบศูนย์กลางทำหน้าที่เป็นนายหน้าในการเจรจาค่าลิขสิทธิ์กับผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ เมื่อผู้พัฒนาต้องการใช้สไตล์หรือผลงานของศิลปินท่านใด ก็จะมาหยิบยืมข้อมูลผ่านระบบศูนย์กลางนี้ และจ่ายค่าธรรมเนียมให้แก่นายหน้า ต่อมานายหน้าจะทำหน้าที่กระจายรายได้กลับคืนสู่ศิลปิน ทั้งนี้ตัวกลางหรือนายหน้าจะต้องดำเนินงานด้วยความโปร่งใส ส่วนเรื่องการหักเปอร์เซ็นต์ค่าดำเนินการนั้นคงต้องมีการตกลงรายละเอียดกันอีกครั้ง

ดิฉันมองว่า รูปแบบการแบ่งรายได้ในอนาคตสามารถเกิดขึ้นได้ รูปแบบที่ยกตัวอย่างไว้เป็นเพียงทิศทางคร่าว ๆ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริงอาจมีประเด็นปัญหาและรายละเอียดอื่น ๆ ตามมาให้ขบคิดอีกเช่นกัน

คำถามข้อที่ 6 กระบวนการเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์ผ่านแรงบันดาลใจ มีความแตกต่างในเชิงอัตลักษณ์และกลไกอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการประมวลผลและเรียนรู้ของปัญญาประดิษฐ์จากฐานข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์

ดิฉันเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานระหว่างมนุษย์และปัญญาประดิษฐ์มีจุดที่เหมือนกัน คือ ต้องอาศัยผลงานที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ในการศึกษาเรียนรู้ แต่มีวิธีการเรียนรู้แตกต่างกัน คือ การเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์นั้นเป็น

การเรียนรู้ผ่านการสร้างความหมายจากความจำ ความเข้าใจและประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนหน้า จินตนาการ และความรู้สึก ซึ่งมนุษย์มีตัวแปรมหาศาลที่จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือน้อยลง เช่น การเรียน หากตกอยู่ในภาวะเบื่อหน่ายย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้และการทำความเข้าใจ เพราะมนุษย์มีความรู้สึกขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น แรงบันดาลใจของมนุษย์จึงเกิดจากการนำสิ่งที่เห็นมาตีความผ่านประสบการณ์ความจำได้หมายรู้ ประกอบกับความรู้สึก จินตนาการ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ มีความพิเศษเฉพาะที่เรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของมนุษย์ ในการตีความ และสร้างความหมายในงานนั้น ๆ ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์นั้นเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานผ่านการจดจำรูปแบบจากชุดข้อมูลที่ได้รับมาโดยปราศจากความรู้สึก ในปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์ยังอาศัยมนุษย์ในกระบวนการออกแบบ อัลกอริทึมและกำหนดผลลัพธ์ อีกทั้งยังไม่สามารถกำหนดเป้าประสงค์ในการดำรงอยู่ของตัวเองได้เองโดยอิสระ หากปราศจากคำสั่งของมนุษย์ การป้อนคำสั่งในบริบทนี้ จึงถือเป็นการร่วมมือกันระหว่างมนุษย์และปัญญาประดิษฐ์ ในเชิงการสร้างสรรค์ผลงาน แม้มนุษย์จะคิดว่า สามารถควบคุมปัญญาประดิษฐ์ได้ทั้งหมด แต่ในความเป็นจริงผลลัพธ์ที่ระบบประมวลผลออกมาบ่อยครั้งก็ยังคงอยู่เหนือขอบเขตของเหตุผล หรือเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึง เช่น ข้อผิดพลาดในการสร้างสรรค์ตัวละครมนุษย์ เช่น สรีระของตัวละครที่มีจำนวนนิ้วมือมากเกินไป ซึ่งมนุษย์ไม่ได้ป้อนคำสั่งเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม บางครั้งมนุษย์เลือกที่จะยอมรับและใช้ประโยชน์ความไม่ตั้งใจ หรือความบังเอิญจากการประมวลผลของปัญญาประดิษฐ์ ท้ายสุดแล้วกระบวนการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ได้ควบคุมทุกอย่าง ความหมายของผลงานก็ไม่ได้มาจากมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว แต่เกิด การปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการสร้างความหมายของผลงานชิ้นใหม่จากชุดข้อมูลนั้น

บทสัมภาษณ์

ปัญญาประดิษฐ์มีผลกระทบต่อระบบลิขสิทธิ์ในปัจจุบันอย่างไร

ผศ. ดร.วลัยวรรณ มธุรสปรีชากุล

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัยวรรณ มธุรสปรีชากุล
อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สัมภาษณ์โดย นายกนกพล เกตุสัตบรรณ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
 นางสาวกรรข แก้วเมืองเพชร นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
 นายภูริณัฐ นิमित นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 ท่านเห็นว่าในอนาคต กฎหมายลิขสิทธิ์ควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับ
ปัญญาประดิษฐ์ อย่างไร

หากกฎหมายลิขสิทธิ์ต้องรองรับผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ให้ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ ลักษณะของกฎหมายลิขสิทธิ์ย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการพัฒนาของปัญญาประดิษฐ์ ต้องคำนึงถึงกระบวนการสร้างผลงานนั้นว่าเป็นกรณีที่ปัญญาประดิษฐ์มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงาน หรือเป็นการสร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ทั้งหมด รวมถึงควรคำนึงถึงคุณค่าของผลงานต้นแบบ หรือแรงบันดาลใจที่ปัญญาประดิษฐ์ได้นำมาใช้ในการประมวลผลด้วย ยกตัวอย่างเช่น กรณีของลายเส้นในรูปแบบของจิบลิ (Ghibli) ที่ปัญญาประดิษฐ์ได้สร้างผลงานตามรูปแบบดังกล่าว ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีเจ้าของลิขสิทธิ์อยู่แล้ว เมื่อมีการเขียนคำสั่งให้ปัญญาประดิษฐ์สร้างผลงานโดยอ้างอิงรูปแบบลายเส้นของจิบลิ (Ghibli) แต่ในปัจจุบันยังไม่มีระบบในการจ่ายค่าตอบแทนแก่เจ้าของผลงานต้นแบบที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างผลงาน

ดังนั้น ดิฉันเห็นว่าอาจจำเป็นต้องมีกฎหมายที่ให้คุณค่าหรือกำหนดค่าตอบแทนแก่สิ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบของผลงาน ตัวอย่างเช่น กรณีที่บุคคลหนึ่งนำภาพใบหน้าของบุคคลอีกคนหนึ่งมาใช้เป็นข้อมูลให้ปัญญาประดิษฐ์สร้างผลงานโดยใช้รูปแบบลายเส้นของจิบลิ (Ghibli) อาจพิจารณาได้ว่าผลงานดังกล่าวได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์แล้ว สำหรับประเด็นที่ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่นั้น ดิฉันเห็นว่าย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง และควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบัน

หากพิจารณาว่าผลงานดังกล่าวควรได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์หรือไม่นั้น ดิฉันเห็นว่า ผู้เขียนคำสั่งให้ปัญญาประดิษฐ์สร้างผลงานควรมีสิทธิได้รับลิขสิทธิ์จากการเขียนคำสั่งดังกล่าว แต่ผู้เขียนคำสั่งหรือผู้สร้างผลงานโดยใช้ปัญญาประดิษฐ์ก็ควรต้องจ่ายค่าตอบแทน หรือค่านึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนของเจ้าของรูปแบบที่แท้จริงด้วย ไม่ควรปล่อยให้บุคคลใดใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างผลงานแล้วนำมากล่าวอ้างว่ารูปภาพดังกล่าวเป็นผลงานที่ตนสร้างขึ้นเองจากการเขียนคำสั่งเพียงอย่างเดียว ทั้งที่ต้นแบบของผลงานนั้นมีที่มาจากผลงานของผู้อื่น ดังนั้นควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของกฎหมายลิขสิทธิ์ให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว และควรมีการกำหนดมูลค่าหรือค่าตอบแทนสำหรับข้อมูลที่ถูกนำมาใช้ให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมต่อเจ้าของผลงานต้นฉบับ

คำถามข้อที่ 2 ปัญญาประดิษฐ์ส่งผลต่อระบบลิขสิทธิ์ในปัจจุบันอย่างไร

การที่จะเข้าใจว่าปัญญาประดิษฐ์ส่งผลต่อระบบลิขสิทธิ์อย่างไรนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์เสียก่อน โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ หมายถึง การคุ้มครองผลงานที่กฎหมายกำหนดให้ได้รับความคุ้มครอง ซึ่งมีกฎหมายกำหนดประเภทของผลงานที่ได้รับความคุ้มครองไว้ 9 ประเภท เช่น ดนตรีกรรม วรรณกรรม เป็นต้น หากเป็นผลงานที่อยู่นอกเหนือจาก 9 ประเภทที่กฎหมายกำหนด ย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ การที่ผลงานจะเข้าข่ายได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์จะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ผลงานต้องอยู่ในประเภทที่กฎหมายกำหนดให้ได้รับความคุ้มครอง 2) ผลงานต้องเกิดจากความวิริยะอุตสาหะ 3) ผลงานต้องเกิดจากทักษะหรือความสามารถของบุคคลนั้น และ 4) ผลงานต้องไม่เป็นการลอกเลียนผลงานของผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้ ดิฉันจึงมีความเห็นว่า ในปัจจุบันผู้ใช้งานปัญญาประดิษฐ์สามารถเขียนคำสั่งให้ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานเพลงได้ และสามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จได้อย่างรวดเร็ว จึงทำให้ปัญญาประดิษฐ์ส่งผลต่อระบบลิขสิทธิ์ในปัจจุบัน เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างผลงานที่อาจเข้าข่ายเป็นงานวรรณกรรม ดนตรีกรรม

หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Software) ซึ่งเป็นผลงานที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ดังนั้น จึงส่งผลกระทบต่อระบบลิขสิทธิ์ในลักษณะที่อาจทำให้มีผลงานที่เข้าข่ายได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์เพิ่มมากขึ้น

ในปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันว่า บุคคลใดควรเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่สร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ ไม่ว่าจะเป็นผู้เขียนคำสั่งให้ปัญญาประดิษฐ์สร้างผลงาน หรือบริษัทผู้พัฒนาและเป็นเจ้าของระบบปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้สร้างผลงานดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเกี่ยวกับลักษณะของผลงานแต่ละประเภทที่มีความแตกต่างกัน เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในผลงานที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์อันมีลักษณะแตกต่างจากบทกลอนซึ่งเป็นงานวรรณกรรม แม้ว่าจะได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์เช่นเดียวกันก็ตาม ด้วยเหตุนี้ ปัญญาประดิษฐ์จึงส่งผลกระทบต่อระบบลิขสิทธิ์ในหลากหลายแง่มุม และก่อให้เกิดประเด็นทางกฎหมายที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาต่อไปในอนาคต

คำถามข้อที่ 3 ปัญญาประดิษฐ์สามารถเลียนแบบสไตล์ของศิลปินได้ กฎหมายควรให้ความคุ้มครองเพิ่มเติม หรือไม่

ดิฉันมีความเห็นว่า กฎหมายควรให้ความคุ้มครองเพิ่มเติมในลักษณะที่คล้ายคลึงกับที่ได้กล่าวไว้ในคำตอบข้อที่ 1 กล่าวคือ ในกรณีที่ในรูปแบบลายเส้นหรือสไตล์เฉพาะของศิลปินท่านใดท่านหนึ่ง ซึ่งเมื่อบุคคลทั่วไปพบเห็นก็สามารถรับรู้ได้ว่าเป็นรูปแบบลายเส้นของศิลปินท่านนั้น กฎหมายควรให้ความคุ้มครองเพิ่มเติมในส่วนดังกล่าว โดยอาจเป็นการให้คุณค่าหรือการรับรองสิทธิแก่ผลงานที่ปัญญาประดิษฐ์ได้นำไปใช้เป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการให้คุณค่าดังกล่าวควรเป็นในลักษณะใดนั้น ยังเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปว่าควรเป็นการจ่ายค่าตอบแทนแก่เจ้าของผลงาน หรือควรมีการระบุและอ้างอิงว่าได้มีการนำรูปแบบหรือแนวทางการสร้างสรรค์มาจากผลงานของศิลปินท่านนั้น ด้วยเหตุนี้ ดิฉันจึงเห็นว่า ควรมีการให้ความคุ้มครองเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งที่มาของผลงาน

หากจำเป็นต้องเลือกว่าจะให้คุณค่าแก่เจ้าของผลงานต้นแบบในรูปแบบของการจ่ายค่าตอบแทน หรือในรูปแบบของการอ้างอิงและให้มีส่วนร่วมในผลงานที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ หากพิจารณาในมิติทางธุรกิจ การให้ค่าตอบแทนในรูปแบบของตัวเงินย่อมเป็นแนวทางที่เหมาะสมกว่า อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของธุรกิจหรือความประสงค์ของศิลปินเจ้าของผลงานที่ถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบว่าต้องการได้รับการให้คุณค่าหรือผลตอบแทนในรูปแบบใด

ดังนั้น จึงอาจจำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะและกลุ่มของศิลปินแต่ละประเภทประกอบด้วย เพื่อศึกษาว่าศิลปินในแต่ละกลุ่มมีความต้องการได้รับผลตอบแทนในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของผลงานของศิลปินแต่ละกลุ่ม

คำถามข้อที่ 4 ปัจจุบันกฎหมายสามารถรองรับปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างผลงานได้เพียงพอหรือไม่

ดิฉันเห็นว่า กฎหมายในปัจจุบันยังไม่สามารถรองรับปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างผลงานได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากกฎหมายยังไม่สามารถพัฒนาให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน หลายหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญญาประดิษฐ์ และมองว่าเป็นเรื่องที่ควรได้รับการพิจารณาในการปรับปรุงกฎหมายเป็นลำดับต้น ๆ โดยเมื่อประมาณ 1 ปีที่ผ่านมา รวมถึงในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2569) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาได้มีการจัดสัมมนาเกี่ยวกับประเด็นด้านทรัพย์สินทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในหัวข้อต่าง ๆ ที่วิทยากรนำเสนอ มักมีการเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์อยู่เสมอ สะท้อนให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อสังคมและการดำเนินชีวิตในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเทคโนโลยี เนื่องจากกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอต่อการรองรับปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นประเด็นที่หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่

เช่นเดียวกัน กล่าวคือ กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างเพียงพอ

คำถามข้อที่ 5 บริษัทปัญญาประดิษฐ์มักอ้างหลักการ เทคนิคการใช้คอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูลปริมาณมหาศาลอัตโนมัติ (Text and Data Mining) ในการดึงข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์นับล้านชิ้นไปป้อนข้อมูลเพื่อฝึกปัญญาประดิษฐ์ โดยมองว่าเป็นการเปลี่ยนรูปและไม่ได้นำผลงานชิ้นนั้นออกมาขายโดยตรง ในมุมมองของนักวิชาการกฎหมาย ท่านเห็นอย่างไร

ประเด็นคำถามดังกล่าวจำเป็นต้องยกกรณีของจีบลิ (Ghibli) จากคำถามข้อที่ 1 มาเป็นตัวอย่าง เนื่องจากเป็นกรณีที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าปัญญาประดิษฐ์มิได้ใช้เพียงข้อมูลที่ได้รับจากการเขียนคำสั่งเท่านั้น แต่ผลงานที่ได้จากปัญญาประดิษฐ์เกิดจากการนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการฝึกฝนระบบ จากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาประมวลผลเพื่อสร้างผลงานขึ้นมาใหม่ มิใช่การคิดหรือสร้างสรรค์ขึ้นด้วยตนเองทั้งหมด ในมุมมองของดิฉันจึงเห็นว่า ควรมีการเปลี่ยนแปลงบางประการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลต้นทางที่ปัญญาประดิษฐ์นำมาใช้ในการฝึกฝนระบบของตนเอง ดิฉันได้มีโอกาสศึกษาและอ่านวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทที่กล่าวถึงประเด็นการให้ค่าตอบแทนแก่ข้อมูลที่ถูกนำมาใช้ในการฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดแนวทางดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน

ภายในวิทยานิพนธ์ดังกล่าวได้มีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการให้ค่าตอบแทนโดยเสนอให้มีลักษณะคล้ายกับตลาดกลางสำหรับผลงานที่มีลิขสิทธิ์ กล่าวคือ ในเมื่อการฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์จำเป็นต้องนำข้อมูลมาใช้ เมื่อมีการนำข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์ไปใช้ ก็ควรมีการชำระค่าลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าของผลงานต้นทางด้วย แนวคิดในวิทยานิพนธ์ดังกล่าวจึงมุ่งเน้นให้มีการตอบแทนแก่เจ้าของข้อมูลที่ถูกนำมาใช้ในการฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางดังกล่าวว่ามีมากนักน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น หากมีบุคคลหนึ่งสร้างสรรค์ผลงานเพลงขึ้นด้วยตนเองโดยไม่ได้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ และนำผลงานดังกล่าวไปจำหน่ายผ่านเว็บไซต์

แห่งหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีบุคคลอีกคนหนึ่งใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างเพลง และปัญญาประดิษฐ์ได้นำข้อมูลจากเพลงที่เผยแพร่อยู่ในเว็บไซต์ดังกล่าวมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างเพลงใหม่ขึ้นมา โดยที่ลักษณะของดนตรีหรือเนื้อหามีความคล้ายคลึงกับผลงานเดิม กรณีเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับความเป็นธรรมต่อผู้สร้างสรรค์ผลงานต้นฉบับ เนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานเพลงหรือผลงานประเภทอื่น ๆ ด้วยตนเองย่อมต้องอาศัยต้นทุนทั้งในด้านเวลา ความรู้ ความสามารถ และทรัพยากรต่าง ๆ ในการสร้างผลงาน แต่เมื่อมีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างผลงาน ต้นทุนในส่วนดังกล่าวอาจลดลงอย่างมากจึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม หากมีการนำผลงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งอาศัยข้อมูลของผู้อื่นที่ได้ลงทุนลงแรงสร้างสรรค์ขึ้นมา ไปใช้ในเชิงพาณิชย์โดยปราศจากการตอบแทนแก่เจ้าของข้อมูลต้นทางด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการตอบแทนบางประการแก่เจ้าของข้อมูลที่ปัญญาประดิษฐ์ได้นำมาใช้ในการสร้างผลงานใหม่ขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายอาจกำหนดให้มีการตอบแทนแก่บุคคลที่ข้อมูลของตนถูกนำไปใช้ แต่ในทางปฏิบัติอาจไม่ใช่ทุกคนที่จะมีความเต็มใจในการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของข้อมูลเหล่านั้น ทั้งนี้ ในวิทยานิพนธ์ที่ดิฉันได้ศึกษามีการนำหลักสุจริตมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่หากพิจารณาในบริบทของโลกแห่งความเป็นจริงหรือในทางธุรกิจ ก็อาจไม่มีผู้ประกอบการหรือผู้ใช้งานจำนวนมากที่มีความประสงค์จะจ่ายค่าตอบแทนในส่วนนี้ จึงทำให้เกิดข้อกังวลว่าผู้ที่นำข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์ไปใช้ทุกคนจะมีความสุจริตเพียงพอที่จะจ่ายค่าตอบแทนสำหรับข้อมูลทุกชิ้นที่ถูกนำมาใช้หรือไม่ ส่งผลให้การนำหลักสุจริตตามแนวคิดในวิทยานิพนธ์ดังกล่าวมาปรับใช้ในทางปฏิบัติอาจเป็นไปได้ยาก ท้ายที่สุดนี้ ดิฉันยังคงเห็นว่าควรมีการจ่ายค่าตอบแทนแก่เจ้าของข้อมูลที่ถูกนำมาใช้ในการฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ แต่สำหรับวิธีการหรือรูปแบบของการจ่ายค่าตอบแทนนั้น ควรมีการศึกษาและพิจารณาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

คำถามข้อที่ 6 ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิม ความคุ้มครองจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นผลงานที่เกิดจากทักษะและสติปัญญาของมนุษย์ เมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างผลงานที่ซับซ้อนได้จากคำสั่งสั้น ๆ ในทางวิชาการกฎหมายควรปรับนิยามนี้อย่างไร

หากมีการยอมรับในระดับหนึ่งแล้วว่า กฎหมายลิขสิทธิ์อาจจำเป็นต้องนำปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในอนาคต ดิฉันเห็นว่า ประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากการปรับนิยามทางกฎหมายมิใช่เรื่องที่สามารถดำเนินการได้โดยง่าย แต่จำเป็นต้องมีการศึกษาว่า นิยามดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับกรณีใด และควรครอบคลุมงานประเภทใดบ้าง ทั้งนี้ เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์สามารถทำงานได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Software) หรือแม้แต่การออกแบบงานประติมากรรม แม้ว่าปัญญาประดิษฐ์จะไม่สามารถสร้างงานประติมากรรมด้วยตนเองได้โดยตรง แต่อาจสามารถจัดทำแบบร่างหรือแนวทางในการสร้างงานดังกล่าวได้ จึงทำให้เกิดคำถามต่อไปว่า นิยามของการคุ้มครองลิขสิทธิ์ควรได้รับการปรับเปลี่ยนในลักษณะใด เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ในหลากหลายรูปแบบ อีกแนวทางหนึ่งอาจเป็นการปรับนิยามเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยอาจกำหนดเพิ่มเติมว่า งานใดที่อยู่ภายใต้ประเภทผลงานตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์กำหนด แม้จะถูกสร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ ก็สามารถได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้

อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของดิฉัน แนวทางดังกล่าวอาจเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่กว้างจนเกินไป และยิ่งขาดรายละเอียดที่เพียงพอ เนื่องจากการให้ผลงานทุกประเภทที่สร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ย่อมไม่สามารถกระทำได้ หากในอนาคตมีการปรับนิยามดังกล่าวจริง ดิฉันยังคงเห็นว่านิยามใหม่ย่อมไม่อาจก้าวข้ามขอบเขตของผลงานทั้ง 9 ประเภทที่กฎหมายลิขสิทธิ์กำหนดไว้

คำถามข้อที่ 7 การควบคุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ต่องานอันมีลิขสิทธิ์นั้น ควรให้หน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบหรือควรสร้างหน่วยงานใหม่ขึ้นมาดูแลเฉพาะ

หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีโดยตรง คือ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Ministry of Digital Economy and Society หรือ กระทรวงดิจิทัล) ในส่วนของทรัพย์สินทางปัญญาก็มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ กรมทรัพย์สินทางปัญญา ดิฉันเห็นว่ามีความจำเป็นต้องให้พิจารณา 2 แนวทาง ได้แก่ 1) อาจต้องเลือกให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ไม่ว่าจะเป็นกรมทรัพย์สินทางปัญญา หรือกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หรือ 2) ให้ทั้งสองหน่วยงานมีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตาม แนวทางการบูรณาการระหว่างหน่วยงานก็ยังมีความท้าทายอยู่พอสมควร เนื่องจากประเทศไทยยังไม่ปรากฏการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบมากนัก อีกทั้งหลายหน่วยงานยังคงมีภารกิจที่ทับซ้อนกันอยู่ ตัวอย่างเช่น ในช่วงที่เกิดปัญหาการล่อลวงของมิจฉาชีพผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ แต่ละหน่วยงานต่างก็มีช่องทางรับเรื่องร้องเรียนเป็นของตนเอง ซึ่งในความเห็นของดิฉันเห็นว่า ควรมีช่องทางการร้องเรียนเพียงช่องทางเดียว เนื่องจากเมื่อประชาชนถูกหลอกลวง การมีช่องทางร้องเรียนจำนวนมากอาจก่อให้เกิดความสับสนและความยุ่งยากในการดำเนินการ ทั้งนี้ อาจเปรียบเทียบกับกรณีเหตุฉุกเฉินทางการแพทย์ที่ประชาชนสามารถติดต่อขอความช่วยเหลือผ่านหมายเลข 1669 ได้โดยตรง ซึ่งช่วยลดความซับซ้อนในการเข้าถึงบริการ นอกจากนี้ การที่มีหลายหน่วยงานหรือหลายช่องทางปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะใกล้เคียง หรือซ้ำซ้อนกันอาจส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรและงบประมาณของภาครัฐอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

หากจำเป็นต้องเลือกแนวทางที่เหมาะสม ดิฉันเห็นว่า ควรเป็นการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน และสามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญของตนมาสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกันได้ ส่วนในกรณีของการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมาโดยเฉพาะนั้น อาจดำเนินการได้หากปัญหาประติศฐ์กลายเป็นประเด็นสำคัญในระดับชาติ แต่ในปัจจุบัน ปัญหาประติศฐ์ยังไม่ถือเป็นประเด็นในระดับดังกล่าว และยังสามารถรอการพิจารณาได้

เนื่องจากการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ย่อมต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ดังนั้น จึงควรใช้
กลไกของหน่วยงานที่มีอยู่แล้วในการแก้ไขปัญหาเป็นลำดับแรก

บทสัมภาษณ์

ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ในมิติทางเศรษฐกิจ

คุณญาดา หงส์ชยางกูร

บริษัท Sonar. Legal

คุณญาดา หงส์ขยางกูร
ผู้ก่อตั้งและพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านกฎหมาย
บริษัท Sonar Legal

สัมภาษณ์โดย	นายกนกพล	เกตุสัตบรรณ	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นางสาวกรรข	แก้วเมืองเพชร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นายภุริณัฐ	นิมิต	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 ปัญญาประดิษฐ์ส่งผลต่อรูปแบบการแข่งขันของธุรกิจสร้างสรรค์อย่างไร

การที่ปัญญาประดิษฐ์เข้ามา ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการแข่งขันหรือนวัตกรรมอย่างนั้น ก่อนที่จะอธิบายประเด็นดังกล่าว ดิฉันขอยกตัวอย่างในกรณีงานในสำนักงานกฎหมายในอดีตอาจจะยังไม่มีหรือนำนวัตกรรมเข้ามาช่วยสนับสนุนการดำเนินงานมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับบริษัทในอุตสาหกรรมประเภทอื่น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทในงานด้านกฎหมายมากขึ้นส่งผลให้การแข่งขันระหว่างสำนักงานกฎหมาย หรือหน่วยงานด้านกฎหมาย รวมถึงทนายความอิสระเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การประกอบธุรกิจ หรือการให้คำปรึกษาทางกฎหมายโดยไม่นำนวัตกรรมทางกฎหมายหรือปัญญาประดิษฐ์มาใช้ อาจก่อให้เกิดข้อจำกัดในการให้บริการเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่นำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ ตัวอย่างเช่น งานของสำนักงานกฎหมายประกอบด้วยการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย การดำเนินคดีความ ซึ่งล้วนเป็นงานที่มีความซับซ้อนในการให้คำปรึกษา นอกจากนี้ ยังรวมถึงการปฏิบัติงานของทนายความอิสระทั่วไป

ปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์สามารถสนับสนุนการดำเนินงานได้หลายด้าน เช่น การตรวจสอบสถานะทางกิจการ การค้นคว้าข้อกฎหมาย การตรวจสอบเอกสาร และการตรวจสอบสัญญา ซึ่งล้วนเป็นงานที่อยู่ในขอบเขตการดำเนินงานของสำนักงานกฎหมายและวงการกฎหมายที่ต้องดำเนินการทั้งหมดโดยปัจจุบันมีทั้งสำนักงานที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ และสำนักงานที่ยังไม่ได้นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ ความแตกต่าง

ที่สำคัญ คือ ผู้ที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้สามารถสร้างผลงานและดำเนินงานได้รวดเร็วกว่า รวมทั้งมีความถูกต้องมากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับสำนักงานกฎหมายที่ไม่ได้นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ กล่าวคือ ในปัจจุบันสำนักงานใดสามารถนำนวัตกรรมมาใช้ภายในองค์กรได้มากกว่า และมีประสิทธิภาพมากกว่า สำนักงานนั้นย่อมมีความได้เปรียบในการแข่งขันหากพิจารณาในมุมมองขององค์กรต่าง ๆ จะพบว่า แต่ละแห่งมีงบประมาณแตกต่างกันบางสำนักงานอาจมีงบประมาณเฉพาะสำหรับการจัดหาระบบปัญญาประดิษฐ์มาใช้ภายในองค์กร ขณะที่ทนายความอิสระอาจมีข้อจำกัดด้านงบประมาณมากกว่า ตัวอย่างเช่น ปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ในการร่างเอกสาร การตรวจสอบเอกสารและการตรวจสอบสถานะทางกิจการ อาจถูกนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในสำนักงานกฎหมายขนาดใหญ่ แต่หากเป็นสำนักงานกฎหมายขนาดเล็กหรือทนายความอิสระอาจเลือกใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่เปิดให้ใช้งานทั่วไปซึ่งสามารถช่วยสนับสนุนการดำเนินงานได้ในขอบเขตที่จำกัดมากกว่า

คำถามข้อที่ 2 การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการจัดทำเนื้อหา หรือเอกสารทางกฎหมาย ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ให้บริการทางกฎหมายหรือไม่ และอย่างไร

ในความเป็นจริงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ย่อมส่งผลต่อความน่าเชื่อถืออย่างแน่นอน สำหรับการใชปัญญาประดิษฐ์ในงานกฎหมายหากกล่าวถึงผลกระทบที่เห็นได้ชัด คือ การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้โดยไม่ตรวจสอบข้อมูล ตัวอย่างเช่น ตามที่เห็นในข่าวต่างประเทศจำนวนมากที่ทนายความหรือบุคคลทั่วไปนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้เพื่อขอคำปรึกษา จากนั้นนำคำปรึกษาดังกล่าวมาจัดทำคำฟ้องหรือเอกสารต่าง ๆ ทางกฎหมาย ในคดีของตนเองโดยไม่ได้ปรึกษาทนายความหรือผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญก่อนนำเอกสารที่ปัญญาประดิษฐ์เป็นผู้ร่างไปยื่นต่อศาล ซึ่งในท้ายที่สุดได้เกิดข้อผิดพลาดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ยื่นเอกสารเอง

ดังนั้นเห็นว่า การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของผู้ให้บริการทางกฎหมายนั้น ๆ หรือสำนักงานกฎหมายที่อาจนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้อ้างอิงคดีหรือคำพิพากษา

ที่ไม่มีอยู่จริงโดยไม่ได้ตรวจสอบซึ่งถือว่ามีความร้ายแรงยิ่งกว่ากรณีที่บุคคลธรรมดา นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเอง

หากกล่าวถึงความน่าเชื่อถือในอีกมิติหนึ่ง ปัจจุบันความน่าเชื่อถือไม่ได้ ขึ้นอยู่เพียงการใช้ปัญญาประดิษฐ์โดยไม่ตรวจสอบข้อมูลเท่านั้น แต่ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่ดิฉันพบ คือ ลูกความหรือลูกค้าของสำนักงานกฎหมายต่าง ๆ มีความคาดหวังให้สำนักงานกฎหมายนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการกฎหมายมากกว่าการไม่ใช้ ซึ่งหมายความว่าในมุมมองของลูกความ หรือลูกค้ามีความเชื่อมั่นต่อปัญญาประดิษฐ์ และคาดหวังให้ผู้ประกอบการนำมาใช้ด้วย เนื่องจากเข้าใจว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถ ทำให้การดำเนินงานในบางขั้นตอนเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

ตัวอย่างเช่น ในปี 2026 การคิดค่าบริการของสำนักงานกฎหมายมีความแตกต่างจากปีก่อนหน้า กล่าวคือ งานของสำนักงานกฎหมายโดยทั่วไปจะคิดค่าบริการ เป็นรายชั่วโมง โดยบุคลากรแต่ละคน และแต่ละตำแหน่งจะมีอัตราค่าบริการแตกต่างกัน ยิ่งทีมกฎหมายใช้บุคลากรลำดับสูงในงานมากเท่าใดหรือยังมีจำนวนบุคลากรที่ใช้ในงานมากเท่าใด อัตราค่าบริการก็จะสูงขึ้นมากเท่านั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าลูกความมีความคาดหวังว่า สำนักงานกฎหมายจะใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานลดลงหรือใช้บุคลากรน้อยลงเพื่อลดค่าใช้จ่ายของลูกความ เนื่องจากสำนักงานกฎหมายสามารถนำปัญญาประดิษฐ์มาช่วยเหลือในขั้นตอนต่าง ๆ ได้ ในอดีตเป็นที่เข้าใจได้ว่านวัตกรรม หรือปัญญาประดิษฐ์ยังไม่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างแพร่หลาย ดังนั้น การใช้เวลา 5 ชั่วโมง หรือ 10 ชั่วโมงในการดำเนินงานจึงอาจเป็นสิ่งที่ลูกความเข้าใจได้ แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ ไม่ได้เป็นเช่นนั้นอีกต่อไปแล้ว ในส่วนของความน่าเชื่อถือจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์ สำนักงานกฎหมายจำเป็นต้องใช้อย่างยิ่งที่จะต้องใช้อย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์

คำถามข้อที่ 3 ในมุมมองของผู้พัฒนา Legal AI ความท้าทายสำคัญในการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานกฎหมายมีอะไรบ้าง และแตกต่างจากการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์สำหรับอุตสาหกรรมอื่นอย่างไร

การพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ คือ การสร้างโมเดลภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Models) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่มีอยู่ในอดีตมาฝึกฝนให้แมชชีน (Machine) เรียนรู้ข้อมูลที่อยู่ในคลังข้อมูลที่มีอยู่แล้ว และเมื่อมีการตั้งคำถาม แมชชีน จะให้คำตอบออกมา ซึ่งพื้นฐานของการให้ข้อมูลของปัญญาประดิษฐ์ หากลองสังเกตจากการค้นหาเลขฎีกา หรือคำพิพากษาเก่าบางครั้งปัญญาประดิษฐ์อาจให้เลขฎีกาที่ไม่มีอยู่จริง หรือไม่ตรงกับข้อมูลที่ต้องการค้นหา สาเหตุเกิดจากการที่ปัญญาประดิษฐ์ถูกฝึกฝนให้สร้างหรือค้นหาคำตอบเท่านั้น กล่าวคือ ปัญญาประดิษฐ์นั้นจะพยายามหาคำตอบที่ใกล้เคียงที่สุดโดยไม่ปฏิเสธการให้คำตอบ ส่งผลให้คำตอบที่ปัญญาประดิษฐ์ให้มานั้นมีลักษณะเหมือนจะถูกต้องแต่ไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นปัญหาที่ทนายความทั่วโลกกำลังเผชิญเนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ให้คำตอบที่เหมือนจะถูกต้องแต่ไม่ถูกต้องเสมอไป และปัญญาประดิษฐ์ปฏิเสธที่จะให้คำตอบที่ตรงไปตรงมา

ตัวอย่างเช่น ในการสืบค้นคดีความ สมมติว่าคดีดังกล่าวไม่มีอยู่จริง ปัญญาประดิษฐ์ควรตอบว่า ไม่มีข้อมูลดังกล่าว แต่ปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้ถูกพัฒนาให้ตอบในลักษณะดังกล่าว ในทางกลับกัน ปัญญาประดิษฐ์จะพยายามหาคดีหรือแม้กระทั่งสร้างคดีขึ้นมาเอง (Hallucination) ส่งผลให้งานกฎหมายที่นำโมเดลภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Models) มาใช้จำเป็นต้องมีการตรวจสอบมากขึ้น และต้องใช้วิจารณญาณในระดับที่สูงกว่างานประเภทอื่นที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นมีความกว้างขวางและอาจรุนแรงกว่าการใช้ในบริษัทประเภทอื่น ตัวอย่างเช่น งานด้านการเงินอาจใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการคาดการณ์หรือคาดคะเนแนวโน้ม (Trend) ของการลงทุนในตลาดหุ้นได้ ความผิดถูกของการคาดคะเนอาจจะเป็นสิ่งที่พอเข้าใจได้ แต่งานกฎหมายไม่ใช่งานที่ใช้การคาดการณ์จึงไม่สามารถนำการคาดการณ์มาใช้ในการกฎหมายหรือการให้คำปรึกษาได้เพราะต้องใช้วิจารณญาณในระดับสูงและมีความรับผิดชอบสูงกว่างานทั่วไป

ดังนั้น การใช้ปัญญาประดิษฐ์โดยไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลจึงอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงต่อชื่อเสียงของสำนักงานกฎหมายที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์โดยไม่ตรวจสอบ ความเสี่ยงต่อการตัดสินใจที่ผิดพลาดทางธุรกิจ

และก่อให้เกิดความเสี่ยงทางการเงิน กล่าวคือ เมื่อลูกความได้รับคำปรึกษาที่ผิดพลาดจากสำนักงานกฎหมายหรือทนายความอาจก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายจากการถูกฟ้องจากลูกความอันเป็นผลมาจากความผิดพลาดของการให้คำปรึกษา การสร้างปัญหาประดิษฐ์เพื่อช่วยเหลืองานกฎหมายจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังมากขึ้น ไม่ใช่เพียงการนำปัญหาประดิษฐ์ที่มีอยู่ในตลาดมาใช้ในงานกฎหมายหรือใช้ปัญหาประดิษฐ์ที่ไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในงานกฎหมายโดยเฉพาะ เนื่องจากงานกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ไม่สามารถให้คำปรึกษาที่เกือบถูกต้องแต่ไม่ถูกต้องได้

ความท้าทายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ข้อมูลกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันยังมีลักษณะกระจัดกระจาย แม้ว่าจะมีหน่วยงานกลางที่พยายามรวบรวมกฎหมายต่าง ๆ ไว้ด้วยกันแต่ข้อมูลก็ยังคงกระจัดกระจาย และยังไม่ได้รับการปรับปรุงข้อมูลให้เหมาะสม ตัวอย่างเช่น บางกฎหมายถูกยกเลิกไปแล้วแต่ยังคงปรากฏอยู่ในฐานข้อมูล ส่งผลให้การค้นหากฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับเป็นไปได้ยากขึ้น ดิฉันเห็นว่า ประเด็นดังกล่าวเป็นความท้าทายสำคัญ จึงเห็นว่าปัญหาประดิษฐ์ที่สามารถช่วยเหลืองานด้านนี้ควรเป็นปัญหาประดิษฐ์ที่สามารถรวบรวมและดึงข้อมูลมาไว้ในแหล่งเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องค้นหาจากหลายแหล่งข้อมูล

ความท้าทายประการสุดท้าย คือ ความปลอดภัยของข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูล เนื่องจากงานกฎหมายต้องใช้วิจารณ์ญาณในระดับที่สูงกว่าปกติ จึงต้องพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้รับมามีความอ่อนไหวเพียงใด และควรจัดการกับข้อมูลดังกล่าวอย่างไร การนำข้อมูลของลูกความหรือข้อมูลคดีไปใช้กับปัญหาประดิษฐ์อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงจากการเปิดเผยข้อมูลหรือนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือโดยไม่มีการควบคุม ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถทราบได้ว่าปัญหาประดิษฐ์จะนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการเรียนรู้ภายในระบบหรือไม่

คำถามข้อที่ 4 หากองค์กรหรือสำนักงานกฎหมายนำปัญหาประดิษฐ์มาใช้ในการจัดทำเอกสารหรือให้บริการทางกฎหมายเชิงพาณิชย์ควรมีมาตรการหรือข้อควรระวังใดบ้าง

ปัญญาประดิษฐ์ที่นำมาใช้งาน ประการแรก เราต้องเข้าใจก่อนว่าปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้อยู่่นั้นสามารถทำอะไรได้บ้าง และไม่สามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งจะทำให้เข้าใจบริบทและขอบเขตการทำงานของปัญญาประดิษฐ์มากยิ่งขึ้น จึงเป็นสิ่งสำคัญหากไม่ได้ทำความเข้าใจตั้งแต่ต้นอาจนำไปสู่ปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายได้

ประการที่สอง ปัญญาประดิษฐ์จะต้องสามารถตรวจสอบได้ ตัวอย่างเช่น หากปัญญาประดิษฐ์ให้คำตอบเกี่ยวกับคำพิพากษากฎีกาจะต้องสามารถตรวจสอบได้ว่าคำพิพากษากฎีกาดังกล่าวมีอยู่จริงหรือไม่ และหากมีอยู่จริง ปัญญาประดิษฐ์จะต้องไม่ให้ข้อมูลที่ผิดพลาด ไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง หรือสร้างข้อมูลขึ้นมาเอง จึงควรมีหลักการที่ทำให้สามารถย้อนกลับไปตรวจสอบได้ว่าข้อมูลที่ปัญญาประดิษฐ์ให้มานั้นมีอยู่จริงหรือไม่ แม็ดิฉันจะเป็นผู้ประกอบการที่พัฒนาปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานกฎหมายโดยเฉพาะ แต่ในท้ายที่สุดแล้ว ไม่ว่าปัญญาประดิษฐ์จะให้ผลลัพธ์อย่างไร หนายความหรือผู้ใช้งานยังคงมีหน้าที่ในการควบคุมและตรวจสอบความถูกต้องของผลลัพธ์ที่ได้รับจากปัญญาประดิษฐ์ ประการสุดท้าย คือ เรื่องความลับของข้อมูล เมื่อเข้าใจว่าข้อมูลใดเป็นข้อมูลที่เป้นความลับหรือเป็นข้อมูลอ่อนไหวก็ต้องมีการจัดการข้อมูลดังกล่าวเป็นการเฉพาะโดยไม่สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้กับปัญญาประดิษฐ์โดยไม่มีการกลั่นกรองได้ เพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหาย และประเด็นสำคัญที่ดิฉันต้องการกล่าว คือ ปัญญาประดิษฐ์ที่เปิดให้ใช้งานโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอาจไม่ได้มีการแจ้งหรือยืนยันว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นจะไม่นำไปใช้ในการฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ ดังนั้นจึงควรกำหนดมาตรการตั้งแต่ต้นว่าจะไม่นำข้อมูลที่อ่อนไหวหรือเป็นความลับไปใช้กับปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งถือเป็นการกำหนดขอบเขตในการใช้ปัญญาประดิษฐ์

คำถามข้อที่ 5 การที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถจัดทำเอกสารและวิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมายได้อย่างรวดเร็วและมีต้นทุนต่ำจะส่งผลกระทบต่อมูลค่าของความเชี่ยวชาญและการให้บริการทางกฎหมายในอนาคตหรือไม่

ดังที่ได้กล่าวไปในข้อก่อนหน้าว่า สำนักงานกฎหมายแต่ละแห่งจะมีการคำนวณค่าบริการที่แตกต่างกัน ซึ่งต้นทุนของสำนักงานกฎหมายหรือของหนายความ คือ

ต้นทุนด้านเวลา โดยทนายความมีเป้าหมายในการทำงานกฎหมายโดยใช้ระยะเวลาให้น้อยที่สุดสำหรับผลลัพธ์ที่ดีที่สุด และได้รับค่าตอบแทนสูงที่สุดซึ่งปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์ที่มีอยู่ในท้องตลาด หรือปัญญาประดิษฐ์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อช่วยเหลืองานกฎหมายโดยเฉพาะสามารถช่วยในการร่างสัญญา ตรวจสอบข้อสัญญา จัดรูปแบบเอกสาร ตรวจสอบสถานะทางกิจการ หรือแม้กระทั่งแปลเอกสารทางกฎหมายได้แล้ว จึงทำให้ทนายความที่เดิมอาจต้องใช้ระยะเวลาในการทำงานค่อนข้างมากสามารถดำเนินงานได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเนื่องจากการนำปัญญาประดิษฐ์มาช่วยเหลือในขั้นตอนเบื้องต้น

อย่างไรก็ตาม ความเชี่ยวชาญของนักกฎหมายยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากแม้ว่าปัญญาประดิษฐ์จะสามารถช่วยเหลือนายความได้ แต่ก็ไม่สามารถยื่นฟ้องหรือให้คำปรึกษาทางกฎหมายได้โดยไม่มีมนุษย์กำกับดูแล เพราะเมื่อได้รับคำตอบจากปัญญาประดิษฐ์แล้วก็ยังต้องตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และความรับผิดชอบยังคงเป็นสิ่งสำคัญ ตัวอย่างเช่น หากปัญญาประดิษฐ์ให้ข้อมูลที่ผิดพลาดปัญญาประดิษฐ์ก็ไม่ได้มีความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น กล่าวโดยสรุป ปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อมูลค่าของความเชี่ยวชาญ เนื่องจากเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยให้การทำงานรวดเร็วขึ้นเท่านั้น ท้ายที่สุดยังคงต้องอาศัยมนุษย์ในการดำเนินการด้านเอกสาร การพูดคุย การเจรจาต่อรอง และการตรวจสอบข้อมูลอยู่ดี

คำถามข้อที่ 6 ธุรกิจกฎหมาย หรือสำนักงานกฎหมายที่ไม่ปรับตัวนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้จะเสียเปรียบในการแข่งขันหรือไม่ เพราะเหตุใด

ธุรกิจกฎหมาย หรือสำนักงานกฎหมายที่ไม่ปรับตัวนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในมุมมองของดิฉันเปรียบเสมือนการค้นหาข้อกฎหมายหรือคำพิพากษากฎีกาจากหนังสือรวมคำพิพากษากฎีกา ในขณะที่สำนักงานกฎหมายอื่นใช้ระบบอินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลแล้ว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับตัวในอนาคตเพราะไม่เช่นนั้นธุรกิจจะเกิดข้อเสียเปรียบได้ ซึ่งส่วนตัวดิฉันสนับสนุนให้ใช้ปัญญาประดิษฐ์เนื่องจากสามารถช่วยลดระยะเวลาในการทำงานได้ แต่ต้องใช้วิจารณญาณในระดับสูงในการพิจารณาว่า

ผลลัพธ์ที่ได้จากปัญญาประดิษฐ์นั้นมีความถูกต้องเพียงใด มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด และสามารถช่วยลดความผิดพลาดได้มากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น การกรอกข้อมูลในเอกสารซ้ำ ๆ การดำเนินการโดยมนุษย์อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดได้มากกว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์ กล่าวโดยสรุป สำนักงานกฎหมายที่ไม่ปรับตัวนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ ดิฉันเห็นว่า ควรปรับตัวและเลือกเครื่องมือหรือเลือกใช้ปัญญาประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งใช้งานโดยมีความเข้าใจ และรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์

สำหรับคุณภาพการทำงานภายในสำนักงานกฎหมาย ตัวอย่างเช่น หากมีทนายความ 10 คน โดยปกติสำนักงานกฎหมายจะมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรอยู่เสมอ และหากมีทนายความคนหนึ่งที่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการหรือรูปแบบการดำเนินคดีของสำนักงานกฎหมายแห่งนั้นลาออกไปอาจส่งผลให้ความรู้หรือแนวทางการทำงานดังกล่าวสูญหายไป อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันดิฉันเห็นว่า ปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้ามาช่วยเหลือในส่วนนี้ได้โดยการรวบรวมองค์ความรู้หรือแนวทางการดำเนินงานของสำนักงานกฎหมายไว้เป็นศูนย์กลางเพื่อให้การปฏิบัติงานภายในองค์กรเป็นไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น จึงถือเป็นข้อได้เปรียบ เนื่องจากช่วยลดความเสี่ยงที่ข้อมูลจะสูญหายหรือสูญเส้องค์ความรู้ภายในองค์กร และมีความเสี่ยงน้อยกว่าสำนักงานกฎหมายที่ไม่ปรับตัวนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้

คำถามข้อที่ 7 ภาครัฐกิจ หรือหน่วยงานกำกับดูแลควรกำหนดมาตรฐานหรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้งาน Legal AI หรือไม่ และมาตรฐานดังกล่าวควรครอบคลุมประเด็นใดบ้าง

หากกล่าวถึงการกำกับดูแลโดยปกติจะมีทั้งการกำกับดูแลภายในองค์กรที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้งาน และการกำกับดูแลโดยภาครัฐ สำหรับการกำกับดูแลในระดับองค์กร ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ควรใช้งานโดยมีความเข้าใจว่าปัญญาประดิษฐ์มีขีดความสามารถเพียงใด และสามารถทำอะไรได้บ้าง ต้องมีความเข้าใจตั้งแต่ต้น และสามารถตรวจสอบได้ว่าข้อมูลที่ปัญญาประดิษฐ์ให้มาสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้หรือไม่ รวมทั้งข้อมูลดังกล่าวมีความถูกต้องหรือไม่

นอกจากนี้ ต้องใช้วิจารณ์ญาณในการใช้ปัญญาประดิษฐ์โดยคำนึงถึงความเสี่ยงของข้อมูลลูกความที่เป็นความลับและข้อมูลที่อ่อนไหวอยู่เสมอ และต้องตระหนักว่ามีกฎหมายที่เกี่ยวข้องควบคุมอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ภาคธุรกิจต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ รวมถึงข้อกำหนดตามสัญญาที่ทำไว้กับลูกความเกี่ยวกับการไม่เปิดเผยข้อมูลของงานหรือข้อมูลที่เป็นความลับ สำหรับการกำกับดูแลโดยหน่วยงานภาครัฐ ดิฉันเห็นว่าเครื่องมือในการกำกับดูแลหรือกฎหมายที่นำมาใช้จะต้องกำหนดขึ้นอย่างเหมาะสม และได้สัดส่วน โดยกฎหมายจะต้องครอบคลุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างเพียงพอและไม่เข้มงวดจนเกินไปเพื่อให้นวัตกรรมสามารถพัฒนาต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จนแม้แต่หน่วยงานภาครัฐของประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกาหรือประเทศในทวีปยุโรปก็ยังไม่สามารถกำกับดูแลได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยสรุปมาตรฐานหรือการกำกับดูแลควรมี แต่ควรได้รับการออกแบบอย่างรอบคอบและเหมาะสม โดยจะต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรม

คำถามข้อที่ 8 ระบบ Legal AI อาจสร้างข้อมูลหรือข้อวิเคราะห์ที่ไม่ถูกต้อง (AI Hallucination) ได้ ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าวอย่างไร และใครควรเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น

ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ ปัญญาประดิษฐ์ถูกฝึกฝนให้สร้างคำตอบโดยไม่ว่าคำตอบนั้นจะถูกต้อง ไม่ถูกต้อง หรือใกล้เคียงกับความถูกต้อง ปัญญาประดิษฐ์ก็ถูกพัฒนาให้สร้างคำตอบออกมาเสมอ ดังนั้น การสร้างคำตอบที่ไม่ถูกต้องจึงอาจเกิดขึ้นได้ หากผู้ใช้งานไม่มีความเข้าใจหรือไม่ตระหนักว่าปัญญาประดิษฐ์ได้รับการออกแบบมาเพื่อให้คำตอบที่ใกล้เคียงหรือเกือบถูกต้อง ผู้ใช้งานก็อาจเชื่อถือข้อมูลดังกล่าว โดยไม่ได้ใช้วิจารณ์ญาณหรือไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อน ซึ่งเป็นจุดที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงอย่างมากไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงด้านชื่อเสียงหรือความรับผิดชอบของผู้ใช้งานเอง

ดิฉันเห็นว่า การบริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยผู้ใช้งานต้องทราบว่าปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้อยู่ในทำงานอย่างไร และมีคุณสมบัติ ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการใช้งานหรือไม่ หากเลือกใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่ไม่ตรงกับความต้องการ ตัวอย่างเช่น ต้องการใช้เพื่อให้ข้อมูลทางกฎหมายแต่ปัญญาประดิษฐ์นั้น ไม่มีฐานข้อมูลกฎหมายครบถ้วน หรือการใช้เพื่อเช็คความถูกต้องเรียบร้อยของสัญญา ก่อนดำเนินการลงนาม แต่ปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ไม่ได้มีความสามารถในการตรวจสอบ ความถูกต้องเรียบร้อยดังกล่าวได้ ผลลัพธ์ที่ได้ก็อาจไม่สามารถช่วยงานทางกฎหมายได้ หรืออาจช่วยได้ในระดับหนึ่งแต่ไม่ถูกต้อง

อีกประการหนึ่งที่ดิฉันเห็นว่า สามารถช่วยลดความเสี่ยงได้ คือ การตระหนักว่า ปัญญาประดิษฐ์ทั่วไปไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นสำหรับงานกฎหมายโดยเฉพาะ ดังนั้น หากมี ปัญญาประดิษฐ์ที่พัฒนาขึ้นสำหรับนักกฎหมายโดยเฉพาะ หรือเป็นปัญญาประดิษฐ์ ที่ได้รับการยอมรับจากองค์กรต่าง ๆ ก็จะสามารถลดความเสี่ยงในการใช้งานได้ดีกว่า การใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ซึ่งระบบปัญญาประดิษฐ์ที่ดีไม่ควรสร้าง คำตอบที่เหมือนจะถูกต้องหรือเกือบถูกต้อง แต่ควรแสดงผลอย่างตรงไปตรงมาว่า ข้อมูลนั้นมีหรือไม่มี และถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง สำหรับความรับผิดชอบนั้น ควรกำหนดให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายมีความรับผิดชอบตามบทบาทของตน ในส่วนของผู้พัฒนาระบบ ผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ควรมีความโปร่งใส และเปิดเผยข้อมูลอย่างถูกต้องว่า ปัญญาประดิษฐ์ที่พัฒนาขึ้นมีข้อจำกัดอะไรบ้าง สามารถทำอะไรได้บ้าง และควรหลีกเลี่ยง การให้ข้อมูลที่ถูกต้องตั้งแต่ต้นโดยระบบควรสามารถตรวจสอบได้ว่าข้อมูลที่ให้มา ถูกต้องหรือไม่ ข้อมูลดังกล่าวมาจากส่วนใดของเอกสาร สามารถตรวจสอบหลักกฎหมาย ได้ว่าอ้างอิงจากกฎหมายฉบับใด และสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลได้ทันที

กรณีองค์กรที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ ควรกำหนดนโยบายการใช้งานเพื่อให้ บุคลากรภายในองค์กรใช้งานไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน ควรเน้นย้ำถึง การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลของลูกค้าและหากสำนักงานกฎหมายมีนโยบายเกี่ยวกับการไม่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในบางส่วนของงานองค์กรจะต้องสื่อสารนโยบายดังกล่าว ให้ทั่วถึงทั้งองค์กรรวม อีกทั้งจะต้องมีระบบการป้องกันภายในเพื่อไม่ให้เกิดการใช้

ปัญญาประดิษฐ์ในส่วนงานที่ไม่ได้รับอนุญาต (Shadow AI) ส่วนทนายความอิสระที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้สิ่งสำคัญที่สุด คือ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และใช้ดุลยพินิจพิจารณาว่าคำตอบที่ได้รับมีความถูกต้องหรือไม่ ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบทั้งของผู้พัฒนา องค์กร และทนายความ

คำถามข้อที่ 9 เนื่องจากระบบ Legal AI ต้องประมวลผลข้อมูลที่มีความละเอียดอ่อน และอาจเป็นความลับของลูกค้า ท่านมีแนวทางในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และรักษาความลับของข้อมูลอย่างไร

เรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและความลับของลูกค้า องค์กรจะต้องเข้าใจว่าข้อมูลของลูกค้าจะถูกนำไปใช้ในด้านใดบ้าง และการนำข้อมูลไปใช้นั้นมีกฎหมายหรือข้อจำกัดใดที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของแต่ละบุคคล หรือในส่วนของสำนักงานกฎหมายซึ่งมีข้อกำหนดตามสัญญาเกี่ยวกับการรักษาความลับที่มีผลผูกพันระหว่างองค์กรและลูกค้า องค์กรจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่าสิ่งเหล่านี้เป็นข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติตามในขณะเดียวกัน ผู้พัฒนาระบบก็ต้องเข้าใจว่างานกฎหมายเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนในด้านข้อมูล ผู้พัฒนาจึงต้องเข้าใจว่าลูกค้าหรือสำนักงานกฎหมายแต่ละแห่งมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่แตกต่างกันโดยสำนักงานกฎหมายแต่ละแห่งก็มีนโยบายในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่แตกต่างกันเช่นกัน

ดังนั้น ผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์จะต้องศึกษาว่า สำนักงานกฎหมายแต่ละแห่งมีความต้องการใช้ปัญญาประดิษฐ์และมีขอบเขตในการใช้งานอย่างไรบ้าง และผู้พัฒนาระบบนั้นไม่ควรนำข้อมูลของลูกค้าเข้าสู่ระบบของตนเอง นอกจากนี้ การสื่อสารกับองค์กรก็เป็นสิ่งสำคัญโดยผู้พัฒนาจะต้องสื่อสารอย่างชัดเจนว่าองค์กรดำเนินการอะไรบ้างเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ขอบเขตของการได้รับความยินยอมจากลูกค้าขององค์กร และการยืนยันว่าจะไม่นำข้อมูลของลูกค้าไปพัฒนาต่อหรือนำไปเผยแพร่ รวมทั้งควรมีการทำสัญญาระหว่างผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์กับองค์กรว่าจะไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับซึ่งถือเป็นวิธีการหนึ่งในการบริหารความเสี่ยงของทั้งองค์กรและของผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์

คำถามข้อที่ 10 ท่านเห็นว่าผู้ให้บริการ Legal AI ควรมีหน้าที่เปิดเผยข้อจำกัด ความแม่นยำและความเสี่ยงของระบบแก่ผู้ใช้งานในระดับใด

ผู้ให้บริการปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานกฎหมาย (Legal AI) ควรตระหนักอยู่เสมอว่าผู้ใช้งานซึ่งเป็นสำนักงานกฎหมายหรือทนายความมีความต้องการที่แตกต่างกัน จึงควรออกแบบปัญญาประดิษฐ์ให้ตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้า และควรมีความโปร่งใสตั้งแต่ต้นเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่ลูกค้า โดยจะไม่นำข้อมูลของลูกค้าไปเปิดเผยแก่บุคคลภายนอก ไม่นำข้อมูลของลูกค้าไปใช้ในการฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ และในกรณีที่ลูกค้าส่งเอกสารภายในมาให้ผู้พัฒนาก็ควรเปิดเผยอย่างชัดเจนว่ามีการใช้ข้อมูลในเอกสารดังกล่าวอย่างไร แต่ทั้งนี้ ผู้พัฒนาไม่ควรเข้าถึงเนื้อหาของข้อมูลหรือทราบว่าข้อมูลในเอกสารนั้นคืออะไร โดยหลักการแล้วในการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ระบบจะสามารถดึงข้อมูลดังกล่าวมาใช้งานได้ โดยไม่จำเป็นต้องทราบว่าข้อมูลในเอกสารคืออะไร สำหรับข้อจำกัดของความแม่นยำ ผู้ให้บริการปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานกฎหมายจะต้องแจ้งองค์กรหรือผู้ใช้งานเสมอว่าปัญญาประดิษฐ์ยังมีข้อจำกัดทางการใช้เสมอ และสิ่งนี้เป็นหน้าที่ของผู้ใช้งานเองที่จะต้องตรวจสอบผลลัพธ์ของปัญญาประดิษฐ์ทุกครั้งที่มีการใช้งาน

คำถามข้อที่ 11 ในฐานะผู้ประกอบการด้าน Legal AI หากต้องเลือกระหว่างการใช้ปัญญาประดิษฐ์กับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายในการจัดทำวิเคราะห์ทางกฎหมายหรือเอกสารสำคัญ ท่านเห็นว่าควรแบ่งบทบาทและความรับผิดชอบระหว่างมนุษย์กับปัญญาประดิษฐ์อย่างไร

ดิฉันในฐานะผู้ประกอบการด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานกฎหมาย (Legal AI) มองว่าปัญญาประดิษฐ์และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายควรทำงานร่วมกันในลักษณะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยปัญญาประดิษฐ์ควรทำงานที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะทางหรือเป็นงานที่ต้องดำเนินการซ้ำ ๆ ส่วนงานที่ต้องใช้ความรู้ทางกฎหมาย และต้องอาศัยการวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาคควรเป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย อย่างไรก็ตาม

บางงานที่ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ก็ยังควรเรียนรู้วิธีการดำเนินงานดังกล่าวไว้เพราะหากเกิดกรณีที่ไม่สามารถใช้ ปัญญาประดิษฐ์ได้อาจส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความยากลำบาก ตัวอย่างเช่น หนี้ความที่เพิ่งเริ่มปฏิบัติงานควรสามารถจัดรูปแบบเอกสารได้ด้วยตนเอง แต่ไม่ควร ใช้เวลากับการจัดรูปแบบเอกสารมากจนเกินไป เมื่อเรียนรู้และสามารถดำเนินการได้แล้ว ก็ควรนำเวลาไปใช้กับงานที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

โดยสรุป ดิฉันเห็นว่า ปัญญาประดิษฐ์ควรถูกนำมาใช้กับงานที่ไม่มีความสำคัญมาก หรือเป็นงานที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดวิเคราะห์มากนัก รวมถึงใช้ในการจัดทำร่างเอกสาร เบื้องต้น แต่ท้ายที่สุดแล้ว การร่างเอกสารต่าง ๆ ผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายก็ยังคง ต้องเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องอยู่ดี และผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายควรเรียนรู้ วิธีการใช้งานปัญญาประดิษฐ์เพื่อให้สามารถตรวจสอบผลลัพธ์และเข้าใจระบบการ ทำงานได้อย่างแท้จริง

คำถามข้อที่ 12 ท่านมองว่าในระยะยาว ปัญญาประดิษฐ์จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงบทบาท ของนักกฎหมายอย่างไร และความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาประดิษฐ์กับผู้ประกอบ วิชาชีพกฎหมายควรเป็นไปในลักษณะใด

ดังที่ได้กล่าวไปในข้อก่อนหน้านี้ ผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายควรนำเวลา ที่มีไปใช้กับงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าการใช้เวลากับงานที่ไม่จำเป็นต้อง ดำเนินการด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น การเดินเอกสารหรือการยื่นเอกสาร ซึ่งเป็นงาน ที่อาจใช้ระยะเวลาในการดำเนินการค่อนข้างมาก เวลาดังกล่าวควรถูกนำไปใช้ในการ วิเคราะห์ข้อเท็จจริง และพิจารณาว่าจะนำข้อเท็จจริงนั้นมาปรับใช้กับกฎหมายได้อย่างไร นอกจากนี้ ลูกความเองก็คงไม่ประสงค์ที่จะเสียค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินเอกสาร หรือการยื่นเอกสาร ดังนั้น จึงควรนำปัญญาประดิษฐ์เข้ามาช่วยเหลือในส่วนดังกล่าว มากกว่านั่นเอง ปัจจุบันอาจจะยังไม่มีปัญญาประดิษฐ์ที่เข้ามาช่วยเหลือในส่วนนี้แต่เมื่อ พิจารณาจากแนวโน้มปัจจุบันที่ทางหน่วยงานราชการเองได้พยายามที่จะสร้างช่องทาง ในการยื่นเอกสารทางออนไลน์มากขึ้น หรืองานตรวจคำผิด ตรวจร่างสัญญาซึ่งในอดีต

สำนักงานกฎหมายจะต้องถ่ายเอกสารออกมาแล้วใช้ทนายความ 2-3 คนมานั่งตรวจคำผิด ซึ่งมูลค่าที่แท้จริงของทนายความนั้นไม่ควรอยู่ที่การปฏิบัติงานประเภทนี้ แต่ควรอยู่ที่การตั้งประเด็นคำถามทางกฎหมาย การวิเคราะห์กฎหมาย และการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงซึ่งเป็นงานที่ควรใช้เวลาและความใส่ใจอย่างเต็มที่ เนื่องจากงานของทนายความคือการสร้างความเชื่อถือ และความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้า ดังนั้นดิฉันเห็นว่า มนุษย์ควรใช้ปัญญาประดิษฐ์ควบคู่ไปกับการทำงานโดยไม่ควรเลือกใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ควรใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือช่วยทุ่นแรง แต่ไม่ใช่เพื่อทดแทนมนุษย์นั่นเอง

บทสัมภาษณ์

การเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจ คุณค่าศิลปะ
และทิศทางอาชีพในยุคปัญญาประดิษฐ์
รศ. วราวุฒิ โตอูรวงศ์

อาจารย์ประจำ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์
ภาควิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์วราวุฒิ โตอูรวงศ์
คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สัมภาษณ์โดย	นายกนกพล	เกตุสัตบรรณ	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นางสาวกรรข	แก้วเมืองเพชร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นายภูริณัฐ	นิมิต	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 ในมุมมองที่ว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้ามาผลิตผลงานสไตล์ศิลปิน ในราคาที่ลดลงอย่างมาก ท่านคิดว่าจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างราคาของผลงาน หรือไม่ หากปัญหาดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นได้ยากในอนาคต จึงขอกล่าวถึงสถานการณ์ในช่วง การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งในขณะนั้นภาพวาดดิจิทัล (Digital Image) ได้รับความนิยมอย่างมากในตลาดซื้อขายงานศิลปะ โดยมีการจำหน่ายในรูปแบบไฟล์ภาพ ดิจิทัล ความนิยมดังกล่าวส่งผลให้เกิดความกังวลในวงการศิลปะ เนื่องจากภาพวาดดิจิทัล ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย จนอาจส่งผลกระทบต่อวงการจิตรกรรมและตลาด ซื้อขายงานศิลปะแบบดั้งเดิม ส่งผลให้ศิลปินจำนวนหนึ่งซึ่งเดิมสร้างสรรค์ผลงาน ด้วยเทคนิคดั้งเดิม หันมาสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบภาพวาดดิจิทัลเพื่อใช้ประกอบ อาชีพและสร้างรายได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 2 ปี ความนิยมของภาพวาดดิจิทัล (Digital Image) เริ่มลดลงอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาสถานการณ์ในปัจจุบัน จะพบว่า ตลาดซื้อขายภาพวาดดิจิทัลไม่ได้รับความนิยมเช่นในอดีต และศิลปินที่สร้างสรรค์ ผลงานประเภทดังกล่าวเหลืออยู่เพียงจำนวนหนึ่ง โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัวในผลงานอย่างชัดเจน จากสถานการณ์ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าปัญญาประดิษฐ์ ยังไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในวงการศิลปะได้ในระดับเดียวกับที่ภาพวาดดิจิทัลเคยมี อิทธิพลในอดีต ทั้งนี้ ปัญญาประดิษฐ์อาจมีบทบาทมากกว่าในงานประติมากรรมที่อาศัย เทคโนโลยีการผลิตด้วยเครื่องจักร เช่น เครื่องพิมพ์สามมิติ (3D Printer) เนื่องจาก กระบวนการผลิตในลักษณะดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ต้องการ

ปริมาณมาก การใช้เครื่องจักรจึงมีความคุ้มค่า รวดเร็ว และสามารถรักษามาตรฐานของผลงานให้มีความสม่ำเสมอได้ดีกว่า ในส่วนของงานจิตรกรรมและงานวาดเขียนยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อยอดการสั่งซื้อหรือยอดการจองผลงานศิลปะ จึงสรุปได้ว่า การนำเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนการทำงานของมนุษย์อาจส่งผลกระทบต่อบางมิติหรือบางสาขาในวงการศิลปะ แต่ยังไม่อาจสรุปได้ว่าจะสามารถทดแทนคุณค่า ความคิดสร้างสรรค์ และเอกลักษณ์ของผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นได้อย่างสมบูรณ์

คำถามข้อที่ 2 เมื่อปัญญาประดิษฐ์เข้ามาทำงานแทนคนในหลากหลายขั้นตอน ท่านคิดว่า จะส่งผลกระทบต่ออาชีพหรือไม่ และมีผลต่อเศรษฐกิจหรือไม่

หากพิจารณารายละเอียด หรือกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน จะพบว่า ปัญญาประดิษฐ์มีอิทธิพลในการส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างผลงาน เนื่องจากลักษณะงานในหลายด้านสามารถลดการใช้ระยะเวลาและแรงงานมนุษย์ได้ หากศิลปินสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีขนาดใหญ่ได้ภายในระยะเวลาที่สั้นลง หรือใช้แรงงานมนุษย์น้อยลงในบางขั้นตอน เช่น การสร้างต้นแบบ ซึ่งเดิมอาศัยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือการคำนวณและประเมินผลต่าง ๆ ซึ่งปัญญาประดิษฐ์สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การใช้เทคโนโลยีในงานศิลปะมีมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะการวาดภาพขนาดใหญ่ ซึ่งอาจต้องใช้เครื่องฉายภาพ (Projector) เพื่อฉายภาพลงบนพื้นผ้าใบหรือผนัง จากนั้นจิตรกรจึงเริ่มร่างภาพตามภาพที่ฉาย ซึ่งทำให้ขั้นตอนการทำงานมีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการแปะต้นแบบ ซึ่งเป็นวิธีที่นำเทคโนโลยีมาช่วยเหลือศิลปินในการทำงาน หากต้องการวาดภาพในขนาดใหญ่ การใช้เครื่องฉายภาพอาจช่วยประหยัดเวลาได้อย่างมีนัยสำคัญ จึงอาจกล่าวได้ว่า การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือสามารถทำให้ประหยัดเวลาและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อมนุษย์มีอยู่ในระดับจำกัด หรือเฉพาะบางขั้นตอนที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้ เช่น ขั้นตอนการเตรียมงาน แต่ในขั้นตอนการปฏิบัติจริง

หรือการสร้างสรรค์ผลงาน ยังคงจำเป็นต้องอาศัยแรงงานของมนุษย์ โดยเฉพาะในสาขาจิตรกรรม ซึ่งผลลัพธ์ของผลงานยังคงขึ้นอยู่กับทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ และวิสัยทัศน์ของศิลปินเป็นสำคัญ

ดังนั้น การใช้แรงงานของมนุษย์จึงยังคงมีความจำเป็น ในส่วนที่อาจมีผลกระทบ ต่อราคา หรือมูลค่าของผลงานนั้น ยังไม่มีหลักฐานชัดเจนว่ามีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ หากพิจารณาอย่างรอบด้านจะพบว่าเทคโนโลยีหรือปัญญาประดิษฐ์สามารถเป็นเครื่องมือ ที่ช่วยสนับสนุนการทำงาน และช่วยให้ศิลปินสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น

คำถามข้อที่ 3 ท่านคิดเห็นว่า คุณค่าของงานศิลปะอยู่ที่ผลงาน หรือผู้สร้าง เพราะเหตุใด ประเด็นคำถามนี้สามารถจำแนกออกเป็นสองแนวทางได้ กล่าวคือ การตอบ ในฐานะที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือในฐานะที่เป็นบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง หากพิจารณาในฐานะที่เกี่ยวข้องโดยตรง ผู้ตอบอาจสะท้อนผลงานศิลปะบางส่วนที่เคย จัดแสดงในห้องแยก (Studio) บางกรณีอาจมีผลงานของศิลปินถูกนำไปแสดงในหอ แสดงงาน (Gallery) หรือในพื้นที่จัดแสดงงานทางพิพิธภัณฑ์ หรืออาจมีผลงานปรากฏ ในสื่อภาพวาดรูปหนึ่งจากการเห็นภาพโดยไม่ได้ทราบประวัติของจิตรกรหรือผู้วาดภาพ ว่าเป็นผู้ใดหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงหรือไม่

ในลักษณะนี้ การแบ่งประเภทอาจพิจารณาจากสถานะของผู้สร้างผลงาน หรือที่มาของผลงาน หากพิจารณาจากกรณีที่สามารถระบุผู้สร้างได้อย่างชัดเจน ผลงานย่อมมีคุณค่าและอาจก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมกับผู้สร้างซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณค่าของงานศิลปะ ในขณะเดียวกัน หากไม่สามารถระบุผู้สร้างได้ หรือผู้สร้างบางท่านไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ผลงานดังกล่าวอาจได้รับความสนใจน้อยกว่า ด้วยเหตุที่ผู้ชมไม่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับตัวบุคคลหรือจิตรกรรมได้โดยตรง อย่างไรก็ตาม คำถามนี้สามารถพิจารณาได้ในสองมิติ กล่าวคือ มิติของบุคคลหรือศิลปิน และมิติของสถานการณ์ หากพิจารณาในมิติบุคคล หรือผู้ที่รับชมผลงานอยู่ในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง อาทิ บุคคลที่คลั่งไคล้ศิลปินผู้วาดภาพนั้น หรือบุคคลที่สนใจประเด็น

ทางการเมือง บุคคลดังกล่าวอาจให้คุณค่าหรือรู้สึกมีความเชื่อมโยงกับผลงานมากเป็นพิเศษ แม้จะยังไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับศิลปินผู้สร้างผลงาน จากประเด็นดังกล่าวสรุปได้ว่า คำถามสามารถตอบได้ทั้งสองมิติ โดยขึ้นอยู่กับมิติของบุคคลหรือศิลปิน รวมถึงบริบทหรือสถานการณ์เฉพาะของผู้รับชมผลงาน

คำถามข้อที่ 4 ในอดีตการประดิษฐ์กล้องถ่ายรูปเคยทำให้จิตรกรตกงาน แต่ก็ให้กำเนิดศิลปะภาพถ่าย ท่านคิดว่า ในยุคปัญญาประดิษฐ์จะมีสายอาชีพใหม่ หรือแขนงศิลปะใหม่ ศิลปะแบบไหนจะเกิดขึ้นมาทดแทน

หากย้อนกลับไปพิจารณาในช่วงเวลาที่กล้องถ่ายภาพถือกำเนิดขึ้น แม้ว่า การปรากฏของกล้องถ่ายภาพจะไม่ได้ส่งผลให้จิตรกรต้องว่างงานอย่างที่มีความกังวลกัน ในขณะนั้น แต่กลับส่งผลกระทบต่อการจิตรกรรมในแง่ที่ทำให้ศิลปินต้องทบทวน แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง โดยเฉพาะงานจิตรกรรมที่มุ่งถ่ายทอดความ สมจริง ซึ่งเดิมเป็นรูปแบบการสร้างสรรค์ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย การเข้ามาของ กล้องถ่ายภาพทำให้เกิดคำถามต่อบทบาทของจิตรกรรมในการถ่ายทอดภาพความจริง เนื่องจากเทคโนโลยีดังกล่าวสามารถบันทึกภาพได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำมากกว่า อย่างไรก็ตาม แทนที่กล้องถ่ายภาพจะเข้ามาแทนที่จิตรกรรมโดยสมบูรณ์ กลับกลายเป็น ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ศิลปินแสวงหาแนวทางการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ ส่งผลให้ เกิดพัฒนาการทางศิลปะและการกำเนิดของกระแสศิลปะสมัยใหม่หลายแขนง ตัวอย่าง ที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ผลงานของ วินเซนต์แวนโก๊ะ (Vincent van Gogh) และโคลด โนเมต์ (Claude Monet) ซึ่งเป็นศิลปินในยุคที่วงการศิลปะกำลังแสวงหาแนวทาง การแสดงออกที่แตกต่างไปจากรูปแบบดั้งเดิม ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของวงการศิลปะมิได้เกิดจากการถือกำเนิดของกล้องถ่ายภาพ เพียงปัจจัยเดียว หากแต่เป็นผลจากปัจจัยหลายประการที่ร่วมกันผลักดันให้เกิด การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทางความคิดสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้อย่างมี น้ำหนักว่ากล้องถ่ายภาพมิได้ทำให้จิตรกรหมดบทบาท หากแต่เป็นแรงผลักดันสำคัญ ที่ทำให้ศิลปินหันมาค้นหาแนวทางใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง เมื่อพิจารณา

ถึงสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่ปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีบทบาทในหลากหลายมิติของสังคม ย่อมทำให้ศิลปินบางส่วนเกิดความกังวลต่ออนาคตของวิชาชีพ เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพในการเข้ามาช่วยหรือทดแทนการทำงานบางส่วนได้ อย่างไรก็ตาม ศิลปินอีกจำนวนหนึ่งกลับมองเห็นโอกาสในการนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบกับช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ซึ่งเป็นยุคที่กล้องถ่ายภาพเริ่มถือกำเนิดขึ้นจะพบว่า ในขณะนั้นสื่อทางศิลปะยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่ประกอบด้วยจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ ขณะที่ในปัจจุบันรูปแบบของศิลปะมีความหลากหลายมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นศิลปะการแสดง ศิลปะชุมชน ศิลปะสื่อผสม หรือรูปแบบการสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่ขยายขอบเขตออกไปจากจิตรกรรมเพียงอย่างเดียว

ความหลากหลายดังกล่าวส่งผลให้บทบาทและอิทธิพลของศิลปะไม่ได้กระจุกตัวอยู่ในสาขาใดสาขาหนึ่งเช่นในอดีต ดังนั้น แม้ว่าปัญญาประดิษฐ์อาจส่งผลกระทบต่ोजิตรกรรมหรือศิลปะบางแขนงในระดับหนึ่ง แต่ยังมีสาขาทางศิลปะอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง หรือได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อยจากการเข้ามาของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

คำถามข้อที่ 5 ท่านเห็นว่าคุณค่าของศิลปะในใจผู้ซื้อจะเปลี่ยนไป หรือไม่ เช่น ในอนาคตคนจะยอมจ่ายแพงกว่าเพื่อซื้องานที่มีป้ายกำกับว่า “Handmade โดยมนุษย์ 100%” เหมือนตลาดอาหารออร์แกนิก หรือไม่

แม้ในหลายสาขาอาชีพจะมีการคาดการณ์ว่า เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์อาจเข้ามาทดแทนแรงงานมนุษย์ได้ในอนาคต แต่อาชีพที่ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะทางยังคงมีความสำคัญและสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เช่นเดียวกับงานศิลปะซึ่งอาศัยทักษะเฉพาะบุคคล ประสบการณ์ และมุมมองที่แตกต่างกันของผู้สร้างสรรค์ผลงานในมิติของงานศิลปะ แม้ปัญญาประดิษฐ์อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจ การรับรู้ หรือมุมมองทางจิตใจของผู้คนในบางด้าน แต่ยังมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานศิลปะ

ที่สร้างสรรค์โดยมนุษย์มีคุณค่าแตกต่างออกไป เนื่องจากมนุษย์ยังคงต้องการสิ่งที่สะท้อนประสบการณ์ ความรู้สึก และมุมมองของมนุษย์ด้วยกันเอง ผลงานศิลปะจึงมิได้เป็นเพียงวัตถุหรือภาพที่ปรากฏต่อสายตาเท่านั้น หากยังเป็นสื่อกลางที่ถ่ายทอดอารมณ์ ความคิด และประสบการณ์จากผู้สร้างสรรค์ไปสู่ผู้รับชม

ด้วยเหตุนี้ ผลงานที่สร้างสรรค์โดยมนุษย์จึงสามารถสะท้อนความรู้สึก โลกทัศน์ และความเป็นไปได้ทางความคิดได้อย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกเชื่อมโยงกับผลงานในลักษณะเดียวกับการรับฟังประสบการณ์หรือมุมมองจากบุคคลอื่น แม้ในปัจจุบันจะมีผู้คนบางส่วนที่เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะคล้ายการสื่อสารกับเพื่อนหรือผู้ช่วยส่วนตัว แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังแตกต่างจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ร่วมของมนุษย์ หากพิจารณาในเชิงจิตวิทยา และสังคม มนุษย์จำนวนหนึ่งยังคงให้คุณค่ากับสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เนื่องจากผลงานเหล่านั้นสามารถสะท้อนตัวตน ประสบการณ์ และบริบททางสังคมของผู้สร้างได้ งานศิลปะจึงเปรียบเสมือนช่องทางการสื่อสารประสบการณ์ระหว่างศิลปินและผู้ชม ทำให้คุณค่าของงานศิลปะไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่ปรากฏเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกระบวนการ แนวคิด และเรื่องราวเบื้องหลังการสร้างสรรคผลงานอีกด้วย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ยังคงมีผู้บริโภคกลุ่มหนึ่งให้ความสำคัญกับผลงานศิลปะซึ่งสร้างสรรค์โดยมนุษย์ และยินดีสนับสนุนหรือครอบครองผลงานดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ระดับความต้องการและมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลงานอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยแวดล้อมในแต่ละช่วงเวลา

Themis in the Age of AI

การคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์ส่วนบุคคลจากเทคโนโลยี Deepfake

อาจารย์ ดร.อนุเทพ สุขศรีวงศ์

การคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์ส่วนบุคคลจากเทคโนโลยี Deepfake
The Protection of Personal Identity Rights against Deepfake
Technology

อนุเทพ สุขศรีวงศ์

Anuthep Snookering^{*}

ณัชฎากัญจน์ รัตนวรกานต์

Nashayagal Rattavorragant^{**}

^{*}อาจารย์ ดร. สังกัด สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

^{**}อาจารย์ ดร. สังกัด สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
หมู่บ้านจอมบึง

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและช่องว่างของกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์ส่วนบุคคลจากเทคโนโลยีดีฟเฟค (Deepfake) ซึ่งเป็นสื่อสังเคราะห์ที่สร้างหรือดัดแปลงด้วยปัญญาประดิษฐ์จนมีความสมจริงยากแก่การแยกแยะจากของจริง ก่อให้เกิดการขโมยอัตลักษณ์ การฉ้อโกง การหมิ่นประมาท ข่ววลอม และสื่อลามกอนาจารโดยไม่ยินยอม บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร จากตัวบทกฎหมาย คำพิพากษา และเอกสารทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศ จากการศึกษา พบว่า กฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์จากดีฟเฟคได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากประการแรก ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะว่าด้วยดีฟเฟคหรือปัญญาประดิษฐ์ การคุ้มครองจึงอาศัยการปรับใช้กฎหมายเดิมหลายฉบับอย่างกระจัดกระจายและเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ประการที่สอง กฎหมายไทยมีช่องว่างเชิงโครงสร้างที่สำคัญ คือ การไม่ได้รับรอง “สิทธิในอัตลักษณ์ของบุคคล” เป็นการเฉพาะ เมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพยุโรป ซึ่งมี EU Artificial Intelligence Act เป็นกฎหมายควบคุมการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ โดยมีการจัดระดับความเสี่ยงองค์กรที่ดูแล และการกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน ซึ่งอาจนำมาปรับใช้เป็นต้นแบบในประเทศไทยได้ บทความนี้จึงเสนอแนะให้ประเทศไทยบัญญัติกฎหมายเฉพาะที่กำหนดนิยามดีฟเฟค องค์กรกำกับดูแล เกณฑ์ประเมินความเสี่ยง บทลงโทษทางแพ่ง และอาญาที่ชัดเจน

คำสำคัญ: ดีฟเฟค; สิทธิในอัตลักษณ์ของบุคคล; ปัญญาประดิษฐ์

Abstract

This article aims to analyze the problems and legal gaps in Thai law regarding the protection of the right to personal identity from deepfake technology which is synthetic media created or modified using artificial intelligence to such a realistic degree that it is difficult to distinguish from the genuine subject. Such technology facilitates to identity theft, fraud, defamation, fake news, and non-consensual pornography. This article employs a documentary research methodology, drawing upon legal texts, court judgments, and academic literature from both domestic and international sources. The study found that existing Thai laws do not effectively protecting the right to identity from deepfakes. Firstly, Thailand currently lacks specific legislation addressing deepfakes or artificial intelligence; consequently, protection relies on the fragmented application of various existing laws and ad hoc legal interpretation. Secondly, Thai law contains a significant structural gap: the failure to specifically recognize the “Personal Identity Rights”. Compared to the European Union, which has enacted the EU Artificial Intelligence Act, a comprehensive legal framework regulating artificial intelligence by establishing risk classification framework, regulatory authorities and clear penalties and which could serve as a model for Thailand. Therefore, this article proposes that Thailand enact specific legislation defining the term "deepfake", establishing a regulatory body, risk classification, and clear civil and criminal penalties.

Keywords: Deepfake; Personal Identity Rights; artificial intelligence

1. บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างและเผยแพร่ข้อมูลดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีสื่อสังเคราะห์ (Synthetic Media) หรือที่เรียกว่า “ดีฟเฟค” (Deepfake) ซึ่งอาศัยเทคนิคการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) ในการสร้างหรือดัดแปลงภาพ เสียง และวิดีโอให้มีความสมจริงจนยากต่อการแยกแยะจากข้อมูลจริง แม้เทคโนโลยีดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านอุตสาหกรรมภาพยนตร์ การศึกษา การแพทย์ และการสื่อสาร แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เปิดโอกาสให้เกิดการนำไปใช้ในทางที่ละเมิดสิทธิของบุคคลอย่างกว้างขวาง

ปัญหาที่เกิดจากดีฟเฟคมิได้จำกัดอยู่เพียงการเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ หากแต่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิในอัตลักษณ์ของบุคคล (Personal Identity Rights) ซึ่งครอบคลุมภาพ ใบหน้า เสียง ชื่อ และข้อมูลชีวมิติที่สามารถระบุตัวบุคคลได้ การนำอัตลักษณ์ของบุคคลไปสร้างหรือดัดแปลงโดยปราศจากความยินยอมอาจนำไปสู่การฉ้อโกง การหมิ่นประมาท การสร้างข่าวปลอม การแสวงหาประโยชน์ทางการค้าโดยมิชอบ ตลอดจนการผลิตสื่อลามกอนาจารสังเคราะห์ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง ศักดิ์ศรี ความเป็นส่วนตัว และความมั่นคงปลอดภัยของบุคคลทั้งยังสร้างความท้าทายต่อกระบวนการยุติธรรมในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงและการเยียวยาความเสียหาย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่สามารถนำมาปรับใช้กับการกระทำที่เกี่ยวข้องกับดีฟเฟค ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แต่กฎหมายเหล่านี้ล้วนถูกตราขึ้นก่อนการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดีฟเฟค จึงเป็นเพียงการปรับใช้บทบัญญัติเดิมเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะกรณี ส่งผลให้การคุ้มครองมีลักษณะกระจัดกระจายขาดความเป็นเอกภาพ และยังมีช่องว่างสำคัญในประเด็นการคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์ของบุคคล การกำหนดฐานความรับผิดชอบ และการเยียวยาทางแพ่งแก่ผู้เสียหาย

ในขณะเดียวกัน หลายประเทศได้เริ่มพัฒนากฎหมายหรือมาตรการเฉพาะเพื่อกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์และดีฟเฟค โดยเฉพาะสหภาพยุโรปซึ่งได้ตรา EU Artificial Intelligence Act (EU AI Act) เพื่อกำกับดูแลระบบปัญญาประดิษฐ์ตามระดับความเสี่ยง แม้กฎหมายดังกล่าวจะมีได้มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายจากดีฟเฟคโดยตรง แต่ก็สะท้อนแนวโน้มของกฎหมายสมัยใหม่ที่สำคัญกับการกำกับดูแลเทคโนโลยีเชิงป้องกัน ควบคู่กับการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบของผู้พัฒนาและผู้ให้บริการระบบปัญญาประดิษฐ์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและช่องว่างของกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิในอัตลักษณ์ส่วนบุคคลจากเทคโนโลยีดีฟเฟค ศึกษาขอบเขตการบังคับใช้ของกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง เปรียบเทียบแนวทางการกำกับดูแลของสหภาพยุโรปภายใต้ EU AI Act และเสนอแนวทางในการพัฒนากฎหมายไทยให้สามารถคุ้มครองสิทธิของบุคคลและกำกับดูแลการใช้เทคโนโลยีดีฟเฟคได้อย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสารจากกฎหมาย คำพิพากษา และเอกสารวิชาการทั้งในและต่างประเทศ

“ดีฟเฟค” (Deepfake) คืออะไร

“ดีฟเฟค” (Deepfake) คือ เทคโนโลยีสื่อสังเคราะห์ (Synthetic Media) ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอาศัยเทคนิคการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) และโครงข่ายประสาทเทียมแบบปฏิปักษ์ (Generative Adversarial Networks – GANs) หน้าที่ของ GANs คือ การสร้างข้อมูลออกมา สำหรับการที่จะสร้างข้อมูลออกมาได้นั้น GANs จะประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ Generator ที่ทำหน้าที่สร้างข้อมูลให้ตรงกับคุณสมบัติ และเป้าหมาย เช่น ขนาด สี รูปทรงโครงสร้าง ผิววัตถุ และ Discriminator ที่จะตรวจสอบว่า Generator สร้างข้อมูลออกมาใกล้เคียงกับเป้าหมายที่สนใจหรือไม่¹

¹ Nut Chukamphaeng. 2019. GANs: อะไรคือ Generative Adversarial Networks. <https://medium.com/@nutorbitx/gans-%E0%B8%AD%E0%B8%B0%E0%B9%84%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%AD-generative-adversarial-networks-7973ae70db70>

เทคโนโลยีดังกล่าวมีความสามารถในการวิเคราะห์ เรียนรู้ และเลียนแบบ ลักษณะเฉพาะทางกายภาพและพฤติกรรมของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นใบหน้า ท่าทาง น้ำเสียง และบุคลิกภาพ แล้วนำมาสร้างสรรค์หรือดัดแปลงเป็นสื่อดิจิทัลที่มีความสมจริงจนแทบไม่สามารถแยกแยะออกจากสื่อต้นฉบับที่เกิดขึ้นจริงได้

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีนี้ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในนิยามทางกฎหมายระดับสากล โดยสหภาพยุโรปได้ให้คำนิยามของ “Deepfake” ไว้ในกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ (The EU Artificial Intelligence Act) ว่าเป็น “เนื้อหาภาพ เสียง หรือวิดีโอที่สร้างหรือดัดแปลงโดยระบบปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือหน่วยงานที่มีอยู่จริง และมีแนวโน้มที่จะทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดว่าเป็นของจริงหรือความจริง”

ในอดีต การสร้างดีฟเฟคจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์หรือสตูดิโอภาพยนตร์ขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรสูง ทว่าในปัจจุบันเครื่องมือและแอปพลิเคชันสำหรับสร้างดีฟเฟคได้รับการพัฒนาให้ใช้งานง่ายและเข้าถึงได้ทั่วไปผ่านสมาร์ทโฟนและอินเทอร์เน็ต การเข้าถึงที่ง่ายดายนี้นำให้อัตราการแพร่กระจายของดีฟเฟคเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ นำไปสู่ความเสี่ยงที่หลากหลายและส่งผลกระทบในวงกว้าง เช่น การฉ้อโกงทางการเงิน การหมิ่นประมาทเพื่อทำลายชื่อเสียง การสร้างสื่อลามกอนาจารโดยปราศจากความยินยอม และการเผยแพร่ข่าวปลอม (Fake News) เพื่อบิดเบือนกระบวนการประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง²

การคุ้มครองอัตลักษณ์ของบุคคล

อัตลักษณ์ (Identity) ในทางจิตวิทยาสังคม หมายถึง ความสำนึกของแต่ละบุคคลว่าตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่นมากน้อยเพียงไร³ แนวคิดเรื่อง "สิทธิในบุคลิกภาพ"

² Judge, E. F., & Korhani, A. M. (2021). Deepfakes, Counterfeits, and Personality. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3893890>

³ วิภูพงศ์ จิระประภูศักดิ์. (2558). การศึกษาวัฒนธรรมย่อยและการวิเคราะห์อัตลักษณ์ ของกลุ่มเฮฟวีเมทัล กรณีศึกษากลุ่มเฮฟวีเมทัลในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ = A Study of subculture and identity analysis of

(personality rights หรือ droits de la personnalité ในระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรป) เป็นกลุ่มสิทธิที่คุ้มครองคุณลักษณะอันเป็นแก่นแห่งความเป็นบุคคล ได้แก่ ภาพ (image) เสียง (voice) ชื่อ (name) และลักษณะเฉพาะตัวอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลหนึ่งแตกต่างจากบุคคลอื่น สิทธินี้มีลักษณะสองมิติที่ดำรงอยู่ควบคู่กัน คือ มิติเชิงศักดิ์ศรี (dignitary dimension) ซึ่งคุ้มครองความเป็นปัจเจกบุคคล⁴ โดยไม่ผูกติดอยู่กับเงื่อนไขว่าจะต้องมีการกล่าวข้อความเท็จ ที่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ดิพเพทที่น่าใบหน้าของบุคคลไปใช้ในบริบท ที่มีได้ทำให้เสียชื่อเสียงแต่อย่างใด เช่น การนำไปใช้โฆษณาสินค้า โดยไม่ได้รับอนุญาต ก็ยังคงเป็นการละเมิดสิทธิในบุคลิกภาพได้ ในขณะที่อาจไม่เข้าองค์ประกอบความผิดฐานหมิ่นประมาท กับมิติเชิงทรัพย์สิน (proprietary dimension) ซึ่งคุ้มครองมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการแสวงประโยชน์จากอัตลักษณ์ ในระบบกฎหมายอเมริกัน มิติหลังนี้ตกผลึกเป็น “สิทธิในการเผยแพร่ตน” (right of publicity) ขณะที่ในระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรปทั้งสองมิตินี้มักรวมอยู่ในกรอบสิทธิในบุคลิกภาพอันเดียวกัน⁵

ภาพของบุคคลสามารถสื่อได้ถึงบุคคลในภาพ การใช้ดิพเพทโดยไม่ได้รับความยินยอมเพื่อสร้างภาพบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวย่อมกระทบสิทธิในอัตลักษณ์ของบุคคลในภาพ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ภาพนิ่งจะได้รับความคุ้มครองในส่วนของการงานศิลปกรรม ส่วนภาพเคลื่อนไหวจะได้รับความคุ้มครองในส่วนของการงานโสตทัศนวัสดุหรืองานภาพยนตร์⁶ หากนำภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นมาดัดแปลง ย่อมเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์⁷ ในภาพนั้นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไม่ได้คุ้มครองบุคคลในภาพ ภาพถ่ายของบุคคลถือว่าเป็น

heavy metal group: A Case study of heavy metal group in Mueang, Chiang Mai / วิภูวงศ์ จิระประภูศักดิ์. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

⁴ P, J. (2025). Navigating the legal framework for deepfake technology in the era of intellectual property and personal rights. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(2). <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2025.v07i02.37887>

⁵ Judge, E. F., & Korhani, A. M. (2021). อ้างแล้ว

⁶ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 4

⁷ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 27 มาตรา 28

เป็นข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลในภาพ เพราะข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลซึ่งทำให้สามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ผู้เก็บรวบรวมหรือใช้ภาพถ่ายของบุคคลถือว่าเป็นผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล⁸ หากผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลนำภาพของบุคคลอื่นไปใช้โดยที่บุคคลในภาพมิได้ยินยอมก็จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล⁹ ภาพบุคคลหากมีการดัดแปลงแก้ไขโดยไม่ได้รับความยินยอมในประการที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลในภาพ แล้วนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ก็อาจมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์¹⁰ ภาพบุคคลหากมีการดัดแปลงเป็นภาพลามกอนาจาร ก็จะเป็นความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาในกรณีภาพลามกอนาจารเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี จะมีโทษหนักขึ้นความผิดอาญาดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความมิได้¹¹

เสียงของบุคคลสามารถสื่อได้ถึงบุคคลเจ้าของเสียงนั้น ธนาคารหลายแห่งได้ใช้เทคโนโลยีการจดจำเสียง (Voice Biometrics) เพื่อประโยชน์ในการยืนยันลูกค้า เทคโนโลยีนี้ทำงานโดยการเปรียบเทียบคุณสมบัติในตัวอย่างเสียงที่กำหนดกับเทมเพลต “พิมพ์เสียง” ที่ได้รับจากการบันทึกก่อนหน้านี้¹² การใช้ดีฟเฟอเรนเชียลเสียงของบุคคลอื่นสามารถสร้างเสียงที่ฟังดูเหมือนเสียงจริงของบุคคลอื่นได้ และอาจกระทบสิทธิในอัตลักษณ์ของบุคคลเจ้าของเสียง โดยอาจนำไปสู่การฉ้อโกงในระบบการเงินได้ อันเป็นความผิดตามกฎหมายอาญา¹³ และเป็นการละเมิดตามกฎหมายแพ่งได้¹⁴

ชื่อของบุคคลสามารถสื่อได้ถึงบุคคลเจ้าของชื่อนั้น ชื่อทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคล ชื่อและนามสกุลเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง

⁸ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 มาตรา 6

⁹ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 มาตรา 27 มาตรา 79

¹⁰ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 มาตรา 14(1) มาตรา 16

¹¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 287 มาตรา 287/1 มาตรา 1(17)

¹² iProov. (2023). Voice Biometrics For Private Banking and Wealth Management: ความรู้สึกลอดภัยที่ผิดพลาด? <https://www.iproov.com/th/blog/voice-biometrics-false-security>

¹³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 342

¹⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สิทธิในการใช้ชื่อได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 18 หากมีบุคคลอื่นนำชื่อไปใช้โดยมิได้รับอนุญาตจนทำให้เจ้าของชื่อเสื่อมเสียประโยชน์ เจ้าของชื่อก็สามารถฟ้องร้องขอให้ศาลสั่งระงับความเสียหาย เรียกค่าสินไหมทดแทนได้¹⁵

นอกจากนั้น ดิฟเฟอเอนซ์ยังมีการละเมิดความเป็นส่วนตัวในสองระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล (informational privacy) เนื่องจากการสร้างดิฟเฟอเอนซ์จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลชีวมิติ (biometric data) คือ ภาพใบหน้าและคลื่นเสียง ซึ่งโดยธรรมชาติเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ตัวบุคคลและไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และระดับที่สอง คือ ความเป็นส่วนตัวในความสงบสุขแห่งชีวิต (privacy as seclusion) และความเป็นส่วนตัวเชิงตัดสินใจ (decisional privacy) ที่ถูกล่วงล้ำเมื่อบุคคลถูกประกอบสร้างให้ปรากฏในสถานการณ์ที่ตนมิได้กระทำ¹⁶ ความเป็นส่วนตัวเป็นสิทธิได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ¹⁷

ดิฟเฟอเอนซ์กับความผิดฐานฉ้อโกง

ความผิดฐานฉ้อโกง คือ การหลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม และหากมีการแสดงตนเป็นบุคคลอื่นในการฉ้อโกงนั้นก็จะมีโทษหนักขึ้น การแสดงข้อความอันเป็นเท็จต่อประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชนจะเป็นความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ซึ่งจะมีโทษหนักและเป็นความผิดอันมีอาญายอมความได้ (ความผิดฐานฉ้อโกงอื่นที่ไม่ใช่ฐานฉ้อโกงประชาชนสามารถยอมความได้)¹⁸

¹⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 802/2558 และฎีกาที่ 4432/2553

¹⁶ Han, M. (2024). The infringement of deepfake technology on personal privacy and legal protection: A discussion based on Article 1032 of the Civil Code. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*. <https://doi.org/10.54097/s0a47e08>

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32

¹⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341-343 และมาตรา 348

รายงานเหตุการณ์ดีฟเฟคไตรมาสที่ 1 ประจำปี 2025 (Q1 2025 Deepfake Incident Report) จัดโดย Resemble AI 2025 ระบุว่าช่วงไตรมาสแรกของปี 2568 มีการหลอกลวงจากการใช้เทคโนโลยีดีฟเฟคในโลก มากกว่า 163 เหตุการณ์ สร้างมูลค่าความเสียหายสูงถึง 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (หรือประมาณ 6,500 ล้านบาท) โดยภูมิภาคที่มีการหลอกลวงมากที่สุด คือ อเมริกาเหนือ 38% เอเชีย 27% ยุโรป 21% และภูมิภาคอื่น ๆ 14% ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหลักในการหลอกลวง ประกอบด้วย บุคคลที่มีชื่อเสียง นักการเมืองและนักธุรกิจ กลุ่มนักการเมือง และภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิง และเด็ก อีกทั้งยังมีกลุ่มองค์กร มีทั้งภาคเอกชน องค์กรภาครัฐ และสถาบันการศึกษา เป็นต้น โดยแนวทางการหลอกลวงมีทั้ง ใช้วิดีโอ 46% ใช้ภาพ 32% และเสียง 22%¹⁹

ดีฟเฟคกับสื่อลามกอนาจาร

สื่อลามกอนาจารสังเคราะห์เป็นปัญหาที่มีพบมากที่สุดที่เกิดจากดีฟเฟค โดยผู้เสียหายส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็กผู้หญิง²⁰ (Meti, 2026; Flynn et al., 2025) สร้างความเสียหายทางจิตใจ (trauma) ความเสียหายต่อชื่อเสียงการถูกกีดกันทางสังคม (social ostracism) และการถูกผลักออกจากโอกาสทางเศรษฐกิจ (economic exclusion)²¹ สื่อลามกอนาจาร ไม่ได้มีคำนิยามไว้เป็นการเฉพาะแต่มีการให้คำนิยามคำว่า สื่อลามกอนาจารเด็ก ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1(17) ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาโดยเทียบเคียงกับมาตรา 287(1) แล้วคำว่า “สื่อลามกอนาจาร” จะหมายความว่า วัตถุหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำทางเพศของบุคคลโดยรูป เรื่อง

¹⁹ สภาองค์กรของผู้บริโภค. 2568. ภัยดีฟเฟคพุ่ง หลังคนดังถูกปลอมหน้า – เสียง เอไอใช้หลอกล่อเต็มรูปแบบ. <https://www.tcc.or.th/deepfake-scam/>

²⁰ Meti, V. (2026). Can women's dignity endure the deepfake era? Non-consensual intimate imagery and the fragility of personality rights in India. *Lex Is Us Law Journal*. <https://doi.org/10.65393/liuv5112>

²¹ Kugler, M., & Pace, C. (2021). Deepfake privacy: Attitudes and regulation. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3781968>

หรือลักษณะสามารถสื่อไปในทางลามกอนาจาร ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของเอกสาร ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี สิ่งพิมพ์ รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมาย รูปถ่าย ภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ หรือรูปแบบอื่นใดในลักษณะทำนองเดียวกัน และให้หมายความรวมถึงวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ข้างต้นที่จัดเก็บในระบบคอมพิวเตอร์ หรือในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นที่สามารถแสดงผลให้เข้าใจความหมายได้ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาสื่อลามกอนาจารหมายรวมถึงภาพที่แม้ไม่เห็นอวัยวะเพศ ชัดเจนแต่ก็มีลักษณะสื่อไปในด้านยั่วยุการมรณ เช่น ภาพหญิงเปลือยตลอดร่าง แม้จะมีผ้าบางใสหรือตาข่ายผ้าปกปิดอวัยวะเพศ แต่พอเห็นอวัยวะเพศได้บ้างถือได้ว่าเป็นภาพอันลามก ไม่ใช่ภาพศิลปะที่แสดงถึงส่วนสัดความสมบูรณ์ของร่างกาย²²

ความผิดเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจาร ในประมวลกฎหมายอาญาจะรวมถึง การทำ ผลิต มีไว้ นำเข้า การแจกจ่ายหรือเพื่อการแสดงอวดแก่ประชาชน การให้เช่า และช่วยการทำให้แพร่หลาย ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิต ผู้ค้าผู้นำเข้า หรือผู้ครอบครอง กฎหมายล่วงเอาผิดทั้งสิ้น กรณีเป็นสื่อลามกอนาจารเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี จะมีโทษหนักขึ้น กรณีเป็นสื่อลามกอนาจารเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็จะเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร²³ ในกรณีที่มีการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวชในศาสนาจะเป็นความผิดที่เกี่ยวกับศาสนาด้วย²⁴ หากมีนำสื่อลามกอนาจาร เข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ที่ประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้ ก็จะมีคามผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 มาตรา 14(4) ด้วย

ในประเทศไทยได้เคยมีกลุ่มลับในแอปพลิเคชัน ใช้ชื่อกลุ่มว่า "ชุมชนช่างตัดเสื้อ" มีสมาชิกในกลุ่มมากกว่า 120,000 คน โดยกลุ่มนี้จะใช้ AI เข้ามาตัดต่อรูปภาพดารา

²² ThaiDeka. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3510/2531. <https://deka.in.th/deka/2531-3510-105530>, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6301/2533. <https://deka.in.th/deka/2533-6301-110201>

²³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

²⁴ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208

ก่อนจะเปิดขายในราคาภาพละ 50 บาท อีกทั้งยังพบว่า ผู้ต้องหายังเปิดให้เช่าโปรแกรมที่ใช้ในการตัดต่ออีกด้วย โดยคิดค่าเช่าวันละ 300 บาท มีเงินหมุนเวียนบัญชีกว่า 800,000 บาท ภายหลังกลุ่มลับนี้ถูกตำรวจจับกุมดำเนินคดีจากข้อมูลการสืบสวนพบว่าดารานักแสดงสาวชื่อดังถูกนำภาพอนาจารไปขายถึง 46 คน ในจำนวนนี้มีดาราดังเช่น มายด์และอ๊ะอวยง 4EVE บุ่ม ปนัดดา ดิเจตน์หอม ในกรณีนี้ตำรวจได้มีการตั้งข้อหาการกระทำผิดฐานนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลอันเป็นเท็จเข้าสู่คอมพิวเตอร์และแจกจ่ายหรือขายภาพลามกอนาจาร²⁵

ในประเทศอินเดียหญิงแม่บ้านธรรมดาคนหนึ่งในเมืองดิปูคารห์ รัฐอัสสัม ถูกอดีตแฟนหนุ่มของเธอนำภาพลักษณะของตนไปสร้างบัญชีอินสตาแกรมชื่อ Babydoll Archi (บาปีดอลล์ อาร์ชี) มียอดผู้ติดตาม 1.4 ล้านคน อดีตแฟนหนุ่มได้ใช้เครื่องมืออย่าง ChatGPT และ DZINE เพื่อสร้างตัวตนเสมือนด้วย AI วิดีโอหนึ่งที่กลายเป็นไวรัลโด่งดังในอินเดียเป็นภาพเธอในชุดสำหรับสีแดง เดินด้วยท่าทางยั่ววนใจตามจังหวะเพลงโรมาเนียนที่ชื่อ "Dame Un Grr" ส่วนอีกภาพหนึ่งแสดงภาพเธอโพสต์ท่าทางกับเคนดรา ลัสท์ (Kendra Lust) ดาราภาพยนตร์ผู้ใหญ่ชาวอเมริกัน ต่อมาอดีตแฟนหนุ่มถูกจับและดำเนินคดีในข้อหาที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามทางเพศ การแพร่กระจายสื่อลามก หมิ่นประมาท ทำให้บุคคลเสื่อมเสียชื่อเสียง ปลอมตัวเป็นผู้อื่นเพื่อหลอกลวง และก่ออาชญากรรมออนไลน์ ซึ่งมีโทษจำคุกสูงสุดถึง 10 ปี²⁶

ดีฟเฟคกับข่าวปลอม

ข่าวปลอม หรือ Fake News คือ ข่าวหรือข้อมูลที่นำไปสู่ความเข้าใจผิดและไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความจริง โดยข่าวปลอมเป็นการจงใจให้ข้อมูลที่ผิดพลาด

²⁵ ไทยพีบีเอส. 2567. "มายด์ 4 EVE" ร้องถูกตัดต่อภาพอนาจาร พบ 46 ดาราโดนด้วย.
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/335822>

²⁶ บีบีซี นิวส์ไทย. 2025. เปิดคดีคลิปลวงดีฟเฟค (Deepfake) สาวอินเดียถูกขโมยตัวตนไปสร้างคลิปอนาจารด้วยเอไอ. <https://www.bbc.com/thai/articles/czdv909gvpio>.

และหวังผลประโยชน์จากความเข้าใจผิดนั้น ซึ่งผู้ที่ขาดทักษะในการจำแนกข้อเท็จจริง มีโอกาสถูกยั่วยุให้หลงเชื่อข่าวปลอมได้โดยง่าย²⁷

การสร้างข่าวปลอมและนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลอันเป็นเท็จ เข้าสู่คอมพิวเตอร์จะมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 มาตรา 14 หากข่าวนั้นทำให้บุคคลอื่นเสียหายต่อชื่อเสียงก็จะ มีความผิดฐานหมิ่นประมาท การสร้างข่าวปลอมโดยใช้ดีฟเฟคสามารถทำได้โดยการปลอม เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือชักจูงคนไปลงทุน เล่นการพนัน กดลิงค์ที่ไม่ปลอดภัย เป็นต้น

EU Artificial Intelligence Act

เทคโนโลยีดีฟเฟคเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งสหภาพยุโรป ได้สร้าง EU Artificial Intelligence Act หรือ EU AI Act เป็นกฎหมายของสหภาพยุโรป มีสถานะเป็น “ระเบียบ” (Regulation) มิใช่ “ทิศทาง” (Directive) ผลในทางกฎหมาย คือ บทบัญญัติมีผลใช้บังคับโดยตรง (directly applicable) ในรัฐสมาชิกทั้ง 27 ประเทศ โดยไม่ต้องอาศัยการอนุวัติการเป็นกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ EU AI Act เป็นกรอบ กฎหมายที่ควบคุมเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบฉบับแรกของโลก²⁸

EU AI Act จะมีการควบคุมปัญญาประดิษฐ์ตามระดับความเสี่ยงโดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับที่หนึ่ง ความเสี่ยงที่ยอมรับไม่ได้ (unacceptable risk) ตามมาตรา 5 ซึ่งเป็นการกระทำที่ต้องห้ามโดยเด็ดขาด ได้แก่ การให้คะแนนทางสังคม (social scoring) โดยหน่วยงานรัฐ ระบบ AI ที่ใช้เทคนิคการพฤติกรรมแบบจิตใต้สำนึก (subliminal/ manipulative techniques) การจดจำอารมณ์ (emotion recognition) ในสถานที่ทำงาน

²⁷ ชยพล ธานีวัฒน์. การบังคับใช้กฎหมายเพื่อรับมือกับข่าวปลอม (Fake News). https://old.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2439

²⁸ European Commission. (n.d.). Regulatory framework on artificial intelligence (AI Act). Shaping Europe's Digital Future. Retrieved June 27, 2026, from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>

และสถานศึกษา และการระบุอัตลักษณ์บุคคลด้วยข้อมูลชีวมิติจากระยะไกลแบบเรียลไทม์ ในพื้นที่สาธารณะเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีข้อยกเว้นที่จำกัดและเข้มงวด

ระดับที่สอง ความเสี่ยงสูง (high risk) ได้แก่ ระบบที่ระบุไว้ในภาคผนวก (Annex) ของกฎหมาย เช่น ระบบที่ใช้ในการคัดเลือกบุคลากร การประเมินเครดิต โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่สำคัญ การบังคับใช้กฎหมาย และการควบคุมพรมแดน ระบบในระดับนี้มิได้ถูกห้าม แต่ต้องผ่านการประเมินความสอดคล้อง (conformity assessment) การจัดการความเสี่ยง การกำกับดูแลคุณภาพข้อมูล การจัดทำเอกสารทางเทคนิค การบันทึกร่องรอย (logging) ความโปร่งใส การกำกับดูแลโดยมนุษย์ (human oversight) และการขึ้นทะเบียน ในฐานข้อมูลของสหภาพยุโรป

ระดับที่สาม ความเสี่ยงจำกัด (limited risk) ซึ่งหน้าที่หลักคือความโปร่งใส ตามมาตรา 50 โดยเฉพาะหน้าที่แจ้งให้ผู้ใช้ทราบที่กำลังปฏิสัมพันธ์กับระบบ AI เช่น แชทบอต และหน้าที่ติดป้ายกำกับเนื้อหาที่สร้างหรือดัดแปลงด้วย AI รวมถึงสื่อสังเคราะห์ประเภท deepfake และ

ระดับที่สี่ ความเสี่ยงน้อยหรือไม่มีนัยสำคัญ (minimal risk) ซึ่งไม่มีหน้าที่บังคับ แต่ส่งเสริมการปฏิบัติตามประมวลความประพฤติโดยสมัครใจ

ด้านการบังคับใช้ EU AI Act สถาปนาสำนักงานปัญญาประดิษฐ์แห่งยุโรป (European AI Office) ภายใต้คณะกรรมการการยุโรปเป็นองค์กรกำกับหลักในระดับสหภาพ โดยเฉพาะสำหรับหน้าที่ของผู้ให้บริการ Global Partnership on Artificial Intelligence หรือ GPAI ควบคู่กับคณะกรรมการปัญญาประดิษฐ์ (AI Board) และหน่วยงานผู้มีอำนาจระดับชาติของแต่ละรัฐสมาชิก²⁹

ในด้านบทลงโทษ EU AI Act กำหนดโทษปรับทางปกครองในระดับสูง ตามมาตรา 99 โดยการกระทำที่ต้องห้ามมีโทษปรับสูงสุดถึง 35 ล้านยูโร หรือร้อยละ 7 ของยอดผลประกอบการทั่วโลกต่อปี แล้วแต่จำนวนใดจะสูงกว่า การไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของระบบความเสี่ยงสูงมีโทษปรับสูงสุด 15 ล้านยูโร หรือร้อยละ 3

²⁹ GDPR Local. (2025, November 19). EU AI Act summary: Europe's AI regulation. <https://gdprlocal.com/eu-ai-act-summary/>

และการให้ข้อมูลอันเป็นเท็จต่อหน่วยงานมีโทษสูงสุด 7.5 ล้านยูโร หรือร้อยละ 1 ซึ่งเป็นเพดานโทษที่สูงกว่า General Data Protection Regulation หรือ GDPR อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีเพดานที่ผ่อนปรนสำหรับวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และสตาร์ทอัพ³⁰

นอกจากนี้ เช่นเดียวกับ GDPR AI Act มีผลนอกอาณาเขต (extraterritorial reach) ตามมาตรา 2 กล่าวคือ กฎหมายใช้บังคับแก่ผู้ให้บริการที่นำระบบ AI ออกสู่ตลาด สหภาพยุโรป หรือให้บริการในสหภาพยุโรป ตลอดจนกรณีที่ผลลัพธ์ (output) ของระบบถูกนำไปใช้ในสหภาพยุโรป โดยไม่คำนึงว่าผู้ให้บริการจะตั้งอยู่ที่ใด³¹ คุณลักษณะนี้ก่อให้เกิดสิ่งที่นักวิชาการเรียกว่า "ปรากฏการณ์บรัสเซลส์" (Brussels effect) ที่ทำให้มาตรฐานของยุโรปกลายเป็นจุดอ้างอิงโดยพฤตินัยสำหรับผู้ประกอบการ และผู้กำกับดูแลนอกสหภาพ³²

สถานการณ์การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทย

ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ที่มีผลใช้บังคับ เหมือนสหภาพยุโรป การกำกับดูแลปัจจุบันยังคงตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายเดิมมาปรับใช้ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือ ETDA จัดทำ (ร่าง) พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์แห่งประเทศไทย พ.ศ....” “(ร่าง) ประกาศเรื่องศูนย์ทดสอบนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI Sandbox)”

³⁰ Legiscope. (2026, May 23). EU AI Act deadlines 2026–2027: Compliance calendar + fines. <https://www.legiscope.com/blog/eu-ai-act-timeline-deadlines.html>

³¹ Legiscope. Loc. cit.

³² European Union. (2024). Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>

และ “(ร่าง) ประกาศเรื่องการประเมินความเสี่ยงจากการใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์”³³ แต่ปัจจุบันก็ยังไม่ได้มีการบัญญัติเป็นกฎหมาย

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดีฟเฟค

1. ประเทศไทยควรมีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะในการควบคุมเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยกำหนดองค์กรเฉพาะในดูแลควบคุม กำหนดเกณฑ์การประเมินความเสี่ยง ตลอดจนกำหนดบทลงโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญาที่มากพอและเหมาะสมในการควบคุม โดยอาจใช้แนวทางของ EU AI Act มาเป็นต้นแบบ
2. ควรมีการกำหนดนิยามคำว่า “ดีฟเฟค” ที่ชัดเจนควรมีการรวบรวมฐานความผิดที่เกิดจากดีฟเฟคไว้ในกฎหมายเฉพาะฉบับเดียว

³³ ไทยรัฐ. (2567, 5 มกราคม). ยุคแห่งปัญญาประดิษฐ์ รวบรวมกฎหมายและการกำกับดูแล AI ในไทย ไปถึงไหนแล้ว?. https://www.thairath.co.th/money/tech_innovation/digital_transformation/2752978

บรรณานุกรม

- European Commission. (n.d.). Regulatory framework on artificial intelligence (AI Act). Shaping Europe's Digital Future. Retrieved June 27, 2026, from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>
- European Union. (2024). Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>
- GDPR Local. (2025, November 19). EU AI Act summary: Europe's AI regulation. <https://gdprlocal.com/eu-ai-act-summary/>
- Han, M. (2024). The infringement of deepfake technology on personal privacy and legal protection: A discussion based on Article 1032 of the Civil Code. Journal of Education, Humanities and Social Sciences. <https://doi.org/10.54097/s0a47e08>
- https://www.thairath.co.th/money/tech_innovation/digital_transformation/2752978
- iProov. (2023). Voice Biometrics For Private Banking and Wealth Management: ความรู้สึกปลอดภัยที่ผิดพลาด?. <https://www.iproov.com/th/blog/voice-biometrics-false-security>
- Judge, E. F., & Korhani, A. M. (2021). Deepfakes, Counterfeits, and Personality. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3893890>
- Kugler, M., & Pace, C. (2021). Deepfake privacy: Attitudes and regulation. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3781968>

- Legiscope. (2026, May 23). EU AI Act deadlines 2026–2027: Compliance calendar + fines. <https://www.legiscope.com/blog/eu-ai-act-timeline-deadlines.html>
- Meti, V. (2026). Can women's dignity endure the deepfake era? Non-consensual intimate imagery and the fragility of personality rights in India. *Lex Is Us Law Journal*. <https://doi.org/10.65393/liuv5112>
- Nut Chukamphaeng. 2019. GANs: อะไรคือGenerativeAdversarialNetworks. <https://medium.com/@nutorbitx/gans-%E0%B8%AD%E0%B8%B0%E0%B9%84%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%AD-generative-adversarial-networks-7973ae70db70>
- P, J. (2025). Navigating the legal framework for deepfake technology in the era of intellectual property and personal rights. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(2). <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2025.v07i02.37887>
- ThaiDeka. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3510/2531. <https://deka.in.th/deka/2531-3510-105530>, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6301/2533. <https://deka.in.th/deka/2533-6301-110201>
- ชยพล ธาณีวัฒน์. การบังคับใช้กฎหมายเพื่อรับมือกับข่าวปลอม (Fake News). https://old.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2439
- ไทยพีบีเอส. 2567. "มายด์ 4 EVE" ร้องถูกตัดต่อภาพจนอาจารย์ พบ 46 ดาราโดนด้วย <https://www.thaipbs.or.th/news/content/335822>
- ไทยรัฐ. (2567, 5 มกราคม). ยุคแห่งปัญญาประดิษฐ์ รวบรวมกฎหมายและการกำกับดูแล AI ในไทย ไปถึงไหนแล้ว?https://www.thairath.co.th/money/tech_innovation/digital_transformation/2752978

ปิยชี นิเวสไทย. 2025. เปิดคดีคลิปวางดีฟเฟค (Deepfake) สาวอินเดียถูกขโมยตัวตน
ไปสร้างคลิปอนาจารด้วยเอไอ [https://www.bbc.com/thai/articles/
czdv909gvpjo](https://www.bbc.com/thai/articles/czd909gvpjo).

วิภูพงศ์ จิระประภูศักดิ์. (2558). การศึกษาวัฒนธรรมย่อยและการวิเคราะห์อัตลักษณ์
ของกลุ่มเฮฟวีเมทัล กรณีศึกษากลุ่มเฮฟวีเมทัลในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ =
A Study of subculture and identity analysis of heavy metal group:
A Case study of heavy metal group in Mueang, Chiang Mai /

วิภูพงศ์ จิระประภูศักดิ์. เชียงใหม่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สภาองค์กรของผู้บริโภค. 2568. ภัยดีฟเฟคพุ่ง หลังคนดังถูกปลอมหน้า – เสียงเอไอใช้หลอก
เต็มรูปแบบ. <https://www.tcc.or.th/deepfake-scam/>

AI KNOWS WHAT WE TEACH

ความรับผิดและมาตรการทางกฎหมายขององค์กร ธุรกิจในการบริหาร
จัดการความเสี่ยงจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงาน
อาจารย์นิตยา ลิ้มเรืองกุล

ความรับผิดชอบและมาตรการทางกฎหมายขององค์กรธุรกิจในการบริหาร
จัดการความเสี่ยงจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงาน
Corporate Liability and Legal Measures for Risk Management
in the Use of Generative Artificial Intelligence

นิตยา ลิ้มเรืองกุล¹

Nittaya Limrueangkul

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, น.บ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง,
L.L.M. (International Business Law) BPP University, Email: nittaya.lrk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความรับผิดชอบทางกฎหมายขององค์กรธุรกิจอันเกิดจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) ในการสร้างสรรค์ผลงาน ตลอดจนเสนอมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าว โดยศึกษาภายใต้กรอบกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน เปรียบเทียบกับกฎหมายของสหภาพยุโรปและแนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ผลการศึกษาพบว่า Generative AI มีสถานะเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิที่ไม่อาจรับผิดชอบตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบจึงตกอยู่กับมนุษย์และนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องเสมอ โดยความเสี่ยงทางกฎหมายอาจจำแนกได้เป็นความเสี่ยงในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) ได้แก่ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลอันเป็นความลับ และลิขสิทธิ์ในการทำเหมืองข้อมูล กับความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ ลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดตามสัญญา เนื้อหาอันเป็นเท็จซึ่งรวมถึงเทคโนโลยี Deepfake การคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนอคติและการเลือกปฏิบัติของผลลัพธ์บทความนี้เสนอว่า องค์กรธุรกิจควรวางมาตรการบริหารความเสี่ยงให้ครบถ้วนตามวงจรการบริหารความเสี่ยงทั้งสามชั้น ได้แก่ มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ และมาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย เพื่อลดโอกาสเกิดความเสียหายและจำกัดขอบเขตความรับผิดขององค์กรทั้งภายใต้กฎหมายปัจจุบันและกฎหมายที่กำลังจะมีผลใช้บังคับในอนาคต

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์; ความรับผิดขององค์กรธุรกิจ; การบริหารความเสี่ยงทางกฎหมาย

Abstract

This article analyses the legal liability of business organisations arising from the use of generative artificial intelligence (Generative AI) in content creation, and proposes legal risk management measures. The study examines the currently applicable Thai legal framework, in comparison with European Union law and judicial precedents of the United States and the United Kingdom. The study finds that Generative AI holds the status of a mere object of rights, incapable of bearing legal liability itself; liability therefore always rests with the humans and juristic persons involved. Legal risks may be classified into input-stage risks including personal data protection, professional confidentiality, and copyright in data mining; and output-stage risks including copyright in generated works and contractual liability, false content and deepfake technology, consumer protection, and algorithmic bias. The article proposes that business organisations should implement risk management measures across all three stages of the risk management lifecycle including ex-ante preventive measures, in-process control measures, and ex-post remedial measures, in order to reduce the likelihood of harm and limit the scope of liability under both current and forthcoming law.

Keywords: Generative AI; corporate liability; legal risk management

1. บทนำ

ปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) เข้ามามีบทบาทในการดำเนินธุรกิจของไทยอย่างรวดเร็ว โดยองค์กรธุรกิจที่วางแผนนำ AI มาใช้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 56.6 ในปีก่อนหน้า เป็นร้อยละ 73.3 ในปี 2567² ทั้งยังมิได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นเครื่องมือเสริม หากแต่ถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์ผลงานโดยตรง ทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิตสื่อโฆษณา การสร้างเนื้อหาเพื่อเผยแพร่บนแพลตฟอร์มดิจิทัล ตลอดจนงานวิชาชีพขั้นสูงอย่างงานกฎหมาย การใช้ AI ในลักษณะนี้เปรียบเสมือนองค์กรมี AI เป็นลูกจ้างที่สร้างผลงานเพื่อแสวงหากำไรได้เช่นเดียวกับมนุษย์ หากแต่ผลลัพธ์อาจมิได้ผ่านการกลั่นกรองความถูกต้องและความเหมาะสมโดยมนุษย์ องค์กรธุรกิจจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการความเสี่ยงทางกฎหมาย เพื่อควบคุมขอบเขตความรับผิดชอบอันอาจเกิดจากการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว

ปัญหาสำคัญ คือ เมื่อการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้ใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เนื่องจาก AI มิได้มีสถานะเป็นบุคคลตามกฎหมายที่จะรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบจึงตกอยู่แก่มนุษย์และนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องเสมอ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจ ลูกจ้างผู้ใช้งาน หรือผู้ให้บริการ AI ทั้งนี้ ความเสี่ยงทางกฎหมายอาจจำแนกได้ตามวงจรการทำงานของระบบเป็น 2 ขั้นตอน คือ ความเสี่ยงในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูลสู่ระบบ AI (Input) ได้แก่ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลอันเป็นความลับ และการนำเข้าข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์ กับความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ ลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดตามสัญญา เนื้อหาอันเป็นเท็จซึ่งรวมถึงการสร้าง Deepfake ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภค และอคติของผลลัพธ์ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่กำกับดูแลความเสี่ยงจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานขององค์กรธุรกิจ ทั้งยังไม่ปรากฏคำพิพากษาของศาลไทยที่วางบรรทัดฐานไว้โดยตรง คงมีเพียงคำแนะนำของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการใช้ AI ในการ

² สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA), ผลการสำรวจความพร้อมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สำหรับบริการดิจิทัล ปี 2567 (AI Readiness Measurement 2024) [ออนไลน์], 2567. แหล่งที่มา: https://www.etda.or.th/th/pr-news/AI_SurveyxETDA.aspx

ปฏิบัติงานคดีซึ่งมิได้ครอบคลุมถึงการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานในภาคธุรกิจเอกชน
องค์กรธุรกิจไทยจึงเผชิญความไม่แน่นอนทั้งในเรื่องขอบเขตความรับผิด และการ
บริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าว

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรับผิดและมาตรการทาง
กฎหมายขององค์กรธุรกิจในการบริหารจัดการความเสี่ยงอันเกิดจากการใช้ AI สร้างสรรค์
ผลงาน โดยศึกษาภายใต้กรอบกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงหลักการ
และแนวปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นจากกฎหมายของสหภาพยุโรปและแนวคำพิพากษาสำคัญ
ของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร โดยบทความฉบับนี้จะนำเสนอสถานะทาง
กฎหมายของ Generative AI วิเคราะห์โครงสร้างความรับผิดทั้งในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล
(Input) และขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ตลอดจนสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะมาตรการ
ทางกฎหมายในการบริหารความเสี่ยงในการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานขององค์กรธุรกิจ

2. นิยามและสถานะทางกฎหมายของ Generative AI

ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) หมายถึงระบบปัญญาประดิษฐ์
กลุ่มย่อยที่สามารถสร้างเนื้อหาใหม่ขึ้นได้เอง ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพ เสียง หรือวิดีโอ
โดยอาศัยแบบจำลองเชิงความน่าจะเป็น (Probabilistic Models) ที่เรียนรู้จากข้อมูล
ฝึกฝนจำนวนมากเพื่อจับและจำลองรูปแบบตลอดจนโครงสร้างอันซับซ้อนของ
ข้อมูลนั้น ทำให้เกิดการใช้งานใหม่ ๆ มากมาย ตั้งแต่การสร้างเนื้อหาเฉพาะบุคคล ไปจนถึง
การวิเคราะห์และประเมินผลขั้นสูง และช่วยในกระบวนการสร้างสรรค์³ ครอบคลุม
ตั้งแต่โมเดลสร้างข้อความอย่าง ChatGPT โมเดลสร้างภาพอย่าง DALL-E และ Stable
Diffusion ไปจนถึงเทคโนโลยี Deepfake ที่สร้างภาพและเสียงเลียนแบบบุคคลจริงได้
อย่างสมจริง อย่างไรก็ดี แม้ระบบเหล่านี้จะให้ผลลัพธ์ที่ดูสมจริงราวกับเป็นผลงานของมนุษย์
แต่โดยเนื้อแท้แล้วเป็นเพียงการทำนายผลลัพธ์ที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดจากชุดข้อมูล

³ Government Digital Service, AI Insights: Generative AI [Online], 13 March 2026. Available: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-insights/ai-insights-generative-ai-html>

นำเข้าตามหลักความน่าจะเป็นทางสถิติ โดยตัวระบบมิได้มีความเข้าใจในความหมายของเนื้อหาที่ตนสร้างขึ้น และปราศจากความรู้สำนึกแต่อย่างใด

เมื่อพิจารณาในทางกฎหมายเปรียบเทียบ กฎหมายว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) ได้นิยาม ระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI System) ไว้ในมาตรา 3 (1) ว่าหมายถึงระบบที่ทำงานโดยเครื่องจักรซึ่งออกแบบให้ทำงานได้โดยมีความเป็นอิสระในระดับที่แตกต่างกัน และอาจปรับเปลี่ยนได้ภายหลังการใช้งาน โดยระบบนั้นอนุมานจากข้อมูลนำเข้าที่ได้รับเพื่อสร้างผลลัพธ์ เช่น การคาดการณ์เนื้อหา ข้อเสนอแนะ หรือการตัดสินใจ อันอาจมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพหรือเสมือนได้ ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับแนวทางขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)⁴ นิยามในลักษณะนี้สะท้อนว่ากฎหมายมอง Generative AI เป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ถูกกำกับ มิใช่ผู้ทรงสิทธิและหน้าที่ในตัวเอง อันเป็นจุดตั้งต้นของคำถามเรื่องสถานะทางกฎหมายที่จะพิจารณาต่อไป

ประเด็นปัญหาเรื่องสถานะทางกฎหมายของ Generative AI คือ ระบบกฎหมายจะรับรองในฐานะประธานแห่งสิทธิ (Subject of Rights) หรือวัตถุแห่งสิทธิ (Object of Rights) ระบบกฎหมาย Civil Law รวมถึงไทยยึดถือว่าสภาพบุคคลตามกฎหมาย เป็นเงื่อนไขเด็ดขาดของการมีสิทธิ หน้าที่ และความสามารถตามกฎหมาย โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้สภาพบุคคลของบุคคลธรรมดาเริ่มแต่คลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกตามมาตรา 15 ส่วนนิติบุคคลมีขึ้นได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายตามมาตรา 65 ดังนั้น สถานะของระบบ Generative AI ย่อมไม่เข้าเงื่อนไขทั้งสองประการ เพราะมิใช่มนุษย์และไม่มีกฎหมายใดรับรองให้เป็นนิติบุคคล

หลักการที่ว่าผลงานอันจะได้รับความคุ้มครองต้องเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์นั้น ได้รับการยืนยันในคดี Thaler v. Perlmutter ที่ศาลสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าผลงานซึ่งสร้างโดยระบบปัญญาประดิษฐ์โดยสิ้นเชิงไม่อาจได้รับความคุ้มครอง

⁴ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 (Artificial Intelligence Act), Art. 3(1); เปรียบเทียบกับ OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449

ในฐานะงานอันมีลิขสิทธิ์ เพราะกฎหมายคุ้มครองเฉพาะผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์⁵ แนวทางนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 ซึ่งนิยาม "ผู้สร้างสรรค์" ว่าเป็นผู้ทำหรือก่อให้เกิดงาน และศาลฎีกาตีความยืนยันว่าผู้สร้างสรรค์ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะสร้างงานด้วยตนเองโดยมิได้ลอกเลียนงานผู้อื่น⁶ การที่ทั้งสองระบบกฎหมายต่างยืนยันเงื่อนไขว่าผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นมนุษย์ ย่อมสะท้อนแนวคิดร่วมกันว่ากฎหมายมองระบบ Generative AI เป็นวัตถุแห่งสิทธิ มิใช่ประธานแห่งสิทธิที่จะทรงสิทธิในผลงานได้ด้วยตนเอง

เมื่อ Generative AI เป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิที่ไม่อาจรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบจึงย้อนกลับมาสู่มนุษย์และองค์กรที่อยู่เบื้องหลัง โดยมีหลักละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และความรับผิดของนายจ้างในผลแห่งละเมิดของลูกจ้างตามมาตรา 425 ทั้งนี้ต้องแยกสองกรณี คือ ลูกจ้างนำ AI สาธารณะมาใช้เองโดยองค์กรมิได้จัดหาหรืออนุญาต ซึ่งหากมีนโยบายห้ามใช้ที่ชัดเจน ความรับผิดชอบอาจตกไปอยู่กับลูกจ้าง กับกรณีองค์กรจัดหาเครื่องมือให้ใช้เอง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของทางที่จ้างโดยชัดแจ้ง ความเสี่ยงทางกฎหมายจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานอาจจำแนกได้เป็นสองทางตามวงจรการทำงานของระบบ ได้แก่ ความเสี่ยงจากขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ผู้ใช้ป้อนข้อมูล คำสั่ง หรือเอกสารเข้าสู่ระบบ และความเสี่ยงจากขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ซึ่งเกิดจากเนื้อหาที่ระบบสร้างขึ้น การจำแนกเช่นนี้มีความสำคัญ เพราะความเสี่ยงแต่ละขั้วตั้งอยู่บนฐานความรับผิดทางกฎหมายที่แตกต่างกัน และจำเป็นต้องอาศัยมาตรการป้องกันที่แตกต่างกัน

3. ความรับผิดจากขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) สู่ระบบปัญญาประดิษฐ์

ในการใช้งาน Generative AI ขององค์กรธุรกิจ ขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) หมายถึง การที่ผู้ใช้ป้อนข้อมูล คำสั่ง หรือเอกสารเข้าสู่ระบบเพื่อให้ประมวลผล

⁵ Thaler v. Perlmutter, 687 F. Supp. 3d 140 (D.D.C. 2023), aff'd, 130 F.4th 1039 (D.C. Cir. 2025).

⁶ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่19305/2555.

และสร้างผลลัพธ์ ในการทำงาน พนักงานมักป้อนข้อมูลหลากหลายประเภทเข้าสู่เครื่องมือเหล่านี้ ตั้งแต่ข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้าหรือบุคคลภายนอก ข้อมูลความลับทางการค้าและเอกสารภายในองค์กร ไปจนถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น ซึ่งการป้อนข้อมูลเหล่านี้ก่อความเสี่ยงทางกฎหมายได้

เมื่อข้อมูลถูกป้อนเข้าสู่ระบบ AI ข้อมูลนั้นย่อมหลุดพ้นจากการควบคุมขององค์กร ถูกส่งผ่านและอาจถูกจัดเก็บไว้ในระบบของผู้ให้บริการ ตลอดจนอาจถูกนำไปใช้ฝึกฝนโมเดลต่อไปได้ องค์กรจึงสูญเสียความสามารถในการกำกับดูแลว่าข้อมูลจะถูกประมวลผล เผยแพร่ หรือนำกลับมาใช้ซ้ำอย่างไร ความเสี่ยงเหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทางก่อนที่ระบบจะสร้างผลลัพธ์ใด ๆ และเป็นคนละส่วนกับความรับผิดชอบในขั้นตอนผลลัพธ์ (Output)

3.1 ความเสี่ยงด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลอันเป็นความลับ

การนำเข้าข้อมูลเกิดขึ้นเมื่อพนักงานนำข้อมูลที่ต้องการมีหน้าที่ดูแลไปป้อนเข้าสู่ระบบ AI สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้า ความลับทางการค้าขององค์กรเอง หรือข้อมูลลับของผู้รับบริการในวิชาชีพเฉพาะ ความเสี่ยงนี้อยู่ที่ว่าเมื่อข้อมูลถูกป้อนเข้าสู่ระบบที่มีเจตนาให้นำข้อมูลนำเข้าไปใช้ฝึกฝนโมเดลต่อ ข้อมูลนั้นย่อมถูกเปิดเผยและหลุดพ้นจากการควบคุมขององค์กรทันที อาจถูกจัดเก็บประมวลผลหรือปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของผลลัพธ์ที่ระบบสร้างให้ผู้ใช้อยู่ในภายหลัง ในลักษณะที่ยากจะติดตามเรียกคืน ความเสียหายจึงเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทางของการป้อนข้อมูล⁷

การป้อนข้อมูลเช่นนี้อาจเสี่ยงต่อการก่อให้เกิดความรับผิดทางกฎหมาย เช่น กรณีข้อมูลส่วนบุคคล ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) มาตรา 24 กำหนดให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลต้องได้รับความยินยอมหรือเข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย และเข้มงวดยิ่งขึ้นสำหรับข้อมูลอ่อนไหวตามมาตรา 26 การนำเข้าข้อมูลลูกค้าไปป้อนเข้าระบบโดยมิชอบด้วยกฎหมายจึงเป็นการใช้ข้อมูลนอกวัตถุประสงค์และเปิดช่องให้ข้อมูลรั่วไหล หรือในกรณีความลับทางการค้า การป้อนสูตร

⁷ Hanpu Sun, "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence," International Journal of Social Sciences and Public Administration 4, 1 (2024): 307-308.

กระบวนการผลิต หรือกลยุทธ์ทางธุรกิจเข้าสู่ระบบ AI อาจทำให้ข้อมูลสิ้นสภาพความเป็นความลับที่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 และในวิชาชีพที่มีหน้าที่รักษาความลับเป็นการเฉพาะ เช่น วิชาชีพกฎหมาย ซึ่งข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความกำหนดหน้าที่รักษาความลับของลูกค้าความไว้เคร่งครัด⁸ การนำข้อมูลลูกค้าความไปประมวลผลผ่าน AI สาธารณะยังอาจเข้าข่ายความผิดฐานเปิดเผยความลับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 323 ควบคู่ไปด้วย

3.2 ความเสี่ยงด้านลิขสิทธิ์ในขั้นตอนนำเข้าข้อมูลและการทำเหมืองข้อมูล

เมื่อองค์กรนำงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นไปป้อนเข้าสู่ระบบ AI เพื่อประมวลผลต่อ เช่น การอัปเดตบทความ ภาพ หรือรายงานของผู้อื่นเข้าสู่ระบบเพื่อให้สรุป ดัดแปลง หรือสร้างงานต่อเนื่อง การกระทำเช่นนี้อาจเข้าข่ายการทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยองค์กรเอง ซึ่งต้องพิจารณาว่าเข้าข่ายยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หรือไม่ โดยมาตราดังกล่าววางเงื่อนไขว่าการใช้ต้องเข้าลักษณะที่กฎหมายยกเว้นไว้เป็นการเฉพาะ เช่น การวิจัย หรือศึกษาที่มีใช้เพื่อหาทำไร และต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ เมื่อพิจารณาการใช้ AI ในเชิงพาณิชย์ขององค์กรธุรกิจ ย่อมยากที่จะเข้าลักษณะข้อยกเว้นดังกล่าว การป้อนงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเข้าสู่ระบบจึงมีความเสี่ยงที่จะเป็นการละเมิดมากกว่าที่จะได้รับการยกเว้น

การที่โมเดล AI ถูกฝึกฝนจากงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นจำนวนมากศาลผ่านการทำเหมืองข้อความและข้อมูล (Text and Data Mining: TDM) โดยปราศจาก

⁸ สภาพทนายความ, "ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ข้อ11," [ออนไลน์], 10 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.lawyerscouncil.or.th/wp-content/uploads/2025/09/4-ข้อบังคับสภาพทนายความ-ว่าด้วยมรรยาททนายความ-พ.ศ.2529.pdf>

ความยินยอม⁹ เช่น ในคดี Getty Images v Stability AI ได้วางหลักเกณฑ์ในประเด็นนี้ไว้ ศาลสูงแห่งอังกฤษและเวลส์ (High Court) มีคำพิพากษา โดย Getty ได้ถอนข้อหาละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรง (Primary Infringement) จากการฝึกฝนโมเดลระหว่างพิจารณา เพราะไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าการฝึกฝนเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรอันเป็นเงื่อนไขทางเขตอำนาจ คดีจึงเหลือเพียงการละเมิดลิขสิทธิ์ทางอ้อม (Secondary Infringement) ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า แม้วัตถุ (article) ตามกฎหมายอาจเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างอย่างโมเดล AI ได้ แต่ค่าน้ำหนักของโมเดล (model weights) ของ Stable Diffusion ไม่ถือเป็นสำเนาที่ละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะมิได้จัดเก็บงานต้นฉบับไว้ หากเป็นเพียงผลผลิตของรูปแบบที่โมเดลเรียนรู้มา อย่างไรก็ตาม ศาลวินิจฉัยว่าภาพจากโมเดลรุ่นเก่าบางเวอร์ชันที่ปรากฏลายน้ำเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของ Getty เป็นการละเมิดเครื่องหมายการค้า¹⁰

ในทางกลับกัน แนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาที่วินิจฉัยประเด็นการฝึกฝนโมเดลภายใต้หลักการใช้งานโดยธรรม (Fair Use) ให้ผลแตกต่างกันตามข้อเท็จจริงเป็นรายคดี ในคดี Thomson Reuters v. Ross Intelligence ศาลวินิจฉัยว่าการนำบทสรุปย่อคำพิพากษา (headnotes) อันมีลิขสิทธิ์ไปฝึกฝนเครื่องมือสืบค้นที่แข่งขันทางการค้ากับเจ้าของลิขสิทธิ์โดยตรง มิใช่การใช้งานโดยธรรม เพราะเป็นการใช้เชิงพาณิชย์ที่มีได้แปลงรูป (non-transformative) และกระทบต่อเจ้าของลิขสิทธิ์¹¹ ความเสี่ยงด้านลิขสิทธิ์ในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูลจึงมีทั้งจากการกระทำขององค์กรเอง และจากที่มาของตัวโมเดล อันเป็นความเสี่ยงที่ต้องอาศัยมาตรการบริหารจัดการ

4. ความรับผิดจากขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) จากระบบปัญญาประดิษฐ์

⁹ Sebastian Stober and Tim W. Dornis, "Generative AI Training and Copyright Law," Transactions of the International Society for Music Information Retrieval (March 2026): 2-4, [ออนไลน์], 10 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://arxiv.org/abs/2502.15858>

¹⁰ Getty Images (US) Inc. and others v Stability AI Ltd [2025] EWHC 2863 (Ch).

¹¹ Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. Ross Intelligence Inc., No. 1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025).

ขั้นตอน Output คือปลายทางที่ความเสี่ยงปรากฏผลลัพธ์ออกมาเป็นรูปธรรม และเป็นจุดที่องค์กรธุรกิจมีโอกาสสูงสุดที่จะต้องเผชิญความรับผิดชอบโดยตรง เพราะผลลัพธ์ที่ AI สร้างขึ้นถูกนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณะหรือส่งมอบให้ลูกค้า

4.1 ความเสี่ยงด้านลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดตามสัญญา

เนื่องจากผลงานที่ระบบปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นโดยปราศจากการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ หรืออาศัยเพียงการป้อนคำสั่งเบื้องต้น (Prompt) ไม่อาจได้รับความคุ้มครองในฐานะงานอันมีลิขสิทธิ์ ย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจในสัญญาจ้างทำของตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กำหนดให้ลิขสิทธิ์ในงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างตกเป็นของผู้ว่าจ้าง เว้นแต่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น หลักการดังกล่าวตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าต้องมียานอันมีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นจริงเสียก่อน หากองค์กรธุรกิจใช้ Generative AI เป็นหลักในการผลิตงานโดยปราศจากการมีส่วนร่วมในความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ผลงานนั้นย่อมไม่มีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นตั้งแต่ต้น ส่งผลให้ไม่มีวัตถุแห่งสิทธิใด ๆ ที่จะโอนหรือตกทอดไปยังผู้ว่าจ้างตามนัยแห่งมาตรา 10 ผู้ว่าจ้างจึงไม่อาจได้ไปซึ่งสิทธิเด็ดขาดในผลงานตามความมุ่งหมายของสัญญาแม้จะชำระค่าจ้างครบถ้วนแล้วก็ตาม ในทำนองเดียวกัน สำหรับความสัมพันธ์ตามสัญญาจ้างแรงงาน แม้มาตรา 9 จะวางหลักว่าลิขสิทธิ์ในงานที่ลูกจ้างสร้างสรรค์ขึ้นตกเป็นของลูกจ้าง เว้นแต่ได้ตกลงกันเป็นหนังสือให้เป็นของนายจ้าง แต่หลักดังกล่าวก็ยังตั้งอยู่บนเงื่อนไขว่าต้องมีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นเสียก่อนเช่นกัน ดังนั้น หากงานที่ลูกจ้างใช้ Generative AI สร้างขึ้นไม่ก่อให้เกิดลิขสิทธิ์นับแต่แรก ย่อมไม่มีลิขสิทธิ์ที่จะเป็นของลูกจ้างหรือที่จะโอนมาเป็นของนายจ้างโดยข้อตกลงได้เลย องค์กรในฐานะนายจ้างจึงไม่อาจได้มาซึ่งสิทธิเด็ดขาดในผลงานที่มุ่งหมายจะนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

ในแง่ความรับผิดตามสัญญา ความเสี่ยงจากการใช้ Generative AI สร้างสรรค์ผลงานผูกพันกับประเด็นเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยตรง กล่าวคือ เมื่อผลงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ไม่มีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นตามกฎหมาย องค์กรธุรกิจย่อมไม่สามารถโอนสิทธิเด็ดขาดในผลงานนั้นให้แก่คู่สัญญาหรือลูกค้าได้ การส่งมอบผลงานที่ไร้ซึ่งลิขสิทธิ์รองรับเช่นนี้ ย่อมถือเป็นการผิดสัญญาขององค์กรธุรกิจในสาระสำคัญอันเป็นเหตุให้คู่สัญญามีสิทธิบอกเลิกสัญญา และส่งผลให้องค์กรธุรกิจต้องตกเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายตามสัญญาทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้น หากผลงานที่ AI สร้างขึ้นบังเอิญใกล้เคียง

กับงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลที่สามอันเป็นผลจากข้อมูลฝึกฝนโมเดล องค์กรอาจต้องรับผิดชอบละเมิดลิขสิทธิ์ต่อบุคคลที่สามควบคู่กันไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตว่า ผลลัพธ์ของ Generative AI ที่มีความคล้ายคลึงอย่างมีนัยสำคัญ (substantial similarity) กับงานต้นฉบับ ยังคงเป็นฐานความรับผิดชอบละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรงที่สำคัญที่สุดทั้งขององค์กรผู้ใช้งานและผู้พัฒนาระบบ¹²

4.2 ความเสี่ยงจากข้อมูลอันเป็นเท็จ

กระบวนการทำงานของ Generative AI นี้ไม่อาจรับประกันความแม่นยำของผลลัพธ์ได้ และก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า AI Hallucination คือการที่ระบบสร้างคำตอบที่ดูน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับบริบท แต่เป็นข้อมูลที่ถูกสร้างขึ้นและไม่สัมพันธ์กับข้อมูลนำเข้าหรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่จริง เช่น ข้อเท็จจริงหรือการอ้างอิงที่ไม่มีอยู่จริง โดยที่ระบบเองไม่มีความสามารถในการรับรู้ว่าคุณค่าผลลัพธ์ที่สังเคราะห์นั้นผิดพลาด¹³ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อระบบสร้างเนื้อหาที่ผิดพลาดขึ้นแล้ว ยังมีแนวโน้มผลิตเนื้อหาที่ผิดต่อเนื่องเพื่อรักษาความสอดคล้องกับผลลัพธ์เดิม อันเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า snowball effect ของ hallucination¹⁴ ความเสี่ยงนี้ยังอาจก่อให้เกิดความเสียหายมากขึ้น เมื่อ Generative AI ถูกนำมาใช้ในงานที่ต้องการความแม่นยำสูง และมีผลกระทบต่อบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะเป็นงานด้านกฎหมาย การแพทย์ การเงิน หรือการสื่อสารมวลชน นอกจากนี้ Generative AI ยังอาจถูกนำมาใช้สร้างเนื้อหา deepfake ได้ด้วย ซึ่งมีศักยภาพในการปลอมแปลงเสียง ภาพ หรือวิดีโอของบุคคลจริง ในลักษณะที่แนบเนียนและตรวจสอบได้ยาก

¹² Gloria Domingos and Daria Koucherets, "AI-Generated Content and Copyright Infringement: Analyzing Corporate Liability in the Era of Artificial Intelligence," Seattle University Law Review Online 48 (2025): 113.

¹³ Mahmut Özer, "Is Artificial Intelligence Hallucinating?," Turkish Journal of Psychiatry 35, 4 (2024): 333.

¹⁴ Yue Zhang and others, "Siren's Song in the AI Ocean: A Survey on Hallucination in Large Language Models," arXiv preprint arXiv:2309.01219 (2023),

ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดในภาคธุรกิจ เช่น กรณีที่นำ AI มาผลิตเนื้อหาโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยไม่มีการตรวจทานโดยมนุษย์ก่อนเผยแพร่ ระบบอาจประดิษฐ์สรรพคุณของสินค้าที่ไม่มีอยู่จริงหรือบิดเบือนข้อมูล ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 22 วรรคสอง (1) กำหนดว่าข้อความโฆษณาที่เป็นเท็จหรือเกินความจริงถือเป็นข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค หากพิจารณาจากลักษณะเนื้อหาเป็นสำคัญ องค์กรธุรกิจจึงไม่อาจอ้างการทำงานอัตโนมัติของ AI เพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบได้ ภาระในการตรวจสอบความถูกต้องก่อนเผยแพร่ตกเป็นหน้าที่ขององค์กรโดยตรง¹⁵

4.3 ความเสี่ยงจากอคติของอัลกอริทึมในผลลัพธ์

ความเสี่ยงที่สำคัญอีกประการ คือ อคติของอัลกอริทึม (Algorithmic Bias) เนื่องจาก Generative AI เรียนรู้และสร้างผลลัพธ์จากข้อมูลที่ใช้ฝึกฝน หากข้อมูลดังกล่าวมีอคติหรือสะท้อนการเลือกปฏิบัติที่มีอยู่เดิมในสังคม เช่น อคติทางเชื้อชาติหรือศาสนา หรือการที่ข้อมูลเป็นตัวแทนของคนบางกลุ่ม โมเดลย่อมมีโอกาสสะท้อนอคตินั้นออกมาในผลลัพธ์ได้ ดังเช่นกรณีที่ระบบประเมินเครดิตของบุคคลอย่างมีอคติตามเชื้อชาติ เพราะข้อมูลที่ใช้ฝึกฝนมีอคติเช่นนั้นฝังอยู่ก่อนแล้วในสังคม¹⁶ อคติเป็นความบกพร่องในระบบที่ฝังอยู่ในตัวโมเดล และแม้จะมีต้นกำเนิดตั้งแต่ขั้นการฝึกฝนซึ่งอยู่ในความควบคุมของผู้พัฒนา แต่ความรับผิดชอบในทางปฏิบัติจะปรากฏขึ้นเมื่อองค์กรธุรกิจนำผลลัพธ์ที่มีอคตินั้นไปใช้จริง จึงเป็นความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ที่องค์กรผู้ใช้งานต้องรับผิดชอบ

ความเสี่ยงที่จะเกิดอคติในผลลัพธ์มากที่สุดเมื่อองค์กรนำผลลัพธ์ของ AI ไปใช้ประกอบการตัดสินใจที่กระทบสิทธิของบุคคลโดยตรง เช่น การคัดกรองใบสมัครงาน การประเมินสินเชื่อ หรือการกำหนดเงื่อนไขการให้บริการ หากผลลัพธ์เลือกปฏิบัติต่อ

¹⁵ Martin Petrin, "AI Accountability from the Outside In: Corporate Liability, AI Governance, and Managerial Duties," ECGI Law Working Paper No.935/2026(2026).

¹⁶ พัฒนพร โกวพัฒน์กิจ และปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง, "มาตรการกำกับดูแลการใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์," วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 53, 1 (2567): 116, 123; ประกอบ Hanpu Sun, "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence," p.309-310.

บุคคลด้วยเหตุแห่งเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะอื่นจนก่อความเสียหาย ผู้เสียหายอาจอาศัยหลักละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อพิจารณากฎหมายว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) จัดการใช้งาน AI ในบริบทที่กระทบสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การจ้างงานและการบริหารบุคคล ถูกจัดให้เป็นระบบความเสี่ยงสูง (High-Risk) ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการความเสี่ยง และการกำกับคุณภาพข้อมูลเพื่อตรวจสอบและลดอคติที่อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับหลักการภายใต้ GDPR ที่ให้สิทธิบุคคลที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้การตัดสินใจอัตโนมัติทั้งหมดก่อนผลกระทบสำคัญต่อตน¹⁷ แนวทางเหล่านี้ชี้ทิศทางที่กฎหมายไทย อาจพัฒนาไปในอนาคต และในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะ องค์กรธุรกิจจึงควร บริหารความเสี่ยงนี้ในเชิงป้องกันด้วยตนเอง เช่น การตรวจสอบความเป็นธรรมของผลลัพธ์ การคัดเลือกผู้ให้บริการที่มีมาตรการควบคุมอคติ และการจัดให้มีมนุษย์ทบทวนผลลัพธ์ ก่อนนำไปใช้ตัดสินใจที่กระทบบุคคล

5. มาตรการในการบริหารจัดการความเสี่ยง

การบริหารจัดการความเสี่ยงขององค์กรธุรกิจจากการสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้ AI แบ่งเป็นมาตรการการกำกับดูแล 3 ระยะ กล่าวคือ มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ และมาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย¹⁸

5.1 มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ (Ex-ante Preventive Measures)

1. การกำหนดนโยบายการใช้ AI ภายในองค์กร (AI Usage Policy) โดยองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องกำหนดข้อบังคับภายในเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีผลผูกพันทางกฎหมายกับบุคลากร โดยระบุประเภทเครื่องมือที่อนุญาต ขอบเขตลักษณะงาน และประเภทข้อมูลที่ห้ามนำไปป้อนเข้าสู่ระบบโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคล

¹⁷ Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act), Annex III; ประกอบ Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation), Art. 22.

¹⁸ Martin Petrin, "AI Accountability from the Outside In: Corporate Liability, AI Governance, and Managerial Duties," p. 5-7.

ที่อ่อนไหวและข้อมูลความลับทางการค้า ทั้งนี้ แม้ว่าการฝ่าฝืนคำสั่งภายในของลูกจ้าง อาจยังไม่เพียงพอที่จะช่วยให้นายจ้างหลุดพ้นจากความรับผิดร่วมในผลแห่งละเมิดตามมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากการกระทำนั้นยังเกี่ยวเนื่องกับงานที่จ้าง แต่การมีนโยบายที่ชัดเจนและการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นส่วนสำคัญในการใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่ลูกจ้างผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา 426 และใช้พิสูจน์ความสุจริตขององค์กรธุรกิจเพื่อจำกัดขอบเขตความรับผิดของนิติบุคคล

2.การจัดทำการประเมินผลกระทบด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Data Protection Impact Assessment: DPIA) ก่อนนำระบบ AI มาใช้ในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้า เช่น ธุรกิจการเงินที่นำข้อมูลลูกค้าจำนวนมากป้อนเข้าสู่ระบบ AI ซึ่งเข้าลักษณะการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ที่มีความเสี่ยงสูงต่อการละเมิดสิทธิของเจ้าของข้อมูล แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มิได้บัญญัติให้ทำ DPIA เป็นข้อบังคับทั่วไปสำหรับผู้ควบคุมข้อมูลทุกรายไว้ อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation: GDPR)¹⁹ ซึ่งกำหนดให้ต้องทำ DPIA ก่อนดำเนินการเมื่อการประมวลผลมีแนวโน้มก่อความเสี่ยงสูงต่อสิทธิและเสรีภาพของเจ้าของข้อมูล โดยเฉพาะกรณีการใช้เทคโนโลยีใหม่ การประมวลผลข้อมูลอ่อนไหวในขนาดใหญ่ หรือการตัดสินใจอัตโนมัติที่ส่งผลทางกฎหมายต่อบุคคล แต่การจัดทำ DPIA จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรธุรกิจไทยเช่นกัน โดยกระบวนการทำ DPIA โดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) จัดระดับความอ่อนไหวของข้อมูลที่จะนำเข้าสู่ระบบ AI ว่า เป็นข้อมูลที่ระบุตัวตนได้โดยตรง โดยอ้อม หรือเป็นข้อมูลอ่อนไหวตามมาตรา 26(2) ระบุกิจกรรมและขั้นตอนที่มีความเสี่ยงต่อการรั่วไหลหรือการใช้ข้อมูลนอกวัตถุประสงค์ และ (3) ประเมินโอกาสเกิดเหตุและระดับผลกระทบ พร้อมกำหนดมาตรการควบคุมที่

¹⁹ Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation), Art. 35.

สอดคล้องกัน ซึ่งจะแสดงได้ว่าองค์กรได้ใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์ในการประเมินความเสี่ยงแล้ว²⁰

3. การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลและผู้ให้บริการ คือ การตรวจสอบเงื่อนไขการใช้งาน (Terms of Service) ของผู้ให้บริการ AI ว่านำข้อมูลนำเข้าของผู้ใช้งานไปใช้ฝึกฝนโมเดลต่อหรือไม่ และการตรวจสอบแหล่งที่มาของชุดข้อมูลที่ใช้ฝึกฝนโมเดล โดยเฉพาะกรณีที่ต้องกรพัฒนาหรือปรับแต่งโมเดลของตนเองจากชุดข้อมูลภายนอก เช่น คดี Bartz v. Anthropic ศาลสหรัฐฯ วางบรรทัดฐานว่า การนำหนังสือที่จัดหามาโดยชอบด้วยกฎหมายไปฝึกฝนโมเดลถือเป็นการใช้งานที่เป็นธรรม (Fair Use) แต่การดาวน์โหลดและจัดเก็บหนังสือละเมิดลิขสิทธิ์จากแหล่งข้อมูลผิดกฎหมายกลับไม่เข้าข้อยกเว้นดังกล่าว²¹ ดังนั้นมาตรการคัดกรองแหล่งที่มาของข้อมูลนำเข้าที่รอบคอบเพียงพอเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงในการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นได้อย่างมีนัยสำคัญ

5.2 มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ (In-process Control Measures)

1. มาตรการในการให้มนุษย์อยู่ในวงจรการตัดสินใจ (Human-in-the-loop) กล่าวคือ ผลลัพธ์ทุกขั้นที่ AI สร้างขึ้นก่อนนำไปเผยแพร่หรือส่งมอบ ต้องผ่านการตรวจทานและรับรองโดยมนุษย์ผู้มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหานั้นเสมอ เพราะการตรวจทานโดยมนุษย์ช่วยดักจับเนื้อหาอันเป็นเท็จหรือเนื้อหาที่มีอคติ ก่อนจะก่อความเสียหาย ทั้งยังมีความสำคัญในแง่การเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงาน เพราะการที่มนุษย์สอดแทรกความคิดสร้างสรรค์ลงในกระบวนการสร้างงาน ช่วยเสริมให้ผลงานเข้าเงื่อนไขความเป็นผู้สร้างสรรค์อันเป็นเหตุให้ได้รับความคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์มากขึ้น

²⁰ PDPA Thailand, "ธุรกิจไหนควรทำ? ประเมินผลกระทบการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล (DPIA)" [ออนไลน์], 27 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <https://pdpathailand.com/knowledge-pdpa/pdpa-dpia/>

²¹ Bartz v. Anthropic PBC, No. 3:24-cv-05417-WHA (N.D. Cal. June 25, 2025).

หลักการนี้ยังสอดคล้องกับคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการปฏิบัติงานคดี²² ซึ่งแม้ใช้บังคับเฉพาะการปฏิบัติงานคดีแต่วางหลักการที่เป็นประโยชน์แก่ภาคธุรกิจเช่นกัน กล่าวคือ ผู้ใช้ AI ต้องตรวจสอบความถูกต้องของผลลัพธ์เสมอ ต้องเปิดเผยการใช้ข้อมูลจาก AI ในทางคดี และห้ามใช้ AI วินิจฉัยชี้ขาดคดีแทนดุลพินิจของผู้พิพากษา หลักการเหล่านี้สะท้อนแนวคิดร่วมกันว่า ผู้ใช้งาน AI คือผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่นำไปใช้เสมอ

2. การเปิดเผยและทำเครื่องหมายเนื้อหาที่สร้างโดย AI แม้ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายกำหนดหน้าที่นี้เป็นการทั่วไป แต่ EU AI Act มาตรา 50²³ กำหนดให้ผู้ใช้งานที่นำ AI มาสร้างหรือดัดแปลงเนื้อหาภาพ เสียง หรือวิดีโอในลักษณะที่เข้าองค์ประกอบของ Deepfake ต้องเปิดเผยว่าเนื้อหานั้นถูกสร้างหรือดัดแปลงด้วย AI โดยสำหรับงานศิลปะหรืองานเสียดสีที่เห็นได้ชัด หน้าที่เปิดเผยจะผ่อนลงเหลือเพียงการแจ้งในลักษณะที่ไม่รบกวนการรับชมงาน เช่นเดียวกับเนื้อหาข้อความที่เผยแพร่เพื่อให้ข้อมูลแก่สาธารณชนในประเด็นที่เป็นประโยชน์สาธารณะ ซึ่งต้องเปิดเผยว่าสร้างโดย AI เว้นแต่ผ่านการตรวจทานโดยมนุษย์และมีผู้รับผิดชอบด้านบรรณาธิการชัดเจน แม้ยังไม่มีผลใช้บังคับกับองค์กรธุรกิจไทยโดยตรง แต่การนำมาตรฐานนี้มาปรับใช้จะช่วยลดความเสี่ยงในการถูกกล่าวหาว่าปกปิดข้อเท็จจริง

5.3 มาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย (Ex-post Remedial Measures)

การบริหารความเสี่ยงที่สมบูรณ์จำเป็นต้องมีมาตรการรองรับกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วด้วย

1. การปฏิบัติตามหน้าที่แจ้งเหตุการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มาตรา 37(4) ซึ่งกำหนดให้ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลแจ้งเหตุการละเมิดแก่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

²² คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการปฏิบัติงานคดี พ.ศ. 2568, ให้ไว้ ณ วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2568.

²³ Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act), Art. 50(4).

โดยไม่ชักช้าภายในเจ็ดสิบสองชั่วโมงนับแต่ทราบเหตุ เว้นแต่ไม่มีความเสี่ยงต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และในกรณีมีความเสี่ยงสูง ยังต้องแจ้งเจ้าของข้อมูลพร้อมแนวทางเยียวยาโดยไม่ชักช้า หน้าที่นี้สำคัญเป็นพิเศษในบริบทของ AI เพราะหากข้อมูลลูกค้าที่ถูกป้อนเข้าสู่ระบบเกิดการรั่วไหล องค์กรต้องมีกระบวนการภายในที่ตรวจจับ ประเมิน และแจ้งเหตุได้ทันภายในกรอบเวลา ซึ่งต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ขั้นมาตรการป้องกัน

2. กระบวนการแก้ไขและถอดถอนเนื้อหา ซึ่งควรกำหนดเป็นขั้นตอนมาตรฐานว่า เมื่อพบเนื้อหาที่ AI สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นเท็จ หมิ่นประมาท หรือละเมิดสิทธิผู้อื่น องค์กรต้องถอดถอนหรือแก้ไขโดยเร็วที่สุด และหากเป็นกรณีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ก็ควรปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาอย่างทันทีทันใด ตามมาตรา 27 ซึ่งการตอบสนองที่รวดเร็วจะช่วยจำกัดขอบเขตความเสียหาย

6. บทสรุป

ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์มีสถานะทางกฎหมายเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิมิใช่ประธานแห่งสิทธิที่จะรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีนี้จึงตกอยู่กับมนุษย์และองค์กรธุรกิจที่อยู่เบื้องหลังเสมอ โดยความเสี่ยงทางกฎหมายอาจจำแนกตามวงจรการทำงานของระบบได้เป็นความเสี่ยงในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล ทั้งการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลอันเป็นความลับ และลิขสิทธิ์ในการทำเหมืองข้อมูล กับความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ ทั้งลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดชอบตามสัญญา เนื้อหาอันเป็นเท็จ การหมิ่นประมาทและเทคโนโลยี Deepfake การคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนอคติและการเลือกปฏิบัติของผลลัพธ์

ปัจจุบันประเทศไทยจะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่กำกับดูแลการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงาน และยังไม่ปรากฏบรรทัดฐานของศาลไทยโดยตรง การปรับใช้กฎหมายทั่วไปกับเทคโนโลยีที่มีลักษณะเฉพาะย่อมก่อความไม่แน่นอน และแม้กรอบกฎหมายของสหภาพยุโรปและแนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรจะสะท้อนทิศทางที่กฎหมายไทยอาจพัฒนาไป แต่ความแตกต่างของระบบกฎหมายทำให้ไม่อาจนำมาปรับใช้ได้โดยตรง องค์กรธุรกิจไทยจึงยังคงต้องเผชิญความไม่แน่นอนทางกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้ ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะบังคับใช้ องค์กรธุรกิจจึงไม่อาจ
รอการบังคับใช้กฎหมาย หากแต่ต้องบริหารจัดการความเสี่ยงในเชิงรุกด้วยตนเอง
บทความนี้เสนอว่าการบริหารความเสี่ยงที่ครบถ้วนควรดำเนินการตลอดวงจรทั้งสามระยะ
ได้แก่ มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ และ
มาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย โดยอาศัยการผสมผสานมาตรการทางกฎหมาย
มาตรการทางเทคนิค และการกำกับดูแลโดยมนุษย์เข้าด้วยกัน²⁴ ท้ายที่สุดไม่ว่าเทคโนโลยี
จะพัฒนาไปเพียงใด ความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดจากการใช้ AI ยังคงอยู่ที่มนุษย์
และองค์กรผู้เลือกนำเทคโนโลยีมาใช้เสมอ องค์กรจึงไม่อาจอ้างความเป็นอิสระในการ
ทำงานของระบบเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบของตนได้ การวางมาตรฐานและมาตรการ
บริหารความเสี่ยงอย่างรอบคอบตั้งแต่บัดนี้ จึงเป็นทั้งการปฏิบัติตามกฎหมายและการ
นำ AI มาใช้ในภาคธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบและยั่งยืน

²⁴ Hanpu Sun, "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence,"
310-313.

บรรณานุกรม

- Bartz v. Anthropic PBC, No. 3:24-cv-05417-WHA (N.D. Cal. June 25,2025).
- Domingos, Gloria and Daria Koucherets. "AI-Generated Content and Copyright Infringement: Analyzing Corporate Liability in the Era of Artificial Intelligence." *Seattle University Law Review Online* 48 (2025): 113.
- Getty Images (US) Inc. and others v Stability AI Ltd [2025] EWHC 2863(Ch).
- Government Digital Service. AI Insights: Generative AI [Online]. Available: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-insights/ai-insights-generative-ai-html>, 2026 (13 March).
- OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449.
- Özer, Mahmut. "Is Artificial Intelligence Hallucinating?" *Turkish Journal of Psychiatry* 35, 4 (2024): 333.
- Petrin, Martin. "AI Accountability from the Outside In: Corporate Liability, AI Governance, and Managerial Duties." *ECGI Law Working Paper* No. 935/2026 (2026): 5-7.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation).
- Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 (Artificial Intelligence Act).
- Stober, Sebastian and Tim W. Dornis. "Generative AI Training and Copyright Law." *Transactions of the International Society for Music Information Retrieval* [Online] (March 2026): 2-4. Available: <https://arxiv.org/abs/2502.15858>, 2026 (10 July).

Sun, Hanpu. "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence." *International Journal of Social Sciences and Public Administration* 4, 1 (2024): 307-313.

Thaler v. Perlmutter, 687 F. Supp. 3d 140 (D.D.C. 2023), *aff'd*, 130 F.4th 1039 (D.C. Cir. 2025).

Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. Ross Intelligence Inc., No. 1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025).

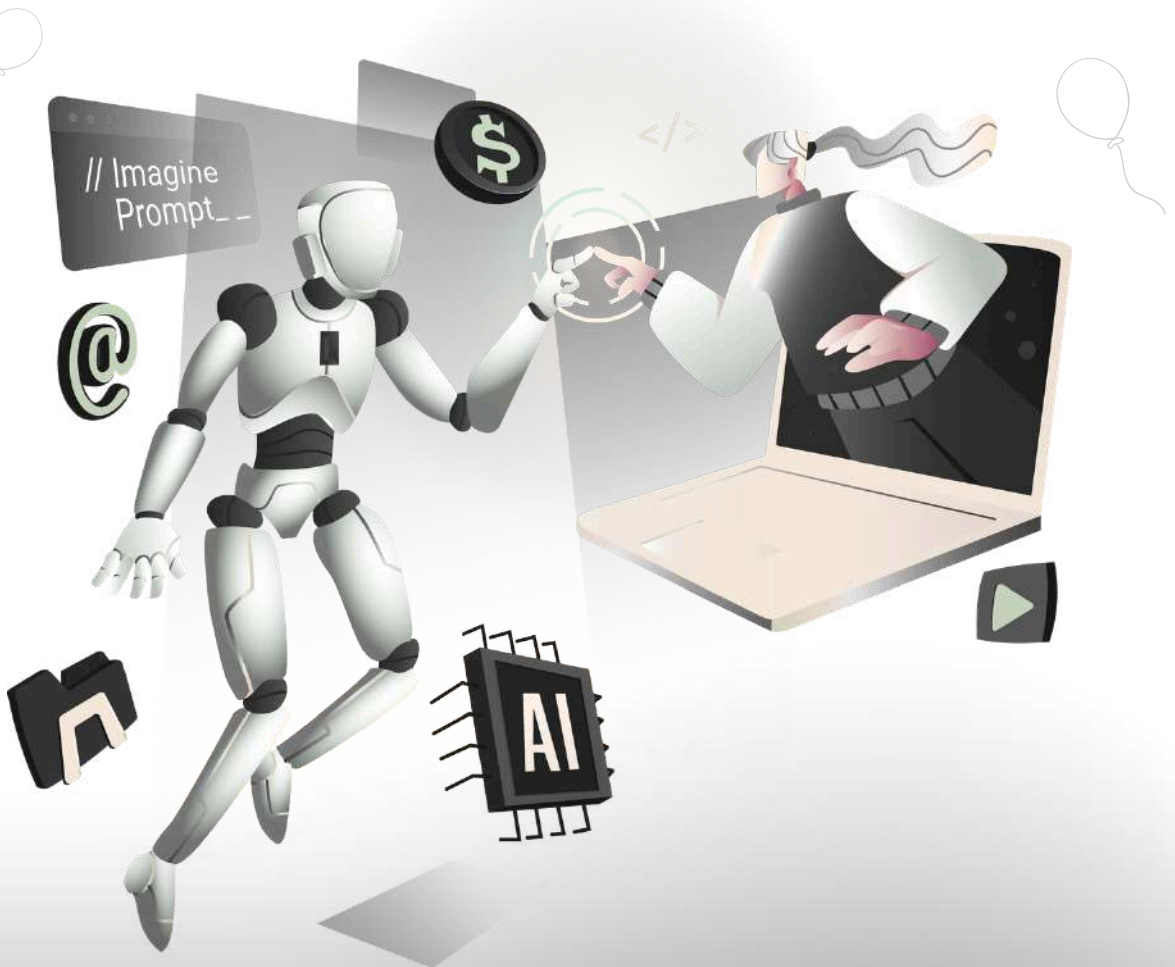
Zhang, Yue and others. "Siren's Song in the AI Ocean: A Survey on Hallucination in Large Language Models." *arXiv preprint arXiv:2309.01219* (2023).

พัฒนาพร โกวพัฒน์กิจ และปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง. "มาตรการกำกับดูแลการใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์" *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 53, 1 (2567): 116-123.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA). ผลการสำรวจความพร้อมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สำหรับบริการดิจิทัล ปี 2567 (AI Readiness Measurement 2024) [ออนไลน์], 1 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา https://www.etda.or.th/th/pr-news/AI_SurveyxETDA.aspx, 2567.

PDPA Thailand. "ธุรกิจไหนควรทำ? ประเมินผลกระทบการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล (DPIA)" [ออนไลน์], 1 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://pdpathailand.com/knowledge-pdpa/pdpa-dpia/>, 2565

TODAY'S TECHNOLOGY INNOVATION

**สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา
นายพงศ์พิทักษ์ เสวตวงษ์ และ นางสาวแพรวฤทัย ศรีใจปลุก**

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา
(ฉบับที่ ..) พ.ศ. เรื่อง ความผิดเกี่ยวกับเพศ
Key Provisions of the Draft Act Amending the Criminal Code
(No. ..), B.E., on Sexual Offences

พงศ์พิทักษ์ เสวตวงศ์*

Pongpitak Sawetwong

แพรวฤทัย ศรีใจปลูก**

Praewruethai Sreechaiplook

* นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง; อีเมลติดต่อ tinpongpitak@gmail.com

** นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง; อีเมลติดต่อ praeww0307@gmail.com

บทคัดย่อ

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ที่เสนอโดย นายอนุทิน ชาญวีรกูล กับคณะ และนางสาวภคมน หนูอนันต์ กับคณะนั้น ได้แก้ไขบทบัญญัติในเรื่องความผิดเกี่ยวกับเพศ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงกฎหมายให้ทันต่อสภาพปัญหาอาชญากรรมทางเพศที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ซึ่งมีการแก้ไขบทบัญญัติหลักที่สำคัญ คือ การแก้ไขนิยาม “กระทำชำเรา” และการกำหนดนิยาม “คุกคามทางเพศ” ผู้เขียนได้นำเสนอบทความนี้ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทราบได้ว่าเนื้อหาของบทบัญญัติและผลของกฎหมายจะเป็นอย่างไรหากร่างกฎหมายฉบับนี้ได้มีผลบังคับใช้แล้ว

คำสำคัญ: กระทำชำเรา; คุกคามทางเพศ; ความผิดเกี่ยวกับเพศ

Abstract

The Draft Act Amending the Criminal Code (No. ...), B.E., proposed by Mr. Anutin Charnvirakul and colleagues together with Ms. Pukkamon Nunarnan and colleagues, seeks to revise provisions relating to sexual offenses with the objective of aligning the law with the increasingly complex and diverse manifestations of sexual crimes. The principal substantive amendments concern the redefinition of the term “rape” and the introduction of a statutory definition of “sexual harassment.” This paper examines the substance of these amendments and considers their potential legal implications in the event that the draft is enacted into law.

Keywords: rape; sexual harassment; sexual offenses

1. บทนำ

ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายหลักที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความสงบเรียบร้อยของสังคม อย่างไรก็ตาม กฎหมายย่อมต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมทางเพศซึ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบันทั้งในมิติของความหลากหลายทางเพศ ลักษณะของการกระทำ ตลอดจนผลกระทบต่อเหยื่อที่กฎหมายเดิมยังไม่สามารถคุ้มครองได้อย่างครอบคลุมเพียงพอ

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการเสนอ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เสนอโดย นายอนุทิน ชาญวีรกูล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคภูมิใจไทย กับคณะ¹ โดยนำร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่เสนอโดย นางสาวกมลน หนูอนันต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคก้าวไกล กับคณะ² มาพิจารณารวมกันซึ่งนำร่างของนายอนุทิน ชาญวีรกูล กับคณะมาพิจารณาเป็นหลัก ทั้งนี้ สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2568³ และส่งให้วุฒิสภาพิจารณาต่อไป

¹ คณะกรรมการขับเคลื่อนคณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (นายอนุทิน ชาญวีรกูล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กับคณะ เป็นผู้เสนอ) [ออนไลน์], 29 สิงหาคม 2568. แหล่งที่มา: <https://drive.google.com/file/d/1Xkl8MHBVA9wd9Y39XvbnGjgEqukEbz6L/view?usp=drivesdk>

² คณะกรรมการขับเคลื่อนคณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (นางสาวกมลน หนูอนันต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับคณะเป็นผู้เสนอ) [ออนไลน์], 29 สิงหาคม 2568 แหล่งที่มา: https://drive.google.com/file/d/1brUTHuGL_rCBp4EGck1b6MJQZitNatV/view

³ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. [ออนไลน์], 30 สิงหาคม 2568. แหล่งที่มา: <https://document.senate.go.th/approve/A-1013.pdf>

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ดังกล่าวได้แก้ไขสาระสำคัญในความผิดเกี่ยวกับเพศหลายประการ ได้แก่ การแก้ไขบทนิยาม “กระทำชำเรา” การกำหนดนิยาม “คุกคามทางเพศ” การกำหนดความผิดฐานคุกคามทางเพศ การกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย บทบาทศาลที่สามารถนำข้อมูลออกจากระบบคอมพิวเตอร์ในกรณีที่มีการคุกคามทางเพศเกิดขึ้นได้ การแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 397 และการแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 281

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งนี้จึงมิได้เป็นเพียงการปรับปรุงถ้อยคำในกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิร่างกายและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม บทความในเรื่องนี้ผู้เขียนจะนำเสนอสาระสำคัญของร่างแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว เพื่อให้ผู้อ่านสามารถทราบได้ว่า เนื้อหาของบทบัญญัติและผลของกฎหมายจะเป็นอย่างไรหากร่างกฎหมายฉบับนี้ได้มีผลบังคับใช้แล้ว

2. การแก้ไขบทนิยาม “กระทำชำเรา”

ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันได้กำหนดนิยาม “กระทำชำเรา” ไว้ในมาตรา 1 (18) ดังนี้

(18) “กระทำชำเรา” หมายความว่า กระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ โดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำล่วงล้ำอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (18) ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “กระทำชำเรา” ไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นการกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ โดยเป็นการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำล่วงล้ำ 3 ช่องทางเท่านั้น ได้แก่ อวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม คำจำกัดความดังกล่าวยังมีข้อวิจารณ์ว่าไม่ครอบคลุมพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะกรณีการใช้ อวัยวะอื่นหรือวัตถุในการล่วงล้ำ ซึ่งในสภาพความเป็นจริงนั้นถือเป็นการละเมิดสิทธิในร่างกายที่ร้ายแรงไม่ต่างจากการใช้อวัยวะเพศ

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฯ มาตรา 3 ได้กำหนดให้ยกเลิกความใน (18) ของมาตรา 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งแก้ไข

เพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

(18) “**กระทำชำเรา**” หมายความว่า กระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ โดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำล่วงล้ำอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น หรือการใช้อวัยวะอื่นของผู้กระทำหรือวัตถุล่วงล้ำอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น หรือการให้ผู้อื่นกระทำกับผู้กระทำในลักษณะเดียวกัน แต่การให้ผู้อื่นกระทำการดังกล่าวนั้นไม่รวมถึงกรณีที่ผู้อื่นใช้อวัยวะอื่นวัตถุล่วงล้ำอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้กระทำ ทั้งนี้ อวัยวะเพศให้หมายความรวมถึงอวัยวะเพศจากการผ่าตัด

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวมีสาระสำคัญที่ควรพิจารณาในสามประเด็น ดังนี้

ประการแรก ขยายขอบเขตของ “กระทำชำเรา”

กฎหมายปัจจุบันถือว่า การใช้ “อวัยวะอื่น” หรือการใช้ “วัตถุ” ล่วงล้ำอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่นเป็นการกระทำอนาจารโดยการล่วงล้ำ ตามมาตรา 278 วรรคสอง โดยระวางโทษเท่ากันกับการข่มขืนกระทำชำเรา และไม่สามารถยอมความได้ จำกัดเพียงการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำเพื่อสนองความใคร่เท่านั้น แต่ร่างกฎหมายนี้ได้ครอบคลุมไปถึงการใช้ “อวัยวะอื่น” หรือการใช้ “วัตถุ” ต่าง ๆ ล่วงล้ำอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่นด้วย ฉะนั้น หากเป็นกรณีที่ใช้ “อวัยวะอื่นของผู้กระทำ” หรือ “วัตถุอื่น” ล่วงล้ำช่องปากของผู้อื่น ก็ไม่ถือว่าเป็น “กระทำชำเรา” ตามนิยามนี้

ประการที่สอง ขยายขอบเขตของการกระทำที่มีลักษณะเป็นการบังคับให้ผู้อื่นกระทำชำเรา

เป็นการแก้ไขช่องว่างทางกฎหมายที่ปัจจุบันไม่สามารถเอาผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรากับกรณีที่บังคับให้ผู้อื่นกระทำชำเราตน โดยร่างกฎหมายใหม่นี้ได้ขยายขอบเขต “กระทำชำเรา” ให้รวมถึงการบังคับให้ผู้อื่นใช้อวัยวะเพศของตน ล่วงล้ำอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้กระทำความผิดด้วย

ประการที่สาม นิยาม “อวัยวะเพศ” ที่กว้างขึ้น

แสดงให้เห็นการรองรับมิติความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ การยอมรับสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลผู้ผ่านการผ่าตัดแปลงเพศ

โดยไม่จำกัดความหมายของอวัยวะเพศไว้เพียงลักษณะทางกายภาพตามเพศกำเนิดเท่านั้น จากเดิมที่ไม่ได้กำหนดนิยาม “อวัยวะเพศ” ไว้ในกฎหมายอาญาอย่างชัดเจนเป็นหน้าที่ของศาลที่ต้องตีความ แต่ร่างกฎหมายใหม่ได้กำหนดให้อวัยวะเพศมีความหมายรวมถึงอวัยวะเพศจากการผ่าตัดด้วย การปรับแก้ในลักษณะนี้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ และหลักกฎหมายอาญาที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตของสังคม⁴ ด้วยเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่เปลี่ยนแปลงไป

3. การกำหนดนิยาม “คุกคามทางเพศ”

ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันมิได้บัญญัตินิยามคำว่า “คุกคามทางเพศ” (Sexual Harassment) ไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การคุกคามทางเพศได้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 397 ดังนี้

มาตรา 397 ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด ๆ ต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำในที่สาธารณะสถาน หรือต่อหน้าธารกำนัลหรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคสองเป็นการกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำความผิดมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำอันเนื่องจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามาตรา 397 วรรคหนึ่ง ได้มีการกล่าวถึงถ้อยคำในบทบัญญัติว่า “คุกคาม” ต่อมาวรรคสองได้มีการกล่าวถึงถ้อยคำในบทบัญญัติว่า “อันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ” อันเป็นเหตุการณ์ของวรรคหนึ่ง

⁴ ปกป้อง ศรีสนิท, กฎหมายอาญาชั้นสูง, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), หน้า 31-34.

ซึ่งทำให้ได้รับโทษหนักขึ้น และวรรคสามเกี่ยวกับ “การกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำ”

อย่างไรก็ดี บทบัญญัติมาตรา 397 นี้ยังคงปราศจากความชัดเจนแน่นอนในแง่ความหมายของคำนิยาม อันได้แก่ คำว่า “คุกคาม” และ “อันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ” เนื่องจากอาจมีการตีความของขอบเขตความหมายที่อาจตีความได้กว้างเกินไป กล่าวคือ รูปแบบหรือลักษณะการกระทำใดบ้างที่ถือเป็นการคุกคามทางเพศ ซึ่งทำให้เกิดความคลุมเครือของการบังคับใช้กฎหมาย และสิทธิในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกคุกคามทางเพศ อาจมิได้รับความคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรมเท่าที่สมควรจะได้รับ ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายอาญานั้นจะต้องมีความชัดเจนแน่นอน (*Lex Certa*) ปราศจากความคลุมเครือ⁵ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ประชาชนเข้าใจได้ว่าการกระทำอย่างไร มีโทษอย่างไรในทางกฎหมายอาญา เพื่อเป็นการเตือนภัยล่วงหน้า (Advance Warning) และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน⁶ ในทางกลับกัน หากประชาชนไม่เข้าใจได้ว่าการกระทำของตนเป็นความผิดหรือไม่เป็นความผิด ก็ย่อมเกิดความไม่เป็นธรรมได้

ทั้งนี้ บทบัญญัติดังกล่าวยังกำหนดระดับความรุนแรงของโทษให้สอดคล้องกับความผิด ไม่เหมาะสมเนื่องจากอัตราโทษที่กำหนดไว้นั้นต่ำเกินไปเมื่อเทียบกับโอกาสในการกระทำความผิดที่มักเกิดขึ้นบ่อยในสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบัน

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3/1 ได้กำหนดให้ เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (19) ของมาตรา 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

⁵ คนพล จันทน์หอม, **หลักพื้นฐานกฎหมายอาญา เล่ม 1**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), หน้า 57.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60-63.

(19) “คุกคามทางเพศ” หมายความว่า กระทำโดยทางกาย วาจา การส่งเสียง การแสดงอากัปกิริยาหรือท่าทาง การติดต่อสื่อสาร การเฝ้าดู การติดตามรังควาน หรือกระทำด้วยประการใด ๆ รวมถึงกระทำด้วยระบบคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ โทรคมนาคม หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นที่สามารถแสดงผล ให้เข้าใจความหมายได้ ต่อผู้อื่น อันมีลักษณะส่อไปในทางเพศ โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้น เดือดร้อน รำคาญ อับอาย ถูกเหยียดหยาม หวาดกลัว หรือได้รับความไม่ปลอดภัยในทางเพศ

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว ได้กำหนดนิยามคำว่า “คุกคามทางเพศ” ไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 1 (19) ซึ่งกฎหมายปัจจุบันปรากฏอยู่ใน มาตรา 397 ภาค 3 ลหุโทษ

โดยการกำหนดนิยามในครั้งนี้ได้กำหนดนิยามคำว่า “คุกคามทางเพศ” ไว้อย่างครอบคลุม และชัดเจนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายในกระบวนการ ยุติธรรมสามารถคาดการณ์รูปแบบ ลักษณะ และวิธีการของการคุกคามทางเพศ ได้อย่างชัดเจน สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพภาพของประชาชนได้อย่างยุติธรรม อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้ผู้ร่างกฎหมาย ได้คำนึงถึงสิทธิ มนุษยชนและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพภาพของประชาชนหรือผู้ถูกคุกคามทางเพศ มากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกายภาพ เช่น วาจา อากัปกิริยา หรืออุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์อื่นที่สามารถแสดงผลส่อไปในทางเพศ เนื่องจากองค์ประกอบภายนอก ของนิยามนี้ได้อาศัย “พฤติการณ์ประกอบการกระทำ” ด้วย กล่าวคือ ในนิยามนี้ ใช้ถ้อยคำว่า “โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้น เดือดร้อนรำคาญ อับอาย ถูกเหยียดหยาม หวาดกลัว หรือได้รับความไม่ปลอดภัยในทางเพศ” แสดงว่าเพียงแค่ “น่าจะ” เกิดความเสียหายก็เพียงพอแล้ว ซึ่งในความเป็นจริงอาจไม่เสียหายก็ได้

ข้อสังเกต ผู้ร่างได้กำหนดนิยามของ “คุกคามทางเพศ” ค่อนข้างกว้าง เพื่อให้ศาลสามารถตีความครอบคลุมพฤติกรรมคุกคามทางเพศใหม่ ๆ ได้อย่างไรก็ตาม เกิดข้อกังวลในเรื่อง “ความชัดเจนแน่นอนของกฎหมายอาญา” ซึ่งอาจถูกโต้แย้งได้ว่าเปิดช่องให้ตีความเกินขอบเขต

4. การกำหนดความผิดฐานคุกคามทางเพศ

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฯ มาตรา 7 ได้กำหนดให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 284/1 และ 284/2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 284/1 ผู้ใดคุกคามทางเพศต่อผู้อื่น ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นความผิดฐานอนาจาร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องหรือกระทำซ้ำมากกว่า หนึ่งครั้งและเป็นเหตุให้ผู้อื่นไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง เป็นการกระทำในที่สาธารณะ ต่อหน้าธารกำนัล หรือในระบบคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรานี้ เป็นการกระทำแก่เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี ซึ่งไม่ใช่ภรรยาหรือสามีของตน โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 284/2 ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 284/1 เป็นการกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำ อันเนื่องจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวมีสาระสำคัญที่ควรพิจารณาในสามประเด็น ดังนี้

ประการแรก การกำหนดความผิดฐานคุกคามทางเพศ

ความเดือดร้อนรำคาญอันมีลักษณะคุกคามส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศนั้น ปัจจุบันปรากฏอยู่ใน มาตรา 397 วรรคสอง มีระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งถือว่าโทษของการคุกคามทางเพศนั้นไม่สอดคล้องกับลักษณะของการกระทำในปัจจุบัน ร่างพระราชบัญญัติมาตรา 284/1

วรรคแรกนี้ จึงได้กำหนดความผิดฐานคุกคามทางเพศไว้ในประมวลกฎหมายอาญา โดยมีองค์ประกอบความผิดดังนี้

- 1) ผู้ใด
- 2) คุกคามทางเพศ
- 3) ผู้อื่น

บทบัญญัตินี้ กำหนดให้ผู้ใดก็ตามที่คุกคามทางเพศต่อผู้อื่น ผู้นั้นถือว่ากระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศ โดยการคุกคามทางเพศนี้ได้กำหนดนิยามไว้ในมาตรา 1 (19) ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3. โดยต้องนำมาพิจารณาในองค์ประกอบภายนอกของความผิดด้วย

อีกทั้งบทบัญญัตินี้เป็นบทบัญญัติความผิดที่ไม่ต้องการผลปรากฏ กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดกระทำความผิดครบองค์ประกอบความรับผิด ความผิดก็สำเร็จแล้ว มิต้องการผลปรากฏ คำว่า “ผลปรากฏ” ในที่นี้ หมายถึง โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้ถูกคุกคามทางเพศนั้น อาจจะได้รับเดือดร้อนรำคาญอับอายถูกเหยียดหยาม หวาดกลัว หรือได้รับความไม่ปลอดภัยในทางเพศ ซึ่งหากพิจารณาจากคำนิยามแล้ว จะเห็นได้ว่า ถ้อยคำบทบัญญัติในส่วนนี้เป็นพฤติการณ์ประกอบการกระทำ เมื่อเป็นพฤติการณ์ประกอบการกระทำแล้ว จึงจำเป็นต้องใช้มาตรฐานของวิญญูชนในการประกอบการพิจารณา กล่าวคือ หากวิญญูชนเห็นว่าการกระทำนั้นอาจก่อให้เกิดผลเช่นนั้นได้ แม้ผู้กระทำจะไม่ได้มีเจตนาให้เกิดผลผู้กระทำก็ถือว่ามีความผิด จะอ้างว่าไม่ทราบหรือไม่เจตนาไม่ได้

ประการที่สอง การเพิ่มโทษความผิดฐานคุกคามทางเพศ

ร่างพระราชบัญญัติมาตรา 284/1 และ 284/2 นี้บัญญัติอยู่ในภาค 2 ภาคความผิด ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ จากการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่ามีการปรับโทษให้รุนแรงเหมาะสมกับความผิดมากขึ้น ดังนี้

1) มาตรา 284/1 วรรคแรก กรณีผู้ที่กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ จะเห็นได้ว่า เมื่อเทียบกับบทบัญญัติมาตรา 397 มีการระวางโทษที่หนักขึ้น เพื่อให้ความผิดได้สัดส่วนกับความรุนแรงของโทษ

2) **มาตรา 284/1 วรรคสอง** กรณีที่ผู้กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศกระทำความผิดซ้ำ ส่งผลให้ผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศไม่สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ ต้องรับโทษหนักขึ้นจากรวรรคแรก ต้องระวางโทษจำคุกสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3) **มาตรา 284/1 วรรคสาม** กรณีที่ผู้กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศตามวรรคแรก ได้กระทำความผิดในที่สาธารณะหรือในระบบคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ หรือกรณีที่ผู้กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศตามวรรคสองได้กระทำความผิดซ้ำ ส่งผลให้ผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศไม่สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ อันได้กระทำความผิดในที่สาธารณะหรือในระบบคอมพิวเตอร์ ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4) **มาตรา 284/1 วรรคสี่** กรณีผู้กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศได้กระทำต่อเด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงความยินยอมของเด็กผู้ถูกกระทำ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5) **มาตรา 284/2** กรณีที่ผู้กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าผู้ถูกระทำ ไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดี นายจ้างที่ดี ได้กระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศตามบทบัญญัติมาตรา 284/1 เช่นนี้จำเป็นต้องรับโทษหนักขึ้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อสังเกต ขอบเขตของความผิดฐาน “การกระทำอนาจาร” และ “การคุกคามทางเพศ” อาจก่อให้เกิดปัญหาในการตีความของศาลได้ ว่าสิ่งใดคือการกระทำที่ไม่ถึงขั้นอนาจาร ต้องอาศัยแนวปฏิบัติและดุลพินิจของศาลต่อไปในอนาคต

5. การกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฯ 7 ได้กำหนดให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 284/3 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 284/3 ในคดีคุกคามทางเพศ ถ้าความปรากฏแก่ศาลเองหรือตามข้อเสนอของพนักงานอัยการ โจทก์ ผู้เสียหาย หรือเจ้าพนักงาน ว่าจำเลยมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่าจะคุกคามทางเพศ หรือรบกวนการดำเนินชีวิตตามปกติของผู้เสียหายอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าศาลจะลงโทษจำเลยหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจสั่งห้ามจำเลยนั้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินสองปี

จำเลยซึ่งฝ่าฝืนคำสั่งห้ามของศาลตามวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทบัญญัติดังกล่าวมุ่งเน้นการคุ้มครองผู้เสียหายจากการคุกคามทางเพศอย่างต่อเนื่อง แม้ในกรณีที่จำเลยไม่ได้ถูกลงโทษก็ตาม ถือเป็นการขยายขอบเขตของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปสู่มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายและการป้องกันอาชญากรรมมากกว่าการลงโทษบุคคล⁷

ศาลอาจใช้อำนาจตามมาตรานี้ได้ทั้งจากการพิจารณาเห็นเองหรือจากข้อเสนอของพนักงานอัยการ โจทก์ ผู้เสียหาย หรือเจ้าพนักงาน โดยศาลสามารถสั่งห้ามจำเลยทำการใด ๆ ตามที่เห็นสมควร เช่น การติดต่อ การเข้าใกล้ ผู้เสียหาย ซึ่งระยะเวลาของคำสั่งห้ามกำหนดได้ไม่เกินสองปี หากจำเลยฝ่าฝืนคำสั่งศาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อสังเกต การให้อำนาจศาลสั่งห้าม “ไม่ว่าศาลจะลงโทษจำเลยหรือไม่ก็ตาม” อาจถูกวิจารณ์ว่าเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยโดยยังไม่ปรากฏการพิพากษาลงโทษซึ่งอาจขัดกับหลัก หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยบริสุทธิ์ (Presumption of innocence)⁸ และขอบเขตของ “การกระทำที่ศาลสั่งห้าม” อาจยังไม่ชัดเจน อาจต้องอาศัยแนวปฏิบัติและดุลพินิจของศาลในอนาคต ทั้งนี้ มาตรการนี้สามารถใช้ได้กับกรณีคุกคามทางเพศเท่านั้น ไม่สามารถใช้ได้กับกรณีกระทำชำเราและกระทำอนาจารได้

⁷ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), หน้า 110-112.

⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), หน้า 108-110.

6. บทบาทศาลที่สามารถนำข้อมูลออกจากระบบคอมพิวเตอร์ในกรณีที่การคุกคามทางเพศเกิดขึ้นได้

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา 7 ได้กำหนดให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 284/4 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 284/4 ในการกระทำความผิดฐานคุกคามทางเพศตามมาตรา 284/1 วรรคสาม ที่เป็นการนำข้อมูลอันมีลักษณะลามกเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ หากได้ความตามทางใต้สวนของศาลตามคำร้องของผู้เสียหายหรือเจ้าพนักงานแล้ว เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้นำเข้าข้อมูลนั้นระงับการทำให้แพร่หลายและนำข้อมูลนั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และหากจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ควบคุมหรือผู้ให้บริการระบบคอมพิวเตอร์ระงับการทำให้แพร่หลายและนำข้อมูลนั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หรืออาจสั่งให้เจ้าพนักงานที่มีอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งของศาลก็ได้ แล้วรายงานให้ศาลทราบภายในสิบห้าวัน

ผู้นำเข้าข้อมูล ผู้ควบคุมหรือผู้ให้บริการระบบคอมพิวเตอร์ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งของศาลตามวรรคหนึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทบัญญัติดังกล่าวได้ให้กำหนดให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจได้หากมีการนำข้อมูลอันมีลักษณะลามกเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นการกระทำความผิดตามมาตรา 284/1 วรรคสาม

มาตรานี้สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายอาญาในการรับมือกับลักษณะการกระทำความผิดรูปแบบใหม่ (Cyber Sexual Harassment) ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ ซึ่งต่างจากการคุกคามทางเพศแบบดั้งเดิมที่เกิดขึ้นต่อหน้าผู้เสียหายโดยตรง การนำข้อมูลลามกเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์และเผยแพร่ต่อสาธารณะสามารถทำให้ผู้เสียหายได้รับความอับอาย เสื่อมเสียชื่อเสียง และเกิดความเสียหายทางจิตใจอย่างรุนแรง อีกทั้งยังเป็นภัยต่อศีลธรรมอันดีในสังคมได้

กฎหมายจึงให้อำนาจศาลเข้าแทรกแซงโดยตรง เพื่อให้เกิดการระงับการแพร่หลายอย่างทันทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งระงับการแพร่หลายของข้อมูลลามกและการนำข้อมูลนั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยศาลสามารถออกคำสั่งได้ทั้งต่อผู้ที่นำข้อมูลเข้าระบบ ผู้ควบคุมระบบคอมพิวเตอร์ ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต รวมถึงเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อตัดวงจรของการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นการคุกคามทางเพศผ่านสื่อออนไลน์

ทั้งนี้ เพื่อบังคับให้เกิดการปฏิบัติตามคำสั่งศาล บทบัญญัตินี้จึงกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนไว้ คือ จำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โทษดังกล่าวแม้จะไม่สูงมาก แต่มีลักษณะเชิงป้องปรามให้ผู้ให้บริการระบบคอมพิวเตอร์และผู้เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมืออย่างเคร่งครัด

ข้อสังเกต เกิดหลักที่ขัดแย้งกันคือ “การปกป้องศีลธรรมอันดีของประชาชน” กับ “เสรีภาพในการแสดงออก” อีกทั้งยังก่อให้เกิดหน้าที่ของผู้นำเข้าข้อมูล ผู้ควบคุมหรือผู้ให้บริการระบบคอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติตามคำสั่งศาล ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย รวมไปถึงหากมีกรณีที่ผู้นำเข้าข้อมูล ผู้ควบคุมหรือผู้ให้บริการระบบคอมพิวเตอร์ที่เป็นนิติบุคคลฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคล

7. การแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 397

ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน ได้กำหนดความผิดฐานก่อความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ไว้ในมาตรา 397 ดังนี้

มาตรา 397 ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด ๆ ต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัลหรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคสองเป็นการกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำความผิดมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฯ มาตรา 8 ได้กำหนดให้ยกเลิกยกเลิกความในมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2558 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 397 ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด ๆ ต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการกำหนดให้ “การกระทำอันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ” เป็นการกระทำที่อยู่ในนิยามของ “คุกคามทางเพศ”

แล้วจึงแก้ไขบทบัญญัติในวรรคสองให้สอดคล้องกับการแก้ไขนิยามดังกล่าว รวมถึงตัดวรรคท้ายออกไป เพราะได้กำหนดเป็นความผิดตามมาตรา 284/2 แล้ว อีกทั้งยังได้แก้ไขโทษ โทษตามวรรคหนึ่งได้เพิ่มโทษปรับ จากเดิมปรับไม่เกินห้าพันบาท เป็นปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

8. การแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 281

ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน ได้กำหนดความผิดอันยอมความในความผิดเกี่ยวกับเพศ ไว้ในมาตรา 281 ดังนี้

มาตรา 281 ความผิดตามมาตราดังต่อไปนี้ เป็นความผิดอันยอมความได้

(1) มาตรา 276 วรรคหนึ่ง และมาตรา 278 วรรคสอง ซึ่งเป็นการกระทำความผิดระหว่างคู่สมรส ถ้ามิได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล หรือไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกระทำรับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย

(2) มาตรา 278 วรรคหนึ่ง ถ้ามิได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล ไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกระทำรับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย หรือมิได้เป็นการกระทำความผิดแก่บุคคลตั้งระบุไว้ในมาตรา 285 และมาตรา 285/2

ร่างมาตราดังกล่าวได้กำหนดให้ “การกระทำชำเรา” (มาตรา 276 วรรคหนึ่ง) “การกระทำอนาจารโดยการล่วงล้ำ” (มาตรา 278 วรรคสอง) จะเป็นความผิดอันยอมความได้ต่อเมื่อกระทำต่อคู่สมรส และไม่ได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล หรือไม่ปรากฏว่าผู้กระทำได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย อีกทั้งกรณี “การกระทำอนาจาร” (มาตรา 278 วรรคหนึ่ง) จะเป็นความผิดอันยอมความได้ต่อเมื่อไม่ได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล หรือไม่ปรากฏว่าผู้กระทำได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฯ มาตรา 6 ได้กำหนดให้ยกเลิกความในมาตรา 281 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 281 ความผิดตามมาตราดังต่อไปนี้ เป็นความผิดอันยอมความได้

(1) มาตรา 276 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำความระหว่างคู่สมรส ถ้ามิได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล หรือไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำรับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย

(2) มาตรา 278 ถ้ามิได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล ไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำรับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย หรือมิได้เป็นการกระทำแก่บุคคลดังระบุไว้ใน มาตรา 285 และมาตรา 285/2

บทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการกำหนดให้ “การกระทำความผิดโดยการล่วงล้ำ” รวมอยู่ในนิยามของ “กระทำชำเรา” แล้ว จึงแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการแก้ไขนิยามดังกล่าว

9. บทสรุป

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ในเรื่องความผิดเกี่ยวกับเพศนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับปัญหาอาชญากรรมทางเพศที่ซับซ้อนขึ้นในปัจจุบัน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) การแก้ไขนิยาม “กระทำชำเรา” ขยายความหมายให้ครอบคลุมการใช้ อวัยวะอื่นหรือวัตถุ รวมทั้งการบังคับให้ผู้อื่นกระทำชำเราแก่ผู้กระทำ และให้อวัยวะเพศ หมายถึงอวัยวะเพศที่เกิดจากการผ่าตัด รองรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น

2) การกำหนดนิยาม “คุกคามทางเพศ” ระบุพฤติกรรมทางกาย วาจา การสื่อสาร รวมถึงการใช้เทคโนโลยี ที่มีลักษณะส่อไปในทางเพศและก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญ อับอาย หรือความไม่ปลอดภัย

3) การกำหนดความผิดฐานคุกคามทางเพศ เพิ่มมาตรา 284/1 และ 284/2 พร้อมโทษจำคุกและปรับที่รุนแรงกว่ากฎหมายเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะความผิด และสถานการณ์สังคม รวมถึงกรณีผู้กระทำเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่า หรือผู้เสียหายเป็นเด็ก

4) การกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายศาลมีอำนาจออกคำสั่งห้ามจำเลยกระทำการใด ๆ ที่เป็นการคุกคามทางเพศ แม้ยังไม่มีคำพิพากษาลงโทษ เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ ขยายมิติการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

5) บทบาทศาลที่สามารถนำข้อมูลออกจากระบบคอมพิวเตอร์ในกรณีที่มีการคุกคามทางเพศเกิดขึ้นได้ ศาลสามารถสั่งระงับการแพร่หลายและลบข้อมูลลามกออกจากระบบคอมพิวเตอร์ (มาตรา 284/4) เพื่อตัดวงจร Cyber Sexual Harassment

6) การแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 397 แก้ไขถ้อยคำในมาตรา 397 ให้สอดคล้องกับนิยามใหม่ และปรับโทษให้หนักขึ้น

7) การแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 281 แก้ไขถ้อยคำในมาตรา 281 ให้สอดคล้องกับนิยามใหม่

บรรณานุกรม

คณพล จันทน์หอม, **หลักพื้นฐานกฎหมายอาญา เล่ม 1**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565)

คณะกรรมการขับเคลื่อนคณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (นายอนุทิน ชาญวีรกูล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กับคณะเป็นผู้เสนอ)** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://drive.google.com/file/d/1XkL8MHBVA9wd9Y39XvbnGjgEqkEbz6L/view?usp=drivesdk>

คณะกรรมการขับเคลื่อนคณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (นางสาวกมลน หนูนอนันต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กับคณะ เป็นผู้เสนอ)** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://drive.google.com/file/d/1brUTHugL_rCBBp4EGck1b6MJQZitNatV/view

คณิต ฦ นคร, **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566)

ปกป้อง ศรีสนิท, **กฎหมายอาญาชั้นสูง**, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566),

สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, **เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ.**

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://document.senate.go.th/approve/A-1013.pdf>

อัจฉริยา ชูตินันท์, **อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566)

Echoes of Biased Data

ปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่สร้างด้วยปัญญาประดิษฐ์ ภายใต้กฎหมายไทย คุณวัทธิกร ดรณพันธ์

ปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่สร้างด้วยปัญญาประดิษฐ์
ภายใต้กฎหมายไทย

Problems of Copyright Ownership in Works Created by
Artificial Intelligence under Thai Law

วัทธิกร ดรณพันธ์¹

Watthikon Darunphan*

¹ นิสิตชั้นปีที่ 2 คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ปัญญาประดิษฐ์ประเภทสร้างสรรค์เนื้อหา (Generative AI) ในปัจจุบันสามารถสร้างงานวรรณกรรม ศิลปกรรม และดนตรีกรรมที่มีคุณภาพใกล้เคียงหรือเทียบเท่างานที่มนุษย์สร้างขึ้น บทความนี้มุ่งศึกษาปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานดังกล่าวภายใต้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยพิจารณาว่านิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ตามมาตรา 4 ประกอบกับหลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเองตามมาตรา 6 นั้น มีขอบเขตเพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์ที่ปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีบทบาทในกระบวนการสร้างสรรค์ในระดับที่แตกต่างกันหรือไม่ จากการศึกษาพบว่ากฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงบทบาทของปัญญาประดิษฐ์ไว้โดยตรง ส่งผลให้งานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยปราศจากการควบคุมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญตกอยู่ในสถานะที่ไม่แน่นอน และเนื่องจากระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ของไทยเป็นระบบอัตโนมัติที่ไม่มีการตรวจสอบคุณสมบัติผู้สร้างสรรค์ในชั้นแจ้งข้อมูลต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาดังกล่าวจึงมีแนวโน้มปรากฏชัดในชั้นฟ้องร้องละเมิดลิขสิทธิ์มากกว่าชั้นขอรับความคุ้มครอง ต่างจากสหรัฐอเมริกาที่ประเด็นนี้ปรากฏผ่านการปฏิเสธคำขอจดทะเบียนของสำนักงานลิขสิทธิ์โดยตรง การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหภาพยุโรป และจีน พบว่าแม้ทุกระบบจะปฏิเสธสถานะผู้สร้างสรรค์ของปัญญาประดิษฐ์เองอย่างสอดคล้องกัน แต่ยังคงกันอย่างมีนัยสำคัญในการพิจารณาว่าการป้อนคำสั่ง (Prompt) และการคัดเลือกผลงานของมนุษย์นั้นเพียงพอ ก่อให้เกิดความเป็นผู้สร้างสรรค์หรือไม่ อีกทั้งแนวทางเฉพาะของสหราชอาณาจักรตามมาตรา 9(3) กำลังอยู่ในกระบวนการพิจารณายกเลิกตามรายงานของรัฐบาลที่เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2569

บทความเสนอว่าประเทศไทยควรแก้ไขมาตรา 4 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพื่อกำหนดเกณฑ์ความเป็นผู้สร้างสรรค์กรณีใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างชัดเจน โดยยึดการควบคุมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญเป็นเกณฑ์ แทนที่จะยึดเพียงการป้อนคำสั่งเบื้องต้น เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการส่งเสริมเทคโนโลยีกับการคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ที่แท้จริง

คำสำคัญ: ลิขสิทธิ์; ปัญญาประดิษฐ์; ผู้สร้างสรรค์

Abstract

Generative artificial intelligence can now produce literary, artistic, and musical works of a quality comparable to human-created works. This article examines the problem of copyright ownership in such works under Thailand's Copyright Act B.E. 2537 (1994), asking whether the definition of "creator" in Section 4, read together with the originality requirement embedded in Section 6, is broad enough to address the varying degrees to which artificial intelligence may participate in the creative process.

The study finds that Thai law contains no provision directly addressing the role of artificial intelligence, leaving works produced without meaningful human creative control in an uncertain protective status. Because Thailand's copyright system is automatic and does not examine a claimant's qualifications as creator, this uncertainty is likely to surface in infringement litigation rather than at the point of seeking protection, unlike in the United States, where the issue arises through registration refusal. Comparative analysis of the United States, the United Kingdom, the European Union, and China shows that while every system declines to recognize artificial intelligence itself as an author, they diverge on whether prompting and selection by a human user suffices to establish authorship. The United Kingdom's distinctive Section 9(3) provision is now under review for likely repeal per the government's 2026 report.

The article proposes that Thailand amend Sections 4 and 6 of the Copyright Act to establish clear criteria for authorship where artificial intelligence is used, centered on meaningful human creative control rather than the mere entry of a prompt, to balance the promotion of new technology against the protection of genuine human creators.

Keywords: Copyright; Artificial Intelligence; Author

บทนำ

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประเภทสร้างสรรค์เนื้อหา หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า Generative AI ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงกระบวนการสร้างสรรค์งานในหลายแขนงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โปรแกรมอย่าง Midjourney, Stable Diffusion และแบบจำลองภาษาขนาดใหญ่ต่าง ๆ สามารถประมวลผลจากข้อความสั่งงานสั้น ๆ ที่มนุษย์ป้อนเข้าไป แล้วสร้างภาพวาด บทเพลง หรือข้อความที่มีคุณภาพทัดเทียมกับงานฝีมือมนุษย์ได้ภายในเวลาไม่กี่วินาที ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดคำถามพื้นฐานต่อระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งวางอยู่บนสมมติฐานที่ว่างานสร้างสรรค์ทุกชิ้นย่อมมีมนุษย์เป็นผู้ก่อกำเนิดเสมอ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ของประเทศไทย ซึ่งบัญญัติขึ้นก่อนยุคของปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์เนื้อหาหลายทศวรรษ ให้นิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ไว้ในมาตรา 4 ว่า หมายถึงผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามหนึ่งในที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ได้กล่าวถึงกรณีที่เครื่องจักรหรือระบบคอมพิวเตอร์เข้ามามีส่วนในกระบวนการสร้างสรรค์ไว้โดยตรงแต่อย่างใด เมื่อผู้ใช้งานปัญญาประดิษฐ์เพียงป้อนคำสั่งสั้น ๆ แล้วปล่อยให้ระบบประมวลผลจนได้ผลลัพธ์ออกมา โดยแทบไม่มีการควบคุมทิศทางของงานในเชิงสร้างสรรค์เลยนั้น จึงเกิดคำถามว่าบุคคลดังกล่าวจะมีสถานะเป็นผู้สร้างสรรค์ตามกฎหมายหรือไม่ และหากไม่มีผู้ใดมีสถานะดังกล่าว งานนั้นจะตกเป็น สาธารณสมบัติโดยปริยาย หรือไม่

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่สร้างด้วยปัญญาประดิษฐ์ภายใต้กฎหมายไทย โดยเริ่มจากการทบทวนหลักกฎหมายลิขสิทธิ์ไทยว่าด้วยความเป็นผู้สร้างสรรค์และหลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ก่อนจะอธิบายลักษณะการทำงานของปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์เนื้อหา และระดับการมีส่วนร่วมของมนุษย์ในกระบวนการดังกล่าว จากนั้นจึงศึกษาเปรียบเทียบแนวทางของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหภาพยุโรป และสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้กฎหมายไทย และเสนอแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในลำดับสุดท้าย

1. หลักกฎหมายลิขสิทธิ์ไทยว่าด้วยความเป็นผู้สร้างสรรค์

1.1 นิยามผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4

มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 บัญญัตินิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ไว้ว่า หมายถึงผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำที่ใช้คำกริยาว่า “ทำ” และ “ก่อให้เกิด” ประกอบกับหลักการที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ทั้งของไทยและนานาประเทศว่าการคุ้มครองลิขสิทธิ์มีขึ้นเพื่อตอบแทนการใช้สติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์เป็นการเฉพาะ จึงเป็นที่เข้าใจกันในทางวิชาการว่าผู้สร้างสรรค์ตามความหมายของกฎหมายลิขสิทธิ์ไทยต้องเป็นมนุษย์ ปัญญาประดิษฐ์ซึ่งไม่มีสถานะเป็นบุคคลตามกฎหมายจึงไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ได้ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเองหรือในฐานะใด

1.2 หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง

นอกจากนิยามตามมาตรา 4 แล้ว มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันยังกำหนดประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้แก่ประเภท เมื่ออ่านมาตรา 4 ประกอบกับมาตรา 6 จะเห็นได้ว่างานที่จะได้รับความคุ้มครองต้องเป็นผลจากความคิดริเริ่มของผู้สร้างสรรค์เอง มิได้ลอกเลียนงานของผู้อื่น อันเป็นหลักการที่เรียกกันในทางวิชาการว่าหลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง (Originality) ซึ่งศาลไทยวางแนวไว้ในหลายคดีว่างานอันจะได้รับความคุ้มครองต้องผ่านการลงแรงและใช้ความวิริยะอุตสาหะในระดับหนึ่ง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2610/2553 วินิจฉัยว่าเอกสารประชาสัมพันธ์การอบรมสัมมนาที่มีเนื้อหาสั้นและเป็นเพียงการรวบรวมหัวข้อหลักสูตรยังไม่ถึงขนาดที่จะเป็นงานวรรณกรรมอันมีลิขสิทธิ์ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19305/2555 วินิจฉัยว่า การทำตุ๊กตาผ้ารูปช้างโดยปรับปรุงเล็กน้อยจากรูปช้างทรงเครื่องตามแบบโบราณที่มีอยู่แล้ว ยังไม่ถึงระดับความวิริยะอุตสาหะที่จะทำให้ผู้ทำเป็นผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 แนวคำพิพากษาดังกล่าวใกล้เคียงกับหลักหยาดเหงื่อแรงงาน (Sweat of the Brow) มากกว่าหลักความคิดสร้างสรรค์ขั้นต่ำ (Modicum of

Creativity) ตามคดี Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Company, Inc. ของสหรัฐอเมริกาซึ่งวางเกณฑ์ว่าการลงแรงเพียงอย่างเดียวโดยปราศจากความคิดสร้างสรรค์ไม่เพียงพอที่จะได้รับความคุ้มครอง

ความแตกต่างของเกณฑ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อกรณีปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากผู้ใช้งานในหลายกรณีแทบไม่ได้ลงแรงกายเลย มีเพียงการป้อนคำสั่งเป็นข้อความสั้น ๆ ดังนั้น หากยึดหลักหยาดเหงื่อแรงงานอย่างเคร่งครัด งานเช่นนี้จึงมีแนวโน้มไม่ผ่านเกณฑ์ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเองตั้งแต่ต้น แต่หากพิจารณาว่าการเลือกใช้ถ้อยคำและการคัดเลือกผลลัพธ์จากหลายทางเลือกเป็นการใช้วิจารณญาณส่วนบุคคลอย่างหนึ่ง ก็อาจโต้แย้งได้ว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ในระดับหนึ่งเช่นกัน ประเด็นดังกล่าวยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลไทยในกรณีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์โดยตรง

1.3 ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์และผลกระทบต่อการบังคับใช้กฎหมาย

ประเทศไทยใช้ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ กล่าวคือลิขสิทธิ์เกิดขึ้นทันทีที่มีการสร้างสรรค์งานโดยไม่ต้องผ่านการจดทะเบียนหรือการตรวจสอบใด ๆ จากรัฐ การแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่เปิดให้บริการอยู่ในปัจจุบันเป็นเพียงการรับแจ้งตามที่ผู้แจ้งรับรองตนเองเท่านั้น มิได้เป็นการตรวจสอบหรือรับรองว่าผู้แจ้งเป็นผู้สร้างสรรค์ที่แท้จริงแต่อย่างใด ต่างจากระบบของสหรัฐอเมริกาที่สำนักงานลิขสิทธิ์มีอำนาจตรวจสอบและปฏิเสธคำขอจดทะเบียนหากเห็นว่างานขาดคุณสมบัติของความเป็นผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ ปัญหาความเป็นผู้สร้างสรรค์ในงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ภายใต้กฎหมายไทยจึงมีแนวโน้มไม่ปรากฏในชั้นการขอรับความคุ้มครอง แต่จะปรากฏขึ้นภายหลังเมื่อเกิดข้อพิพาทละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว โดยฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาอาจต่อสู้ว่า งานที่อ้างว่าถูกละเมิดไม่มีผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 จึงไม่มีลิขสิทธิ์ที่จะละเมิดได้ตั้งแต่แรกลักษณะเช่นนี้ใกล้เคียงกับคดี Li v. Liu ของจีนซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป มากกว่าคดีสหรัฐอเมริกาที่ประเด็นนี้ปรากฏผ่านการปฏิเสธคำขอจดทะเบียนของหน่วยงานรัฐโดยตรง

1.4 บทบัญญัติว่าด้วยความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในกรณีพิเศษ

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กำหนดหลักเกณฑ์ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้เป็นพิเศษในบางกรณีซึ่งอาจนำมาเทียบเคียงกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พัฒนาและผู้ใช้งานปัญญาประดิษฐ์ได้ มาตรา 9 บัญญัติว่างานที่สร้างสรรค์ขึ้นในฐานะลูกจ้าง หากไม่มีหนังสือตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ให้ลิขสิทธิ์เป็นของลูกจ้างเอง เพียงแต่นายจ้างมีสิทธิใช้งานออกเผยแพร่ตามวัตถุประสงค์แห่งการจ้างได้ ในขณะที่มาตรา 10 บัญญัติตรงกันข้ามว่างานที่รับจ้างบุคคลอื่นสร้างขึ้น ให้ผู้ว่าจ้างเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ เว้นแต่ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งสองมาตรานี้ต่างตั้งอยู่บนสมมติฐานว่ามีบุคคลธรรมดาเป็น “ผู้สร้างสรรค์” อยู่เสมอ เพียงแต่จัดสรรสิทธิให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น เมื่อนำมาเทียบเคียงกับกรณีปัญญาประดิษฐ์ซึ่งไม่มีสถานะเป็นบุคคล จึงไม่อาจปรับใช้มาตรา 9 หรือ 10 ได้โดยตรง เพราะไม่มี “ผู้สร้างสรรค์” ที่เป็นมนุษย์ให้จัดสรรสิทธิไปให้แก่ นายจ้างหรือผู้ว่าจ้างได้ตั้งแต่ต้น ส่วนมาตรา 12 ซึ่งให้ผู้รวบรวมข้อมูลโดยการคัดเลือกหรือจัดลำดับที่มีได้ลอกเลียนงานผู้อื่นมีลิขสิทธิ์ในงานที่รวบรวมขึ้น แม้มีลักษณะใกล้เคียงกับการคัดเลือกผลลัพธ์ของปัญญาประดิษฐ์อยู่บ้าง แต่ก็มุ่งใช้กับการนำงานที่มีอยู่แล้วมารวบรวม มิได้ออกแบบมารองรับกรณีที่ระบบคอมพิวเตอร์สร้างเนื้อหาใหม่ตามคำสั่ง จึงยังเป็นที่กังขาว่าจะนำมาปรับใช้กับกรณีนี้ได้โดยตรงหรือไม่

2.ลักษณะการทำงานของปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์เนื้อหาและระดับการมีส่วนร่วมของมนุษย์

ปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์เนื้อหาในปัจจุบันอาศัยแบบจำลองที่ผ่านการฝึกฝนจากข้อมูลจำนวนมากมหาศาล ไม่ว่าจะเป็นภาพ ข้อความ หรือเสียง เพื่อเรียนรู้รูปแบบและความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในข้อมูลเหล่านั้น เมื่อผู้ใช้งานป้อนคำสั่งเป็นข้อความหรือที่เรียกว่า Prompt เข้าไปในระบบ แบบจำลองจะประมวลผลและสร้างผลลัพธ์ใหม่ขึ้น โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสถิติที่ได้เรียนรู้มา มิใช่การคัดลอกข้อมูลต้นฉบับใดข้อมูลหนึ่งโดยตรง ลักษณะการทำงานเช่นนี้ทำให้การมีส่วนร่วมของมนุษย์ในกระบวนการสร้างสรรค์มีได้หลายระดับแตกต่างกันไป ในระดับหนึ่งมนุษย์อาจใช้ปัญญาประดิษฐ์

เป็นเพียงเครื่องมือช่วยสร้างสรรค์ (Assistive Tool) กล่าวคือ มนุษย์เป็นผู้กำหนดแนวคิดหรือองค์ประกอบหลักของงานไว้ล่วงหน้าแล้วใช้ปัญญาประดิษฐ์ช่วยดำเนินการเฉพาะบางขั้นตอนก่อนนำผลลัพธ์มาคัดเลือก ปรับปรุง และประกอบเข้ากับส่วนที่ตนสร้างขึ้นเองเป็นงานที่สมบูรณ์ กรณีเช่นนี้ปัญญาประดิษฐ์ทำหน้าที่ไม่ต่างจากโปรแกรมตัดต่อภาพหรือโปรแกรมประมวลผลคำที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือมาแต่เดิม ความเป็นผู้สร้างสรรค์ของมนุษย์ในกรณีนี้จึงไม่เป็นที่กังขามากนัก

ในอีกระดับหนึ่ง มนุษย์อาจป้อนคำสั่งเพียงสั้น ๆ แล้วปล่อยให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นผู้กำหนดรายละเอียดทั้งหมดของผลงานโดยลำพัง โดยผู้ใช้งานเพียงรับผลลัพธ์ที่ได้มาโดยไม่มีการปรับแต่งหรือคัดเลือกเพิ่มเติมแต่อย่างใด กรณีเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าปัญญาประดิษฐ์เข้ามาแทนที่บทบาทความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ (Stand-in for Human Creativity) มากกว่าจะเป็นเพียงเครื่องมือช่วยเหลือระหว่างสองระดับดังกล่าว ยังมีกรณีก้ำกึ่งอีกจำนวนมาก โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ใช้งานป้อนคำสั่งอย่างละเอียดซับซ้อน ปรับแต่งคำสั่งซ้ำหลายครั้ง และคัดเลือกผลลัพธ์สุดท้ายจากตัวเลือกจำนวนมากที่ระบบสร้างขึ้นให้ กรณีเช่นนี้เป็นประเด็นที่มีความเห็นแตกต่างกันมากที่สุดในทางกฎหมายเปรียบเทียบดังจะได้อธิบายถึงในหัวข้อถัดไป เนื่องจากคำถามสำคัญอยู่ที่ว่าการป้อนคำสั่งและการคัดเลือกดังกล่าวถือเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงเนื้อหาของงาน (Expression) หรือเป็นเพียงการแสดงความคิด หรือความต้องการอย่างกว้าง ๆ (Idea) ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่คุ้มครองเท่านั้น

3. แนวทางกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบ

3.1 สหรัฐอเมริกา

กฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกาวางหลักการความเป็นผู้สร้างสรรค์ไว้บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์มาอย่างต่อเนื่อง แม้รัฐบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ. 1976 จะไม่ได้นิยามคำว่าผู้สร้างสรรค์ไว้อย่างชัดเจนก็ตาม ประเด็นดังกล่าวได้รับการวินิจฉัยชัดเจนที่สุดในคดี Thaler v. Perlmutter ซึ่งนาย Stephen Thaler ยื่นคำขอจดทะเบียนลิขสิทธิ์ในภาพชื่อ A Recent Entrance to Paradise เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ.

2019 โดยระบุว่าผู้สร้างสรรค์คือระบบปัญญาประดิษฐ์ของตนที่ชื่อ Creativity Machine และตนเป็นเพียงเจ้าของสิทธิที่ได้รับมาจากระบบดังกล่าว สำนักงานลิขสิทธิ์ปฏิเสธคำขอโดยอ้างว่าต้องมีผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์เสมอ ศาลแขวงกลางเขตโคลัมเบียพิพากษายืนตามในปี ค.ศ. 2023 และศาลอุทธรณ์กลางเขตโคลัมเบียพิพากษายืนเป็นเอกฉันท์ว่างานอันจะได้รับความคุ้มครองต้องถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ในเบื้องต้นเสมอและศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาปฏิเสธไม่รับพิจารณาคดีต่อไปเมื่อ ค.ศ. 2026 ทำให้หลักเกณฑ์ดังกล่าวมีผลเป็นที่สุด² ทั้งนี้ ศาลมิได้วินิจฉัยว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือช่วยสร้างสรรค์จะทำให้งานขาดความคุ้มครองเสมอไป เพียงแต่วินิจฉัยเฉพาะกรณีที่ไม่มีการควบคุมของมนุษย์เท่านั้น ประเด็นว่ามนุษย์ต้องมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดจึงจะเพียงพอต่อการวินิจฉัยในคดี Allen v. Perlmutter ซึ่งศิลปินอ้างว่าได้ป้อนคำสั่งกว่าหกร้อยครั้งเพื่อปรับแต่งภาพ Théâtre D'opéra Spatial จนควรถือว่าตนควบคุมเชิงสร้างสรรค์เพียงพอแล้ว คดีดังกล่าวยังอยู่ระหว่างพิจารณา

สำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกาเผยแพร่รายงาน Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability เมื่อวันที่ 29 มกราคม ค.ศ. 2025 วางแนวทางว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพียงเพื่อช่วยเสริมการแสดงผลของมนุษย์ไม่ทำให้งานขาดคุณสมบัติได้รับความคุ้มครอง แต่การป้อนคำสั่งเพียงลำพังไม่ว่าจะละเอียดเพียงใดยังไม่เพียงพอ ต้องมีการคัดเลือกหรือดัดแปลงผลลัพธ์อย่างมีนัยสำคัญเพิ่มเติม สอดคล้องกับกรณีหนังสือการ์ตูน Zarya of the Dawn ที่สำนักงานลิขสิทธิ์ยอมรับความคุ้มครองเฉพาะข้อความและการจัดเรียงลำดับภาพ แต่ปฏิเสธความคุ้มครองในตัวภาพประกอบที่ปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นโดยตรง

3.2 สหราชอาณาจักร

กฎหมายลิขสิทธิ์ของสหราชอาณาจักรมีบทบัญญัติพิเศษที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในฐานะแนวทางที่อาจนำมาปรับใช้กับปัญหาปัญญาประดิษฐ์ กล่าวคือ มาตรา 9(3) แห่งกฎหมายลิขสิทธิ์ การออกแบบ และสิทธิบัตร ค.ศ. 1988 บัญญัติว่า

² Thaler v. Perlmutter, 130 F.4th 1039 (D.C. Cir. 2025).

³ Thaler v. Perlmutter, cert. denied, No. 25-449 (U.S. Mar. 2, 2026).

ในกรณีงานที่เกิดจากคอมพิวเตอร์โดยไม่มีผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์ ให้ถือว่าผู้สร้างสรรค์คือบุคคลผู้ดำเนินการอันจำเป็นเพื่อให้เกิดการสร้างสรรคงานนั้นขึ้น ซึ่งในบริบทปัจจุบันมักตีความว่า หมายถึงผู้ป้อนคำสั่งเข้าสู่ระบบ โดยมีอายุความคุ้มครองเพียงห้าสิบปีสั้นกว่าปกติมาก บทบัญญัตินี้ตราขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1988 ก่อนยุคปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์เนื้อหาในปัจจุบันมาก และไม่ปรากฏบทบัญญัติลักษณะเดียวกันในประเทศอื่นใด

รัฐบาลสหราชอาณาจักรจัดรับฟังความคิดเห็นเรื่องลิขสิทธิ์และปัญญาประดิษฐ์ระหว่างเดือนธันวาคม ค.ศ. 2024 ถึงกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2025 และในวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 2026 ได้เผยแพร่รายงานผลอย่างเป็นทางการ โดยข้อสรุปที่ชัดเจนที่สุดคือข้อเสนอให้ยกเลิกความคุ้มครองพิเศษตามมาตรา 9(3) เนื่องจากเห็นว่างานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยลำพังปราศจากมนุษย์ไม่ควรได้รับความคุ้มครอง³ แสดงให้เห็นว่าแนวทางเฉพาะของสหราชอาณาจักรกำลังมีแนวโน้มถูกยกเลิกเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางส่วนใหญ่ของโลก ส่วนหลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สำหรับงานที่มีผู้สร้างสรรค์เป็นมนุษย์ตามปกติ สหราชอาณาจักรยังคงยึดมาตรฐานที่ได้รับอิทธิพลจากศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป คือต้องเป็นผลจากการสร้างสรรค์ทางปัญญาของผู้สร้างสรรค์เอง (Author's Own Intellectual Creation) ดังจะกล่าวถึงต่อไป

3.3 สหภาพยุโรป

สหภาพยุโรปยังไม่มีกฎหมายลำดับพระราชบัญญัติหรือคำพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรปที่วินิจฉัยประเด็นนี้ไว้โดยตรง แต่หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ใช้อยู่วางรากฐานจากคดี Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening ค.ศ. 2009 ซึ่งวางเกณฑ์ว่างานที่จะได้รับความคุ้มครองต้องเป็นผลจากการสร้างสรรค์ทางปัญญาของผู้สร้างสรรค์เอง (Author's Own Intellectual Creation)

³ UK Department for Science, Innovation and Technology, Report on Copyright and Artificial Intelligence [ออนไลน์], สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69ba692226909a14239612e4/CP2602959_-_Report_on_Copyright_and_Artificial_Intelligence_web.pdf

คือมีการใช้ทางเลือกที่เป็นอิสระและสร้างสรรค์จนปรากฏลักษณะเฉพาะตัวหลักการนี้ได้รับการยืนยันซ้ำในคดี Painer v. Standard VerlagsGmbH เกี่ยวกับภาพถ่ายบุคคลซึ่งอาศัยเครื่องมือกลไกอย่างกล้องถ่ายภาพเช่นเดียวกับที่ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์งาน โดยศาลเห็นว่า ทางเลือกเชิงสร้างสรรค์ในการจัดองค์ประกอบภาพเพียงพอแล้วแม้จะอาศัยเครื่องมือกลไกก็ตาม ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปส่วนใหญ่แสดงความเห็นในแบบสอบถามนโยบายเดือนธันวาคม ค.ศ. 2024 ไปในทิศทางเดียวกันว่างานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์จะได้รับความคุ้มครองได้ก็ต่อเมื่อมีส่วนร่วมของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญเท่านั้น ซึ่งใกล้เคียงกับแนวทางล่าสุดของสหรัฐอเมริกาที่เน้นระดับการควบคุมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์เป็นสำคัญ

3.4 สาธารณรัฐประชาชนจีน

กฎหมายลิขสิทธิ์ของสาธารณรัฐประชาชนจีนกำหนดไว้ในมาตรา 11 ว่าผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือองค์กรที่ไม่มีสถานะนิติบุคคลเท่านั้น ปัญญาประดิษฐ์จึงไม่อาจมีสถานะเป็นผู้สร้างสรรค์ได้เช่นเดียวกับประเทศอื่น อย่างไรก็ตาม ศาลอินเทอร์เน็ตปักกิ่งวินิจฉัยคดี Li v. Liu เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 2023 ในทิศทางที่ให้น้ำหนักกับบทบาทของผู้ป้อนคำสั่งมากกว่าแนวทางของสหรัฐอเมริกาอย่างมีนัยสำคัญ โดยนาย Li ใช้โปรแกรม Stable Diffusion สร้างภาพจากคำสั่งบรรยายรายละเอียดอย่างละเอียด พร้อมปรับแต่ง คำสั่งซ้ำหลายครั้งจนได้ภาพตามต้องการก่อนเผยแพร่ ศาลวินิจฉัยว่าปัญญาประดิษฐ์และผู้พัฒนาโปรแกรมไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ได้ เพราะผู้พัฒนาเพียงสร้างเครื่องมือโดยไม่มีเจตนาต่อเนื้อหาของภาพที่จะเกิดขึ้น แต่การที่นาย Li เลือกใช้ โปรแกรมกำหนดและปรับแต่งคำสั่งซ้ำหลายครั้ง ตลอดจนคัดเลือกภาพสุดท้าย สะท้อนถึงการลงทุนทางปัญญาและการแสดงออกเฉพาะตัวของตน จึงถือว่านาย Li เป็นผู้สร้างสรรค์และเจ้าของลิขสิทธิ์ในภาพดังกล่าว⁴

⁴ Li v. Liu (ศาลอินเทอร์เน็ตปักกิ่ง, 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 2023); Copyright Law of the People's Republic of China, arts. 3, 11.

ผลของคดี Li v. Liu แตกต่างจากคดี Zarya of the Dawn ของสหรัฐอเมริกา อย่างมีนัยสำคัญ แม้ข้อเท็จจริงทั้งสองคดีใกล้เคียงกัน แสดงว่าแม้ทั้งสองระบบกฎหมายเห็นพ้องว่าปัญญาประดิษฐ์เองไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ได้แต่มีความเห็นต่างกัน ในการชั่งน้ำหนักว่าการป้อนคำสั่งและการคัดเลือกของมนุษย์นั้นเพียงพอหรือไม่ ก่อนหน้านี้ ศาลเดียวกันเคยวินิจฉัยในคดี Feilin v. Baidu ปฏิเสธความคุ้มครอง รายงานวิเคราะห์ข้อมูลที่สร้างจากปัญญาประดิษฐ์เนื่องจากขาดการแสดงออกเฉพาะตัว ที่เพียงพอ แสดงว่าศาลจีนพิจารณาเป็นกรณีไปตามปริมาณการมีส่วนร่วมของมนุษย์ เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป เพียงแต่กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำไว้ต่ำกว่า

3.5 บทสรุปเชิงเปรียบเทียบ

ทั้งสี่ระบบกฎหมายข้างต้นล้วนปฏิเสธไม่ให้ปัญญาประดิษฐ์มีสถานะ เป็นผู้สร้างสรรค์ได้ด้วยตนเองโดยลำพัง อันสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของกฎหมาย ลิขสิทธิ์ไทยตามมาตรา 4 เช่นกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในคำถาม ลำดับถัดมาว่าระดับการมีส่วนร่วมของมนุษย์เพียงใดจึงจะเพียงพอให้ถือว่าเป็น ผู้สร้างสรรค์ โดยสหรัฐอเมริกาวางเกณฑ์ไว้ค่อนข้างสูงว่าการป้อนคำสั่งเพียงลำพังไม่ว่า จะละเอียดเพียงใดยังไม่เพียงพอ ต้องมีการคัดเลือกหรือดัดแปลงผลลัพธ์อย่างมี นัยสำคัญเพิ่มเติม ในขณะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนวางเกณฑ์ไว้ต่ำกว่า โดยยอมรับว่า การปรับแต่งคำสั่งซ้ำหลายครั้งประกอบกับการคัดเลือกผลลัพธ์สุดท้ายก็เพียงพอแล้ว ส่วนแนวทางเฉพาะของสหราชอาณาจักรที่เคยยอมรับความคุ้มครองงานที่ปราศจาก ผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์โดยสิ้นเชิงนั้น กำลังอยู่ในทิศทางที่จะถูกยกเลิกเพื่อให้ สอดคล้องกับแนวทางส่วนใหญ่ของโลกมากขึ้น ความหลากหลายดังกล่าวสะท้อนว่า ปัญหานี้ยังไม่มีคำตอบสากลหนึ่งเดียว และประเทศไทยย่อมมีความจำเป็นต้องเลือก แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของตนต่อไป

4. ปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นภายใต้กฎหมายไทย

จากการศึกษาหลักกฎหมายไทยและแนวทางเปรียบเทียบของต่างประเทศข้างต้น อาจสรุปปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้เป็นสี่ประการดังนี้

ประการแรก นิยามคำว่าผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 มิได้กล่าวถึงบทบาทของปัญญาประดิษฐ์ไว้โดยตรง ทำให้การตีความว่าผู้ใช้งานจะมีสถานะเป็นผู้สร้างสรรค์หรือไม่ต้องอาศัยการตีความขยายความเพียงลำพัง โดยไม่มีเกณฑ์ชัดเจนว่าการป้อนคำสั่งระดับใดจึงเพียงพอ ความไม่แน่นอนนี้ก่อให้เกิดความเสี่ยงสองด้าน กล่าวคือ หากตีความเคร่งครัดตามหลักหยาดเหงื่อแรงงานงานที่เกิดจากการป้อนคำสั่งเพียงสั้น ๆ อาจถูกวินิจฉัยว่าไม่มีผู้สร้างสรรค์เลยและตกเป็นสาธารณสมบัติทันที แต่หากตีความกว้างเกินไปก็อาจให้ความคุ้มครองแก่งานที่แท้จริงเป็นผลผลิตของคอมพิวเตอร์เกือบทั้งหมด อันขัดต่อเจตนารมณ์ดั้งเดิมของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่มุ่งคุ้มครองผลงานจากสติปัญญาของมนุษย์เป็นการเฉพาะ

ประการที่สอง เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยอัตโนมัติ โดยไม่มีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สร้างสรรค์ในชั้นแจ้งข้อมูลต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาดังกล่าวจึงไม่ได้รับการคัดกรองตั้งแต่ต้น แต่จะปรากฏเป็นประเด็นข้อพิพาทในชั้นศาลเมื่อเกิดการฟ้องร้องละเมิดแล้วเท่านั้น ทำให้ผู้ใช้งานไม่อาจทราบล่วงหน้าว่าตนมีสิทธิในงานที่สร้างขึ้นหรือไม่จนกว่าจะเกิดข้อพิพาทจริง อันไม่เอื้อต่อการวางแผนธุรกิจหรือการอนุญาตให้ใช้สิทธิเชิงพาณิชย์

ประการที่สาม บทบัญญัติว่าด้วยความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในกรณีพิเศษตามมาตรา 9 และ 10 ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานว่ามี “ผู้สร้างสรรค์” ที่เป็นมนุษย์อยู่เสมอ ไม่อาจปรับใช้กับความสัมพันธ์สามฝ่ายระหว่างผู้พัฒนาระบบ ผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม และผู้ใช้งานปลายทางได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากยังไม่มีข้อสรุปว่าบุคคลใดในสามฝ่ายควรมีสถานะเป็นผู้สร้างสรรค์ตั้งต้น หากไม่มีผู้ใดมีสถานะดังกล่าว บทบัญญัติเรื่องการจัดสรรสิทธิก็ไม่มีจุดตั้งต้นที่จะนำมาปรับใช้ได้ตั้งแต่แรก

ประการที่สี่ กฎหมายไทยยังไม่มีกลไกกำหนดให้ผู้ยื่นขอความคุ้มครองต้องเปิดเผยว่างานของตนมีส่วนที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์มากน้อยเพียงใดทำให้ยากต่อการตรวจสอบในภายหลัง ต่างจากแนวทางของสำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกาที่กำหนดให้ผู้ยื่นคำขอต้องเปิดเผยส่วนดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน

5. บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

จากปัญหาทั้งสี่ประการข้างต้น บทความนี้เสนอแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายไทย ดังต่อไปนี้

ประการแรก ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 4 โดยเพิ่มบทนิยามที่กล่าวถึงกรณีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการสร้างสรรค์ไว้โดยตรง เพื่อยืนยันหลักการว่าปัญญาประดิษฐ์ไม่มีสถานะเป็นผู้สร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง พร้อมกำหนดเกณฑ์ว่าเมื่อใดมนุษย์ผู้ใช้งานจะถือว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ โดยบทความนี้เห็นว่าควรยึดหลักการควบคุมเชิงสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญ (Meaningful Creative Control) คือ พิจารณาว่ามนุษย์ได้ใช้วิจารณญาณในการคัดเลือกหรือดัดแปลงผลลัพธ์จนปรากฏลักษณะเฉพาะตัวหรือไม่ มิใช่พิจารณาเพียงการป้อนคำสั่งเบื้องต้น แนวทางนี้ใกล้เคียงกับสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปมากกว่าจีนที่ยอมรับเพียงการป้อนคำสั่ง เนื่องจากสอดคล้องกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมของกฎหมายไทยที่ให้น้ำหนัก กับการควบคุมวิริยะอุตสาหะของผู้สร้างสรรค์ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผ่านมา

ประการที่สอง ไม่ควรนำแนวทางเดิมของสหราชอาณาจักรตามมาตรา 9(3) ซึ่งยอมรับความคุ้มครองงานที่ปราศจากผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์โดยสิ้นเชิงมาเป็นต้นแบบ เนื่องจากขัดกับหลักการพื้นฐานที่ว่าลิขสิทธิ์มีขึ้นเพื่อตอบแทนความคิด สร้างสรรค์ของมนุษย์โดยเฉพาะ และสหราชอาณาจักรเองก็มีแนวโน้มจะยกเลิก บทบัญญัตินี้ตามรายงานของรัฐบาลที่เผยแพร่เมื่อเดือน มีนาคม พ.ศ. 2569 ดังกล่าวมาแล้ว

ประการที่สาม ควรกำหนดให้ผู้แจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาต้องเปิดเผยว่างานที่นำมาแจ้งมีส่วนที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์มากน้อยเพียงใด แม้ระบบแจ้งข้อมูลของไทยจะไม่ใช้ระบบตรวจสอบเช่นสหรัฐอเมริกาแต่การเปิดเผย

ข้อมูลดังกล่าวจะช่วยสร้างความโปร่งใสและเป็นประโยชน์ต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริง หากเกิดข้อพิพาท สอดคล้องกับแนวทางที่นักวิชาการไทยเคยเสนอไว้ก่อนหน้านี้เช่นกัน⁵

ประการที่สี่ ควรแก้ไขมาตรา 6 เพื่อชี้แจงว่างานที่เกิดจากการผสมผสาน ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์กับผลลัพธ์ของปัญญาประดิษฐ์ยังคงได้รับความคุ้มครอง ในส่วนที่เป็นการแสดงออกของมนุษย์ โดยไม่ตัดสิทธิทั้งงานเพียงเพราะมีส่วนหนึ่ง เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ปะปนอยู่ เพื่อมิให้บั่นทอนแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ที่ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่เข้ากับฝีมือมนุษย์

บทสรุป

ปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในผลงานที่สร้างด้วยปัญญาประดิษฐ์ เป็นปัญหาที่ทุกระบบกฎหมายทั่วโลกกำลังเผชิญร่วมกัน แม้จะยังไม่มีคำตอบที่เป็นสากลหนึ่งเดียวแต่แนวโน้มร่วมกัน คือ การปฏิเสธสถานะผู้สร้างสรรค์ของปัญญาประดิษฐ์ เองอย่างสอดคล้องกัน พร้อมมุ่งพิจารณาระดับการควบคุมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ ผู้ใช้งานเป็นเกณฑ์สำคัญแทน สำหรับประเทศไทยแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะยังไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงปัญญาประดิษฐ์ไว้โดยตรง แต่หลักการพื้นฐาน ตามมาตรา 4 ที่กำหนดให้ผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นมนุษย์นั้นยังคงเป็นรากฐานที่มั่นคงเพียงพอที่จะรองรับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ทันกับพัฒนาการของเทคโนโลยีต่อไปได้ การแก้ไข มาตรา 4 และมาตรา 6 โดยยึดหลักการควบคุมเชิงสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญของมนุษย์ เป็นเกณฑ์สำคัญ ประกอบกับการกำหนดให้เปิดเผยข้อมูลการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในกระบวนการสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความชัดเจนทางกฎหมายและรักษาสมดุล ระหว่างการส่งเสริมเทคโนโลยีใหม่กับการคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ที่แท้จริงต่อไป

⁵ ศิริพิชชา กฤษฏีพงศ์, ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์: กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย, หน้า ง.

บรรณานุกรม

กฎหมายไทย

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537.

คำพิพากษา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2610/2553.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19305/2555.

สารนิพนธ์

ศิริพิชชา กฤษฏ์พงศ์. ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์: กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2565.

กฎหมายและคดีต่างประเทศ

Case C-145/10, Painer v Standard VerlagsGmbH (CJEU, 2011).

Case C-5/08, Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening (CJEU, 2009).

Copyright Law of the People's Republic of China, articles 3 and 11.

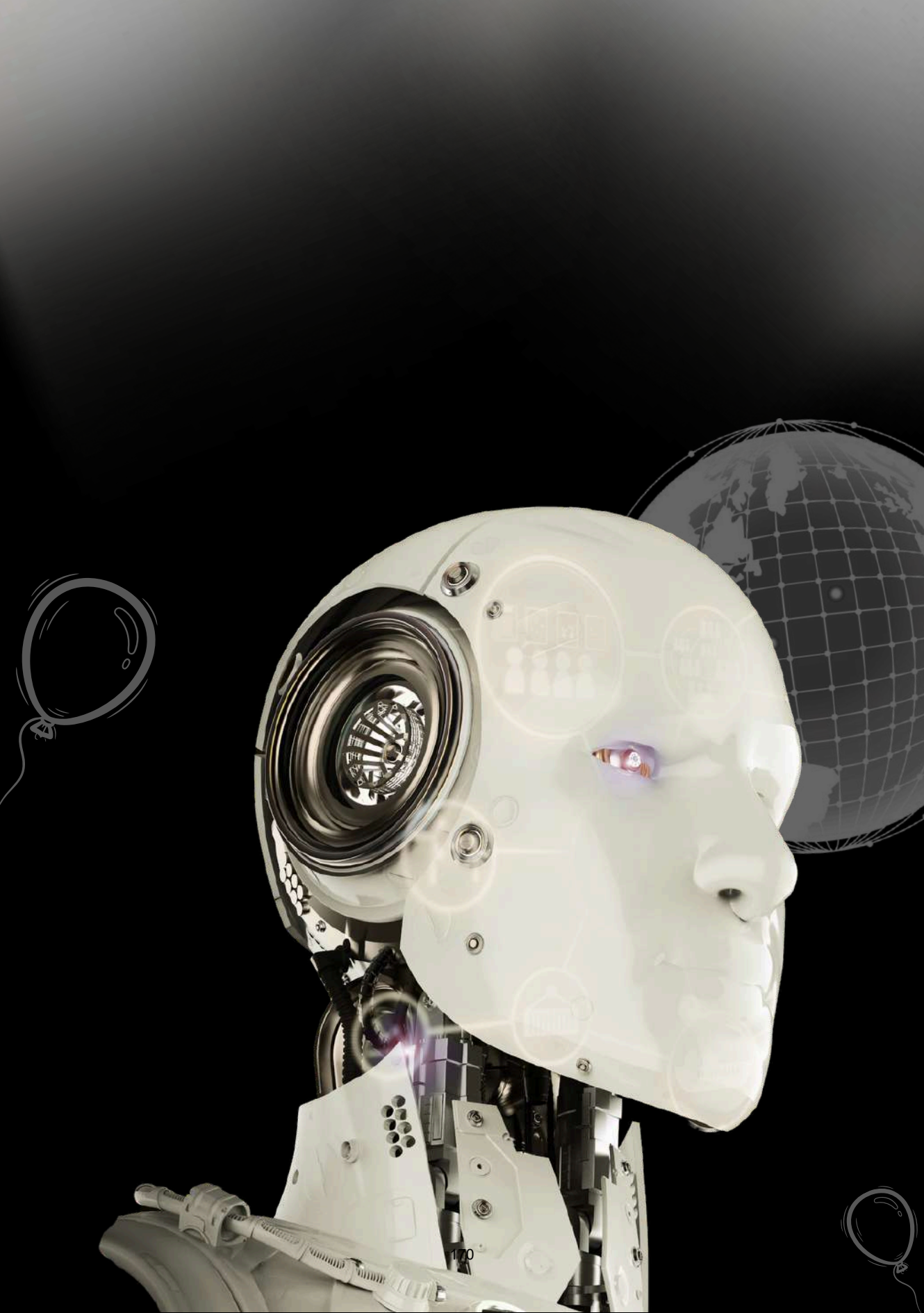
Copyright, Designs and Patents Act 1988 (UK), section 9(3).

Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Company, Inc., 499 U.S. 340 (1991). Li v. Liu (ศาลอินเทอร์เน็ตปักกิ่ง, 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 2023).

Thaler v. Perlmutter, 130 F.4th 1039 (D.C. Cir. 2025); cert. denied, No. 25-449 (U.S. Mar. 2, 2026).

เอกสารและรายงานออนไลน์

- Harvard International Law Journal. "Why the Obsession with Human Creativity? A Comparative Analysis on Copyright Registration of AI-Generated Works" [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://journals.law.harvard.edu/ilj/2025/02/why-the-obsession-with-human-creativity-a-comparative-analysis-on-copyright-registration-of-ai-generated-works/> (สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2569).
- U.S. Copyright Office. Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.copyright.gov/ai/Copyright-and-Artificial-Intelligence-Part-2-Copyrightability-Report.pdf> (สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2569).
- UK Department for Science, Innovation and Technology. Report on Copyright and Artificial Intelligence [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69ba692226909a14239612e4/CP2602959_Report_on_Copyright_and_Artificial_Intelligence_web.pdf (สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2569).

**กฎหมาย (ลิขสิทธิ์) กับศิลปะปัญญาประดิษฐ์ : ปัญหาและความท้าทาย
ตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ข้อมูลสู่การคุ้มครองผลลัพธ์และข้อเสนอแนะ
ทางนโยบายสำหรับประเทศไทย**

นายศีกษิต สุวรรณเนตร

กฎหมาย (ลิขสิทธิ์) กับศิลปะปัญญาประดิษฐ์: ปัญหาและความท้าทายตั้งแต่
กระบวนการเรียนรู้ข้อมูลสู่การคุ้มครองผลลัพธ์ และข้อเสนอแนะทาง
นโยบายสำหรับประเทศไทย

Law (Copyright) vs. AI Art: Challenges from Data Input to Output
Protection and Policy Recommendations for Thailand

ศีกษิต สุวรรณเนตร*

Suksit Suwanneter

* นักศึกษาปริญญาตรี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง; อีเมล
policedsi1202@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาช่องว่างทางกฎหมายลิขสิทธิ์อันเกิดจากศิลปะปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (Generative AI) โดยประเมินความท้าทายต่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในสองมิติ จากการศึกษาพบว่ากฎหมายปัจจุบันมีข้อจำกัด กล่าวคือ (1) การนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปทำเหมืองข้อความและข้อมูล (TDM) เพื่อฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ (Input) ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนเมื่อพิจารณาผ่านกลไกการใช้งานโดยธรรมตามมาตรา 32 และ (2) นิยาม “ผู้สร้างสรรค์” ตามมาตรา 4 และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยึดหลักหยาดเหงื่อแรงงาน ยังไม่สามารถให้ความชัดเจนได้ว่าการป้อนชุดคำสั่ง (Prompt) มีความวิริยะอุตสาหะเพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิในผลลัพธ์ (Output) หรือไม่

จากการเปรียบเทียบแนวทางของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่าทิศทางสากลต่างมุ่งรักษาสสมดุลระหว่างการคุ้มครองศิลปินและการส่งเสริมนวัตกรรม ผู้เขียนจึงเสนอแนะแนวทางสำหรับประเทศไทย 3 ประการ ได้แก่ (1) การบัญญัติข้อยกเว้นการทำเหมืองข้อความและข้อมูล (Text and Data Mining: TDM) เป็นการเฉพาะควบคู่กับกลไกการสงวนสิทธิ (Opt-out) (2) การให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกแนวปฏิบัติกำหนดเกณฑ์ส่วนร่วมของมนุษย์ที่ชัดเจนและ (3) การสร้างกลไกความโปร่งใสและแบ่งปันผลประโยชน์ โดยควรบูรณาการข้อเสนอเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาร่างแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ที่อยู่ระหว่างดำเนินการ เพื่อสร้างบรรทัดฐานทางกฎหมายที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจดิจิทัล

คำสำคัญ: กฎหมายลิขสิทธิ์; ศิลปะปัญญาประดิษฐ์; ปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง

Abstract

This academic article aims to explore the gaps in copyright law caused by generative AI art by assessing its challenges to the Copyright Act B.E. 2537 (1994) in two dimensions. The study reveals limitations in the current legal framework: (1) utilizing copyrighted works for text and data mining (TDM) in AI training (input) creates legal uncertainty when analyzed through the fair dealing mechanism under Section 32; and (2) the definition of “author” under Section 4 and the Supreme Court’s jurisprudence based on the “sweat of the brow” doctrine fail to provide clarity on whether the inputting of prompts entails sufficient effort to warrant copyright protection for the output.

A comparative analysis of the approaches in the United States, the European Union, the United Kingdom, and the People’s Republic of China demonstrates a global trend toward striking a balance between protecting artists and promoting innovation. Consequently, the author proposes three policy recommendations for Thailand: (1) enacting a specific copyright exception for text and data mining (TDM) coupled with an opt-out mechanism; (2) issuing clear guidelines by the Department of Intellectual Property to establish criteria for human contribution; and (3) creating transparency and benefit-sharing mechanisms. These recommendations should be integrated into the ongoing consideration of the draft amendment to the Copyright Act to establish legal norms that are well-suited for the digital economy.

Keywords: Copyright Law; Artificial Intelligence Art; Generative Artificial Intelligence

1. บทนำ

จากกรณีประเด็นทางสังคมเกี่ยวกับผลกระทบจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) หรือเอไอ (AI) ที่มีการพัฒนาขยายตัวอย่างต่อเนื่องในสังคมปัจจุบัน จนกระทั่งสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะขึ้นได้นั้น ผู้เขียนเห็นว่ามีความสำคัญในประเด็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะโดยปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (AI-Generated Art) ซึ่งนับเป็นการจุดประกายประเด็นต่อมาเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายสำหรับศิลปะปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์ของสังคมโลกในปัจจุบัน ซึ่งบังคับใช้เป็นกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ จึงได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นสาระสำคัญสำหรับประเด็นดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายว่าด้วยเรื่องลิขสิทธิ์เป็นการเฉพาะ แต่อย่างไรก็ดี บทบัญญัติดังกล่าวยังคงขาดความชัดเจนในการรองรับสถานะทางกฎหมายของศิลปะปัญญาประดิษฐ์ ทั้งในมิติของการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้ของระบบ (Input Data Training) และมิติการรับรองความคุ้มครองแก่ผลลัพธ์ที่สร้างขึ้น (Output Protection) ผู้เขียนเห็นควรว่าสามารถนำเอามาตรการทางกฎหมายของนานารัฐมาเพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับปัญหาดังกล่าวและนำมาปรับใช้กับประเทศไทยโดยอนุโลม (*Mutatis Mutandis*) ซึ่งจะขออธิบายเป็นการต่อไป

2. ความเป็นมา

2.1 ความเป็นมาของศิลปะปัญญาประดิษฐ์

สำหรับศิลปะปัญญาประดิษฐ์นั้น พบว่าเริ่มขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ในเวลานั้น ศิลปินและนักวิทยาการคอมพิวเตอร์ (Computer Scientists) ริเริ่มทดลองใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลางในการสร้างสรรค์งานศิลปะ การทดลองในช่วงแรกนั้น

เกี่ยวข้องกับอัลกอริทึมแบบพื้นฐาน ซึ่งสร้างรูปร่างและรูปแบบทางเรขาคณิตอย่างง่าย¹ ศิลปะปัญญาประดิษฐ์เริ่มเป็นที่ประจักษ์ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ตัวอย่างที่โดดเด่นอย่างหนึ่งสำหรับยุคนี้กล่าวคือ ผลงานของแฮโรลด์ โคเฮน (Harold Cohen) ศิลปินชาวอังกฤษ ผู้พัฒนาโปรแกรมปัญญาประดิษฐ์นามว่า “AARON” โปรแกรมปัญญาประดิษฐ์นี้ถูกพัฒนาที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย เมืองแซนดีเอโก สหรัฐอเมริกา และได้สร้างสรรค์ผลงานปัญญาประดิษฐ์นี้จนนำไปสู่การจัดแสดงศิลปะต้นฉบับในคลังภาพทั่วโลก ซึ่งจุดประกายให้เกิดการอภิปรายถึงศักยภาพและนัยสำคัญของศิลปะสร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์² ในช่วงทศวรรษ 2020 โมเดลแบบแปลงข้อความเป็นรูปภาพ (Text-to-Image Models) ซึ่งสร้างภาพตามชุดคำสั่งหรือพรอมต์ (Prompts) (กล่าวคือ กระบวนการสร้างคำสั่งที่สามารถตีความและเข้าใจได้โดยโมเดลปัญญาประดิษฐ์³) สร้างสรรค์เป็นศิลปะปัญญาประดิษฐ์นั้นเริ่มกลายเป็นกระแสนิยม⁴ ปัจจุบันนี้โปรแกรมสร้างภาพศิลปะปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้าถึงได้ในแอปพลิเคชันต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น “DeepArt.io”, “Gemini”, “Midjourney”, และ “ChatGPT” เป็นต้น โปรแกรมเหล่านี้ได้สร้างสรรค์งานศิลปะแบบใหม่โดยศิลปินสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะที่

¹ Michael Filimowicz, **The history and evolution of AI-generated art** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://medium.com/higher-neurons/the-history-and-evolution-of-ai-generated-art-e5ccca5a8e83>

² Pamela McCorduck, **AARON's Code: Meta-Art. Artificial Intelligence, and the Work of Harold Cohen** (W. H. Freeman and Company, 1991), หน้า 210.

³ Pengfei Liu and others, **Pre-train, Prompt, and Predict: A Systematic Survey of Prompting Methods in Natural Language Processing** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://arxiv.org/abs/2107.13586>

⁴ James Vincent, **All these images were generated with Google's latest text-to-image AI** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.theverge.com/2022/5/24/23139297/google-imagen-text-to-image-ai-system-examples-paper>

ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งเป็นช่องทางสำหรับการถ่ายทอดผลงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์⁵

2.2 ความเป็นมาของกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทย

สำหรับความหมายของคำว่า “ลิขสิทธิ์” นั้น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดคำนิยามว่า “สิทธิแต่ผู้เดียวที่จะทำการใด ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น”⁶ ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า “สิทธิแต่ผู้เดียวที่กฎหมายรับรองให้ผู้สร้างสรรค์กระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะที่ตนได้ทำขึ้น อันได้แก่ สิทธิที่จะทำซ้ำ ดัดแปลง หรือนำออกโฆษณา รวมทั้งอนุญาตให้ผู้อื่นนำงานนั้นไปทำเช่นนั้นด้วย”⁷ ดังนั้น กฎหมายลิขสิทธิ์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของบุคคลที่ได้ใช้ความรู้ความสามารถ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชนโดยทั่วไป หากบุคคลสร้างสรรค์งานขึ้นภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายในอันที่มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะกระทำการได้⁸

สำหรับความเป็นมาของกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ ร.ศ. 111⁹ ต่อมา ได้มีการตรา

⁵ Michael Filimowicz, *The history and evolution of AI-generated art*.

⁶ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 (เล่ม 111 ตอนที่ 59 ก),” 21 ธันวาคม 2537.

⁷ ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2, อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด 2556).

⁸ ทวีศ ศรีเกตุ, *งานลิขสิทธิ์ในยุคไร้ขอบเขต ใช้ข้อมูลอย่างปลอดภัย*, บทความใช้เพื่อการนำออกอากาศรายการเจตนารมณ์กฎหมาย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561), หน้า 13.

⁹ ถ้อยความในประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ ร.ศ. 111 อันแสดงถึงกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทย มีดังนี้ “... กรรมการสัมปาทิกสภา ได้ประชุมปรึกษาถึงเรื่องความต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณวิเศษนั้น ... เห็นว่า ควรจะห้ามมิให้ผู้ใดเอาไปตีพิมพ์เย็บเป็นเล่มต่างหากฤ็เปนเรื่องหนึ่ง ๆ ต่างหาก นอกจากที่ขออนุญาตจากกรรมการสัมปาทิกสภาแล้ว ...”

พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 ขึ้น¹⁰ เพื่อขยายความคุ้มครองแก่ประชาชนโดยทั่วไป นอกจากเรื่องที่พิมพ์ในหนังสือวรรณพิเศษ เมื่อประเทศไทยได้เป็นภาคีในอนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ค.ศ. 1886 (Berne Convention) จึงได้มีการปรับปรุงกฎหมายขึ้นใหม่ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474¹¹ ซึ่งคุ้มครองงานสองประเภท กล่าวคือ (1) งานวรรณกรรม และ (2) งานศิลปกรรม เท่านั้น ในเวลาต่อมาบทบัญญัติเกี่ยวกับลิขสิทธิ์นั้นล้าสมัย และให้ความคุ้มครองไม่ครอบคลุมเพียงพอและการกำหนดบทลงโทษต่ำเกินไปไปสู่การละเมิดงานขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521¹² และมีการปรับปรุงขึ้นอีกครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์

¹⁰ วัตถุประสงค์ของการตราพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 มีดังนี้ “เมื่อมีผู้ใดได้อุสหาะแต่งหนังสือขึ้นด้วยสติปัญญาแลวิชาความรู้ของตนเพื่อพิมพ์จำหน่ายให้เกิดผลประโยชน์ถ้าหนังสือเรื่องใดจำหน่ายได้มาก ก็มักมีผู้อื่นบังอาจเอาหนังสือเรื่องนั้นไปพิมพ์ขึ้นขายโดยพลการกระทำให้เสื่อมทรมผลประโยชน์ซึ่งสมควรจะได้แก่ผู้แต่งด้วยความชอบธรรม มีอยู่เนื่อง ๆ แลการอย่างนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมควรจะมีพระราชบัญญัติตั้งขึ้นไว้ในพระราชอาณาจักรสำหรับคุ้มครองป้องกันผลประโยชน์ของผู้แต่งหนังสือตามสมควรแก่ยุติธรรม”; พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2444.

¹¹ วัตถุประสงค์ของการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 เพื่อรวบรวมและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองวรรณกรรมและขยายให้คุ้มครองไปถึงศิลปกรรมด้วย; พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2474.

¹² วัตถุประสงค์ของการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 เพื่อเป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ประกอบกับบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ล้าสมัยและไม่ให้ความคุ้มครองได้กว้างขวางเพียงพอ รวมทั้งอัตราโทษที่กำหนดไว้เดิมต่ำเกินไปทำให้มีการละเมิดกฎหมายอยู่เสมอ; พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2521.

จึงตราเป็นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537¹³ และมีการปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2565¹⁴ ซึ่งถือเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบันของประเทศไทย

3. สภาพปัญหาทางกฎหมายลิขสิทธิ์อันเกิดจากศิลปะปัญญาประดิษฐ์

3.1 สภาพปัญหาสำหรับกระบวนการเรียนรู้ข้อมูล (อินพุต) ของปัญญาประดิษฐ์

กระบวนการเรียนรู้ของเครื่องจักรในปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (Generative AI) วางรากฐานอยู่บนเทคโนโลยีการทำเหมืองข้อความและข้อมูล (Text and Data Mining: TDM) ซึ่งในทางเทคนิคแล้ว พบว่ามีความจำเป็นต้องคัดลอกและนำเข้าข้อมูลมหาศาล

¹³ วัตถุประสงค์ของการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพื่อเป็นการปรับปรุงบทบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมของประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งได้มีการปรับปรุงมาตรการคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและเพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์งานในด้านวรรณกรรม ศิลปกรรม และงานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น; พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2538.

¹⁴ วัตถุประสงค์ของการแก้ไขเพิ่มเติมของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565 โดยที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Treaty) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีเพื่อให้เป็นไปตามสนิสัญญาดังกล่าว รวมทั้งปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อยกเว้นความรับผิดชอบผู้ให้บริการเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ สร้างความร่วมมือระหว่างผู้ให้บริการและเจ้าของลิขสิทธิ์ในการแก้ไขปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์บนอินเทอร์เน็ต และเพื่อให้การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและพฤติกรรมของผู้บริโภค; พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับใช้วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2568

(Data Ingestion) อันรวมถึงงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่จัดทำขึ้นโดยมนุษย์¹⁵ ปราบปรามการนำเข้ามาซึ่งความท้าทายทางกฎหมายที่สำคัญ กล่าวคือ การกระทำดังกล่าวเข้าลักษณะการละเมิด “สิทธิในการทำซ้ำ” (Right of Reproduction) อันเป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้สร้างสรรค์หรือไม่ อย่างไรก็ตามมีข้อถกเถียงว่าการทำซ้ำโดยปัญญาประดิษฐ์นั้น ถือว่าเป็นการทำซ้ำเพื่อการใช้งานในลักษณะที่ไม่สื่อความหมาย (Non-expressive Use) กล่าวคือ เครื่องจักรไม่ได้เสพอารมณ์ในสุนทรียภาพของผลงานศิลปะที่จัดทำขึ้นโดยมนุษย์ แต่ทำการย่อยสลายงานให้อยู่ในรูปของสถิติและตัวแปรทางคณิตศาสตร์ (Tokenization and Weight Adjustment) เพื่อค้นหารูปแบบ (Pattern)¹⁶ เท่านั้น

สำหรับกรณีกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทย การจะนำเรื่องการทำเหมืองข้อมูล (TDM) มาเป็นข้อยกเว้นความรับผิด จำต้องพิจารณาผ่านกลไก “การใช้งานโดยธรรม” (Fair Dealing) ตามนัยของมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537¹⁷

¹⁵ กระบวนการดังกล่าวเรียกโดยรวมว่า "Data Ingestion" ซึ่งในทางเทคนิค หมายถึง การเก็บรวบรวมและนำเข้าข้อมูลจำนวนมากจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลที่ได้รับ ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เพื่อใช้ในการฝึกอบรมโมเดล; โปรดดู S. Stober and T.W. Dornis, **Generative AI training and copyright law** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://arxiv.org/html/2502.15858v2>

¹⁶ สำหรับแนวคิดเรื่องการใช้งานในลักษณะที่ไม่สื่อความหมาย (Non-expressive Use) นั้น แมทธิว แซก (Matthew Sag) เสนอว่าเครื่องจักรมิได้อ่านงานในแบบที่มนุษย์เสพสุนทรียภาพ หากแต่ประมวลผลโดยการแปลงเนื้อหาเป็นเวกเตอร์ทางคณิตศาสตร์เพื่อหาค่าน้ำหนัก (weights) ผ่านกระบวนการตัดคำหรือการแปลงเป็นหน่วยย่อย (tokenization); โปรดดู, M. Sag, “The new legal landscape for text mining and machine learning,” **Journal of the Copyright Society of the USA** 66, (2019): 291.

หากแต่ประมวลผลโดยการแปลงเนื้อหาเป็นเวกเตอร์ทางคณิตศาสตร์เพื่อหาค่าน้ำหนัก (weights) ผ่านกระบวนการตัดคำหรือการแปลงเป็นหน่วยย่อย (tokenization); โปรดดู, M. Sag, “The New Legal Landscape for Text Mining and Machine Learning,” *Journal of the Copyright Society of the USA* 66 (2019): 291.

ซึ่งบัญญัติสอดคล้องกับ “หลักทดสอบสามขั้นตอน” (Three-step Test) ตามอนุสัญญากรุงเบิร์น¹⁸ ปัญหาในการตีความ คือ การนำเอาข้อมูลลิขสิทธิ์ไปใช้ฝึกฝนโมเดล (model) เพื่อสร้างผลงานศิลปะนั้น โดยที่อาจทดแทนตลาดของศิลปินต้นทาง (ที่เป็นมนุษย์) จะถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ (Conflict with a normal exploitation of the work) และ/หรือ กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์

¹⁷ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 บัญญัติว่า "การกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นในกรณีต่าง ๆ ... หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มิให้ถือได้ว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์..."

¹⁸ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Art. 9(2) (Paris Act 1971) *"It shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases, provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author."* หลักทดสอบสามขั้นตอนนี้ถูกรับไปบัญญัติไว้ในข้อ 13 แห่งความตกลง TRIPs และข้อ 10 แห่ง WIPO Copyright Treaty (WCT) ด้วย; โปรดดู M. Ficsor, **Limitations and exceptions under the "Three-Step Test" in international law** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_da_mvd_00/wipo_da_mvd_00_4.doc

เกินสมควร (Unreasonably prejudice the legitimate interests of the author) หรือไม่¹⁹ ซึ่งความคลุมเครือของบทบัญญัติที่มีได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับนวัตกรรม การทำเหมืองข้อความและข้อมูล (TDM) ทำให้เกิดความไม่แน่นอนต่อสถานะทางกฎหมาย ทั้งฝั่งศิลปิน (ที่เป็นมนุษย์) ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และฝั่งผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์นั่นเอง²⁰

3.2 สภาพปัญหาสำหรับการคุ้มครองผลลัพธ์ (เอาต์พุต) ที่สร้างสรรค์โดย ปัญญาประดิษฐ์

ปัญหาประการที่สองเกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่าระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ส่วนใหญ่ ทั่วโลกวางเงื่อนไขว่า “ผู้สร้างสรรค์” ต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น ดังเช่นบทบัญญัติ ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ของประเทศไทยที่นิยาม ผู้สร้างสรรค์ว่าเป็น “ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์” ซึ่งโดยหลักการแล้ว ต้องเป็น บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเท่านั้น ผลงานที่เกิดจากกระบวนการทำงานอัตโนมัติของ ปัญญาประดิษฐ์โดยปราศจากการแทรกแซงของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญจึงไม่อาจได้รับความ คุ้มครอง และมีแนวโน้มจะตกเป็นสาธารณสมบัติที่ ประเด็นที่ยังไม่ยุติทั้ง ในทางวิชาการและในทางปฏิบัติจึงอยู่ที่ “ระดับของวิริยะอุตสาหะ” (Degree of effort)

¹⁹ CMS Law Now, AI and Copyright: Exploring Exceptions for Text and Data Mining [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา: <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2024/10/ai-and-copyright-exploring-exceptions-for-text-and-data-mining>

²⁰ ความไม่แน่นอนทางนิติสถานะนี้สะท้อนผ่านคำวินิจฉัยของศาลในคดีต่าง ๆ ทั้งใน สหรัฐอเมริกาและเยอรมนี โดยเฉพาะ OLG Hamburg GRUR 2024, 1710 – LAION และ OLG Hamburg GRUR-RS 2025, 33887 – LAION ซึ่งพิจารณาปัญหาการรวบรวมชุดข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อฝึกปัญญาประดิษฐ์

หรือการมีส่วนร่วมของมนุษย์ในกระบวนการสร้างงาน ที่จะเพียงพอให้ถือว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น²¹

สำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกา (United States Copyright Office: USCO) ได้เผยแพร่รายงาน “Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability” เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2568 โดยได้วางหลักการไว้อย่างชัดเจนว่า การป้อนชุดคำสั่ง (Prompt) เพียงอย่างเดียว แม้จะมีความละเอียดซับซ้อนเพียงใด ไม่ถือเป็นการควบคุมที่เพียงพอต่อการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากช่องว่างระหว่างชุดคำสั่งกับผลลัพธ์แสดงให้เห็นว่าโมเดลปัญญาประดิษฐ์เป็นผู้กำหนดองค์ประกอบด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่มนุษย์เป็นผู้ป้อนคำสั่ง อย่างไรก็ตาม USCO ยอมรับว่างานจะได้รับ ความคุ้มครองลิขสิทธิ์เฉพาะในส่วนที่มนุษย์มีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เช่น กรณีที่มนุษย์ นำงานอันมีลิขสิทธิ์ของตนป้อนเข้าระบบและผลงานนั้นยังปรากฏให้เห็นได้ในผลลัพธ์ หรือกรณีที่มนุษย์คัดสรร จัดเรียง หรือดัดแปลงผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์อย่าง สร้างสรรค์เพิ่มเติม²² แนวทางนี้สอดคล้องกับกรณี “Zarya of the Dawn” ที่ USCO ให้ความคุ้มครองเฉพาะข้อความและการจัดเรียงองค์ประกอบเท่านั้น แต่ปฏิเสธที่จะ

²¹ หากมีการพิจารณากรณีที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ของปัญญาประดิษฐ์ ผู้สร้างสรรค์ต้องสามารถนำสืบข้อเท็จจริงต่อศาลถึงเหตุผลอยู่ 2 เงื่อนไข กล่าวคือ (1) วิทยะในการสร้างสรรค์ผลงาน (Degree of Effort) และ (2) ข้อกำหนดและเงื่อนไข (Terms and Conditions) ของโปรแกรมปัญญาประดิษฐ์; โปรดดู กุลบุตร ตันท์กุลรัตน์ และศิริลักษณ์ รุ่งเรืองกุลดิษฐ์, ผลงานที่ AI สร้างขึ้น มีลิขสิทธิ์ไหม? [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/ipthailand/videos/713163807287076/>

²² United States Copyright Office, **Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.copyright.gov/ai/Copyright-and-Artificial-Intelligence-Part-2-Copyrightability-Report.pdf>

คุ้มครองภาพประกอบที่สร้างจากปัญญาประดิษฐ์ชื่อว่า “Midjourney” ทั้งหมด²³

ในขณะที่แนวทางของสหราชอาณาจักรกลับมีความแตกต่างกับกฎหมายลิขสิทธิ์อย่างชัดเจน โดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบ และสิทธิบัตร ค.ศ.1988 มาตรา 9(3) ได้บัญญัติรับรองให้งานที่สร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์ (Computer-generated Work) สามารถได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้ โดยถือว่าผู้สร้างสรรค์คือ 'บุคคลผู้ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อสร้างสรรค์งานนั้นขึ้นมา' บทบัญญัตินี้ถือเป็น การวางเกณฑ์ที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะผู้จัดเตรียมเงื่อนไขหรือผู้อยู่เบื้องหลัง การทำงานของระบบ มากกว่าจะพิจารณาจากการลงมือแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ โดยตรงดังเช่นกฎหมายของประเทศอื่น²⁴ สอดคล้องกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2566 ศาลอินเทอร์เน็ตกรุงปักกิ่งของจีน ในการพิจารณา คดี Li Yunkai v. Liu Yuanchun ได้วางแนวทางที่ยืดหยุ่นกว่าแนวทางของสหรัฐอเมริกา โดยศาลวินิจฉัยว่า การที่มนุษย์ป้อนชุดคำสั่ง (Prompt) ผ่านปัญญาประดิษฐ์ชื่อว่า “Stable Diffusion” อย่างละเอียด ทั้งการระบุสิ่งที่ต้องการ (Positive Prompt) และ ข้อห้าม (Negative Prompt) รวมถึงมีการปรับตั้งค่าระบบ (Parameter) และทดลอง สร้างผลลัพธ์ซ้ำหลายครั้งจนกว่าจะได้ภาพที่ตรงตามความต้องการ กระบวนการทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์และการตัดสินใจเลือกสรรความงาม (Aesthetic Selection) ของมนุษย์ ซึ่งมีน้ำหนักเพียงพอที่จะได้รับการรับรองในฐานะ

²³ Robert J. Kasunic (Associate Register of Copyrights), **Zarya of the Dawn** (Registration No. VAu001480196), Letter Decision, U.S. Copyright Office (21 February 2023) [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.copyright.gov/docs/zarya-of-the-dawn.pdf>

²⁴ Copyright, Designs and Patents Act 1988 (UK), s 9(3).

ผู้สร้างสรรค์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของจีนแล้ว²⁵ ความแตกต่างระหว่างสามแนวทางนี้แสดงให้เห็นว่ายังไม่มีมาตรฐานสากลที่เป็นเอกภาพในการกำหนดระดับความซับซ้อนของชุดคำสั่งที่เพียงพอต่อการรับรองความเป็นผู้สร้างสรรค์

ทั้งนี้ หากนำหลักเกณฑ์ข้างต้นมาเทียบกับกฎหมายของไทยจะพบว่า คำพิพากษาศาลฎีกาไทยที่ผ่านมามองเกณฑ์การพิจารณาความริเริ่มสร้างสรรค์ (Originality) โดยอาศัยหลักการหยาดเหงื่อแรงงาน (Sweat of the Brow) เป็นสำคัญ กล่าวคือ พิจารณาจากการที่ผู้สร้างสรรค์ได้ลงแรง ลงทุน หรือใช้ความชำนาญในการสร้างงานขึ้นมา มากกว่าพิจารณาปริมาณความคิดสร้างสรรค์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ ดังปรากฏใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2610/2553²⁶ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19305/2555²⁷ ที่วินิจฉัยว่างานซึ่งมีการลงแรงหรือความวิริยะอุตสาหะไม่เพียงพออย่างไม่ถือเป็นงาน

²⁵ Li Yunkai v. Liu Yuanchun, (2023) Jing 0491 Min Chu No. 11279 (Beijing Internet Court, 27 November 2023); Hogan Lovells, **Beijing Internet Court Grants Copyright Protection for AI Artworks** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.hoganlovells.com/en/publications/beijing-internet-court-grants-copyright-protection-for-ai-artworks-but-copyrightability-debate-of-ai-generated-output-continues>

²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2610/2553 วินิจฉัยว่า การจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์การสัมมนาที่ระบุเพียงข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อหลักสูตร หัวข้อ วันเวลา และสถานที่ เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดพื้นฐานที่มีได้ใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญา และวิริยะอุตสาหะเพียงพอที่จะถือเป็นการริเริ่มสร้างสรรค์อันจะได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์

²⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19305/2555 วินิจฉัยว่า การประดิษฐ์ตุ๊กตารูปช้างที่เป็นเพียงการปรับปรุงและลอกเลียนแบบเล็กน้อยมาจากรูปช้างทรงเครื่องในพระราชนาวิและธงชาติไทยในอดีต ถือว่าไม่ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะในการสร้างสรรค์ด้วยตนเองเพียงพอ โจทก์จึงไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

สร้างสรรค์ตามมาตรา 4²⁸ แนวคำพิพากษาเช่นนี้อาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนเป็นพิเศษในบริบทของปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากการป้อนชุดคำสั่งให้ปัญญาประดิษฐ์สร้างภาพหรือข้อความมิได้ใช้แรงงานทางกายภาพหรือระยะเวลาในลักษณะเดียวกับการสร้างงานด้วยมือมนุษย์ตามประเพณีปฏิบัติเดิม จึงยังไม่มีคำตอบชัดเจนว่าศาลไทยจะปรับหลักการหยาดเหงื่อแรงงานเข้ากับกรณีการป้อนคำสั่งที่มีความซับซ้อนสูงเช่นนี้หรือไม่

4. บทวิเคราะห์ความท้าทายทางกฎหมายและแนวทางการปรับใช้กับประเทศไทย

จากสภาพปัญหาทางกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ได้กล่าวมาในหัวข้อที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์แบบผู้สร้าง (Generative AI) ได้เข้ามาท้าทายกระบวนการทศน์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในมิติของการนำข้อมูลไปใช้เรียนรู้ (Input) และมิติของการรับรองสิทธิในผลลัพธ์ (Output) การพิจารณาหาข้อยุติทางกฎหมายสำหรับประเทศไทยจึงไม่อาจพิจารณาเพียงตัวบทกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีอยู่เดิม หากจำต้องวิเคราะห์เจตนารมณ์ของกฎหมาย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทิศทางการบรรทัดฐานสากลประกอบกัน ผู้เขียนจึงขอวิเคราะห์ประเด็นความท้าทายดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์ความเหมาะสมของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในกระบวนการทำเหมืองข้อมูล

การนำข้อมูลอันมีลิขสิทธิ์เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของปัญญาประดิษฐ์ (Data Ingestion) ก่อให้เกิดสถานะท้าทายทางกฎหมายเมื่อพิจารณาผ่านกลไก “การใช้งานโดยธรรม” (Fair Dealing) ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ประกอบกับหลักทดสอบสามขั้นตอน (Three-step Test) ตามอนุสัญญากรุงเบิร์น ค.ศ. 1886 ซึ่งกำหนดว่าข้อยกเว้นใด ๆ ต้องจำกัดอยู่ในกรณีพิเศษบางกรณี ไม่ขัดต่อ

²⁸ ศิริพิชชา กฤษณ์พงศ์, "ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์: กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย" (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2565), หน้า 18-19.

การแสวงหาประโยชน์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร²⁹

ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์แล้วว่า แม้ฝ่ายที่สนับสนุนการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์จะอาศัยทฤษฎีการใช้งานในลักษณะที่ไม่สื่อความหมาย (Non-expressive Use) ตามแนวคิดของแมทธิว แซก (Matthew Sag) โดยเห็นว่ากระบวนการฝึกฝนโมเดลเป็นเพียงการวิเคราะห์รูปแบบทางสถิติ มิใช่การเสกสรรทรัพยากรของงาน³⁰ แต่เมื่อนำเกณฑ์ของหลักทดสอบสามขั้นตอนมาพิจารณา จะพบข้อโต้แย้งสำคัญว่าผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ในทางพาณิชย์มีศักยภาพทดแทนตลาดของศิลปินต้นทาง (ที่เป็นมนุษย์) ได้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นตลาดภาพประกอบ ดนตรี หรืองานวรรณกรรม อันเป็นปัจจัยที่ศาลในคดี *Thomson Reuters v. Ross Intelligence* ชี้ขาดว่าไม่ผ่านเกณฑ์การใช้งานโดยชอบธรรม เพราะการใช้งานกระทบตลาดสิทธิอนุญาตให้ใช้ข้อมูลฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ซึ่งกำลังพัฒนาขึ้นเป็นตลาดอิสระ³¹ เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางของรัฐอื่น เช่น ประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่าเลือกวิธีการบัญญัติกฎหมายรองรับโดยตรงตั้งแต่แรก กล่าวคือพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ญี่ปุ่น ค.ศ. 1970 มาตรา 30-4 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 2018 กำหนดข้อยกเว้นสำหรับการใช้งานในลักษณะที่มีได้มุ่งให้บุคคลเสกสรรทรัพยากรของงาน (Non-enjoyment Use) ไว้เป็นการเฉพาะ ครอบคลุมทั้งวัตถุประสงค์

²⁹ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Article 9(2); พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคหนึ่ง

³⁰ Matthew Sag, **Fairness and Fair Use in Generative AI** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2024/04/Fairness-and-fair-use-by-Matthew-Sag.pdf>

³¹ Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. Ross Intelligence Inc., No. 1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025); ดู Jenner & Block LLP, **Court Decides that Use of Copyrighted Works in AI Training Is Not Fair Use** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.jenner.com/en/news-insights/client-alerts/court-decides-that-use-of-copyrighted-works-in-ai-training-is-not-fair-use-thomson-reuters-enterprise-centre-gmbh-v-ross-intelligence-inc>

เชิงพาณิชย์และไม่แสวงกำไร โดยมีข้อจำกัดว่าการทำงานนั้นต้องไม่ขัดต่อผลประโยชน์อันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร³² แนวทางเช่นนี้สร้างความแน่นอนทางกฎหมายในระดับสูง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากกรณีสหรัฐอเมริกาที่ยังคงพึ่งพาการวิเคราะห์หลักการใช้งานโดยชอบธรรมเป็นรายกรณี อันนำไปสู่ข้อพิพาทจำนวนมากซึ่งยังคงดำเนินอยู่ในศาลจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่สหภาพยุโรปใช้โมเดลกึ่งกลาง คือ กำหนดข้อยกเว้นพร้อมกับมอบกลไกสงวนสิทธิ (Opt-out) ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์³³

สำหรับประเทศไทยนั้น ผู้เขียนเห็นว่า กลไก “การใช้งานโดยธรรม” ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่มีอยู่เดิมมีความไม่เพียงพอสำหรับการรองรับปัญหาการทำเหมืองข้อมูลเพื่อฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์ในสองมิติ มิติแรก คือ ความไม่แน่นอนทางกฎหมาย เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวมิได้ออกแบบมาเพื่อรองรับการใช้งานข้อมูลในระดับอุตสาหกรรมเช่นนี้ มิติที่สอง คือ ปัญหาความไม่สมดุลระหว่างฝ่าย กล่าวคือ กฎหมายปัจจุบันไม่มีกลไกชดเชยหรือสงวนสิทธิสำหรับเจ้าของลิขสิทธิ์เดิม ทำให้ภาระทั้งหมดตกอยู่ที่ศิลปินในการพิสูจน์การละเมิด

4.2 วิเคราะห์เกณฑ์ความวิริยะอุตสาหะกับสถานะความเป็นผู้สร้างสรรค์

หากนำแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางเกณฑ์ความริเริ่มสร้างสรรค์โดยอาศัยหลักการหยาดเหงื่อแรงงาน (Sweat of the Brow) มาเป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์ ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่แล้วนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการนี้ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนสูงมากในบริบทของปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากการป้อนชุดคำสั่งแม้ว่าจะอาศัยทักษะและการตัดสินใจเชิงสุนทรียศาสตร์ของมนุษย์อย่างจริงจัง แต่ก็มิได้ใช้แรงงานทางกายภาพหรือระยะเวลาในลักษณะเดียวกับการสร้างงานตามแบบดั้งเดิม

³² พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ. 1970 (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2018); ดู Clifford Chance, **Japanese Law Issues Surrounding Generative AI** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.cliffordchance.com/insights/resources/blogs/talking-tech/en/Articles/2023/10/Japanese-Law-Issues-Surrounding-Generative-AI.html>

³³ Ibid.

ผู้เขียนวิเคราะห์เห็นว่าความแตกต่างระหว่างแนวทางของสามประเทศที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นสะท้อนให้เห็นความตึงเครียดเชิงทฤษฎีที่มีนัยสำคัญสำหรับกฎหมายไทย กล่าวคือ หากศาลไทยยึดถือแนวทางเดียวกับสำนักงานลิขสิทธิ์สหรัฐอเมริกา (USCO) ที่วางหลักว่าชุดคำสั่งเพียงอย่างเดียวไม่ถือเป็นการควบคุมการแสดงออกอย่างเพียงพอ³⁴ ผลงานจากปัญญาประดิษฐ์ที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยจำนวนมากศาลก็จะตกเป็นสาธารณสมบัติทันทีที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจในการลงทุนสร้างสรรค์งาน โดยใช้เครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ในระยะยาว ในทางตรงข้าม หากศาลไทยพิจารณาตามแนวทางของศาลอินเทอร์เน็ตกรุงปักกิ่งในคดี *Li Yunkai v. Liu Yuanchun* ที่รับรองความเป็นผู้สร้างสรรค์จากการใช้วิจารณ์งานเชิงสุนทรียศาสตร์ในการออกแบบชุดคำสั่ง³⁵ ก็อาจนำไปสู่ปัญหาในทางตรงกันข้าม คือ ไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจนในการแบ่งแยกระหว่างการมีส่วนร่วมของมนุษย์ในระดับที่มีนัยสำคัญกับการใช้งานระบบในลักษณะทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า หลักการบุคคลผู้ดำเนินการตามที่จำเป็น (the person by whom the arrangements necessary for the creation of the work are undertaken) ตามมาตรา 9(3) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบและสิทธิบัตร ค.ศ. 1988 ของสหราชอาณาจักร³⁶ ควรจะเป็นแนวทางที่สมมูลที่สุดสำหรับการพิจารณาปรับใช้กับบริบทของกฎหมายไทย เพราะเกณฑ์ดังกล่าวมุ่งพิจารณาการมีส่วนร่วมเชิงการจัดการและวิจารณ์งานของมนุษย์ในกระบวนการสร้างงานมากกว่าการแสดงออกซึ่งทักษะทางกายหรือความวิริยะอุตสาหะในเชิงปริมาณ

³⁴ United States Copyright Office, **Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.copyright.gov/ai/Copyright-and-Artificial-Intelligence-Part-2-Copyrightability-Report.pdf>

³⁵ *Li Yunkai v. Liu Yuanchun*, (2023) Jing 0491 Min Chu No. 11279 (Beijing Internet Court, 27 November 2023); ดู Hogan Lovells, **Beijing Internet Court Grants Copyright Protection for AI Artworks** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.hoganlovells.com/en/publications/beijing-internet-court-grants>

³⁶ Copyright, Designs and Patents Act 1988 (UK), s 9(3).

ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของการสร้างสรรค์งานในยุคดิจิทัลโดยรวม อันไม่ใช่แต่ในบริบทของปัญญาประดิษฐ์เพียงเท่านั้น

4.3 วิเคราะห์ความสมดุลระหว่างการคุ้มครองศิลปินและการส่งเสริมนวัตกรรม

กฎหมายลิขสิทธิ์ถูกออกแบบมาเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการ ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าการปรับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กำลังเผชิญหน้ากับความขัดแย้งเชิงนโยบาย (Policy Conflict) ระหว่างสองเป้าหมายที่มีน้ำหนักเท่าเทียมกัน ได้แก่ (1) การปกป้องอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ดั้งเดิมซึ่งเป็นฐานรากของทุนทางวัฒนธรรมไทย กับ (2) การเปิดรับเทคโนโลยีอุบัติใหม่ที่จะช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ความขัดแย้งเชิงนโยบายนี้มีได้จำกัดอยู่เฉพาะประเทศไทย ดังที่ปรากฏในรายงานของ Bruegel ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสหภาพยุโรปเองก็กำลังเผชิญกับปัญหาที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผู้กำกับดูแลยุโรปถูกวางอยู่ระหว่างกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เคร่งครัดกับแรงกดดันในการแข่งขันระดับโลกด้านปัญญาประดิษฐ์ โดยการบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์อย่างเต็มรูปแบบอาจเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงโมเดลปัญญาประดิษฐ์ชั้นนำและการลดลงของความสามารถในการแข่งขัน³⁷ กรณีศึกษาของสหภาพยุโรปจึงเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับประเทศไทย ในแง่ของกลไกทางกฎหมายที่พยายามสร้างสมดุล ได้แก่ ข้อยกเว้น TDM ตามแนวปฏิบัติ 2019/790 (Directive (EU) 2019/790) ควบคู่กับภาระผูกพันด้านความโปร่งใสตามระเบียบ 2024/1689 (Regulation (EU) 2024/1689 หรือ EU AI Act) ข้อ 53(1)(c)-(d) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2568³⁸ เป็นต้น

³⁷ Bruegel, **The European Union is Still Caught in an AI Copyright Bind** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.bruegel.org/analysis/european-union-still-caught-ai-copyright-bind>

³⁸ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 (AI Act), Article 53(1)(c)-(d); ดู Herbert Smith Freehills Kramer, **Transparency Requirements re Training Data and Compliance with Copyright Law Come into Force in EU** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.hsfrkramer.com/notes>

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ทิศทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยไม่ควรเป็น การเลือกข้างหนึ่งข้างใดระหว่างการคุ้มครองศิลปินอย่างเคร่งครัดหรือการเปิดเสรี ข้อมูลสำหรับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ หากแต่เป็นการออกแบบกลไกที่สร้างให้ ทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ของอุตสาหกรรมปัญญาประดิษฐ์ ร่วมกัน บทวิเคราะห์นี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับประเทศไทย

5.1 ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย

ผู้เขียนเห็นว่า ควรแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยเพิ่มหมวด ข้อยกเว้นสำหรับการทำเหมืองข้อความและข้อมูล (TDM) แยกออกจากมาตรา 32 อย่างชัดเจน โดยกำหนดเป็นสองระดับ ระดับแรกเป็นข้อยกเว้นบังคับสำหรับการวิจัย ทางวิทยาศาสตร์ที่ไม่มีวัตถุประสงค์ทางพาณิชย์ ระดับที่สองเป็นข้อยกเว้นแบบมี เงื่อนไขสำหรับวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์ โดยผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ต้องเปิดเผยสรุป ชุดข้อมูลที่ใช้ฝึกฝนโมเดลในรูปแบบที่เครื่องอ่านได้ และต้องเคารพกลไกการสงวนสิทธิ (Opt-out Mechanism) ของเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยศึกษาโมเดลจาก Directive (EU) 2019/790 เป็นกรอบร่าง³⁹

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการตีความ

ผู้เขียนเสนอให้กรมทรัพย์สินทางปัญญา ในฐานะหน่วยงานหลักที่มีอำนาจ หน้าที่ในการกำกับดูแลและพัฒนากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ ออกแนว ปฏิบัติสำหรับการขอดจดทะเบียนลิขสิทธิ์ในงานที่สร้างร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ โดยกำหนดองค์ประกอบที่พิสูจน์ว่ามนุษย์มีส่วนร่วมสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญ เช่น การออกแบบชุดคำสั่งอย่างละเอียดทั้งเชิงบวกและเชิงลบ การปรับพารามิเตอร์และ

/ip/2025-09/ai-regulation-hasnt-taken-a-summer break-transparency-requirements-re-training-data-and-compliance-with-copyright-law-come-into-force

³⁹ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market, Article 4.

ทดสอบซ้ำหลายครั้ง และการคัดสรรหรือดัดแปลงผลลัพธ์อย่างสร้างสรรค์เพิ่มเติม แนวเกณฑ์เหล่านี้สอดคล้องกับแนวทางที่สำนักงานลิขสิทธิ์สหรัฐอเมริกาวางไว้ใน รายงาน Copyright and Artificial Intelligence, Part 2⁴⁰ และควรพิจารณาเพิ่ม บทนิยาม “งานสร้างสรรค์ที่มีมนุษย์เป็นผู้จัดเตรียม” ไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยนำหลักการของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบ และ สิทธิบัตร ค.ศ. 1988 ของสหราชอาณาจักร มาตรา 9(3) มาปรับใช้⁴¹

5.3 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

ผู้เขียนเสนอให้รัฐกำหนดมาตรการสามประการควบคู่กัน ประการแรก คือ ระบบป้ายกำกับงานสร้างสรรค์ด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI Content Labeling) สำหรับ งานที่เผยแพร่สู่สาธารณะ ประการที่สอง คือ การสนับสนุนให้เกิดตลาดสิทธิอนุญาต ใช้ข้อมูลฝึกฝน (Training Data Licensing) โดยอาจอาศัยโครงสร้างองค์กรจัดเก็บสิทธิ ที่มีอยู่แล้วในประเทศไทยมาพัฒนาต่อยอด และประการที่สาม คือ การเปิด กระบวนการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นระบบจากทั้งฝั่งศิลปินผู้ประกอบการ เทคโนโลยี ก่อนการออกร่างกฎหมายหรือแนวปฏิบัติใด ๆ โดยบริบทที่เอื้ออำนวยต่อ การปฏิรูปคือการที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ระหว่างการเตรียมเสนอร่าง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับแก้ไขเข้าสู่คณะรัฐมนตรีอยู่แล้ว⁴² ซึ่งผู้เขียนเห็นควรว่าเป็น โอกาสอันดีในการบรรจุประเด็นศิลปะปัญญาประดิษฐ์เข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติใน คราวเดียวกัน

⁴⁰ United States Copyright Office, **Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.copyright.gov/ai/Copyright-and-Artificial-Intelligence-Part-2-Copyrightability-Report.pdf>

⁴¹ ศิริพิชชา กฤษณ์พิงศ์, "ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์: กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย" (สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจ บัณฑิตย, 2565), หน้า 101-106.

⁴² แนวหน้า, **กรมทรัพย์สินฯ วางแผนปี'68 ขับเคลื่อนด้วย AI** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.naewna.com/business/855448>

6. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น พบว่าศิลปะจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง ก่อให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายลิขสิทธิ์สองประการที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ยังไม่อาจรองรับได้อย่างเพียงพอ ประการแรก คือความไม่แน่นอนในสถานะของการทำเหมืองข้อมูลเพื่อฝึกฝนโมเดล ซึ่งกลไก “การใช้งานโดยธรรม” ตามมาตรา 32 ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับการใช้งานข้อมูลในระดับอุตสาหกรรม ประการที่สองคือ ความคลุมเครือในการรับรองสถานะผู้สร้างสรรค์งานที่มีปัญญาประดิษฐ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสรรค์ ซึ่งนิยามผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยึดหลักหยาดเหงื่อแรงงานในแบบดั้งเดิมยังไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนได้

ดังนั้น สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐประชาชนจีน แสดงให้เห็นว่าแม้ว่านานาประเทศจะยังไม่มีมาตรฐานสากลที่เป็นเอกภาพ แต่ทิศทางที่เห็นพ้องต้องกัน คือ “กฎหมายลิขสิทธิ์จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองเจ้าของลิขสิทธิ์กับการส่งเสริมนวัตกรรม” ผู้เขียนจึงเสนอให้ประเทศไทยดำเนินการในสามแนวทางควบคู่กัน ได้แก่ (1) การบัญญัติข้อยกเว้นสำหรับการทำเหมืองข้อมูล (TDM) เป็นการเฉพาะ (2) การออกแนวปฏิบัติเพื่อกำหนดเกณฑ์ส่วนร่วมสร้างสรรค์ของมนุษย์โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาในระยะสั้น และ (3) การสร้างกลไกด้านความโปร่งใสพร้อมระบบแบ่งปันผลประโยชน์ในระดับนโยบาย ทั้งนี้ โอกาสที่เหมาะสมที่สุดในการผลักดันการปฏิรูปดังกล่าว คือการบูรณาการประเด็นเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการพิจารณา (ร่าง)พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับแก้ไขที่อยู่ระหว่างดำเนินการในปัจจุบันนั่นเอง

บรรณานุกรม

1. หนังสือ สารนิพนธ์ และบทความทางวิชาการ

ทวีศ ศรีเกตุ. **งานลิขสิทธิ์ในยุคไร้ขอบเขต ใช้ข้อมูลอย่างปลอดภัย**. บทความใช้เพื่อการนำออกอากาศรายการเจตนารมณ์กฎหมาย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด, 2556.

ศิริพิชชา กฤษฏีพงศ์. "ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์: กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย". สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2565.

McCorduck, Pamela. **AARON's Code: Meta-Art. Artificial Intelligence, and the Work of Harold Cohen**. W. H. Freeman and Company, 1991.
Sag, Matthew. "The new legal landscape for text mining and machine learning." **Journal of the Copyright Society of the USA** 66, (2019)

2. กฎหมาย ระเบียบ และคำพิพากษา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2610/2553.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 19305/2555.

ประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ ร.ศ. 111.

พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120.

พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565.

Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act 1971).

Copyright, Designs and Patents Act 1988 (UK).

Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market.

Li Yunkai v. Liu Yuanchun, (2023) Jing 0491 Min Chu No. 11279 (Beijing Internet Court, 27 November 2023).

OLG Hamburg GRUR 2024, 1710 – LAION.

OLG Hamburg GRUR-RS 2025, 33887 – LAION.

Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 (AI Act).

The Copyright Act of Japan (1970) (แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2018).

Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. Ross Intelligence Inc., No. 1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025).

3. สารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต

กุลบุตร ตันต์กุลรัตน์ และศิริลักษณ์ รุ่งเรืองกุลดิษฐ์, ผลงานที่ AI สร้างขึ้นมีลิขสิทธิ์ไหม? [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/ipthailand/videos/713163807287076/>

แนวหน้า, กรมทรัพย์สินฯ วางแผนปี'68 ขับเคลื่อนด้วย AI [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.naewna.com/business/8554>

Bruegel, The European Union is Still Caught in an AI Copyright Bind [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.bruegel.org/analysis/european-union-still-caught-ai-copyright-bind>

Clifford Chance, **Japanese Law Issues Surrounding Generative AI** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.cliffordchance.com/insights/resources/blogs/talking-tech/en/articles/2023/10/Japanese-Law-Issues-Surrounding-Generative-AI.html>

CMS Law Now, **AI and copyright: Exploring exceptions for text and data mining** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2024/10/ai-and-copyright-exploring-exceptions-for-text-and-data-mining>

Ficsor, M., **Limitations and exceptions under the "Three-Step Test" in international law** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_da_mvd_-00/wipo_da_mvd_00_4.doc

Filimowicz, Michael, **The history and evolution of AI-generated art** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://medium.com/higher-neurons/the-history-and-evolution-of-ai-generated-art-e5ccca5a8e83>

Herbert Smith Freehills Kramer, **Transparency Requirements re Training Data and Compliance with Copyright Law Come into Force in EU** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา https://www.hsFkramer.com/notes/ip/2025-09/ai-regulation-hasnt-taken-a-sum__mer-break-transparency-requirements-re-training-data-and-compliance-with-copyright-law-come-into-force

Hogan Lovells, **Beijing Internet Court Grants Copyright Protection for AI Artworks** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.hoganlovells.com/en/publications/beijing-internet-court-grants-copyright-protection-for-ai-artworks-but-copyrightability-debate-of-ai-generated-output-continues>

Jenner & Block LLP, **Court Decides that Use of Copyrighted Works in AI Training Is Not Fair Use** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.jenner.com/en/news-insights/client-alerts/court-decides-that-use-of-copyrighted-works-in-ai-training-is-not-fair-use-thomson-reuters-enterprise-centre-gmbh-v-ross-intelligence-inc>

Kasunic, Robert J., **Zarya of the Dawn** (Registration No. VAu001480196), Letter Decision, U.S. Copyright Office [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.copyright.gov/docs/zarya-of-the-dawn.pdf>

Liu, Pengfei and others, **Pre-train, Prompt, and Predict: A Systematic Survey of Prompting Methods in Natural Language Processing** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://arxiv.org/abs/2107.13586>

Sag, Matthew, **Fairness and Fair Use in Generative AI** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.law.berkeley.edu/wpContent/uploads/2024/04/Fairnessand-fair-use-by-Matthew-Sag.pdf>

Stober, S. and Dornis, T.W., **Generative AI training and copyright law** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://arxiv.org/html/2502.15858v2>

United States Copyright Office, **Copyright and Artificial Intelligence, Part 2: Copyrightability** [ออนไลน์], 19 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.copyright.gov/ai/Copyright-and-Artificial-Intelligence-Part-2-Copyrightability-Report.pdf>

Vincent, James, **All these images were generated with Google's latest text-to-image AI** [ออนไลน์], 13 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.theverge.com/2022/5/24/23139297/google-imagenttext-to-image-ai-system-examples-paper>

TODAY'S TECHNOLOGY INNOVATION

ตัวอย่างข้อสอบเก่า

- วิชากฎหมายมหาชนเบื้องต้น
- วิชากฎหมายอาญา 1: หลักทั่วไป
- วิชากฎหมายว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา
- วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 1

วิชากฎหมายอาญา 1

Criminal Law 1: General Principles

คำถามข้อที่ 1 ด้วยเหตุที่แอบไปคบหาหญิงอื่น นายภูมินแท สัญชาติเกาหลีใต้ จึงวางแผนชักชวนนางสมหญิง สัญชาติไทย ซึ่งเป็นภริยาของตนเองไปท่องเที่ยว และฆ่าให้ตาย วันที่ 1 เมษายน 2568 ในระหว่างที่ทั้งคู่อยู่ที่ท่าอากาศยาน ประเทศฟิลิปปินส์เพื่อรอขึ้นเครื่องกลับประเทศไทย นายภูมินแทแอบใส่ยาพิษ ในขวดน้ำ และยื่นให้นางสมหญิงดื่ม อย่างไรก็ตาม ยาพิษดังกล่าวออกฤทธิ์เมื่อทั้งคู่นั่ง อยู่ในอากาศยานไทยซึ่งกำลังบินอยู่เหนือทะเลจีนใต้ แต่เนื่องจากในเที่ยวบินนั้นมีผู้โดยสารซึ่งเป็นแพทย์อยู่จึงสามารถช่วยชีวิตนางสมหญิงไว้ได้ แม้กระนั้นก็ตาม เครื่องบินก็จำเป็นต้องลงจอดฉุกเฉินที่ประเทศเวียดนามเพื่อนำนางสมหญิง ส่งโรงพยาบาลด่วน นายภูมินแทจึงอาศัยจังหวะนั้นหลบหลบหนีกลับประเทศตนเองไป เช่นนี้ หากต่อมานายภูมินแทเดินทางเข้ามายังประเทศไทยอีก ศาลไทยมีอำนาจ พิจารณาคดีนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

แนวคำตอบ

นายภูมินแท สัญชาติเกาหลีใต้ ลงมือฆ่านางสมหญิง สัญชาติไทย ด้วยการ วางยาพิษโดยได้กระทำไปตลอดแล้ว แต่ไม่บรรลุผลเพราะนายแพทย์บนเครื่องบิน ช่วยชีวิตนางสมหญิงไว้ได้ทัน นายภูมินแทจึงมีความผิดฐานพยายามฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อน (เนื่องจากการวางแผน) ตามมาตรา 289 (4) ประมวล 80

ทั้งนี้ จากข้อเท็จจริงจะเห็นได้ว่า “การกระทำ” คือ การฆ่าด้วยการส่งน้ำ ผสมยาพิษให้ดื่มเกิดขึ้นทั้งหมดแล้วในประเทศฟิลิปปินส์ คงมีแค่ “ผล” ของการกระทำ คือ ยาพิษออกฤทธิ์เท่านั้นที่เกิดขึ้นบนอากาศยานไทยที่บินอยู่เหนือ ทะเลจีนใต้ อีกทั้งในท้ายที่สุดแล้วก็ไม่ได้ทำให้ความผิดสำเร็จด้วย กรณีนี้จึงไม่ต้องด้วย มาตรา 4 วรรคสอง ที่ศาลไทยจะมีเขตอำนาจ

นอกจากนี้ หากพิจารณาจากระยะเวลาที่ยาพิษออกฤทธิ์ ประกอบกับระยะทาง การบินจากประเทศฟิลิปปินส์ถึงประเทศไทย ย่อมไม่ใช่เรื่องที่ว่า “การพยายามกระทำ

ความผิดที่เกิดนอกราชอาณาจักร ถ้าได้กระทำไปตลอดจนถึงขั้นความผิดสำเร็จ
ผลจะเกิดขึ้นในราชอาณาจักร” ที่จะสามารถนำมาตรา 5 วรรคสอง ส่วนที่สองมาปรับใช้ได้
การกระทำความผิดของนายภูมินทร์จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร อย่างไรก็ตาม
เมื่อการพยายามฆ่าเป็นความผิดต่อชีวิต และผู้เสียหายในคดีนี้คือนางสมหญิง
ซึ่งมีสัญชาติไทย ดังนั้น หากนางสมหญิงเองเป็นผู้ฟ้องขอให้ศาลลงโทษ ศาลไทยย่อมมี
เขตอำนาจที่จะพิจารณาคดีนี้ได้โดยผลของมาตรา 8 (ข) (4) ประมวลกฎหมายอาญา

คำถามข้อที่ 2 นายดำและนายฟ้าตกลงที่จะเข้าไปลักทรัพย์ในบ้านของนายแดง โดยแบ่งหน้าที่กันทำ นายดำเข้าไปในบ้านและหยิบโทรศัพท์ กระเป๋าเงินของนายแดงออกมา ส่วนนายฟ้าขับรถยนต์ไปส่งนายดำหน้าบ้านของนายแดง และจอดรอนายดำหน้าบ้าน เมื่อนายดำนำโทรศัพท์และกระเป๋าเงินของนายแดงออกมาแล้วจึงขึ้นรถยนต์ นายฟ้าได้ขับรถออกไป

ต่อมา นายดำและนายฟ้าถูกจับได้ และพนักงานอัยการยื่นฟ้องนายดำและนายฟ้า เป็นจำเลยต่อศาล ในฐานะร่วมกันลักทรัพย์ในเคหสถาน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 335 และขอให้ศาลพิพากษาริบรณต์ของนายฟ้าที่ใช้ในการกระทำความผิด นายดำและนายฟ้าให้การรับสารภาพทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา แต่นายดำ ขอให้ศาลรอกการลงโทษตน โดยอ้างว่า นายดำเพิ่งกระทำความผิดเป็นครั้งแรก ไม่เคยมี ประวัติต้องถูกจำคุกมาก่อน และได้้นำโทรศัพท์และกระเป๋าเงินของนายแดงมาคืน อีกทั้งมีภาระต้องดูแลบุตรผู้เยาว์จำนวน 3 คน แต่ผู้เดียวเพราะภริยาเสียชีวิตไปแล้ว และไม่มีญาติพี่น้องที่จะช่วยดูแล นอกจากนี้ ศาลได้รับคำแถลงจากนายแดงว่าไม่ติดใจ เอาความจากนายดำเพราะได้รับทรัพย์สินคืนทั้งหมด และนายดำได้ขอขมาโทษตน เพราะสำนึกผิดแล้ว

ดังนี้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่านายดำและนายฟ้ากระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ในเคหสถานจริง และจะลงโทษจำคุกนายดำและนายฟ้า 2 ปี และได้พิจารณา ข้อเท็จจริงตามที่นายดำกล่าวอ้างได้ความตามที่นายดำร้องขอ ประกอบกับคำแถลง ของนายแดง ศาลจะรอกการลงโทษนายดำได้หรือไม่ อย่างไร และศาลจะริบรณต์ ของนายฟ้าหรือไม่ เพราะเหตุใด

แนวคำตอบ

ศาลสามารถใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษจำคุกนายดำได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 เพราะนายดำกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ในเคหสถานซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่ไม่ร้ายแรง และศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสองปี ซึ่งเป็นโทษ ที่ไม่เกินห้าปี นายดำไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน และได้ให้การรับสารภาพ เป็นประโยชน์ในการพิจารณาของศาล ได้ชดใช้คืนทรัพย์ให้แก่ผู้เสียหาย

และพยายามบรรเทาผลร้าย รวมถึงสำนักผิดแล้ว อีกทั้งมีเหตุอันควรปรานีคือต้องดูแลบุตรผู้เยาว์ถึงสามคน ซึ่งหากนายคำต้องโทษจำคุกก็จะมีผู้ดูแลบุตร ถือว่ามีเหตุอันควรปรานี และศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติได้อย่างใดอย่างหนึ่งในมาตรา 56 (1)-(10) ได้ ภายในเวลาที่ศาลกำหนด

ส่วนการริบรณต์ของนายฟ้านั้น รณต์ดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 33 เพราะเป็นการใช้รณต์รับส่งนายคำ ไม่ได้ใช้ในการลักทรัพย์ในเคหสถาน ศาลจึงไม่ริบรณต์ดังกล่าว (เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4981/2548 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2544)

วิชากฎหมายมหาชนเบื้องต้น

Introduction to Public Law

คำถามข้อที่ 1 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 60 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เทศบาลมีอำนาจตราเทศบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เพื่อปฏิบัติปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ของเทศบาลที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้
- (2) เมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้เทศบาลตราเทศบัญญัติ หรือให้มีอำนาจตราเทศบัญญัติ”

ในขณะที่วรรคสองของมาตรา 60 ยังได้บัญญัติไปอีกว่า “ในเทศบัญญัตินั้น จะกำหนดโทษปรับผู้ละเมิดเทศบัญญัติไว้ด้วยก็ได้ แต่ห้ามมิให้กำหนดเกินกว่าหนึ่งพันบาท” ทั้งนี้ ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า เทศบาลตำบล ก. โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ประกอบกับมาตรา 32 มาตรา 54 มาตรา 58 มาตรา 63 มาตรา 65 มาตรา 71 และมาตรา 73 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ได้ตรา “เทศบัญญัติเทศบาลตำบล ก. เรื่อง การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย พ.ศ. 2564” เพื่อบังคับใช้ในเขตพื้นที่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบล ก. โดยในข้อ 11 ของเทศบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดชุด กะเทาะ ขีดเขียน พ่นสี หรือทำให้ปรากฏด้วยประการใด ๆ ซึ่งข้อความภาพหรือรูปรอยใด ๆ ที่กำแพงที่ติดกับถนน บนถนนหรือต้นไม้ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่อยู่ติดกับถนนหรือที่ในสาธารณะ เว้นแต่เป็นการกระทำของราชการส่วนท้องถิ่น ราชการอื่น หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของหน่วยงานที่มีอำนาจกระทำได้” และในข้อ 52 แห่งเทศบัญญัตินี้ดังกล่าวก็ได้บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามข้อ 11 ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต ในกรณีที่บุคคลที่ฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามข้อ 11 เป็นบุคคลที่มีได้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบล ก. ให้บุคคลดังกล่าวต้องระวางโทษประหารชีวิต”

ให้นักศึกษาจงตอบคำถามดังต่อไปนี้

1) การตราเทศบัญญัติเทศบาลตำบล ก. เรื่อง การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย พ.ศ. 2564 เป็นการกระทำของรัฐประเภทใดตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ

2) จงอธิบายสาระสำคัญของ “หลักนิติรัฐ” มาโดยละเอียด ตลอดจนวิเคราะห์ว่าบทบัญญัติในข้อ 52 แห่งเทศบัญญัติเทศบาลตำบล ก. เรื่อง การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย พ.ศ. 2564 เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐหรือไม่ เพราะเหตุใด

แนวคำตอบ

จากคำถามข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าควรอธิบายคำตอบที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การใช้อำนาจของเทศบาล ก. เป็นการใช้อำนาจในลักษณะใด

คำถามดังกล่าวนั้น พึงต้องเข้าใจเสียก่อนว่าการใช้อำนาจรัฐภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งอันเป็นรากฐานของระบบกฎหมายมหาชนนั้น แบ่งองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐออกเป็นสามส่วน ได้แก่ องค์กรผู้ทำหน้าที่ตรากฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ) องค์กรผู้ทำหน้าที่กำหนดนโยบายในการบริหารรัฐ และบังคับใช้กฎหมาย (อำนาจบริหาร) และองค์กรผู้ใช้อำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คดีต่าง ๆ เพื่อจัดการกับข้อพิพาทอันเกิดขึ้นภายในระบบกฎหมายของรัฐ (อำนาจตุลาการ) ซึ่งอำนาจทั้งสามนี้ถูกออกแบบ ให้ต้องตรวจสอบและถ่วงดุลกัน เพื่อให้ไม่มีองค์กรผู้ใช้อำนาจใดละเมิดอำนาจ จนใช้อำนาจไปในทางที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ทั้งนี้ เฉพาะในองค์กรผู้ใช้อำนาจบริหารนั้น สามารถแบ่งประเภทของการใช้อำนาจออกเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ การใช้อำนาจซึ่งผูกโยงอยู่กับรัฐธรรมนูญ และการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ การใช้อำนาจของรัฐในลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการกระทำของฝ่ายบริหารในทางรัฐบาล ส่วนในกรณีที่รัฐหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยอาศัยฐานแห่งอำนาจตามกฎหมายในระดับ

พระราชบัญญัติลงไป อันเป็นลักษณะของการใช้อำนาจรัฐในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งต้องเรียกว่าเป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารในทางปกครอง ดังนั้น หากเอากิจกรรมความคิดข้างต้นไปใช้เป็นฐานในการพิจารณาการกระทำของเทศบาล ก. ย่อมสามารถอธิบายได้ว่า การใช้อำนาจดังกล่าวถือเป็นการกระทำของฝ่ายบริหารที่ใช้อำนาจในทางปกครองประเภทหนึ่ง ซึ่งหากจะให้พิจารณาโดยเฉพาะเจาะจงลงไป คือ การใช้อำนาจในการออกกฎ ทั้งนี้ เนื่องจากการตราเทศบัญญัตินั้นเป็นการใช้อำนาจโดยอาศัยฐานของพระราชบัญญัติเทศบาล ซึ่งมีลักษณะเป็นการตรากฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้บังคับเป็นการทั่วไปในขอบเขตการปกครองของเทศบาลดังกล่าวนั่นเอง

1.2 ให้อธิบายหลักนิติรัฐ และอธิบายต่อไปว่าบทบัญญัติในข้อ 52 แห่งเทศบัญญัติเทศบาลตำบล ก. เรื่อง การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย พ.ศ. 2564 เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ หรือไม่

โดยพื้นฐานแล้ว หลักนิติรัฐเป็นหลักใหญ่ที่รวมเอาหลักการย่อย ๆ ในทางกฎหมายมหาชนเข้าไว้ด้วยกัน ภายใต้เป้าหมายพื้นฐานสำคัญสองประการประกอบไปด้วย การจำกัดอำนาจรัฐเป็นเป้าหมายประการหนึ่ง และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นเป้าหมายในประการถัดมา เพื่อทำให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผลหลักนิติรัฐจึงโอบรับเอาหลักการย่อย ๆ จำนวนมากเข้ามาเพื่อจำกัดไม่ให้รัฐมีอำนาจมากเกินไปจนกระทั่งละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน โดยหลักการเหล่านั้นสามารถแบ่งพิจารณาออกได้เป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก หลักนิติรัฐในทางรูปแบบซึ่งมุ่งกำหนดแบบแห่งการใช้อำนาจรัฐเพื่อจำกัดอำนาจรัฐไปในตัว บรรดาหลักการทั้งหลายที่อยู่ในกลุ่มของนิติรัฐในทางรูปแบบนั้น ประกอบด้วยหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองและตุลาการ หลักการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในทางศาล และหลักความเป็นกลางขององค์กรตุลาการ ส่วนกลุ่มที่สอง ซึ่งถูกเรียกว่าเป็นนิติรัฐในทางเนื้อหานั้น เป็นกลุ่มของหลักการซึ่งถูกรวมเข้ามาไว้ในนิติรัฐบนฐานคิดที่ว่า ลำพังการใช้อำนาจรัฐตามแบบที่หลักนิติรัฐกำหนดนั้นอาจไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิ

และเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น จึงต้องมีการกำหนดกลุ่มของหลักการเพิ่มเติมให้ กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติรัฐ เพื่อให้ “เนื้อหา” แห่งการใช้อำนาจทั้งหลาย ของรัฐนั้น ไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร หลักการย่อย ๆ ในกลุ่มที่สองนี้ ประกอบด้วยหลักการพื้นฐานสำคัญเพียงแค่สองประการ (พึงเข้าใจ ว่าหลักการสองประการนี้ไม่ได้เป็นที่สุด ในความหมายว่ามีเพียงสามหลักการที่คุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่เป็นเพียงหลักการที่ได้รับการยอมรับร่วมกัน ในงานเขียนทางวิชาการจำนวนมาก) ได้แก่ หลักประกันสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการย่อยที่สำคัญอีกหลายประการ ทั้งหลักการประกันสิทธิขั้นพื้นฐาน หลักการคุ้มครองสารัตถะแห่งสิทธิ และเสรีภาพ หลักการมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ของกฎหมาย และห้ามตรากฎหมายใช้บังคับเฉพาะกรณี และเฉพาะบุคคล และหลักการ อ่างบัพัญญูติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมาย ทั้งนี้ นอกจากหลักการ เหล่านี้แล้วหลักความได้สัดส่วนซึ่งมุ่งสร้างฐานในการชั่งน้ำหนักให้กับรัฐ เมื่อรัฐจำต้อง จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และหลักการคุ้มครองความมั่นคงแห่งนิติฐานะ ของการกระทำทั้งหลายของรัฐ ล้วนแล้วแต่ถูกจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติรัฐ ในทางเนื้อหาทั้งนั้น สำหรับคำถามอีกประเด็นหนึ่ง นั่นคือ การใช้อำนาจของเทศบาล ก. โดยเฉพาะในมาตรา 52 ของเทศบาลบัญญัติ ที่ให้อำนาจในการประหารชีวิตผู้กระทำความผิด นั้นชอบด้วยหลักนิติรัฐหรือไม่ คำตอบต่อคำถามดังกล่าวนี้คือ การใช้อำนาจนั้น ไม่ชอบด้วยหลักนิติรัฐ ทั้งนี้ เนื่องจากเหตุผลสำคัญเพียงประการเดียว นั่นคือ พระราชบัญญัติเทศบาลอันเป็นฐานในการออกเทศบัญญัติของเทศบาล ก. นั้น ไม่ได้ให้อำนาจเทศบาล ก. ในการประหารชีวิตผู้กระทำความผิด โดยอาจทำได้เพียง ปรับเป็นเงินเท่านั้น ดังนั้น การใช้อำนาจของเทศบาล ก. จึงไม่ชอบด้วยหลักความชอบ ด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง

คำถามข้อที่ 2 สนธิสัญญา และข้อตกลงระหว่างประเทศ เป็นบ่อเกิด หรือที่มา ของกฎหมายมหาชนที่เป็นลายลักษณ์อักษร วิธีการที่รัฐต่าง ๆ จะนำสนธิสัญญา และข้อตกลงระหว่างประเทศมาใช้เป็นกฎหมายภายในมีอยู่กี่ระบบ ได้แก่อะไรบ้าง แต่ละระบบมีสาระสำคัญอย่างไร และประเทศไทยใช้ระบบใด ให้อธิบาย พร้อมยกบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่เกี่ยวข้องด้วย

แนวคำตอบ

กฎหมายมหาชนนั้นคือ “กฎหมาย” ซึ่งดำรงอยู่เพื่อ “จำกัดอำนาจรัฐ” โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การทำ หรือชี้นำ (Channeled) ให้อำนาจรัฐนั้นถูกใช้ไปเพื่อ ประโยชน์สาธารณะ และเพื่อคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน ภายใต้ คำอธิบายเช่นนี้ “กฎหมาย” ในคำว่ากฎหมายมหาชนนั้น จึงเป็นกฎหมาย ในความหมายที่กว้างขวางมากที่สุด นั่นคือ กฎเกณฑ์ใดที่ทำหน้าที่ในกรอบของ นิยามดังกล่าวเราอาจพอสรุปได้ในเบื้องต้นว่าเป็นกฎหมายมหาชนในระบบกฎหมาย ภายในประเทศยังเป็นประเทศที่นำเอาระบบกฎหมายแบบภาคพื้นทวีป (Civil Law) มาใช้เป็นแก่นในการก่อสร้างระบบกฎหมายนั้น การทำความเข้าใจว่ากฎหมายมหาชนนั้น มีบ่อเกิดจากสิ่งใดจึงมีความจำเป็น และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษา และการปรับใช้กฎหมายมหาชนต่อไปในอนาคต ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอนำเสนอข้อสังเกต บางประการเกี่ยวกับบ่อเกิดของกฎหมายมหาชนไว้ในเอกสารนี้ โปรดทำความเข้าใจ ว่าความเห็นนี้เป็นส่วนต่อขยายคำอธิบายเรื่องบ่อเกิดของกฎหมายมหาชนที่ผู้เขียน ได้เขียนไว้แล้วในหนังสือของตนเอง และเป็นความเห็นของผู้เขียนแต่เพียงฝ่ายเดียว เท่านั้นซึ่งอาจมีผู้อื่นเห็นแย้งได้

ในเบื้องต้น ผู้เขียนอยากชี้ชวนให้ทำความเข้าใจเสียก่อนว่า “บ่อเกิด” ที่ว่านี้ หมายถึงอะไร ก่อนอื่นผู้เขียนต้องกล่าวว่าผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับวิธีการเริ่มอธิบาย ความหมายของ “คำ” โดยอ้างอิงพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อันเป็นวิธีการ (Approach) ที่คำอธิบายทางกฎหมายของไทยมักใช้กันสักเท่าไร เนื่องจาก มักมีความหมายกว้างขวางเกินไปจนอาจทำให้การทำความเข้าใจความหมายของคำ

ในทางกฎหมายผิดหลงไปได้ เช่น คำว่าบ่อเกิดนี้เองที่ถูกนิยามว่า “แหล่งที่เกิดแหล่งที่มา ต้นกำเนิด” ซึ่งหากเข้าใจตามความหมายนี้ เราอาจตีความไปในทางที่ว่าบ่อเกิดของกฎหมายนั้น หมายถึง ต้นตอ หรือแหล่งที่ให้กำเนิดกฎหมายขึ้นมา ซึ่งเกินขอบเขตมาก อาจหมายถึง การประชุมสภาผู้แทนราษฎร การประท้วง จารีตประเพณี หรือการกระทำใด ๆ ก็ได้ที่เป็นต้นตอให้กฎหมายนั้นกำเนิดขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าการนิยามความหมายในลักษณะดังกล่าวกว้างขวางเกินไป และนักกฎหมายสายปฏิฐานนิยมเองอาจจะบอกว่าการศึกษา “แรงบันดาลใจ” อันนำไปสู่การตรากฎหมายนั้นไม่ใช่ขอบเขตที่นักกฎหมายต้องศึกษาในกรอบของวิชานิติศาสตร์ เมื่อเป็นเช่นนั้น คำถามประการสำคัญนั้นคือ “บ่อเกิด” ในที่นี้ หมายถึงอะไรกันแน่ โดยผู้เขียนเห็นว่า “บ่อเกิด” ของกฎหมายในที่นี้นั้น ควรจะหมายถึงแหล่งหรือที่มาแห่งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งสามารถถูกอ้างถึง หรือถูกนำมาใช้ภายในปริบทของรัฐธรรมนูญได้อย่างชอบธรรม อีกนัยหนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่าบ่อเกิดของกฎหมายในที่นี้ต้องถูกทำความเข้าใจในฐานะแหล่งอันชอบธรรม ซึ่งผู้ใช้หรือกล่าวอ้างกฎหมายสามารถไปค้นหาเพื่อนำกฎหมายมาใช้ได้นั่นเอง

ในระบบกฎหมายของไทยนั้น บ่อเกิดของกฎหมายทั้งในทางเอกชน และในทางมหาชน อาจไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ กฎหมายอันถูกบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งกฎหมายที่สำคัญมากที่สุด โดยในระบบกฎหมายมหาชน รัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีสถานะสูงสุดในประเทศ (กฎหมาย หรือการกระทำใดของรัฐไม่อาจขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ถดถอยมาจากนั้น ย่อมเป็นลำดับของ “กฎหมาย” ในความหมายของกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่ตราขึ้นโดย หรือได้รับการยอมรับให้ประกาศใช้โดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งประกอบไปด้วยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด(ส่วนกฎมณเฑียรบาล จะอยู่ในลำดับชั้นได้ คือ เป็นรัฐธรรมนูญหรือเป็นกฎหมายย่อมขึ้นกับการตีความ ซึ่งในทัศนะของผู้เขียน ผู้เขียนเห็นว่าอยู่ในลำดับของพระราชบัญญัติ) ทั้งนี้ ได้ลำดับของกฎหมาย ยังมีบรรดา “กฎ” หรือที่เรียกว่า “กฎเกณฑ์ทางกฎหมายของฝ่ายบริหาร” ซึ่งฝ่ายบริหารตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจ

ตาม“กฎหมาย” เพื่อขยายความบรรดาข้อบัญญัติที่กฎหมายกำหนดไว้ให้มีความชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ กฎที่ว่ามีชื่อเรียกมากมาย เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ฯลฯ ลักษณะพื้นฐานโดยทั่วไปของกฎ เช่น การใช้บังคับเป็นการทั่วไปหรือไม่ใช้บังคับกับบุคคลใดเป็นการเฉพาะนั้นมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับกฎหมาย เพียงแต่กฎนั้นใช้กฎหมายเป็นฐานในการตรา เราจึงจัดกลุ่มของกฎทั้งหลายว่า เป็นสิ่งที่กระทำลงโดยอาศัยอำนาจของฝ่ายปกครอง หรือเป็นการกระทำทางปกครอง ซึ่งต่างจากกฎหมายที่เป็นการกระทำในทางนิติบัญญัติ

สำหรับบ่อเกิดที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น จะถูกนำมาใช้เมื่อจำเป็นต้องมีการอุดช่องว่างของกฎหมาย โดยผู้เขียนเห็นว่าบ่อเกิดที่สำคัญอยู่สองประการ ประการแรก คือ บรรดาจารีตประเพณีทางกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงแนวปฏิบัติที่ได้มีการปฏิบัติต่อกันมา และได้รับการยอมรับในฐานะกฎเกณฑ์ที่ต้องยึดถือ ดังเช่นกฎหมาย ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ บรรดาหลักกฎหมายทั่วไปทั้งหลาย ซึ่งเป็นรากฐานของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ภายในรัฐ ซึ่งอาจค้นหาได้ผ่านการพิจารณา บรรดากฎหมายลายลักษณ์อักษรต่าง ๆ หรือใช้วิธีวิทยาทางนิติศาสตร์เพื่อสกัดเอาหลักออกมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ซึ่งหลักกฎหมายทั่วไปในขอบเขตของกฎหมายมหาชนจำนวนมาก ถูกบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วในรัฐธรรมนูญ เช่น ความเสมอภาคความได้สัดส่วน นิติรัฐ ฯลฯ เช่นนั้นเราย่อมสามารถใช้ตรรกะ หรือเหตุผลบางประการสกัดเอาหลักอื่นที่ไม่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรได้ โดยอาศัยหลักที่ได้มีการบัญญัติไว้แล้วเป็นฐาน

ภายใต้ข้อสังเกตข้างต้นนี้ คำถามประการต่อมาที่ผู้เขียนตั้งใจจะตอบ นั่นคือ กฎหมายระหว่างประเทศถือเป็นบ่อเกิดของกฎหมายมหาชนหรือไม่ ต่อคำถามดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าสามารถตอบได้เป็นสองแนว คือ เป็นและไม่เป็น ซึ่งโดยส่วนตัวแล้ว ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นประการหลังมากกว่า

ในกลุ่มของคำอธิบายว่ากฎหมายระหว่างประเทศ (สนธิสัญญา จารีตประเพณี ฯลฯ) ทั้งหมดเป็นบ่อเกิดในทางกฎหมายมหาชนนั้น มีการอธิบายที่มา หรือวิธีการปรับใช้กฎหมายระหว่างประเทศในระบบกฎหมายมหาชนที่แตกต่างกัน

อยู่สองลักษณะ ขึ้นอยู่กับท่าที หรือแนวทางในการนำเอากฎหมายระหว่างประเทศ มาใช้ภายในประเทศกล่าวคือ ในกลุ่มประเทศที่ยึดถือระบบเอกนิยม (Monism) ซึ่งถือว่า กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศเป็นกฎหมายในระบบเดียวกันนั้น บรรดากฎหมายระหว่างประเทศทั้งหลายที่รัฐให้สัตยาบัน คือ เข้าผูกพันหรือเข้าร่วม ในลักษณะของการภาคยานุวัติ (Accession) นั้น ย่อมมีผลผูกพันรัฐโดยไม่ต้องผ่านการกระทำ เช่น การอนุวัติการ (การแปรสภาพกฎหมายระหว่างประเทศให้กลายเป็น กฎหมายภายในประเทศผ่านกระบวนการในทางนิติบัญญัติ) ตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบนี้ เช่น ฝรั่งเศส โปแลนด์เยอรมัน รัสเซีย ดังนั้น หากมีกฎหมายระหว่างประเทศใดที่มุ่งจำกัด การใช้อำนาจรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนในขอบเขตของกฎหมายมหาชนรัฐ ย่อมสามารถหยิบ หรือนำกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวมาใช้ได้เลย

ในทางกลับกันประเทศที่ใช้ระบบทวินิยม (Dualism) ซึ่งถือว่ากฎหมายระหว่างประเทศ กับกฎหมายภายในประเทศเป็นคนละระบบกันนั้น การจะนำเอากฎหมายระหว่างประเทศ มาใช้ภายในประเทศจำเป็นต้องผ่านการอนุวัติการ (Implementation) เสียก่อน คือ ต้องให้องค์กรผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติภายในประเทศ ตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อ แปลงสภาพหลักการต่าง ๆ ในทางกฎหมายระหว่างประเทศให้กลายเป็นกฎหมายภายใน ซึ่งหลังจากทำการ เช่น สามารถนำเอาหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้อนุวัติการแล้ว มาใช้อ้างอิงภายในประเทศได้ ทั้งนี้ ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบทวินิยม โดยพิจารณาจากความในวรรคที่ 2 ของมาตรา 178 ที่บัญญัติไว้ว่า “หนังสือสัญญาใดมี บทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขต ซึ่งประเทศไทย มีสิทธิอธิปไตย หรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญา หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออก พระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญาและหนังสือสัญญาอื่น ที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคง ทางเศรษฐกิจสังคม หรือการค้า หรือการลงทุน ของประเทศอย่างกว้างขวาง ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ในการนี้ รัฐสภา ต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง หากรัฐสภา พิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบ” ซึ่งเป็นบทมาตรหลักที่แสดงให้เห็นว่าก่อนที่จะสนธิสัญญา ในทางกฎหมายระหว่างประเทศใด

จะผูกพันรัฐไทย จำเป็นต้องให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบหรือพิจารณาก่อน อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นทวินิยมอย่างชัดเจน (อย่างไรก็ตามกรณีของจารีตประเพณีในทางกฎหมายระหว่างประเทศอาจไม่เข้าลักษณะนี้ และทำให้แม่ไทยจะเป็นทวินิยม แต่อาจเป็นทวินิยมไม่เด็ดขาด ซึ่งข้อถกเถียงนี้ อยู่นอกขอบเขตของวิชากฎหมายมหาชน)

ภายใต้คำอธิบายข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายระหว่างประเทศนั้น ไม่ใช่บ่อเกิดของกฎหมายมหาชน แต่เป็นเพียงแรงบันดาลใจ หรือแรงผลักดัน ที่ทำให้เกิดการรับเอาความตกลงบางอย่างมาแปลสภาพให้กลายเป็นกฎหมายภายในประเทศ และกฎหมายนั่นเองที่เป็น “บ่อเกิด” ของกฎหมายมหาชน ในความหมายที่ผู้เขียนพยายามอธิบายมาตั้งแต่ต้น โดยผู้เขียนขอแยกคำอธิบาย ออกเป็นสองกลุ่มตามระบบของกฎหมายที่กล่าวถึงไปก่อนหน้านี้แล้ว ดังนี้ ในประเทศ กลุ่มเอกลิขิตนั้น จริงอยู่ว่าเมื่อใดที่รัฐเข้าไปผูกพันตนต่อกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายนั้นย่อมสามารถถูกอ้าง หรือถูกใช้ภายในประเทศได้ทันที แต่ผู้เขียน อยากให้ลองพิจารณากรณีของฝรั่งเศส ซึ่งหากว่ากันตามจริงแล้ว มีสถานะกำลัง ว่าเป็นเอกลิขิตจริง หรือไม่ (มีสนธิสัญญาบางประเภทที่ต้องได้รับการรับรองจากรัฐสภา ก่อนจึงจะมีผลผูกพัน โดยต้องทำในรูปรัฐบัญญัติตามมาตรา 53 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1958) จะพบว่าการอ้างถึงกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ได้ผูกพันรัฐบาลแล้วให้มีผลผูกพัน และมีสถานะสูงกว่าการกระทำในทางนิติบัญญัติ ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 55 ของรัฐธรรมนูญ กรณีเดียวกันนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 25 ของรัฐธรรมนูญเยอรมันด้วยเช่นกัน ข้อเท็จจริงนี้ชี้ชวนให้เห็นว่า ถึงที่สุดแล้วแม้ตัวตน ทั้งหลายภายในรัฐจะต้องผูกพันตนต่อกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็เป็นกรผูกพัน โดยมีกฎหมายภายใน (รัฐธรรมนูญ) เป็นฐานในการมอบความชอบธรรมให้กับการอ้างถึงกฎหมายระหว่างประเทศ และนำมาใช้ในระบบกฎหมายภายใน ดังนั้น ในแง่นี้ ผู้เขียนเห็นว่าถึงที่สุดแล้วบ่อเกิดของกฎหมายยังคงเป็นตัวรัฐธรรมนูญ ซึ่งอนุญาตให้อ้างอิงถึงกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง สำหรับประเทศในกลุ่มทวินิยมนี้ ผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำเอาตรรกะแบบเดียวกันมาใช้อธิบายได้ กล่าวคือ ในเมื่อกฎหมายระหว่างประเทศไม่สามารถถูกนำมากล่าวอ้างในระบบกฎหมาย

ภายในประเทศได้โดยตรง (ไม่มีความชอบธรรมที่มากพอ) จึงต้องสร้างความชอบธรรมผ่านการแปรสภาพให้กลายเป็นกฎหมายภายใน (การอนุวัติการ) เมื่อเป็นเช่นนั้น การอ้างหรือปรับใช้กฎหมายก็คือ การอ้างถึงกฎหมายในระบบกฎหมายภายในประเทศ ไม่ใช่การอ้างหรือปรับใช้กฎหมายระหว่างประเทศโดยตรงไม่ ในแง่นี้กฎหมายระหว่างประเทศจึงเป็นแค่ประกายแห่งแรงบันดาลใจในการให้กำเนิดกฎหมายภายใน

ทั้งนี้ ข้อสังเกตทั้งหลายเหล่านี้เป็นข้อสังเกตส่วนตัวของผู้เขียน ดังนั้น ผู้อ่านไม่ผูกพันที่จะต้องเชื่อถือตามนั้น และยังสามารถวิพากษ์รวมถึงโต้แย้งได้อย่างเต็มที่ด้วย

วิชานิติกรรมและสัญญา

Juristic Acts and Contracts

คำถามข้อที่ 1 นายแดงมีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้ว ได้มาอยู่กินฉันสามีภริยากับนางดำอีกโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส ต่อมา นายแดงกับนางดำเกิดความไม่เข้าใจกัน ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงเลิกจากการอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา โดยนางดำขอเงิน 100,000 บาท จากนายแดงเป็นค่าที่ได้อยู่กินด้วยกันมา ประมาณ 7 ปี และนายแดงกับนางดำได้ขอให้พนักงานสอบสวนจดทะเบียนฟ้องคดีฟ้องนี้ ลงในรายงานประจำวันของสถานีตำรวจด้วยว่า นายแดงจะให้เงินนางดำ 100,000 บาท ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ทำบันทึกข้อตกลงนี้ ซึ่งนายแดงกับนางดำได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานแล้ว ต่อมานายแดงไม่ให้เงินนางดำตามที่ตกลงกันไว้

ดังนี้ ให้ท่านวินิจฉัยว่า นางดำจะฟ้องร้องให้นายแดงปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงที่ทำกันไว้ที่สถานีตำรวจดังกล่าวได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

หลักกฎหมาย

มาตรา 150 “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ”

ธงคำตอบ

นายแดงมีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้วได้มาอยู่กินกับนางดำฉันสามีภริยา ต่อมา นายแดงและนางดำได้ตกลงเลิกอยู่กินด้วยกัน โดยนายแดงตกลงจะให้เงินแก่นางดำ 100,000 บาท และได้ขอให้พนักงานสอบสวนจดทะเบียนฟ้องคดีฟ้องนั้นไว้ในรายงานประจำวัน ทั้งนี้ นายแดงและนางดำลงชื่อไว้เป็นหลักฐาน บันทึกข้อตกลงดังกล่าวจึงเป็นนิติกรรมชอบด้วยกฎหมายมีผลสมบูรณ์ให้นายแดงต้องปฏิบัติตามและมีได้มีวัตถุประสงค์ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะการตกลงเลิกกับนางดำซึ่งเป็นภรรยานอกสมรสจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างนายแดงกับภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายดีขึ้น อันเป็นเรื่องที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมย่อมเห็นดีเห็นงามด้วยในทางศีลธรรม เมื่อนิติกรรมไม่เป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 นางดำจึงมีสิทธิฟ้องบังคับ

ให้นายแดงปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงในรายงานประจำวันที่ทำกันไว้ที่สถานีตำรวจได้
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 125/2521)

คำถามข้อที่ 2 นายยอดได้ทำสัญญาให้นายเยี่ยมเช่าอาคารเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยโดยมีข้อกำหนดห้ามทำการต่อเติมอาคารที่เช่า และห้ามนำอาคารที่เช่าไปให้บุคคลอื่นเช่า ช่วงหลังจากนายเยี่ยมเช่าอาคารที่ได้ตกลงเช่าจากนายยอดแล้วได้ทำการแก้ไขปรับปรุงเป็นร้านอาหาร และแบ่งให้บุคคลอื่นเช่าช่วงส่วนหนึ่ง ต่อมานายยอดเจ้าของอาคารทราบเรื่องดังกล่าวแล้วนายยอดมีสิทธิจะเลิกสัญญาให้เช่าอาคารต่อนายเยี่ยมได้หรือไม่ รวมทั้งการให้นายเยี่ยมย้ายออกจากห้องเช่าได้หรือไม่ และต้องดำเนินการเช่นใด จึงทำให้การเลิกสัญญาให้เช่ากับนายเยี่ยมมีผลใช้บังคับ ให้วินิจฉัยโดยยกข้อกฎหมายประกอบ

หลักกฎหมาย

มาตรา 386 วรรคหนึ่ง “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง”

ธงคำตอบ

นายยอดมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าอาคารต่อนายเยี่ยมเพราะนายเยี่ยมได้ต่อเติมอาคารที่เช่าเป็นร้านอาหาร และได้นำส่วนหนึ่งของอาคารให้บุคคลภายนอกเช่าช่วงอันเป็นการผิดสัญญาเช่าอาคารที่นายเยี่ยมได้ทำไว้กับนายยอด และนายยอดสามารถบอกเลิกสัญญาเช่าต่อนายเยี่ยมได้ทันที ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386 วรรคหนึ่ง เมื่อได้นายยอดได้แสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาแก่นายเยี่ยมแล้ว สัญญาเป็นอันสิ้นผลผูกพัน นายเยี่ยมผู้เช่าจะต้องขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากอาคารที่เช่า และส่งมอบอาคารคืนแก่นายยอดในสภาพเรียบร้อยและกำหนดเวลาที่นายยอดกำหนด

วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 1

Law of Civil Procedure 1

คำถามข้อที่ 1 นายจันเจาสัญชาติจีน มีภูมิลำเนาอยู่กรุงปักกิ่ง กับนายเปา สัญชาติจีน มีภูมิลำเนาอยู่เมืองคุนหมิง ทั้งสองคนโดยสารเครื่องบินของไชน่าแอร์ไลน์ เพื่อจะมาเที่ยวที่จังหวัดภูเก็ตขณะเครื่องบินดังกล่าวใกล้จะบินออกจากสนามบินกรุงปักกิ่ง นายจันเจาขอกู้ยืมเงินจากนายเปาเป็นเงินไทยจำนวน 400,000 บาท โดยได้ทำสัญญากู้ยืมเงินกันขณะอยู่ในเครื่องบินโดยสารดังกล่าว โดยนายจันเจาสัญญาว่าเมื่อถึงจังหวัดภูเก็ต นายจันเจาจะนำเช็คเดินทางไปขึ้นเงินในธนาคารในจังหวัดภูเก็ต แล้วชำระหนี้เงินยืมให้แก่นายเปา ต่อมา เมื่อทั้งคู่มาถึงจังหวัดภูเก็ต นายจันเจาได้นำเช็คเดินทางไปขึ้นเงินในธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดภูเก็ตแล้ว แต่นายจันเจากลับไม่ยอมชำระหนี้เงินยืมให้แก่ นายเปาตามสัญญา นายเปาประสงค์จะนำสัญญากู้ดังกล่าวฟ้องบังคับนายจันเจาในศาลไทย

ให้ท่านวินิจฉัยว่า นายเปาจะฟ้องนายจันเจาที่ศาลใดได้บ้าง

แนวคำตอบ

มาตรา 3 เพื่อประโยชน์ในการเสนอคำฟ้อง

(1) ในกรณีที่มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทยหรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักร ให้ศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ

มาตรา 4 เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่น

(1) คำฟ้อง ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่

มาตรา 4 ทวิ คำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

มาตรา 4 ตริ คำฟ้องอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ทวิ ซึ่งจำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีมิได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มี

สัญชาติไทยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรให้เสนอต่อศาลแพ่งหรือต่อศาล
ที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

ตามอุทธรณ์ เป็นการฟ้องเรียกหนี้เงินยืม เป็นหนี้เนื้อบุคคล ไม่ใช่คำฟ้อง
เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา 4 ทวิ แต่เป็นคำฟ้องอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์
จึงต้องเริ่มพิจารณาตามมาตรา 4 (1) ซึ่งตามมาตราดังกล่าว ศาลที่มีเขตอำนาจ
ได้แก่ ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลที่มูลคดีได้เกิดขึ้นในเขตศาล
คำว่า “ในเขตศาล” หมายถึง ในเขตศาลไทย แต่ตามอุทธรณ์ ภูมิลำเนาของจำเลย
อยู่ที่กรุงเทพฯ จำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร จึงไม่อาจฟ้องจำเลยต่อศาลที่
จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้ ส่วนจะฟ้องจำเลยต่อศาลที่มูลคดีของเรื่องนี้ได้
เกิดขึ้นในเขตศาล ซึ่งศาลที่มูลคดีเกิดต้องพิจารณาว่าสัญญากู้ยืมเงินรายนี้ทำขึ้นใน
ท้องที่ใด ท้องที่นั้นเป็นศาลที่มูลคดีเกิด ตามอุทธรณ์ปรากฏว่า สัญญาได้ทำขึ้นใน
เครื่องบินขณะอยู่ในกรุงเทพฯ มูลคดีจึงมิได้เกิดขึ้นในเขตศาลไทย โจทก์จึงไม่อาจฟ้อง
ต่อศาลที่มูลคดีเกิดได้ สรุปแล้วโจทก์ไม่สามารถฟ้องจำเลยต่อศาลไทยทั้งสองแห่ง
ตามที่กำหนดอยู่ในมาตรา 4 (1) ลำดับต่อไปให้พิจารณาว่า โจทก์จะฟ้องจำเลยต่อศาลไทย
ตามมาตรา 4 ตริ ได้หรือไม่ ซึ่งเงื่อนไขของมาตรานี้กำหนดไว้ว่าโจทก์ต้องเป็น
ผู้มีสัญชาติไทยหรือต้องมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทย โจทก์จึงจะสามารถฟ้องต่อ
ศาลไทยตามมาตรา 4 ตริ ได้ แต่ตามอุทธรณ์ โจทก์เป็นผู้มีสัญชาติจีน และมีภูมิลำเนา
อยู่นอกราชอาณาจักร จึงไม่เข้าเงื่อนไขที่จะฟ้องจำเลยต่อศาลไทยตามมาตรา 4 ตริ ได้
ลำดับสุดท้ายที่ต้องพิจารณา คือ โจทก์จะฟ้องจำเลยต่อศาลไทยตามมาตรา 3 (1)
ได้หรือไม่ การที่โจทก์จะฟ้องจำเลยต่อศาลไทยตามมาตราดังกล่าวได้ ต้องเป็นกรณีมูลคดี
เกิดในอากาศยานไทย แต่ตามอุทธรณ์ สัญญากู้ยืมเงินทำกันในอากาศยานไชน่าแอร์
ไลน์ขณะอยู่นอกราชอาณาจักร มูลคดีจึงมิได้เกิดในอากาศยานไทย โจทก์จึงไม่อาจ
ฟ้องจำเลยต่อศาลไทยตามที่กำหนดในมาตรา 3 (1) ได้ สรุปแล้วเป็นกรณีโจทก์ไม่อาจ
ฟ้องจำเลยต่อศาลไทยได้

คำถามข้อที่ 2 นายอ่อนและนางแข็ง เป็นสามีภรรยากันโดยชอบด้วยกฎหมาย นายอ่อนมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ จนไม่สามารถจัดการงานด้วยตนเองได้ นางแข็งจึงร้องขอต่อศาลเพื่อมีคำสั่งว่า นายอ่อนเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ และขอให้ตั้งตนเองเป็นผู้พิทักษ์ ภายหลังศาลมีคำสั่งตามที่นางแข็งร้องขอแล้ว นางแข็งทราบว่า นายอ่อนถูกนายเหลื่อมฉ้อโกงเงินไปจำนวน 500,000 บาท นางแข็งในฐานะผู้พิทักษ์ จึงเป็นโจทก์ฟ้องว่านายเหลื่อมฉ้อโกง อันเป็นการกระทำละเมิดต่อนายอ่อนคนเสมือนไร้ความสามารถ ขอให้บังคับนายเหลื่อมคืนเงินจำนวน 500,000 บาท พร้อมดอกเบี้ย ให้แก่นายอ่อน ให้วินิจฉัยตามประเด็น ดังนี้

(1) นางแข็งเป็นผู้พิทักษ์มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องนายเหลื่อมเป็นคดีนี้แทนนายอ่อนคนเสมือนไร้ความสามารถ ได้หรือไม่

(2) ภายหลังยื่นฟ้องคดีนี้แล้ว นางแข็งจะขอแก้ฟ้องโดยเปลี่ยนตัวโจทก์เป็นนายอ่อนคนเสมือนไร้ความสามารถเป็นคนฟ้องเอง โดยนางแข็งเป็นผู้พิทักษ์ให้ความยินยอมได้หรือไม่ หรือศาลจะมีคำสั่งกำหนดให้แก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถได้หรือไม่

แนวคำตอบ

มาตรา 55 เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้

มาตรา 56 ผู้ไร้ความสามารถหรือผู้ทำการแทนจะเสนอข้อหาต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ได้ ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยความสามารถและตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ การให้อนุญาตหรือยินยอมตามบทบัญญัติเช่นว่านั้น ให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวนความ

ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษาเมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องให้ศาลมีอำนาจทำการสอบสวนในเรื่องความสามารถของผู้ขอหรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และถ้าเป็นที่พอใจว่ามีการบกพร่องในเรื่อง

ความสามารถ ศาลอาจมีคำสั่งกำหนดให้แก้ไขข้อบกพร่องนั้นเสียให้บริบูรณ์ภายใน กำหนดเวลาอันสมควรที่ศาลจะสั่ง

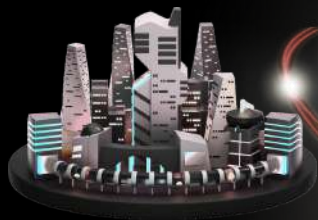
(1) นายอ่อน คนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ทำนิติกรรมเองได้ทุกอย่าง เว้นแต่จะต้องด้วยข้อจำกัดความสามารถตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 34 (1) ถึง (11) ซึ่งคนเสมือนไร้ความสามารถจะทำได้เฉพาะ เมื่อผู้พิทักษ์ให้ความยินยอมเท่านั้น ดังนั้น นางแข็งผู้พิทักษ์จึงมีอำนาจหน้าที่เพียงแต่ ให้ความยินยอมหรือไม่ แก่คนเสมือนไร้ความสามารถในกิจการที่กฎหมายกำหนดไว้ เท่านั้น แต่ไม่มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ให้อำนาจผู้พิทักษ์ฟ้อง คดีแทนคนเสมือนไร้ความสามารถ นางแข็งผู้พิทักษ์จึงไม่มีอำนาจฟ้องคดีแทนนายอ่อน คนเสมือนไร้ความสามารถได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 905/2523 และ 13652/2556)

(2) นางแข็งผู้พิทักษ์ยื่นฟ้องคดีแพ่งแทนนายอ่อนคนเสมือนไร้ความสามารถ เป็นการไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 ถือเป็นการฟ้องคดี โดยไม่มีอำนาจฟ้อง ซึ่งภายหลังโจทก์จะขอแก้ฟ้องโดยเปลี่ยนตัวโจทก์เป็นนายอ่อน คนเสมือนไร้ความสามารถเป็นคนฟ้องเอง โดยนางแข็งผู้พิทักษ์ให้ความยินยอม เพื่อให้มี อำนาจฟ้องก็ย่อมไม่อาจกระทำได้ และกรณีเช่นนี้ศาลจะใช้ ป.วิ.พ. มาตรา 56 วรรคสอง สั่งให้โจทก์แก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถก็ได้ เพราะเป็นปัญหาเรื่องอำนาจฟ้อง หากใช้เป็นปัญหาเรื่องการบกพร่องในเรื่องความสามารถไม่ (เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 5720/2546)

สรุป

- (ก) นางแข็งผู้พิทักษ์จึงไม่มีอำนาจฟ้องคดีแทนนายอ่อนคนเสมือนไร้ความสามารถได้
- (ข) สั่งให้โจทก์แก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถก็ได้ เพราะเป็นปัญหา เรื่องอำนาจฟ้อง หากใช้เป็นปัญหาเรื่องการบกพร่องในเรื่องความสามารถ

Themis in the Age of AI

LAW YOUTH

ACTIVITIES

LAWYOUTH

ACTIVITIES

คณะผู้จัดทำ

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.อนุเทพ สุขศรีวงศ์
อาจารย์ ดร.พิมลกร แปงฟู
อาจารย์ ดร.ณัฐดนัย นาจันทร์

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวปฐิริมปรัชญ์ น้าเพชร
นางสาวศศิกานต์ กาญจนพันธ์

กองบรรณาธิการ

นายภูริณัฐ นิมิตร
นายกนกพล เกตุสัตบรรณ
นางสาวกรกช แก้วเมืองเพชร

หัวหน้าฝ่ายจัดหาทุน

นายอนวัต ทะนวนรัมย์
นางสาวพิชามญช์ กุดั่น

ฝ่ายจัดหาทุน

นายอภิชาติ น้อยสุวรรณ
นางสาวชุติมณฑน์ โรจนวิภาต

หัวหน้าฝ่ายบัญชี

นางสาวพรไพลิน พรหมน้อย
นางสาวศิริประภา ทำสุข

ฝ่ายบัญชี

นางสาวภัทวลัญช์ กรุณา

หัวหน้าฝ่ายออกแบบ

นางสาววรรณพร วรรณโน
นางสาวนิกัสมา มะลารี่

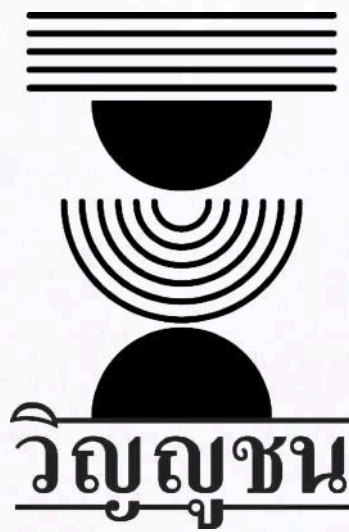
ฝ่ายออกแบบ

นางสาวพีรภัทร เสี่ยงเลิศ

Themis in the Age of AI

winyuchonbook

E-Book

winyuchon.com

@winyuchonhouse

ตลาดกลางผักและผลไม้
จังหวัดเชียงราย

สู่โอกาสทางธุรกิจที่ไม่สิ้นสุด

— CHANGRAI —

บริษัท บ้านซอย5 จำกัด
BAAN SOI 5 CO.,LTD.

InterLexis

www.interlexis.com UDONTHANI.

Let us be your legal **partner.**

ผู้ให้บริการและเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมาย จากความเชี่ยวชาญ ด้านกฎหมายอาญาอาชญากรรม
ที่ดำเนินโดยความยุติธรรม คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพ รวมถึงการคุ้มครองสิทธิ
ทางกฎหมาย และส่งเสริมความเข้าใจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และ...

กรณีศึกษา:

เมื่อเกิดกรณีพิพาททางกฎหมายขึ้น บริษัทฯ จะดำเนินการช่วยเหลือทาง
กฎหมายอย่างเต็มที่ (กรณีข้อพิพาท) 2) บริการให้คำปรึกษาทาง
กฎหมายและ...

บริการ: การทนายความ และนายทนายความผู้ชำนาญการ (Notary Public)

แบบบริการ:

- บริการทนายความผู้ชำนาญการ (Notary Public)
- บริการทนายความผู้ชำนาญการ (Notary Public)
- บริการทนายความผู้ชำนาญการ (Notary Public)
- บริการทนายความผู้ชำนาญการ (Notary Public)
- บริการทนายความผู้ชำนาญการ (Notary Public)

"เราให้บริการและเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมาย" (Notary Public)

Facebook: InterLexis UDONTHANI

LINE: @interlexis_udon

Website: www.interlexis.com

BYD | HORNBILL

บริษัท นักเจ็อกยานยนต์ จำกัด

"จำหน่ายรถยนต์ไฟฟ้าบีวายดี และศูนย์บริการมาตรฐานทั้ง 4 สาขา"

จังหวัดเชียงราย : สำนักงานใหญ่ (สินทราย) สาขาศรีนครินทร์
จังหวัดพะเยา และจังหวัดแพร่

กนัยความเชียงใหม่

สำนักกฎหมายสิทธิธรรม

SATHITDHAM LAW FIRM

คดีแพ่ง | คดีอาญา | มรดก | ที่ดิน | แรงงาน

"ปกป้องสิทธิ ต่อสู้คดี อย่างมืออาชีพ"

โทร 080-449-5994

รับผิดชอบ

ต่อรอง

แม่นยำ

ที่อยู่ 40/4 ถ.คลองชลประทาน ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่

สำนักงานกฎหมาย

เวนดี้ ลี ลี

WE WILL FIGHT FOR YOUR LEGAL RIGHTS

WE OFFER CLEAR LEGAL ADVICE TO HELP YOU HANDLE COMPLEX ISSUES

WENDY

LEGAL & ADVISORY

Our Team at Wendy Legal & Advisory
- Dedicated to protecting your rights
with care and expertise. ...

094 597 4651

wendylegalservice@gmail.com

www.huahinlawyer.co

Trusted Legal Services in Thailand

Our Services:

- Business and corporate law
- Civil and family law
- Criminal defense and litigation
- Property and real estate legal services

บริษัท

สำนักงานกฎหมายนวรรตน์

NAWARAT LAW FIRM

"ขอให้ท่านนำความจริงมา และรับความยุติธรรมกลับไม่"
ให้คำปรึกษาและว่าความ ด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส และมืออาชีพ

บริการของเรา

- ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย
- จัดตั้งและบริหารบริษัท
- คุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ทางกฎหมาย
- ให้คำปรึกษาและว่าความ
- รับคดีแพ่งและอาญา
- รับคดีปกครอง
- รับคดีแรงงาน

ทีมทนายความมืออาชีพ พร้อมดูแลและปกป้องสิทธิของคุณ

บริการทนาย
088-8851717

LINE
thenawarat17

Facebook
Nawarat Law Firm

Website
www.nawaratlawfirm.com

555/143-144 บ.2 ต.หนองจอก อ.สินทราย จ.เชียงใหม่ 50210

หลักสูตรครอบคลุม

- นิติศาสตรบัณฑิต (ป.ตรี)
- นิเทศบัณฑิต
- ใบอนุญาตให้เป็นทนายความ
- สอบผู้ช่วยผู้พิพากษา
- สอบอัยการผู้ช่วย
- สอบภาค ก. (ก.พ.)
- สอบนายร้อยตำรวจ
- สอบงานราชการต่าง ๆ

สถาบันตัวกฎหมาย
Ohm's Law
โอห์ม ลอว์

ฝากความสำเร็จให้เราดูแล

ช่องทางการติดตาม

- Facebook: สถาบันตัวกฎหมาย Ohm's Law (โอห์ม ลอว์)
- LINE: @OhmsLawTutor
- Instagram: OhmsLawTutor
- YouTube: สถาบันตัวกฎหมาย Ohm's Law โอห์ม ลอว์
- TikTok: @OhmsLawTutor
- Website: www.OhmsLawTutor.com
- Phone: โทร. 098-997-8919, 098-997-8915, 095-693-9789, 080-563-9789, 097-928-9289 (09.00-18.00 น. ทุกวัน)

LINE Official Account
(09.00-24.00 น. ทุกวัน)

≡ **ติวได้ทุกที่ ทุกเวลา**

คอร์สติว ONLINE / ติวสด
คอร์สติวแบบจัดส่งเอกสาร

✓ **ข้อมูลเจาะลึกทุกสนามสอบ**

ติวโดย ทีมติวเตอร์คุณภาพ
เนติบัณฑิตไทย, นิติศาสตรบัณฑิต

คอนเซ็ปต์

เทพีเทมิสฝั่งซ้าย (ปกติ) : เทพีเทมิสดั้งเดิม สื่อถึงหลักความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม หลักนิติธรรม การตัดสินบนพื้นฐานของเหตุผลและหลักฐาน และความสมดุลระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ

เทพีเทมิสฝั่งขวา (หุ่นยนต์ AI) : สื่อถึงเทคโนโลยี การประมวลผล และการตัดสินใจด้วยอัลกอริทึม

ตราซัง (เอียงไปฝั่งหุ่นยนต์) : ตาซังไม่ได้เอียงเพราะ AI มีเจตนาของตัวเอง แต่เอียงเพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนดสิ่งที่ AI จะคิดหรือทำผ่านคำสั่ง (Prompt) ที่แทนด้วยสัญลักษณ์คือลูกโป่งสีแดง ซึ่งตาซังที่เอียงนี้จะชวนตั้งคำถามว่า เมื่อ AI มีบทบาทมากขึ้น ความยุติธรรมจะยังคงยึดหลักความเป็นธรรม หรือจะได้รับอิทธิพลจากวิธีที่มนุษย์ใช้ AI มากเพียงใด

ลูกโป่ง : เป็นสัญลักษณ์แทน อำนาจ คำสั่ง ความรับผิดชอบของผู้ใช้ ลูกโป่งจึงเป็นเหมือน “ความคิดของมนุษย์” ที่ถูกส่งเข้าไปใน AI, ลูกโป่งสีแดงที่เทพีเทมิสฝั่งขวา (หุ่นยนต์) ถืออยู่นี้จึงจะสื่อว่า AI ยังคงขับเคลื่อนด้วยคำสั่งหรือเจตนาที่มนุษย์ป้อนให้

คอนเซ็ปต์โดยรวม : AI ไม่ได้มีเจตนาหรือคุณธรรมในตัวเอง แต่ตอบสนองต่อสิ่งที่มนุษย์ป้อนเข้าไป ความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์จึงไม่ได้อยู่ที่ AI เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ผู้ใช้ซึ่งเป็นผู้กำหนดคำสั่งและทิศทางในการใช้งานด้วย

LAW

MFU

